

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
SOCIETY FOR CYCLADIC STUDIES

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
Academy of Athens Prize

Δ' ΔΙΕΘΝΕΣ
ΚΥΚΛΑΔΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
4th INTERNATIONAL
CYCLADOLOGICAL CONFERENCE

Κυκλάδες: Αειφορία Πολιτισμού
The Cyclades: Culture's Sustainability

Υπό την αιγίδα της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας
Κατερίνας Σακελλαροπούλου

Under the Patronage of H.E. the President of the Hellenic Republic
Katerina Sakellaropoulou

Τήνος, 22 - 26 Σεπτεμβρίου 2021
Tenos, 22nd - 26th September 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Ὁ Ἀπόλλων στὶς Κυκλάδες

« Νῆσοι ἔρημαῖαι, τρύφρα χθονός, ἄς κελαδρινός
ζωστήρ Αἰγαίου κύματος ἐντός ἔχει »

Ἀντιπάτρον Θεσσαλονικέως

Translated by W. R. Paton, *The Greek Anthology*,
Volume III: Book 9: The Declamatory Epigrams,
Loeb Classical Library 84. Cambridge,
MA: Harvard University Press, 1917

Η εικόνα του εξωφύλλου είναι προσφορά του ζωγράφου Γιώργου Ξένου.
Ιδέα, δημιουργική επεξεργασία: Βιβή Βασιλοπούλου. Γραφίστρια: Μαρία Πηνελόπη Δεϊλάκη

The frontispiece is an offer by the painter Giorgos Xenos.
Creative editing idea: Vivi Vasilopoulou. Grafist artist Maria Penelope Deilaki

Εταιρεία Κυκλαδικών Μελετών

Φερών 7, 104 34 Αθήνα

www.ekyklamel.gr

info.ekyklamel@gmail.com

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ / ORGANISING COMMITTEE

ΠΡΟΕΔΡΟΣ / PRESIDENT

Κορρές Στ. Δημήτριος, Ομότιμος Καθηγητής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ / VICE PRESIDENT

Κουτρομπής Νικόλαος, Νομικός

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ / SECRETARIAT

Γαβαλάς Ι. Γεώργιος, Δρ. Αρχαιολόγος

Ρήγος Ι. Ιάκωβος, Επιχειρηματίας

ΤΑΜΙΑΣ / TREASURER

Μαγκανιώτης Θεόδωρος-Γεράσιμος, τ. Δήμαρχος Κιμώλου, Δημοσιογράφος

ΜΕΛΗ / MEMBERS

Αναστασόπουλος Νικόλαος, Επίκουρος Καθ. Νεοτ. Ιστορίας Παν. Ιωαννίνων

Γρυπάρη Μαρία, Αρχιτέκτων

Δανούσης Κωνσταντίνος, Ιστοριοδίφης

Πετρόχειλος Νικόλαος, Δρ. Αρχαιολόγος

Σκαρής Μανώλης, Πρόεδρος Αδελφότητας Τηνίων

Φλωράκης Αλέκος, Δρ. Εθνολογίας

Φραγκουλόπουλος Βασίλειος, Οικονομολόγος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

SOCIETY FOR THE CYCLADIC STUDIES BOARD OF DIRECTORS

Κορρές Στ. Δημήτριος

Κουτρομπής Νικόλαος

Γαβαλάς Ι. Γεώργιος

Μαγκανιώτης Γεράσιμος-Θεόδωρος

Ρήγος Ι. Ιάκωβος

Λογαράς Ιωάννης

Αλιπράντης Νικόλαος

Κασιμάτη Ευαγγελία

Ξυνητός Φραγκίσκος

Πετρόχειλος Νικόλαος

Προβελέγγιος Στέφανος

Χρυσού - Καρατζά Κυριακή

Χατζηανδρέου Λεονάρδος

Γρυπάρη Μαρία

Αναστασόπουλος Νικόλαος

Οι περιλήψεις παρουσιάζονται με αλφαβητική σειρά των επωνυμιών των συμμετεχόντων

A.

ΑΓΙΑΝ Ν, ΓΙΑΓΚΟΥ Μ, ΣΠΑΝΑΚΗΣ-ΜΙΣΙΡΛΗΣ Β, ΤΣΑΡΠΕΛΑ ΔΕΣΠ, ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΕΛ.

«Αιολικά πάρκα στις Ανατολικές Κυκλάδες - Επιπτώσεις στην φύση, την κοινωνία και τον πολιτισμό»

Περίληψη

Η χωροθέτηση και εγκατάσταση των αιολικών πάρκων αποτελεί μια από τις αποδοτικότερες μορφές παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας για χώρες με έντονη ηλιοφάνεια και περιοχές με ιδιαίτερο αιολικό δυναμικό όπως η ευρύτερη περιοχή των Κυκλάδων στον Ελλαδικό χώρο. Ωστόσο, ο δρόμος προς μια απόλυτη ενεργειακή απόδοση, ορισμένες φορές καταλήγει σε κατάχρηση κάτι που ενέχει αρκετούς κινδύνους, με σημαντικότερο όλων την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά την περιοχή των Ανατολικών Κυκλάδων και πιο συγκεκριμένα τα νησιά Τήνο και Άνδρο, όπου η χωροθέτηση των ανεμογεννητριών επέφερε σημαντικές αντιδράσεις και αντικρουόμενες απόψεις, απαιτείται μια πιο ολοκληρωμένη και διεπιστημονική προσέγγιση στην διαχείρισή τους έτσι ώστε οι εγκαταστάσεις της λειτουργίας των αιολικών πάρκων να μην διαταράσσουν το φυσικό περιβάλλον της περιοχής αλλά και την ζωή των κατοίκων της. Στην συγκεκριμένη εργασία η Διεπιστημονική ομάδα του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθηνών, μέσα από έναν κοινό κώδικα μεθοδολογίας, επιχειρεί να αναδείξει τις επιπτώσεις από την εγκατάσταση των αιολικών πάρκων στο φυσικό, αλλά και στο πολιτισμικό περιβάλλον των νησιών αυτών, με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας νέας κατάστασης ισορροπίας μεταξύ των ενεργειακών και περιβαλλοντικών σχέσεων και συστημάτων για τη βέλτιστη αξιοποίηση των πραγματικών δυνατοτήτων των παραπάνω περιοχών. Για τον σκοπό αυτό καταγράφηκε και αναλύθηκε η περιβαλλοντική, πολιτισμική και κοινωνική πραγματικότητα των δύο προαναφερθέντων νησιών και διατυπώνονται προτάσεις για την εγκατάσταση των αιολικών πάρκων στην περιοχή των Ανατολικών Κυκλάδων σύμφωνα με τις αρχές της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης.

Abstract

Ayan N, Yagou M, Spanakis-Misirlis B, Tsarpela Desp, Michailidou El

“Wind farms in the Eastern Cyclades - Impact on nature, society and culture”

The spatial planning and installation of wind farms is one of the most efficient forms of renewable energy production for countries with intense sunshine and areas with special wind potential such as the wider region of the Cyclades in Greece. However, the path to absolute energy efficiency sometimes leads to abuse, which involves several risks, mostly to the deterioration of the natural environment.

Specifically, regarding the region of the Eastern Cyclades and especially on the islands of Tinos and Andros, where the location of wind turbines caused significant reactions and controversial views, a more comprehensive and interdisciplinary approach is needed in their management so that the wind farm facility parks do not disturb the natural environment of the area but also the life of its inhabitants. In this subject, the Interdisciplinary team of the Department of Environment and Development of the National Technical University of Athens, through a common code of methodology, attempts to highlight the effects of the installation of wind farms in the natural and cultural environment of these islands, with ultimate goal to create a new state of balance between environmental energy relations and systems to make the best use of the real potential of the above areas. For this purpose, the environmental, cultural and social reality of the two aforementioned islands were noted down and analyzed to bring forward proposals for the installation of wind farms in the Eastern Cyclades region in accordance with the principles of Integrated Development

ΑΓΙΑΝ Ν: Αρχιτέκτων Μηχανικός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΕΜΠ

e-mail: nihanagian@gmail.com

Γιάγκου Μαρία, Χημικός Μηχανικός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΕΜΠ.

e-mail: maria4gia@hotmail.com

Σπανάκης-Μισιρλής Βασίλειος, Διεθνολόγος, Μεταπτυχιακός φοιτητής ΕΜΠ

e-mail: meiko_dem@hotmail.com

Τσαρπέλα Δέσποινα, Δασολόγος-Περιβαλλοντολόγος, μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΕΜΠ

e-mail: despoinitsa@gmail.com

Μιχαηλίδου Ελύα, Γεωπόνος, ΜΔΕ, Υπ Δπ ΕΤΕΠ, ΕΜΠ

e-mail: elmich@centralntua.gr

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., ΠΑΝΤΖΟΥΡΗΣ Κ., ΣΑΜΑΡΑΣ Ε.

«Αγροτική εγκατάσταση υστεροκλασικών-ρωμαϊκών χρόνων στα Κιόνια Τήνου. Προκαταρκτική αναφορά.»

Περίληψη

Κατά τα έτη 2018-2019 πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφή στο οικοπέδο Ζ.Βιδάλη, Α. Βιδάλη και Μ. Βελουδίου, το οποίο βρίσκεται στη θέση «Λάκκος» στα Κιόνια Τήνου, σε απόσταση 850 μ. περίπου δυτικά του ναού του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης. Το οικόπεδο καταλαμβάνει έκταση 21 στρεμμάτων σε μια αρκετά επικλινή πλαγιά, διαμορφωμένη σε άνδηρα, σε πολύ μικρή απόσταση από τη θάλασσα και με οπτικό έλεγχο προς ολόκληρο τον κόλπο των Κιονίων και του θαλάσσιου περάσματος μεταξύ Τήνου και Σύρου. Η ανασκαφική διερεύνηση οδήγησε στην πλήρη αποκάλυψη ενός αποσπασματικά σωζόμενου κτιρίου και έφερε στο φως πληθώρα κινητών και

ακίνητων ευρημάτων, τα οποία συναποτελούν μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εγκατάσταση. Αν και η παρουσία ευρημάτων που χρονολογούνται από τους όψιμους γεωμετρικούς-πρώιμους αρχαϊκούς χρόνους έως τον 4ο αιώνα μ.Χ. φανερώνει τη χρήση του χώρου σε διάφορες φάσεις, η συντριπτική πλειονότητα του υλικού αποδίδεται στην ύστερη Κλασική, την Ελληνιστική και την πρώιμη Ρωμαϊκή περίοδο (4ος-1ος αιώνας π.Χ.).

Το σύνολο των ευρημάτων αποκαλύπτει τον αγροτικό χαρακτήρα της εγκατάστασης και τις κύριες δραστηριότητες της, όπως η ελαιοπαραγωγή, η μελισσοουργία και η καλλιέργεια αμπελιού. Πρόκειται πιθανότατα για μια εγκατάσταση που προοριζόταν για περιοδική χρήση, ανάλογα με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις των διαφόρων αγροτικών δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα σε αυτή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιβίωση από την αρχαιότητα τεχνικών που επιβεβαιώθηκαν ανασκαφικά στο συγκεκριμένο οικόπεδο και οι οποίες χρησιμοποιούνταν έως πρόσφατα στην Τήνο, όπως για παράδειγμα οι τάφροι για τη φύτευση αμπελιών, το κενό που αφήνεται μεταξύ κτιρίου και φυσικού βράχου για την αποφυγή της υγρασίας (το οποίο ονομάζεται από τους ντόπιους «γκνούντος») και οι ενταγμένες σε αναλημματικούς τοίχους θήκες για κυψέλες («μελισσοθυρίδες» ή «σμοδόχεια»). Καθώς η μελέτη του αρχαιολογικού υλικού που προέρχεται από την εν λόγω σωστική ανασκαφή βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, στην ανακοίνωση αυτή επιχειρείται μια πρώτη παρουσίαση της αγροτικής αυτής εγκατάστασης, η οποία εμπλουτίζει τον αρχαιολογικό χάρτη της Τήνου και φωτίζει πτυχές της καθημερινής ζωής στο νησί κατά τους υστεροκλασικούς-ρωμαϊκούς χρόνους.

Abstract

A. Angelopoulou, V. Samaras and K. Pantzouris

“A Late Classical-Roman rural establishment at Kionia, Tenos. Preliminary report”

In 2018-2019 a rescue excavation was conducted in the Z. Vidalis's, A. Vidalis's and M. Veloudiou's plot, which is located at the site “Lakkos” at Kionia on Tenos, at a distance of about 850 m. west of the Poseidon and Amphitrite's temple. The plot occupies an area of 21.000 m² on a fairly sloping hillside, which is terraced, at a short distance from the sea and strategically placed to control the whole bay of Kionia and the maritime route between Tenos and Syros. The excavation revealed a partially preserved building, several installations and plenty of finds, which all together constitute an extremely interesting establishment. Although material from the Late Geometric-Early Archaic times to the 4th century A.D. indicates that the site was in use in several phases, the vast majority of the finds is attributed to the Late Classical, the Hellenistic and the Early Roman periods (4th-1st c. B.C.).

The entire archaeological material reveals the rural character of the excavated establishment, whose main activities were oil production, apiculture and viticulture. This establishment was probably intended for periodic use, depending on the needs and requirement of the various agricultural activities that took place in it. Of particular interest is the survival of ancient techniques which were confirmed by the excavation in this plot and which were used until recently in Tenos, such as, for example, the trenches for vineyard planting, the gap between a building and the natural rock (locally called “gdudos”), and the cases created in dry wall terraces for the placement of bee hives (locally called “melissothirides” or “smodohia”). As the study of the archaeological evidence from this rescue excavation is already in progress, this presentation reports

preliminary results on the rural establishment, which enriches the archaeological map of Tenos and illuminates aspects of daily life on the island during the Late Classical-Roman times.

Αγγελοπούλου Νατάσα, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: natashaangelopoulou@yahoo.gr
Τηλ.210 8649110

Παντζούρης Κωνσταντίνος, Αρχαιολόγος. Μεταπτυχιακός φοιτητής Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: kpwindow93@gmail.com

Σαμαράς Ευάγγελος, Δρ. Αρχαιολόγος. Μεταδιδακτορικός Ερευνητής Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: Vangelis.samaras@gmail.com

ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ Δ., ΓΙΑΓΚΑΚΗ Α., ΣΑΚΕΛΛΑΚΟΥ Χ., ΣΙΓΑΛΑ Μ.

«Πρώτες παρατηρήσεις από τις εργασίες του ερευνητικού προγράμματος: «Βυζαντινή και Λατινοκρατούμενη Τήνος: Παλαιά και νέα αρχαιολογικά δεδομένα»

Περίληψη

Το πενταετές ερευνητικό πρόγραμμα «Βυζαντινή και Λατινοκρατούμενη Τήνος: Παλαιά και νέα αρχαιολογικά δεδομένα», το οποίο ξεκίνησε τις εργασίες του -μετά από έγκριση από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο- το 2019, αποτελεί συνεργασία του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων και έχει ως στόχο την καταγραφή και τεκμηρίωση επιλεγμένων μνημείων και κινητών ευρημάτων της Τήνου που χρονολογούνται στη Βυζαντινή εποχή και την περίοδο της Λατινικής κυριαρχίας (4ος-17ος αι.). Το ενδιαφέρον της έναρξης μιας ανάλογης συστηματικής ενασχόλησης με το νησί της Τήνου έγκειται στο ότι σε αντίθεση με την έντονη πρωτογενή αρχαιολογική δραστηριότητα, που παρατηρείται κατά τις τελευταίες δεκαετίες σε άλλα νησιά των Κυκλάδων, ανάλογη προσπάθεια δεν έχει ξεκινήσει για την εν λόγω περιοχή, με εξαίρεση μελέτες επικεντρωμένες κυρίως στην ιστορία και την τοπογραφία του νησιού ή συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες που αφορούν προγενέστερες των προαναφερθέντων εποχές.

Βασικοί άξονες του ερευνητικού προγράμματος είναι: α) ο εντοπισμός, η καταγραφή και η τεκμηρίωση των ήδη δημοσιευμένων ή και αδημοσίευτων μνημείων και κινητών ευρημάτων και β) η διενέργεια συστηματικής ανασκαφικής έρευνας σε περιοχές ειδικού αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Στο πλαίσιο των παραπάνω, παρουσιάζονται τα πρώτα αποτελέσματα από τις εργασίες του προγράμματος. Ως προς τον πρώτο άξονα, η μελέτη της κεραμικής από σωστικές ανασκαφές στη Χώρα της Τήνου αναδεικνύει όψεις της πρωτοβυζαντινής κατοίκησης στο νησί, ενώ η μελέτη δύο ναών στη θέση «Βρυσιά» παρουσιάζει πτυχές της μεσοβυζαντινής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής. Παράλληλα, ως προς τον δεύτερο άξονα, ξεκίνησε συστηματική ανασκαφική έρευνα στο κάστρο του Ξώμπουργου με στόχο να διερευνηθούν οι χρήσεις χώρων και κτηρίων και οι φάσεις οχύρωσης. Από αυτή παρουσιάζονται τα πρώτα στοιχεία από την ανασκαφή στο εσωτερικό ενός από τους

πύργους και από τον χώρο νότια αυτών. Στόχος είναι η διερεύνηση των γνωρισμάτων της κατοίκησης και της καθημερινής ζωής κατά τη Βυζαντινή εποχή και την περίοδο της Λατινικής κυριαρχίας τόσο στο μεσαιωνικό κέντρο του νησιού, το Ξώμπουργο και σε άλλες θέσεις της Τήνου.

Abstract

Athanasoulis D, Giagkakis Ag, Sakellakou X, Sigala M

"Preliminary observations on the research project:" Byzantine and Latin-occupied Tinos: Old and new archaeological data "

The five-year research program "Byzantine and Latin-occupied Tinos: Old and new archaeological data", which began its work -after approval by the Central Archaeological Council- in 2019, is a collaboration of the Institute for Historical Research of the National Research Foundation with Cyclades and aims to record and document selected monuments and movable finds of Tinos dating to the Byzantine era and the period of Latin rule (4th-17th century). The interest of starting a similar systematic engagement with the island of Tinos lies in the fact that in contrast to the intense primary archaeological activity, observed in recent decades in other Cycladic islands, a similar effort has not been launched for this area, with the exception of studies focusing mainly on the history and topography of the island or systematic archaeological research related to earlier than the aforementioned eras.

The main axes of the research program are: a) the identification, recording and documentation of already published or unpublished monuments and movable finds and b) the conduct of systematic excavations in areas of special archaeological interest. In the context of the above, the first results from the work of the program are presented. Regarding the first axis, the study of pottery from salvage excavations in Tinos Town highlights aspects of early Byzantine habitation on the island, while the study of two temples at "Vryisia" presents aspects of mid-Byzantine architecture and sculpture. At the same time, regarding the second axis, a systematic excavation was started in the castle of Xombourgo with the aim of investigating the uses of spaces and buildings and the fortification phases. From this are presented the first elements from the excavation inside one of the towers and from the area south of them. The aim is to explore the features of habitation and daily life during the Byzantine era and the period of Latin domination both in the medieval center of the island, Xomburgo and in other places of Tinos.

**Αθανασούλης Δημήτριος, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθ. Εφορείας
Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: dathanasoulis@culture.gr**

**Γιαγκάκη Αναστασία, Γ. Διευθύντρια Ερευνών, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών –
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
e-mail: yangaki@eie.gr**

**Σακελλάκου Χρυσάνθη, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: chrsakellakou@yahoo.gr**

Σιγάλα Μαρία, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Τμηματάρχης, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: mariazsigala@gmail.com

ALUSIK TOMAS, ALUSIKOVA DOSTALIKOVA PAVLA

Περίληψη

«Επανεξέταση του υλικού των παλαιών ανασκαφών στο Ασκληπιείο, Πάρου 2018-2021: προσδιορισμός και αναδιατύπωση των παλαιών στοιχείων».

Η τοποθεσία Ασκληπιείο-Πύθιο βρίσκεται σε δύο άνδρα του λόφου Αράκας, 3 χλμ νότια της Παροικιάς στο νησί της Πάρου. Ανασκάφηκε από τον Γερμανό αρχαιολόγο Otto Rubensohn (1867-1964) το 1898-1899. Στο επάνω άνδρα ταυτίστηκε από τον ίδιο η θέση του ναού του Απόλλωνος Πυθίου, «Πύθιον» και στο κάτω τα ανευρεθέντα οικοδομικά λείψανα ερμηνεύτηκαν ως το πραγματικό Ασκληπιείο. Ωστόσο, σύμφωνα με μια πρόσφατη ανάλυση και μελέτη της Μ. Melfi (2002), η διάταξη αυτού του συγκροτήματος ταιριάζει με άλλα γνωστά ιερά του Ασκληπιού, οπότε και τα δύο άνδρα αποτελούσαν αρχικά, ένα μεγάλο ενιαίο χώρο - το Ασκληπιείο. Τα περισσότερα αντικείμενα, που βρέθηκαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών του Rubensohn δημοσιεύθηκαν σε μία μόνο μελέτη (από αυτόν · περίπου 50 σελίδες) το 1902, σύμφωνα με τα πρότυπα της εποχής. Ο στόχος της νέας μελέτης, που πραγματοποιείται από το 2018, είναι να μελετηθεί, να τεκμηριωθεί συστηματικά (με σχέδια και φωτογραφίες) και στη συνέχεια να αναδημοσιευθούν όλα τα αντικείμενα, τα οποία έχουν βρεθεί από τον Rubensohn αλλά και περιστασιακά αργότερα κατά τον 20ό αιώνα (η τελευταία αρχαιολογική έρευνα στον χώρο-αρχαιολογικός καθαρισμός από την Εφορεία - πραγματοποιήθηκε το 1995). Υπάρχουν τέσσερις βασικές κατηγορίες αντικειμένων: επιγραφές, γλυπτά, αρχιτεκτονικά μέλη και "άλλα" - πήλινα αγγεία, ειδώλια και ένα χάλκινο αντικείμενο. Πολλά από αυτά τα τεχνουργήματα δεν έχουν δημοσιευτεί συστηματικά σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα (μερικά δεν αναφέρονται στην παλαιά δημοσίευση καθόλου). Επειδή τα Ασκληπιεία είναι εξαιρετικά σημαντικοί χώροι για την ιστορία της ιατρικής, όλα τα τεχνουργήματα μελετώνται επίσης από την οπτική της αρχαιολογίας της ιατρικής, συμπεριλαμβανομένης της παλαιοπαθολογίας. Προτείνεται λοιπόν, νέα ερμηνεία για ορισμένα τεχνουργήματα, κυρίως, για τα ανατομικά αναθηματικά ανάγλυφα. Η νέα μελέτη συμπληρώνεται από τη αναλυτική παρουσίαση της αρχαιολογικής τεκμηρίωσης - πρωτότυπα τετράδια ανασκαφής, σχέδια και φωτογραφίες - που πρόσφατα βρέθηκαν κατατεθειμένα στην Αθήνα και στο Βερολίνο.

Abstract

“The Asklepeion of Paros re-study project 2018-2021: identifying and restudying the old evidence.”

The site of Asklepeion-Pythion is situated on two terraces of Arakas hill, c. 3 km south of Parikia on the island of Paros. It was excavated by German archaeologist Otto Rubensohn (1867-1964) in 1898-1899. The upper terrace was labelled “Pythion”

by him, and the lower one was interpreted as the actual Asklepieion. However, according to a recent analysis and study by M. Melfi (2002), the layout of this complex matches that of other known sanctuaries of Asklepios, so both terraces formed originally one big single site – Asklepieion. The most artifacts found during Rubensohn’s excavations were published in a single paper (by him; c. 50 pages) in 1902, in accordance with the standards of the time. The aim of the new project, conducted since 2018, is to restudy, properly document (draw and photograph) and subsequently republish all artifacts from the site, which have been found by Rubensohn and occasionally later in the 20th century (the last archaeological event in the site – archaeological cleaning by the Ephoreia – was carried out in 1995). There are four basic categories of artifacts from this site: inscriptions, sculpture, architectural members and “others” – terracotta, pottery and one bronze artifact. A lot of these artifacts have not been properly published according to the modern standards (some have even never been published at all). As asklepieia are extremely important sites for the medical history, all artifacts are studied also from the perspective of the archaeology of medicine, including palaeopathology. New interpretation is thus proposed for some artifacts, mainly the anatomical votive reliefs. The research is complemented by the study of the preserved archival documentation – original excavation notebooks, plans and photos – deposited in Athens and Berlin.

Alusik Tomas, Archaeologist, PhD, Prof. Assoc. History of Medicine, Charles University, Prague
e-mail: Alusikt@gmail.com

Alusikova Dostalikova Pavla, Heritage historian
e-mail: dostalikova.p@gmail.com

ΑΜΟΙΡΙΔΟΥ Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

«Οι σχετικές με τις Κυκλάδες αναγραφές στην “Νομική Συναγωγή” του Δοσιθέου Ιεροσολύμων»

Περίληψη

Το μεγαλύτερο μέρος της «Νομικής Συναγωγής», του κώδικα που «συνέλεξεν, επιμελεία και έξοδοις, ὁ Ἱεροσολύμων πατριάρχης Δοσίθεος ἐν Κωνσταντινουπόλει...» περί το 1680, διαζώζει διάφορα πατριαρχικά και άλλα έγγραφα και κείμενα, που αποτυπώνουν εκκλησιαστικά δρώμενα του χρονικού διαστήματος 1538-1680. Ανάμεσά τους εντοπίζονται και αρκετές αναγραφές, σχετικές με πρόσωπα και εκκλησιαστικά ζητήματα των Κυκλάδων νήσων. Η ανακοίνωση θα απομονώσει αυτά τα κείμενα, με σκοπό αφενός να τα παρουσιάσει και, αφετέρου, να αναδείξει και να σχολιάσει εκκλησιαστικά και θρησκευτικής καθημερινότητας ζητήματα, που εμφανίστηκαν στις Κυκλάδες και απασχόλησαν το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Abstract

Amoiridou Evangelia

«The relative to Cyclades references of “Nomike Synagoge” of Jerusalem’s Patriarch Dositheus»

Most part of the Nomike Synagoge (Legal Collection), the code which was “formed in Constantinople, under the care and expenses of the Patriarch of Jerusalem Dositheus” around 1680, contains various patriarchal documents and other texts depicting ecclesiastical events during the period of 1538-1680. Among them there are several reports related to persons and ecclesiastical issues of the Cycladic islands. The presentation will tend to isolate these texts, in order to present them, on the one hand and, on the other hand, to highlight and comment on issues of ecclesiastical and religious daily life, which emerged in the region of the Cyclades and concerned the Patriarchate of Constantinople.

**Αμοιρίδου Ν. Ευαγγελία, Αν. Καθηγήτρια Γενικής Εκκλησιαστικής Ιστορίας,
Τμήμα Θεολογίας, Α.Π.Θ.
e-mail: evanamoir@gmail.com**

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

«Διαπόντια Περιγητικά Δίκτυα στις Κυκλάδες»

Περίληψη

Ως, Διαπόντια Περιγητικά Δίκτυα στις Κυκλάδες χαρακτηρίζεται ένα σύνολο κατάλληλα συνδυασμένων χερσαίων και θαλάσσιων Διαδρομών Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος στα νησιά των Κυκλάδων. Το εγχείρημα αποσκοπεί πρωταρχικά στην ευαισθητοποίηση των τοπικών κυκλαδικών κοινωνιών σε θέματα τοπικής ιστορίας και ιδιαιτεροτήτων του φυσικού τοπίου σε διακυκλαδική βάση, με στόχο της διαμόρφωση της ψυχολογίας του Κυκλαδίτη ως μέλους, όχι μόνο, της τοπικής του κοινότητας, αλλά, ως Πολίτη των Κυκλάδων. Ως αποτέλεσμα της επίτευξης αυτού του στόχου, επιδιώκεται η διεύρυνση της ήπιας εναλλακτικής τουριστικής δραστηριότητας, με όρους διάσωσης και προστασίας της ιστορικής και φυσικής κληρονομιάς του τόπου. Το όλο εγχείρημα περιλαμβάνει:

• Δημιουργία 5 γεωγραφικών ενοτήτων στο κυκλαδικό σύμπλεγμα, σε καθεμία από τις οποίες θα υπάρχει διαπόντια διαδοχική σύνδεση των νησιών, με επιδίωξη αυτή να γίνεται μέσω μικρών ασφαλών αγκυροβολίων (αντί των κυρίων λιμανιών των νησιών). Οι γεωγραφικές αυτές ενότητες θα είναι οι παρακάτω:

α- ΒΟΡΕΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ [ΣΥΡΟΣ - ΤΗΝΟΣ - ΑΝΔΡΟΣ - ΣΥΡΟΣ]

β- ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ [ΚΕΑ - ΚΥΘΝΟΣ - ΣΥΡΟΣ]

γ- ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ [ΝΑΞΟΣ - ΔΟΝΟΥΣΑ - ΑΜΟΡΓΟΣ - ΚΑΤΩ ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ - ΗΡΑΚΛΕΙΑ -

ΠΑΡΟΣ - ΝΑΞΟΣ]

δ- ΝΟΤΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ [ΑΝΑΦΗ - ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ - ΘΗΡΑΣΙΑ - ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ - ΣΙΚΙΝΟΣ - ΙΟΣ - ΑΝΑΦΗ]

ε- ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ [ΜΗΛΟΣ - ΚΙΜΩΛΟΣ - ΣΙΦΝΟΣ - ΣΕΡΙΦΟΣ -

ΜΗΛΟΣ]

- Πεζοπορική διάσχιση των νησιών, διαμέσου ενοποιημένου δικτύου αλληλοδιαδεχόμενων Διαδρομών Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος. Η αρχή και το τέλος, κάθε εσωτερικού νησιωτικού δικτύου θα ταυτίζεται με τα επιλεγμένα αγκυροβόλια διαπόντιας σύνδεσης. Επιδίωξη είναι η διέλευση από τα σημαντικότερα σημεία ιστορικού-αρχαιολογικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος κάθε νησιού και από τους κυριότερους μεσόγειους οικισμούς.
- Διαγώνιες αλληλοδιαδεχόμενες θαλάσσιες - χερσαίες διασχίσεις, διασυνδέοντας περισσότερες της μιας γεωγραφικές ενότητες, για την επίτευξη της μέγιστης δυνατής εναλλαγής φυσικού και ιστορικού τοπίου από μέρους του περιηγητή.
- Η διαπόντια επικοινωνία θα γίνεται κατά κανόνα με μικρά τουριστικά σκάφη, με δυνατότητα πρόσδεσης - ελλιμενισμού στα επιλεγμένα αγκυροβόλια.
- Η εφαρμογή του εγχειρήματος έχει ως προϋπόθεση το υψηλό επίπεδο των κατά νησί πεζοπορικών δικτύων από πλευράς βατότητας, συνδεσιμότητας και σήμανσης.

Abstract

Anastasios Anastasiou

“Sea-land travel networks in the Cyclades”

As, «Sea-land travel networks in the Cyclades» a set of suitably combined land and sea Routes of Cultural Interest in the Cycladic islands is characterized. The project primarily aims to raise awareness of local Cycladic communities on issues of local history and peculiarities of the natural landscape on an inter-Cycladic basis, with the aim of shaping the psychology of the inhabitant of the Cyclades, Cycladites, as a member not only of the local community, but as a Citizen of the whole Cyclades. As a result of achieving this goal, the expansion of the mild alternative tourist activity is sought, in terms of preservation and protection of the historical and natural heritage of the place. The whole project includes:

- Creation of 5 geographical units in the Cycladic complex, in each of which there will be a sequential connection of the islands, with the aim of doing so through small safe anchorages (instead of the main ports of the islands). These geographical units will be the following:

a- NORTH CYCLADES [SYROS - TINOS - ANDROS - SYROS]

b- NORTH-WEST CYCLADES [KEA - KYTHNOS - SYROS]

c- CENTRAL-EAST CYCLADES [NAXOS - DONOUSA - AMORGOS - KATO KOUFONISI - HERAKLIA - PAROS - NAXOS]

d- SOUTHERN CYCLADES [ANAFI - SANTORINI - THIRASIA - FOLEGANDROS - SIKINOS - IOS - ANAFI]

e- SOUTHWEST CYCLADES [MILOS - KIMOLOS - SIFNOS - SERIFOS - MILOS]

- Hiking crossing of the islands, through a unified network of successive Routes of Cultural Interest. The beginning and the end of each internal island network will be identified with the selected cross-link anchorages. The aim is to pass through the most important points of historical-archaeological and environmental interest of each island and from the main Mediterranean settlements.
- Diagonal consecutive sea - land crossings, connecting more than one geographical units, to achieve the maximum possible alternation of natural and historical

landscape by the traveler.

- The communication by sea will be done as a rule with small tourist boats, with the possibility of mooring - mooring at the selected anchorages.
- The implementation of the project presupposes the high level of island hiking networks in terms of accessibility, connectivity and signage.

**Αναστασίου Αναστάσιος, Νομικός, Διεύθ. Τουρισμού - Πολιτισμού -
Αθλητισμού Κυκλάδων, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
e-mail: thyrsos_kyklades@yahoo.gr**

ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ

«Οι Κυκλάδες στον Τύπο της Επανάστασης: η περίπτωση της Υδραϊκής εφημερίδας: Ο Φίλος του Νόμου (1824 - 1827)»

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει ιστορικά δεδομένα για τα νησιά των Κυκλάδων που ανακλύπουν από τη μελέτη των αρχειακών πηγών και της σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς και της σημαντικής συμβολής του ελληνικού τύπου κατά την δεκαετία της επαναστατικής διαδικασίας. Μέσα από την καταγραφή των γεγονότων και εν τέλει την προβολή και παρουσίαση των ιστορικών αυτών στιγμών μπορεί να αντιληφθεί κανείς το κοινωνικοπολιτικό αλλά και αξιακό πλαίσιο, εντός του οποίου ευρισκόταν, εν πολλοίς, το ελληνικό στοιχείο κατά την περίοδο του Αγώνα κατά των Οθωμανών στο Αιγαίο. Παράλληλα, όμως, η διερεύνηση των ανάλογων ιστορικών δεδομένων αποτυπώνει και τις αγωνίες για την οργάνωση και διατήρηση του ελληνικού στοιχείου στις Κυκλάδες.

Η ανακοίνωση στηρίζεται στη μαρτυρία της εφημερίδας «Ο Φίλος του Νόμου» της Ύδρας, η οποία αποτέλεσε την επίσημη εφημερίδα της Διοικήσεως. Εκδόθηκε από τον Ιταλό φιλέλληνα Ιωσήφ Κιάππε στην Ύδρα στις 10 Μαρτίου 1824 και κυκλοφόρησε μέχρι τις 27 Μαΐου 1827.

Abstract

Nikolaos Anastasopoulos

“Cyclades in the Press of the Revolution: the case of the newspaper Ο Φίλος του Νόμου (Hydra 1824 - 1827)”

The paper aims to highlight the respective historical data, regarding the area of the Cyclades Islands that emerge from the study both of the archival sources and literature, as well as from the research of the Greek Press during the Revolution of 1821. We can construct the social and political context in which the Greek population element was located during the period of the Revolution in the Aegean Sea, mainly through the indexing and the presentation of the historical. Furthermore, the research of the relevant historical data also reflects the struggle for the organization and preservation of the Greek population in the area of Cyclades Islands. The paper is based on the research of the Hydra newspaper «Ο Φίλος του Νόμου» (The Friend of the Law), which was the official newspaper of the Revolutionary Administration. It was published by the Italian philhellene Joseph

Kiappe in Hydra on 10 March 1824 and circulated until 27 May 1827.

**Αναστασόπουλος Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
e-mail: nikosanastas@yahoo.gr**

ΑΝΩΜΕΡΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

«Ο Χωροεπίσκοπος Σαντορίνης και αγιογράφος Εμμανουήλ Δαρζέντας»

Περίληψη

Ο Χωροεπίσκοπος Εμμανουήλ Δαρζέντας από το Εμπορείο της Σαντορίνης, υπήρξε ιερέας του 19ου αι. Αν και το όνομά του συνδέθηκε με το Αγίασμα της Περισσάς και την ανέγερση του Ιερού Ναού του Σταυρού Περισσάς ο Εμμανουήλ Δαρζέντας, ο οποίος υπήρξε μοναχός στο Άγιο Όρος, στο οποίο και έμαθε τη ζωγραφική τέχνη, υπήρξε, επίσης, σπουδαίος αγιογράφος φορητών εικόνων. Στην ουσία δημιούργησε μετά το 1935 σχολή αγιογραφίας. Στην σχολή δίδαξε αγιορείτικη ζωγραφική σε πολλούς ιερείς και λαϊκούς, μεταξύ των οποίων ο Ιγνάντιος Συρίγος, ο Ιωάννης Ευδαίμων κ.ά.

Abstract

Anomeritis Georgios

“Emmanouil Darzentas: a hagiographer and Archbishop of Santorini”

The Archbishop Emmanuel Darzentas from Emporio of Santorini was a priest of the 19th century. Although his name was associated with the Agiasma of Perissa and the construction of the Holy Temple of the Cross of Perissa, Emmanuel Darzentas was also an important hagiographer of portable icons. He learned the art of painting on Mount Athos when he was a monk. In 1935, he created a school of hagiography where he taught the art of painting (of Mount Athos) to many priests and lay people, including Ignantios Syrigos, Ioannis Evdaimon and others.

**Ανωμερίτης Γεώργιος, Οικονομολόγος, πρ. Υπουργός
e-mail: yiorgos@anomeritis.gr**

B.

BARBER ROBIN

«Οι Κυκλάδες στην ελληνική τέχνη - Μέρος 2...».

Περίληψη

Μετά από την παρουσίαση, στην οποία εξετάστηκε η ιστορία της αναπαράστασης των Κυκλαδίτικων νησιών από Έλληνες ζωγράφους, στο

προηγούμενο Γ' Διεθνές Κυκλαδολογικό Συνέδριο της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών (Σύρος 2016), η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο ενδιαφέρον που υπάρχει για τους καλλιτέχνες που εργάστηκαν κατά τον 19ο και τον πρώιμο 20^ο αιώνα, στους οποίους περιλαμβάνονται και ορισμένοι που δεν είχαν συζητηθεί (Νίκος Δραγούμης, Λυδία Μπόργκεκ, Μιχαήλης Οικονόμου). Εξετάζονται, οι τρόποι επικοινωνίας εκείνης της εποχής και ο βαθμός στον οποίον, η αναξιοπιστία τους και η σχετική σπανιότητα των ταξιδιών αναψυχής, επηρέασαν την ανάπτυξη του καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος για τέτοια θέματα. Με ιδιαίτερη αναφορά στην Τήνο, μία ενδιαφέρουσα αναφορά αποτελεί η φαινομενική απουσία θεμάτων που αφορούν τις Κυκλάδες και την ζωή τους στο έργο του Νικηφόρου Λύτρα και του Νικολάου Γύζη, όπου η τοπική τοπογραφία σπάνια, ή και ποτέ, παρουσιάζεται. Ωστόσο, οι σκηνές της καθημερινής ζωής ίσως, προέρχονται από τις παιδικές τους εμπειρίες στην Τήνο. Αναφέρεται επίσης μια εντυπωσιακή αντίθεση μεταξύ του έργου του Νικηφόρου Λύτρα και του γιου του Νικολάου.

Abstract

“The Cyclades in Greek art – Part 2...”

Following on from an account given at the previous 3rd international Cycladological Conference of the Society for Cycladic studies (Syros 2016), which examined the history of the representation of the Cycladic islands by Greek painters, the paper concentrates on the origins of this interest with artists working in the 19th and earlier 20th century, including some not previously discussed (Nikos Dragoumis, Lydia Borgek, Michaelis Oikonomou). The state of communications at the time and the extent to which their unreliability, and the relative rarity of leisure travel, affected the development of artistic interest in such subject matter is considered. With particular reference to Tenos, a point of interest is the apparent absence of subject matter relating to the Cyclades and their life in the work of Nikephoros Lytras and Nikolaos Gyzis, where local topography is rarely, if ever, represented but ‘genre’ scenes may derive from their childhood experiences on Tenos. A striking contrast between the work of Nikephoros Lytras and his son Nikolaos is discussed.

**Barber Robin, Dr. Archaeologist, Επίτιμο Μέλος της Ε.Κ.Μ.
e-mail: robin_bar@hotmail.com**

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΒΙΒΗ

«Η Χρυσοσπηλιά Φολεγάνδρου μία ακόμη ελεύθερη ανάγνωση»

Περίληψη

Η Φολεγάνδρος ελεύθερη, άγνωστη, σιδερείη δυσπρόσιτη από την αρχαιότητα παραμένει ως σήμερα ένας πολύ ενδιαφέρον και ιδιαίτερος τόπος.

Η Χρυσοσπηλιά, μοναδική στο είδος της έρχεται να συμπληρώσει αυτή την ιδιαιτερότητα. Με δεδομένα τα μέχρι τώρα ευρήματά της από τα πήλινα θραύσματα ανάγλυφων στοφών και λυχναριών και καθώς και τις αναγραφές δεκάδων ονομάτων

εφήβων στα τοιχώματα, θα λέγαμε ότι η Χρυσοπηγή είναι ένα φυσικό ιερό (διανοιγμένο καρστικά στο εσωτερικό του βράχου) ένας (φυσικός) τρόπος περάσματος στα μυστικά της Γης και ένας τόπος κρυπτών λατρείας όπου οι μειούμενοι έφηβοι, με την εποπτεία του Μύστη- επόπτη και διατάκτη και μέσα σε ένα μυστηριακό περιβάλλον, καλούνται να γνωρίσουν τον εαυτό τους με κίνητρο την ένταξή τους στην κοινωνία των ανδρών και διακύβευμα τον χρυσό δίσκο του Ηλίου, που σηματοδοτείται από τον Ναό του Απόλλωνα Προστακτηρίου, στην υπερκείμενη απόληξη του λόφου.

Είναι γνωστός ο χαρακτήρας της διαβατήριας τελετουργίας, που πιστεύουμε ότι γινόταν στο εσωτερικό της Χρυσοσπηλιάς. Η θυσία της αθωότητας των νέων και η μετάβασή τους στις τάξεις των ανδρών, πρέπει να ήταν οι βασικοί άξονες της συγκεκριμένης δράσης, την οποία ορισμένοι μελετητές θεωρούν πρόδρομο των αθλητικών ακόμη, και των Ολυμπιακών Αγώνων.

Abstract

Vasilopoulou Vivi

“The Chrysospilia of Pholegandros”

Pholegandros is a free, unknown and inaccessible island, which remains from antiquity to this day, a very interesting and special place.

Chrysospylia Cave completes these features. Considering, the clay fragments of reliefs and lamps as well as the written inscriptions of the names of dozens teenagers on the walls, we could say that Chrysopigi Cave is a natural sanctuary (opened karstically inside the rock). It also, is a natural path to the secrets of the Earth and a place of crypts used for worship, where the initiate teenagers under the supervision of the Mystery supervisor and authorizing officer, are called to quest their self knowledge via a mystical experience, motivated by their integration into men's society and questioned by the golden disk of the Sun, which is marked by the Temple of Apollo Prostaktirios, which is placed at the upper end of the hill.

The character of the rite de passage that we believe took place inside the Chrysospilia is well known. The sacrifice of the innocence of the young people and their transition to the ranks of men must have been the main course of this action, which some scholars consider to be the forerunner of agonistical athletic games and even the Olympic Games.

**Βασιλοπούλου Βιβή, Δρ. Αρχαιολόγος, Επίτιμη Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΥΠΠΟΑ
e-mail:vi.vasilopoulou@gmail.com**

ΒΕΛΩΝΗ ΕΛΕΝΗ

«Οι Αγωνιστές της Επανάστασης του 1821: Ιωάννης Μαρκ. Δαμιράλης και Ιωάννης Μιχ. Δαμιράλης»

Περίληψη

Ο Αγώνας της Παλιγγενεσίας αποτέλεσε παράγωγο κοινωνικών και οικονομικών

συνθηκών, ιδεολογικών ζυμώσεων αλλά και της ομόθυμης συμμετοχής των Ελλήνων. Χιλιάδες αγωνιστές από τον ελλαδικό και όχι μόνον χώρο έσπευσαν να ενισχύσουν παντοiotρόπως την Επανάσταση του 1821: είτε με τη δράση τους στα πεδία των μαχών, είτε προσφέροντας οικονομική ενίσχυση, είτε παρέχοντας πολιτικές εκδουλεύσεις.

Μετεπαναστατικά, οι Αγωνιστές διεκδίκησαν δυναμικά ρόλο και λόγο στον δημόσιο βίο της χώρας. Το 1846 συστάθηκε η Επιτροπή Θυσιών και Εκδουλεύσεων του Ιερού Αγώνος με στόχο την ηθική και οικονομική ανταμοιβή των αγωνιστών του 1821. Η επανασυγκρότησή της, το 1865, αποσκοπούσε να επανεξετάσει τα αιτήματα των αγωνιστών, προκειμένου να αποκατασταθούν αστοχίες που είχαν λάβει χώρα κατά το παρελθόν. Οι αγωνιστές κλήθηκαν να καταθέσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά, ώστε να διεκδικήσουν αποζημιώσεις, συντάξεις, χρηματικά βοηθήματα για τους ίδιους και τις οικογένειες τους.

Στο Αρχείο της Επιτροπής αυτής- που βρίσκεται στο Τμήμα Χειρογράφων, Αρχείων και Ειδικών Συλλογών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος- εντοπίστηκαν οι φάκελοι του Ιωάννη Μάρκου Δαμιράλη και του Ιωάννου Μιχαήλ Δαμιράλη. Πρόκειται για μορφές της Επανάστασης που δραστηριοποιήθηκαν στη Νάξο και σε άλλες περιοχές του επαναστατημένου χώρου. Ο Ι. Μάρκου Δαμιράλης διετέλεσε «Γραμματεύς» στη Διευθυντική Επιτροπή του Ναυπλίου και στην Επαρχιακή Δημογεροντία Νάξου και ζήτησε να λάβει τις οφειλόμενες σε αυτόν μισθοδοσίες. Ο Ι. Μιχ. Δαμιράλης σε γηραιά ηλικία πλέον αιτήθηκε να αποζημιωθεί για τη σημαντική του προσφορά στον Αγώνα. Χειρόγραφες επιστολές, αλλά και συνοδευτικά έγγραφα προς την Επιτροπή, αξιοποιήθηκαν ερευνητικά για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας. Τα στοιχεία αυτά πιστοποιούν τη συμμετοχή και την προσφορά τους στον αγώνα, παρουσιάζουν τη δράση τους στη Νάξο. Βιογραφικά στοιχεία, ιστορικές πηγές καθώς και γενική και ειδική βιβλιογραφία συνεπικουρούν στην αποτύπωση της συνολικής παρουσίας τους στην Επανάσταση του 1821.

Abstract

Veloni Eleni

“Fighters of the Greek War of Independence: John Mark. Damiralis and John Mich. Damiralis”

The Greek War of Independence was the result of social, economic and ideological conditions, but also of the mass participation of the Greeks. Thousands of fighters from Greece and beyond rushed to support the Revolution of 1821 in various ways: either by acting on the battlefields, or by offering financial support, or by providing political assistance.

After the Revolution, the Fighters dynamically claimed a role and a say in the public life of the country. A Committee was established in 1846 with the aim of rewarding the fighters of 1821. Its reorganization, in 1865, aimed to reconsider the demands of the fighters, in order to correct past failures. They were asked to submit the necessary documents in order to receive financial assistance.

The files of Naxian John Mark. Damiralis and John Mich. Damiralis were located in the National Library of Greece. John Mark. Damiralis served as "Secretary" to the Steering Committee of Nafplio and asked to receive unpaid wages. John Mich. Damiralis in his old age asked to be compensated for his important

contribution to the Revolution. Handwritten letters and various documents record their total presence in the Revolution of 1821.

**Βελώνη Ελένη, Δρ. Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: elvelmax@hotmail.com**

ΒΙΔΑΛΗ ΜΑΡΙΑ

«Το αγροτικό τοπίο της Τήνου μέσα από αφηγήματα, τον χώρο και τον χρόνο»

Περίληψη

Η Τήνος είναι ένα νησί του Αιγαίου πελάγους με μακρά ιστορία στη γεωργία. Στον Κάμπο, ένα από τα παλαιότερα αγροτικά χωριά της Τήνου, τα όρια που δημιουργούνται από τις ξερολιθιές και τα μονοπάτια καθορίζουν το αγροτικό τοπίο, το οποίο διαπερνά τη δομή του χωριού όπως και την καθημερινή ζωή στο χωριό. Αυτή η παρουσίαση αφορά τα χωρικά όρια στο αγροτικό τοπίο της Τήνου όπως αποκαλύπτονται μέσα από κείμενα/ αφηγήματα, τον χρόνο, την κίνηση και τις συνήθειες των αγροτών.

Αφηγήσεις και ιστορικές πληροφορίες μας δίνουν ένα υπόβαθρο για την ερμηνεία και την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι ξερολιθιές, τα σύνορα των καλλιεργειών γης και ύδατος είναι απαραίτητα για τους χωρικούς / αγρότες, μέσα σε ένα τοπίο που τελικά φαίνεται ημι-τεχνητό.

Η κατανόηση των ξερολιθιών ως όρια διαπραγμάτευσης συνδέουν το τοπίο αυτό με το χωριό και την κοινότητα, συνδέουν τον χωρικό με την οικογενειακή του ιστορία και συνέχεια και δημιουργούν ένα τοπίο όπου οι άνθρωποι συνυπάρχουν, έχουν αλληλεγγύη, έχουν συγκρούσεις που γίνονται συμφωνίες, υπάρχει ιδιωτικό και συλλογικό πεδίο, υπάρχει ένας βαθιά ριζωμένος τρόπος κατοίκησης. Μια κατοίκηση σε συμφωνία με το περιβάλλον της, ενώ συγχρόνως είναι αποτέλεσμα ηθικής και κοινωνικής τάξης και αποτελεί δείγμα αυθεντικής παραδοσιακής ζωής. Οι ξερολιθιές, δημιουργούν "χώρους" διαπραγμάτευσης, "χώρους" ενδιαμέσους στην κάθε ιδιοκτησία στο τοπίο του χωριού. Η διαπραγμάτευση μέσα από την ιδιοκτησία, το σύνορο / την ξερολιθιά εξακολουθεί να διατηρεί δυνατή τη σχέση με τον φυσικό κόσμο και την πολυπλοκότητά του, ενώ διατηρείται επίσης πέρα από τη νομική υπόσταση των συμβολαίων και διαθηκών και συνδέεται περισσότερο με το όνομα της οικογένειας και την ταυτότητα της μέσα στο τοπίο αυτό.

Η γη γίνεται τοπίο προσωπικής και πολιτιστικής ιστορίας, κοινωνικής τάξης και συμβολισμού, σύμφωνα με τον φιλόσοφο Cassey, κάτι που δείχνουν και οι ξερολιθιές της Τήνου μέσα από την ιστορία και σημασία τους.

Abstract

Vidali Maria

“The farming landscape of Tinos through narrative, space and time”

Tinos is an Aegean island with a long history of agriculture. In Kampos, one of the oldest farming villages of Tinos, boundaries created by low stone walls and

alleyways primarily define the farming landscape that permeates village life and its structure. The landscape appears semi-artificial, given the construction of countless rows of cultivation ridges and terraces. This presentation is about boundaries in Tinos landscape revealed through texts, space, time and movement.

The landscape is conceived and understood through farming. The low stone walls define the properties in the village landscape and affirm their limits, but at the same time define perhaps a competitive relationship and kind of communication as a result of either agreement or disagreement. This creates a situation of coexistence and cohabitation. Also continuity is achieved for the family name in the land and landscape of the village, as well as a bond of the family members, with the family, the land and the village as well.

Tinos landscape can help us share a social communal context. Contracts, covenants and legata redacted until 1981 presented the value of land as the time it took oxen to plow it (zevgaries), or as the time it took men to work on or dig the land. Water, even today, is presented as property only through its flow, except in the cases of private wells and drillings. The spatial nature of boundaries in different types of narratives and interpretation can be used for a deeper and better understanding of the different realities of the village structure and life. There is a communal perception and language based on a communal awareness, too, which also affects the farming landscape and the way people in the village inhabit it.

Βιδάλη Μαρία, Αρχιτέκτων, Καθ. ΔΙΚΕΜΕΣ
e-mail: vidalimaria@gmail.com

ΒΛΑΣΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

«Τράπεζα αίματος του Συλλόγου Φιλωτιτών Νάξου»

Περίληψη

Η Τράπεζα Αίματος του Συλλόγου Φιλωτιτών Νάξου αποτελεί μία σπουδαία δράση του Συλλόγου που αφορά την εθελοντική αιμοδοσία την οποία άρχισε τον Αύγουστο του 1985 με την 1η αιμοληψία στο Φιλώτι της Νάξου και την συνέχισε με την 53η φέτος τον Μάρτιο στην Αθήνα.

Η ενέργεια αυτή προέκυψε από προσωπική μου πρόταση στο τότε ΔΣ του Συλλόγου επί προεδρίας του αείμνηστου Μιχάλη Κατσάνη ο οποίος μου ανέθεσε την οργάνωση της Τράπεζας. Η Τράπεζα Αίματος μετουσιώθηκε σε λαμπρό κοινωνικό κεκτημένο του Συλλόγου για τα 36 χρόνια που ακολούθησαν, ως αποτέλεσμα της συστηματικής συλλογικής προσπάθειας των ΔΣ, των συνεργατών και της Μονάδας Αιμοδοσίας τού Π.Γ. Νοσοκομείου Νίκαιας-Πειραιά.

Σημαντικά είναι τα αποτελέσματα της προσφοράς του αίματος χιλιάδων αιμοδοτών, το πλείστον νέοι, οι οποίοι έρχονται και «καταθέτουν» το αίμα τους στην Τράπεζα Αίματος του Συλλόγου για τον άγνωστο συνάνθρωπο τους μία και δυο φορές τον χρόνο. Τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή τη δράση είναι πολλαπλά:

1. Δημιουργούνται νέοι εθελοντές αιμοδότες.
2. Το προσφερόμενο αίμα είναι πολύ χρήσιμο και καλύπτει άμεσες ανάγκες των νοσοκομείων.
3. Δίδεται η δυνατότητα στον αιμοδότη και στην οικογένεια του να καλυφθούν από την Τράπεζα Αίματος του Συλλόγου με αίμα όταν το

χρειασθούν.

Πρόκειται για μια πολύ σημαντική δράση του Συλλόγου Φιλωτιτών Νάξου με γνήσια χαρακτηριστικά ανθρώπινης αλληλεγγύης, η οποία μάλιστα έχει βραβευτεί από τον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας αείμνηστο Κωστή Στεφανόπουλο.

Abstract

Vlasseros Ioannis

“Blood Bank of the Association of Philotiton of Naxos”

The Blood Bank of the Association of Filotites of Naxos is considered a great accomplishment of the Association that concerns the voluntary blood donation which took place in August 1985 with the 1st blood collection in Filoti of Naxos and continued with the 53rd of March this year in Athens.

This initiative was a result of my personal proposal to the Board of the Association under the chairmanship of Michalis Katsanis, who entrusted me with the organization of the Bank. The latter has been growing, for almost 36 years, into a brilliant social acquis of the Association due to the systematic and collective effort of the Board, its associates as well as the Blood Donation Department General Hospital of Nikaia-Piraeus.

The most important result of the aforementioned action, is the blood donation of thousands of blood donors, mostly young people who come and "deposit" their blood in the Blood Bank of the Association for their unknown fellow human once or twice a year. The benefits of this action are manifold:

1. New volunteer blood donors are created.
2. The blood offered is very useful and covers the immediate needs of hospitals.
3. The blood donor and his family have access to blood, through the Blood Bank of the Association, when they find themselves in medical need.

Ultimately, this should be considered a really important action of the Association of Philotiton of Naxos as it is motivated by genuine human solidarity. Adding to this the action has been awarded by the President of the Greek Republic, Kostis Stefanopoulos.

**Βλασερός Ιωάννης, Δρ. Καρδιολογίας, τ. Διευθυντής Π. Γ. Ν. «Ιπποκρατείου»
Αθηνών, Πρόεδρος Ναξιακού Οργανισμού Βιοιατρικών Επιστημών
e-mail: b19@otenet.gr**

ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

«Από τον ασβεστόλιθο στο ασβεστοκονίαμα – Από τις βραχογραφίες στις τοιχογραφίες.»

Περίληψη

Η τέχνη των επίκρουστων παραστάσεων στους ασβεστόλιθους των Κυκλάδων επισημάνθηκε για πρώτη φορά από τον Απεραθίτη μαθηματικό Μιχάλη Μπαρδάνη στη δεκαετία του 1960. Έκτοτε οι βραχογραφίες, είτε ως επιφανειακά ευρήματα στη Νάξο, την Ηρακλεία και την Αμοργό, είτε ως προϊόντα συστηματικών ερευνών πεδίου στην Άνδρο και την Αστυπάλαια, έχουν απασχολήσει την έρευνα, η οποία μελετά συστηματικά

πλέον αυτές τις γλυφές επί των σκληρών ασβεστόλιθων ως έκφραση των φυσικών ερεθισμάτων και των μεταφυσικών αναζητήσεων των νησιωτικών κοινωνιών της 5ης, 4ης και 3ης χιλιετίας π.Χ. οι οποίες τις δημιούργησαν.

Με θέματα γεωμετρικά, σχηματοποιημένα, αναπαραστατικά και αφηγηματικά, οι βραχογραφίες (ή πιο σωστά βραχογλυφίες) αποτελούν τον πρώτο εικονογραφικό κώδικα του Αιγαίου και από την άποψη αυτή εμφανίζουν πολλές από τις ιδιότητες των τοιχογραφιών της 2ης χιλιετίας π.Χ., με τον ασβεστόλιθο πάλι ως υλικό φορέα τους, αλλά τον χρωστήρα πλέον στη θέση της σμίλης. Έργα του δημόσιου, υπαίθριου περιβάλλοντος οι μεν και του αρχιτεκτονημένου, πολύσημου χώρου οι δε, Νεολιθικές-Πρωτοχαλκές βραχογραφίες και Κρητο-Μυκηναϊκές τοιχογραφίες εκπέμπουν αστική νοοτροπία και συνθήκες κοινωνικής εξωστρέφειας, προσφερόμενες για μια συζήτηση της διαλεκτικής τους σχέσης με επίκεντρο τον χώρο των Κυκλάδων.

Abstract

Vlachopoulos Andreas

“From limestone to lime plaster – From rock engravings to wall paintings”

The art of prehistoric rock engravings on the limestone rocks of the Cyclades was for the first time identified in the 1960's by the mathematician Michalis Bardanis from Apeiranthos, Naxos. Since then petroglyphs, either as surface finds on Naxos, Herakleia and Amorgos, or as the outcome of systematic excavations on Andros and Astypalaea, have been systematically studied by research as expressions of physical stimuli and also of metaphysical quests by the island communities of the 5th, 4th and 3rd millennia BC that created them.

Rock engravings with geometric, stylized, figurative and narrative motifs constitute the earlier pictorial code of the Aegean and, in this sense, present many of the qualities of the wall paintings of the 2nd millennium BC, with limestone being the material background of both arts, but with the paintbrush replacing the chisel. Despite the fact that Neolithic and Early Bronze Age petroglyphs are made outdoors and are of public vision, and that Minoan and Mycenaean frescoes reflect the bourgeois and extroverted mentality of the dwellings that they decorated, the converging elements of both arts, as practiced in the Cyclades, are offered for a discussion of their dialectic relationship.

**Βλαχόπουλος Ανδρέας, Αν. Καθ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας,
Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
e-mail: agvlach@uoi.gr**

ΒΛΑΧΟΥ ΒΙΚΥ

«Παιδικές ταφές, ταφικές πρακτικές και τελετουργίες στο Ξώμπουργο της Τήνου. Ανασκάπτοντας τη νεκρόπολη των Κλασικών χρόνων στη θέση Βαρδαλάκος»

Περίληψη

Οι πιο πρόσφατες ανασκαφές στο Ξώμπουργο της Τήνου έχουν εστιάσει στην έρευνα και ανάδειξη του κλασικού νεκροταφείου στις ανατολικές παρυφές της αρχαίας πόλεως. Δύο είναι τα σημεία της δραστηριότητας στο χώρο, ο βόρειος-ανατολικός τομέας, όπου έχει εντοπιστεί μια σειρά λίθινων εξεδρών μπροστά από ένα επίμηκες κτήριο με ασαφή

ακόμα λειτουργία, και ο νότιος-δυτικός τομέας, όπου αποκαλύφθηκε ένας σημαντικός αριθμός τάφων ποικίλων τύπων σε συνέχεια των ταφών που είχε ανασκάψει στην ίδια περιοχή τη δεκαετία του 1950 ο Νικόλαος Κοντολέων. Η δραστηριότητα στους δύο χώρους καλύπτει, με βάση τα ευρήματα έως τώρα, κυρίως την κλασική περίοδο έως και τον ύστερο 4ο αιώνα π.Χ.

Η παρούσα συμβολή επικεντρώνεται στις παιδικές ταφές από το νότιο-δυτικό τομέα του νεκροταφείου. Μέσα από τη μελέτη των ταφικών αγγείων, των κτερισμάτων και των ταφικών τελετουργιών, αναδεικνύονται πτυχές της ιδεολογίας των κλασικών χρόνων και της διαχείρισης του πρόωγου θανάτου των βρεφών και των μεγαλύτερων παιδιών. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στη διάταξη των ταφών σε σχέση με αυτές του ενήλικου πληθυσμού του νεκροταφείου αλλά και των ταφικών πυρών. Οι παιδικές ταφές από τη νεκρόπολη της Τήνου θα εξεταστούν συγκριτικά με ταφές της ίδιας περιόδου από τα έως τώρα ερευνημένα νεκροταφεία των Κυκλάδων, της Αττικής αλλά και θέσεων του Αιγαίου.

Abstract

Vlachou Viki

“Child burials, burial practices and funerary rites at Xobourgo, Tenos. Excavating the classical necropolis at Vardalakos plot”

Recent works at Xobourgo on Tenos have focused on the classical necropolis, located to the east of the ancient city. Two main areas have been investigated that develop on both sides of the ancient road. The northern area is characterized by the presence of built low structures of rectilinear shape, placed almost in contact to the south side of a long building of yet unclear function. In the southern area, a number of tombs have been investigated, following the early works undertaken by N. Kontoleon in the 1950's. Activity in both areas may be mainly dated to the Classical times, till the late 4th century BC.

Our interest lays on the child burials investigated in the southern part of the classical necropolis and their placement within the adult burials. Various aspects shall be considered, involving the burial containers and the burial offerings, funerary practices and rituals related to them. Our intention is to discuss the child burials from Xobourgo in parallel to burials from excavated burial grounds in the Cyclades, Attica and beyond and to throw some more light on aspects of the funerary beliefs and expressions of the Classical poleis towards the premature death of their younger members.

**Βλάχου Βίκυ, Δρ. Αρχαιολογίας, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια,
Επιστημονικό μέλος Γαλλικής Σχολής Αθηνών
e-mail: vasiliki.vlachou@efa.gr**

BOLETI ATHINA

«Το λατομείο γρανίτη στο Ξώμπουργο, Τήνος: τεχνικές εξόρυξης και μέθοδοι

εκμετάλλευσης μέσα στο χρόνο»

Περίληψη

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της συνεχιζόμενης μελέτης του λατομείου γρανίτη στο Ξώμπουργο στο νησί της Τήνου, συμβάλλοντας στην αντίληψη των τεχνολογικών προοπτικών και των κοινωνικοοικονομικών προτύπων εκμετάλλευσης γρανίτη με την πάροδο του χρόνου. Ο γρανίτης είναι ένας σκληρός πυριγενής βράχος που χρησιμοποιείται στην οικοδομική, τη γλυπτική και τη διακόσμηση.

Ο χώρος του Ξώμπουργου είναι μια ιδανική μελέτη, ένα λατομείο και οικισμοί υπάρχουν στο ίδιο έξαρμα γρανίτη. Το λατομείο προσφέρει ένα πανόραμα τρόπων εκμετάλλευσης που χρονολογούνται από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού έως και τη σύγχρονη εποχή. Τα πρώτα στοιχεία για τη χρήση γρανίτη είναι το οχυρωματικό τείχος της μεταβατικής περιόδου της Ύστερης Εποχής του Χαλκού προς την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου (1050 π.Χ.), το μόνο κυκλώπειο τείχος στις Κυκλάδες και το μόνο, γνωστό μέχρι τώρα, κυκλώπειο τείχος από γρανίτη στον κόσμο του Αιγαίου. Αυτό περιλαμβάνεται στον καταυλισμό που δημιουργήθηκε στο Ξώμπουργο κατά την περίοδο της αναταραχής που σηματοδοτεί το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου. Η περιοχή εξαγωγής γρανίτη έχει αναγνωριστεί με βάση τα ίχνη των εργαλείων και τα «αρνητικά αποτυπώματα» των εξαγόμενων όγκων, στο πλαίσιο των ανασκαφών που πραγματοποίησε το Πανεπιστήμιο Αθηνών υπό τη διεύθυνση της Καθηγήτριας Κούρου. Επίσης έχει πραγματοποιηθεί μια γενική κατηγοριοποίηση από τα ίχνη των εργαλείων στον φυσικό βράχο ή σε ήδη αποκολλημένα οικοδομικά μέλη, τα οποία έχουν αφηθεί στον χώρο ή ενσωματώνονται στο κυκλώπειο και στους αναλημματικούς τοίχους. Η σύγκριση με άλλα λατομεία γρανίτη και λίθων υποδεικνύει σε κάποιο βαθμό τις τοπικές τεχνολογικές τάσεις και αναμένεται να μας δια φωτίσει περαιτέρω για τις τεχνολογικές και κοινωνικοοικονομικές πτυχές, ιδιαίτερα για τις λιγότερο γνωστές περιόδους, όπως η μετάβαση από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού προς την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου ή τους Σκοτεινούς λεγόμενους Αιώνες. Αυτή η μελέτη στοχεύει επίσης στην ενίσχυση των αρχαίων λατομείων ως ζωτικού στοιχείου της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς και στην προσπάθεια να τα καταστήσει πιο προσιτά στο ευρύτερο κοινό.

Abstract

Boleti Athina

“The granite quarry at Xobourgo, Tenos: extraction techniques and exploitation patterns through time”

The aim of this paper is to present results of the ongoing study of the granite quarry at Xobourgo on the island of Tenos contributing to a better insight to technological aspects and socio-economic patterns of granite exploitation through time. Granite is a hard igneous rock used in construction, sculpture and decoration.

The site of Xobourgo is an ideal case study, a quarry and settlements existing on the same granite outcrop. The quarry offers a panorama of exploitation patterns dating from the Late Bronze Age to modern times. The first evidence for granite use is the fortification wall of the transitional period between the Late Bronze Age

and the Early Iron Age (1050 B.C.), the only Cyclopean wall in the Cyclades and the only granite Cyclopean wall in the Aegean world known up to now. This belongs in the refuge settlement established in Xobourgo during the period of turbulence that marked the end of the Mycenaean world. The area of extraction of granite has been identified on the basis of tool marks and a «negative imprints» of extracted volumes, in the framework of the excavations conducted by the University of Athens under the direction of Prof. Kourou. A first classification of tool marks on the natural rock or the already detached blocks, left loose or incorporated in the Cyclopean wall and terraces' retaining walls has been established. Comparison with other granite and stone quarries points to local technological trends to some extent and is expected to further enlighten us about technological and socioeconomic aspects concerning especially less well-known periods, such as the transition Late Bronze Age/Early Iron Age or the Dark Ages. This study also aims at enhancing ancient quarries as a vital element of local cultural heritage and render them more accessible to a broader audience.

**Μπολέτη Αθηνά, Department of Archaeological Sciences,
Faculty of Archaeology, University of Leiden
e-mail: athina_boleti@yahoo.com**

ΒΡΑΧΙΟΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ

«Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και αειφόρος ανάπτυξη: το παράδειγμα της Γιορτής Παραμυθίων στην Κέα»

Περίληψη

Ο άυλος λαϊκός πολιτισμός, ενώ έχει αποτελέσει κατά το παρελθόν πεδίο ακαδημαϊκών ερευνών, κυρίως από τις ανθρωπιστικές επιστήμες, δεν είχε θεωρηθεί έως πρόσφατα τομέας όπου θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ενεργές δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό οφειλόταν τόσο στην παλαιότερη αντίληψη ότι η οποιαδήποτε χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να οδηγήσει σε εμπορευματοποίηση, απαξίωση και καταστροφή της όσο και στην προτεραιοποίηση της διάσωσης του υλικού πολιτισμού. Σήμερα, ωστόσο, η κατάσταση έχει εν πολλοίς αλλάξει. Αφενός, η σύγχρονη προσέγγιση θεωρεί ότι η μεγαλύτερη επιτυχία στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η ένταξή της στην κοινωνική και οικονομική ζωή (Μέργος 2017: 381)• αφετέρου, μετά την υπογραφή της Σύμβασης της Unesco για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας το 2003), έγινε κατανοητό πως η βιώσιμη διαχείριση του κεφαλαίου αυτού συνδέεται με την παράλληλη βιώσιμη διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών και των περιβαλλοντικών πόρων και με την τοπική γνώση (Φωτοπούλου 2017: 387). Έτσι, όλο και περισσότερο στην καταγραφή, τεκμηρίωση και διαφύλαξη του λαϊκού πολιτισμού εμπλέκονται ενεργοί κρατικοί και θεσμικοί φορείς, στο πλαίσιο της πολιτιστικής διαχείρισης και πολιτικής (Πούλιος κ.ά. 2015: 55).

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται το παράδειγμα της Γιορτής Παραμυθίων στην Κέα, ως καλή πρακτική σύνδεσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με την αειφορία, καθώς καλύπτει τουλάχιστον δύο από τα κυριότερα πεδία της, δηλ. τις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις και τις επιτελεστικές τέχνες. Συγκεκριμένα περιγράφεται πώς η Γιορτή Παραμυθίων, που διεξάγεται στο συγκεκριμένο

Κυκλαδονήσι κάθε χρόνο επί μία περίπου εικοσαετία, λειτουργεί ως φορέας επαναανακάλυψης της προφορικότητας και επανεπένδυσης σ' αυτήν (ως συμβολικού κεφαλαίου), πώς συμβάλλει στην έρευνα, καταγραφή και διάδοση τοπικών παραλλαγών παραμυθιών, θρύλων και ιστοριών, πώς προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει και να εμπλέξει στις δράσεις της την τοπική κοινωνία και πώς, εντέλει, καταδεικνύει ότι είναι δυνατό ο λαϊκός πολιτισμός να μην αποτελεί μουσειακό είδος αλλά μια ζώσα παράδοση με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον.

Abstract

Vrachionidou Maria

“Intangible cultural heritage and sustainability: the example of Folktales Festival, Kea island”

Intangible folk culture has been considered until recently a field for academic research not a field for implementation of activities towards sustainable development. This was due both to a dominant belief that any use of cultural heritage could lead to its commercialization, devaluation and destruction as well as to the prioritization of the maintenance of tangible, instead of intangible, culture. Today, however, the situation has changed greatly. On the one hand, according to modern beliefs, the greatest success in the protection of cultural heritage is its integration into social and economic life (Mergos 2017: 381); on the other hand, after the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage of Humanity by UNESCO in 2003, it has been fully understood that the sustainable management of this capital is linked to the sustainable management of cultural assets, of environmental resources and to the local knowledge (Fotopoulou 2017). Consequently, in the frame of cultural management and policies, active state and institutional bodies have been increasingly involved in the recording, documentation and preservation of folk culture (Poulios et al., 2015: 55).

This paper focuses on Folktales Festival in the island of Kea, as an example of a good practice that links intangible cultural heritage to sustainability, because it covers at least two main fields of the former, that is the oral tradition and the performing arts. Specifically, it describes how the Festival, which takes place in this Cycladic island every summer for almost 20 years, leads to re-invent orality and to face it as a symbolic asset, contributes to research, registration and dissemination of local variants of tales, stories and traditions, strives to sensitize and involve local society in its activities and, finally, proves that folk culture is able to exist not as an obsolescence but as a living tradition.

**Βραχιονίδου Μαρία, Δρ. Γλωσσολόγος- Λαογράφος-Αφηγήτρια, Ερευνήτρια
Β΄ ΚΕΝΔΙ - Ακαδημία Αθηνών
e-mail:vrachion@hotmail.com**

Γ.

Γαβαλάς Γεώργιος

«Νέες έρευνες στη Σίφνο: Σωστικές Ανασκαφές της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων»

Μία σύνοψη των αποτελεσμάτων των σωστικών ανασκαφών που διενεργήθηκαν στην Σίφνο από το 2019 έως σήμερα υπό την εποπτεία του υπογράφοντος παρατίθεται: συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στις ανασκαφές:

-στον αγρό Αμπατζή στην Καταβατή, όπου για πρώτη φορά στην περιοχή των κεντρικών οικισμών βρίσκονται αρχαιότητες που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως και του υστερορωμαϊκούς χρόνους αριστερά.

-στον αγρό R Baudeau, στη Θέση Μάϊνας Μαρμάρα της Πουλάτης όπου βρέθηκαν πολλά αρχιτεκτονικά λείψανα και τρεις τουλάχιστον φάσεις, από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού έως τους Κλασικούς και Ελληνιστικούς χρόνους.

-και τέλος, στον αγρό Αικ. Αναγνώστου, στον Φάρο, όπου για πρώτη φορά εντοπίζονται αρχιτεκτονικά λείψανα διαχρονικής κατοίκησης από τους ελληνιστικούς έως και του ύστερους βυζαντινούς χρόνους και διαπίστώθηκε στρώμα καταστροφής των ύστερων ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων.

Τα πορίσματα των σωστικών αυτών ερευνών εμπλουτίζουν σημαντικά τον αρχαιολογικό χάρτη της Σίφνου και φωτίζουν πτυχές της ιστορίας της άγνωστες από την έως σήμερα έρευνα συμβάλλοντας ουσιαστικά στον εμπλουτισμό των γνώσεών μας για την διαχρονική εξέλιξη της κατοίκησης στη Σίφνο.

Γαβαλάς Γεώργιος Δρ. Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
georgios.gavalas@gmail.com

Γαβαλάς Γεώργιος και Mazzilli Giuseppe

Ανασυστήνοντας ένα ρωμαϊκό λουτρό στον αρχαίο Λιμένα της Μινώας: πορίσματα από την μελέτη της σωστικής ανασκαφής στον αγρό Μιχαήλ Βεκρή στα Κατάπολα της Αμοργού

Από τη μελέτη των πορισμάτων της σωστικής ανασκαφής στον αγρό Βέκρη στα Κατάπολα της Αμοργού, συμπεριλαμβάνονται και ορισμένα ακόμη πήλινα αντικείμενα που αποδεικνύουν την ύπαρξη εκεί, ενός λουτρού, το οποίο είχε ήδη επισημανθεί από από την προηγούμενη, και τους δύο αγωγούς τον πήλινο, και τον κτιστό, που είδαμε παραπάνω. Το οικοδομικό υλικό, που χρησιμοποιήθηκε για την κτιστή εστία και στον χώρο γύρω και κάτω από αυτήν βρέθηκαν πλίνθοι, τόσο τετράγωνες (*bessales* - διαστάσεων 2/3 του ρωμαϊκού ποδός) όσο και στρογγυλές για πεσσούς υποκαύστων, αλλά και πήλινες πλίνθοι δύο ποδών *bipedales* και 1 ½ πόδια *sesquipedales* – που χρησίμευαν ως στηρίγματα του υπεράνω στηριζόμενου θερμαινόμενου δαπέδου. Επίσης, βρέθηκαν θραύσματα από πολύχρωμες μαρμάρινες πλακες για τις ορθομαρμαρώσεις τις επενδύσεις των τοίχων, και τμήματα ακόμη, σωλήνων για την παροχή νερού, αλλά, και σιδερένια καρφιά και τμήματα κονιαμάτων αρμολογημάτων και διακοσμημένων επιχρισμάτων για την στήριξη πλίνθων και μαρμάρινων επενδύσεων. Σημαντικά ευρήματα, αποτελούν μερικοί κατακερματισμένοι σωληνίσκοι ή πήλινες

πλίνθοι σε σχήμα 'κιβωτιδίου' ορθογώνιου παραλληλόγραμμου με κυκλικές οπές". Μεταξύ αυτών, διατηρείται η μία γωνία του αρχικού, πλήρους αντικειμένου, μαζί με ορισμένα τμήματα από τις δύο γειτονικές του όψεις. Από τη μία πλευρά, είτε τοποθετημένη προς τον τοίχο είτε στηριζόμενη από μαρμάρινη πλάκα, είναι ακόμα ορατή μια στρώση κονιάματος, πάχους 1 εκ. Στη συνδεδεμένη, πλευρική πλευρά, το πλακίδιο του σωληνίσκου έχει μια στρογγυλή οπή-ένα κοινό χαρακτηριστικό, που συνήθως χρησιμοποιείται, προκειμένου να διευκολυνθεί η εσωτερική κυκλοφορία θερμών αερίων από το υποκαυστο μέσα στο κοίλο τοίχωμα. Έτσι, για το θερμό *calidarium* του λουτρού στα Κατάπολα της Αμοργού, είναι δυνατόν να ανακατασκευαστεί ένα συνεχές σύστημα αεραγωγού κατασκευασμένο από κοίλα πλακάκια, στερεωμένο στον τοίχο από κονίαμα και πιθανόν επίσης από σιδερένιους σφιγκτήρες ή καρφιά που αποτελεί μια παραλλαγή του γνωστού τρόπου κατασκευής αντίστοιχων λουτρών από όλην την Μεσόγειο, με την έμπνευση μίας τοπικής δημιουργίας πλίνθου με συμφυές στέλεχος –πείρο αποστάτη για την κατασκευή αεραγωγού.

Το σύστημα αυτό χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή πολυτελούς λουρού ιδιωτικού ή δημοσίου οικοδομήματος που χρονολογείται μεταξύ του τέλους του 1^{ου} μ.Χ έως τα μέσα του 2^{ου} αι. μ. Χ. εποχή που ο αρχαίος Λιμένας της Αμοργού γνωρίζει μία μεγάλη ακμή όπως έχουμε αναφερθεί σε άλλη δημοσιευμένη μελέτη και έχει μεγάλες σχέσεις με τη Μικρά Ασία και ιδιαιτέρως με την περιοχή της Εφέσου.

Γαβαλάς Γεώργιος Δρ. Αρχαιολόγος, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
georgios.gavalas@gmail.com

Mazzilli Giuseppe, Dr Architect and Archaeologist polytechnic university of
Bari

mazzilligiuseppe@inwind.it

CARTER TRISTAN, Kristine Mallinson, Vagia Mastrogiannopoulou, Daniel A. Contreras, Charlotte Diffey, Claudette Lopez, Marie N. Pareja, Georgia Tsartsidou, and Dimitris Athanasoulis

Περίληψη

Αν και η Στελίδα (ΒΔ Νάξος) είναι πιο γνωστή ως παλαιολιθική θέση, οι ανασκαφές το 2019 στην υψηλότερη κορυφή της αποκάλυψαν ίχνη τελετουργικής δραστηριότητας της εποχής του Χαλκού, ενός τύπου που επηρεάστηκε σαφώς από τις σύγχρονες κρητικές («μινωικές») θρησκευτικές πρακτικές, μία από τις ελάχιστες εκτός της ίδιας της Κρήτης. Στο κεραμικό συγκρότημα κυριαρχούν οι Νεοανακτορικές μορφές της MM IIIB - YM IA, κυρίως εκείνες για τη μεταφορά και κατανάλωση υγρών όπως κύπελλα και πρόχους, τριποδικά σκεύη μαγειρέματος, ταψιά (baking pans), πίθους και ρητά. Υπήρχαν επίσης σημαντικές ενδείξεις για φωτιά *in situ*, συμπεριλαμβανομένων ξυλάνθρακα και πυρωμένου οστού, ενώ η εναπόθεση πολυάριθμων κροκάλων και άλλων μη τοπικών λίθων θυμίζει τόσο την παλαιότερη κυκλαδίτικη τελετουργική πρακτική στο Δασκαλιό, όσο και αυτήν των μεταγενέστερων κρητικών ιερών κορυφής. Άλλα θρησκευτικά εργαλεία περιλαμβάνουν μια κρητική λίθινη κουτάλα ανάλογη με παραδείγματα του Juktas και δύο χάλκινα ειδώλια. Μολονότι Κρητικό στην προέλευση, το μεγαλύτερο μέρος του υλικού πολιτισμού φαίνεται πως είναι τοπικό, σύμφωνα με όσα έχουν καταγραφεί σε άλλες Μινωικές περιοχές στα νησιά. Τέλος, η θέση καταλαμβάνει μια οπτικά κυρίαρχη τοποθεσία, με θέα ένα κέντρο της Εποχής του Χαλκού, του Γκρότα (μια κοινότητα της οποίας η κοινωνικοοικονομική σημασία αναδεικνύεται από αυτήν την ανακάλυψη), με σαφή ορατότητα προς πολλά νησιά, όπως η Πάρος, η Θήρα, η Κέα, η Ικαρία, ακόμη και η Κρήτη

Abstract

“A New Minoan-Type Peak Sanctuary on Stelida, Naxos”

Though Stelida (NW Naxos) is best known as a Palaeolithic site, excavations in 2019 atop its highest peak revealed traces of later Bronze Age ritual activity of a type clearly influenced by contemporary Cretan (‘Minoan’) religious practices, one of only a handful outside of Crete itself. The ceramic assemblage is dominated by Neopalatial forms of MM IIIB – LM IA date, mainly those for the transportation and consumption of liquids such as cups and jugs, followed by tripod cooking vessels, baking pans, pithoi and rhyta. There was also significant evidence for in situ burning, including charcoal and calcined bone, while the deposition of numerous water-worn pebbles and other non-local stones recalls both earlier Cycladic ritual practice at Dhaskalio, and that of later Cretan peak sanctuaries. Other religious paraphernalia includes a Cretan stone ladle analogous to examples from Juktas, plus two bronze figurines. While Cretan in derivation, most of the material culture appears local, in keeping with what has been recorded at other Minoanised sites in the islands. Finally, the site occupies a visually dominant location overlooking the main Bronze Age centre of Grotta (a community whose socio-economic significance is raised by this discovery), with clear sightlines of numerous islands including Paros, Thera, Kea, Ikaria and even Crete.

Carter Tristan, Professor of Archaeology, McMaster University, Canada
stringy@mcmaster.ca

Mallinson Kristine, University of Missouri, USA
kamqbb@mail.missouri.edu

Μαστρογιαννοπούλου Βάγια, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία
Αρχαιοτήτων Λέσβου

Contreras David A., University of Florida, USA

Diffey Charlotte, University of Reading, UK

Lopez Claudette, University of Florida, USA

Pareja Marie N., University of Pennsylvania

Τσαρτσίδου Γεωργία, Αρχαιολόγος, Εφορεία Σπηλαιολογίας
Παλαιονθρωπολογίας

Αθανασούλης Δημήτριος, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθ. Εφορείας
Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail:dathanasoulis@culture.gr

ΓΑΒΑΛΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

«Ο κύκλος ζωής της οικογένειας στις Κυκλάδες: 1920-2020 ένας αιώνας
δημογραφικών εξελίξεων»

Περίληψη

Ο σχηματισμός, η διάρκεια και η λύση της οικογένειας, αυτό που ονομάζουμε «κύκλος ζωής της οικογένειας», αποτελεί κεντρικό αντικείμενο ανθρωπολογικών, κοινωνιολογικών και δημογραφικών ερευνών, ιδίως σε μικρούς και απομονωμένους πληθυσμούς. Παρόλα αυτά, οι εργασίες που αφορούν τις δημογραφικές όψεις του κύκλου ζωής της οικογένειας στα νησιά του Αιγαίου, και δη στις Κυκλάδες, είναι σχετικά λίγες εξαιτίας της αποσπασματικής φύσης των πληθυσμιακών στατιστικών που είναι διαθέσιμες για την Ελλάδα, και ακόμα περισσότερο για μικρότερες χωρικές ενότητες της, ακόμα και στην σχετικά πρόσφατη εποχή.

Χρησιμοποιώντας δημοσιευμένα αλλά και αδημοσίευτα δεδομένα, τα οποία δόθηκαν από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. κατόπιν παραγγελίας, πραγματοποιήσαμε τον σχηματισμό της οικογένειας με την είσοδο σε γάμο, αλλά και έξω από αυτόν εφόσον πλέον ο γάμος δεν αποτελεί το μοναδικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργούνται οικογένειες. Εξετάζεται η ηλικία κατά τον πρώτο γάμο και πώς αυτή εξελίχθηκε από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι σήμερα.

Επίσης εξετάζονται το τυπικό τέλος γάμου και οι λόγοι που ο πολιτικός γάμος επικράτησε σε κάποια νησιά, αλλά όχι σε όλα· οι τουριστικοί γάμοι, δηλαδή γάμοι μη μόνιμων κατοίκων που τελούνται σε ορισμένα νησιά ως παρεπόμενο της τουριστικής ανάπτυξης· οι εκτός γάμου γεννήσεις ανά νησί και η συμβολή των αλλοδαπών σε αυτές· και τέλος, η διαζυγιότητα και πώς αυτή εξελίχθηκε από το 1980 και εξής.

Η μελέτη αναφέρεται στις Κυκλάδες, αλλά πάντα συγκριτικά με την Ελλάδα ως σύνολο, και με τα υπόλοιπα συμπλέγματα των νησιών του Αιγαίου (Δωδεκάνησα και Βόρειο Αιγαίο). Η γεωγραφική μονάδα ανάλυσης είναι οι Περιφερειακές Ενότητες, αλλά και οι Καλλικρατικοί Δήμοι για τις μεταβλητές για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα.

Abstract

Gavalas Vasileios

“The life cycle of the family in the Cyclades: 1920-2020 a century of demographic developments”

Little is known about the demographic aspects of the family life in the Aegean islands and especially in the Cyclades, because of the lack of reliable and intermittent time series of vital statistics. This paper tries to overcome the obstacle of data scarcity by applying methods used mainly in historical demography (such as the Coale's indexes of fertility), by indirectly estimating demographic indexes (such as Total Fertility Rate and Total Marital Fertility Rate) by census returns and by using tailor-made unpublished data taken by the Greek Statistical Authority (ELSTAT). The marriage pattern is studied during the 20th century and up to 2016 in terms of:

1. Age at first marriage by sex.
2. Percentages never married by sex and.
3. Age-difference between spouses.

Moreover, the type of marriage ceremony (civil or religious) is examined as

well as the reasons that civil marriage has become prevalent is some Cyclades islands. “Touristic” weddings, that is weddings that take place in the islands while neither the groom nor the bride are inhabitants of the islands, are also examined as a consequence of the tourist industry. Out-of-wedlock childbearing and the contribution of foreigners in these births, is also part of the family life cycle. Finally, the number of marriages that end with a divorce is scrutinized (divortiality) from 1980 onwards.

The study refers to the Cyclades but comparisons with the national setting (Greece) and the other groups of the Aegean islands (North Aegean and Dodecanese) are made throughout the study. The geographical unit of analysis are the islands and the municipalities on each island, whenever data are available.

**Γαβαλάς Βασίλειος, Δημογράφος. Αν. Καθ. Τμήματος Γεωγραφίας,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
e-mail: bgav@geo.aegean.gr**

ΓΕΛΑΣΑΚΗ ΚΥΡΙΑΚΗ, ΝΑΘΑΝΑΗ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

«Η Σέριφος κατά την έναρξη της Επανάστασης»

Περίληψη

Τα 200 χρόνια που συμπληρώνονται φέτος από την Επανάσταση του 1821, σε συνδυασμό και με σχετικά άρθρα της τοπικής Εφημερίδας «Σέριφος» του 1957 για τη συμμετοχή του νησιού στον Αγώνα για την Ανεξαρτησία, υπήρξαν η αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος.

Στο πλαίσιο αυτό, θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί η προσφορά του μικρού αυτού νησιού του Αρχιπελάγους και η σχετική συμβολή του στην εξέλιξη της δημιουργίας του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους. Στόχος, λοιπόν, της παρούσας μελέτης είναι η επαναξιολόγηση και η συμπλήρωση στοιχείων που αναφέρονται σε πρόσωπα και γεγονότα που έπαιξαν καταλυτικό ρόλο κατά την έναρξη της Επανάστασης στην Σέριφο. Θα δοθούν γενικές πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε την περίοδο εκείνη στο νησί. Ειδικότερα, θα επισημανθούν ιστορικά, κοινωνικά, οικονομικά και δημογραφικά στοιχεία, όπως επίσης και θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Στη συνέχεια, θα αναλυθούν δεδομένα που αναφέρονται στους Φιλικούς και τη δράση τους, στο ιστορικό γεγονός της Ύψωσης της σημαίας της Επανάστασης στο νησί, στις σχέσεις της Σεριφου με τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου και ειδικότερα την Ύδρα, τις Σπέτσες και την Κρήτη, στον ενθουσιασμό της νεολαίας του νησιού για τη συμμετοχή στο Αγώνα, στοιχεία που, γενικότερα, συνέτειναν στην ενεργοποίηση της εθνικής συνοχής ενάντια στον Οθωμανικό ζυγό. Θα ληφθεί υπόψη αρχεϊακό υλικό από διάφορους φορείς, όπως, ενδεικτικά, την τοπική εφημερίδα «Σέριφος», το Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος,

τα Αρχεία Εθνικής Παλιγγενεσίας του Ιδρύματος της Βουλής. Η μελέτη θα ολοκληρωθεί με παρατηρήσεις και συμπεράσματα, αλλά θα διατυπωθούν και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Abstract

Gelasaki Kyriaki, Nathanail George

“Serifos island during the beginning of The Greek War of Independence 1821”

In 2021, we celebrate the 200 years from the Greek War of Independence. A relevant article gathered from the local newspaper “Serifos” in 1957 related to the participation of the island during the first years of the Revolution was the reason which was chosen for the presentation of this study. To that point, the importance of that small island of the Archipelago and its role for the creation of the Greek state will be defined.

The objective of the present research is focused on the re-evaluation and the updated material referring to people and events which played a cardinal role during the beginning of the Greek war of Independence in Serifos. General information dealing with the existing conditions there will be offered during the said period. More specifically, certain historical, social, economic and demographic data will be mentioned, as well as issues related to education. Furthermore, other issues concerning members of the “Filiki Eteria” in Serifos and their actions will be analyzed; the most important fact, which was the raising of the Independence flag in the island, will be described. What is more, among others, the relations of Serifos with other islands of the Aegean, such as Hydra, Spetses, and Crete in connection with the dynamic participation of the island’s youth at the war, supported the activation of the national identity against the Ottomans. The latter information is going to be presented in detail. References and bibliographic material collected from different scientific and cultural institutions will be taken into consideration, such as the Historical Archive of Crete, the Greek National Historical Museum, the local newspaper “Serifos”, the Archives of the Hellenic Parliament. Remarks, conclusions and future research will be written in the end.

**Γελασάκη Κυριακή, Δημοσιογράφος, Διευθύντρια εφημερίδας «Σέριφος»
e-mail:kgelasaki@yahoo.gr**

**Ναθαναήλ Γεώργιος, Δρ. Λαογραφίας Δ.Π.Θ.
e-mail: george@nathanail.biz**

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΜΥΡΤΩ

«Είκοσι χρόνια αρχαιομεταλλουργική έρευνα στη θέση Κάβος Δασκαλιό (Κέρος)»

Περίληψη

Η παρούσα εργασία συνοψίζει τα αποτελέσματα είκοσι χρόνων αρχαιομεταλλουργικής έρευνας στη θέση Κάβος Δασκαλιό στην Κέρο στα πλαίσια των προγραμμάτων ανασκαφών και επιφανειακών μελετών υπό τη διεύθυνση του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ με την υποστήριξη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων και της Βρετανικής Σχολής Αθηνών.

Ευρήματα σχετιζόμενα με μεταλλουργικές δραστηριότητες είχαν αποκαλυφθεί ήδη από τις πρώτες έρευνες στη θέση τη δεκαετία του 1960. Η αρχαιομεταλλουργική μελέτη όμως ξεκινάει το 2001 με τα ευρήματα της συστηματικής επιφανειακής έρευνας στον Κάβο που είχε πραγματοποιηθεί το 1987. Οι αναλύσεις που διεξήχθησαν καταδεικνύουν μια εντυπωσιακή πληθώρα μεταλλουργικών δραστηριοτήτων στην Κέρο που περιλαμβάνει πρωτογενή παραγωγή καθαρού και αρσενικούχου χαλκού καθώς και πιθανή κυπέλλωση, το τελικό στάδιο στην παραγωγή αργύρου.

Στα πλαίσια του προγράμματος ανασκαφών που έλαβαν χώρα μεταξύ 2006-08, εντοπίζεται με ακρίβεια η θέση εκκαμίνευσης χαλκού βόρεια του Βορείου Αποθέτη, ενώ εντοπίζονται και ποικίλα κατάλοιπα που σχετίζονται με δευτερεύουσα κατεργασία χαλκού στο Δασκαλιό, καθώς και μέταλλα αντικείμενα από χαλκό, μόλυβδο, και χρυσό. Η σχεδόν παντελής απουσία μεταλλινών ευρημάτων από το Νότιο Αποθέτη στον Κάβο, επιβεβαιώνει την υπόθεση που είχε γίνει παλιότερα με βάση το συλημένο Βόρειο Αποθέτη πως τα μέταλλα δεν αποτελούν αντικείμενα απόθεσης στον Κάβο. Η μελέτη των αρχαιομεταλλουργικών ευρημάτων από την επιφανειακή έρευνα που διεξήχθη μεταξύ του 2012-13 σε όλη τη νήσο Κέρο εντόπισε και άλλες μικρές συγκεντρώσεις σκωριών σε παραθαλάσσιες θέσεις πλησίον του Κάβου. Ακόμη επιβεβαίωσε την πρόταση πως η Κέρος δε φέρει μεταλλεύματα χαλκού, άρα οι δραστηριότητες στον Κάβο σχετίζονταν με μεταφορά πρώτων υλών από αλλού, πιθανότερα από τις Δυτικές Κυκλάδες.

Οι ανασκαφές του 2016-18 εστίασαν στο Δασκαλιό και τα πλούσια ευρήματα δεν αφήνουν πλέον καμία αμφιβολία για το σημαντικό του ρόλο του ως κέντρο μεταλλοτεχνίας της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου. Η μελέτη αυτών αποσκοπεί στην κατανόηση των τεχνολογικών παραμέτρων των δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα στο Δασκαλιό αλλά και στην κατανομή τους στο χώρο.

Abstract

Georgakopoulou Myrto

“Twenty years of archaeometallurgical research on Daskalio Kavos (Keros)”

This paper summarises the results of twenty years of archaeometallurgical research at Kavos Daskalio on Keros, undertaken in the context of excavations and surface surveys directed by Cambridge University with the support of the Ephorate of Antiquities of the Cyclades and the British School at Athens.

Metallurgical finds were recovered from the earliest fieldwork on the site in the 1960s. The archaeometallurgical study though commences in 2001 with the finds recovered from the 1987 systematic surface survey at Kavos. The analyses indicated a variety of metallurgical activities on Keros including primary production of pure and arsenical copper, as well as possibly cupellation, the last stage in silver production.

In the context of the 2006-08 excavations, the location of the copper smelting site was identified to the north of the Special Deposit North, while numerous remains associated with secondary metalworking were uncovered at Daskalio together with copper, lead, and gold artefacts. The almost complete absence of metal artefacts from the Special Deposit South on Kavos confirms the hypothesis that metal did not form part of the materials deposited at the two Special Deposits. The study of the archaeometallurgical finds from the surface survey carried out between 2012-13 on the entire Keros island identified further small concentrations of slag in coastal locations close to Kavos. The survey also proved that Keros does not host copper ores, therefore the smelting activities at Kavos involved long distance maritime transportation of ores from elsewhere, most probably the western Cyclades.

The 2016-18 excavations focused on Daskalio and the rich and varied finds leave no doubt that the settlement was an important Early Cycladic metalworking centre. The study of these finds now aims at the understanding of the technological parameters of the activities carried out on Daskalio, as well as their spatial distribution across the site.

**Γεωργακοπούλου Μυρτώ, Δρ. Αρχαιομεταλλουργός, Επιστημονικός Συνεργάτης,
STARC, The Cyprus Institute
e-mail: m.georgakopoulou@ucl.ac.uk**

ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

«Τηνιακοί Μαρμαρογλύπτες στη Ρουμανία με βάση στοιχεία από ταφικά μνημεία σε κοιμητήρια»

Περίληψη

Οι Τηνιακοί μαρμαρογλύπτες επέκτειναν τη δραστηριότητά τους από το 19ο αιώνα σε πολλούς τόπους της ιστορικής διασποράς. Ανάμεσα στους τόπους αυτούς σημαντική θέση κατέχει η Ρουμανία, όπου μετανάστευσε ένας μεγάλος αριθμός Τηνιακών μαρμαρογλυπτών παρακινούμενος από τις πολλαπλές ευκαιρίες για απασχόληση και από την ύπαρξη ανθηρών ελληνικών κοινοτήτων. Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως αντικείμενο την παρουσίαση των ονομάτων και έργων Τηνιακών μαρμαρογλυπτών που έδρασαν στη Ρουμανία κατά το 19ο και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, με βάση στοιχεία που προέκυψαν από επιτόπιες έρευνες στα κοιμητήρια των μεγαλύτερων πόλεων της χώρας. Κατά τις έρευνες εντοπίστηκαν πολλά ταφικά μνημεία, ενυπόγραφα έργα των μαρμαρογλυπτών αυτών, που είχαν ιδρύσει εργαστήρια σε διάφορες πόλεις της βαλκανικής αυτής χώρας και εργάζονταν συνήθως σε οικογενειακή βάση. Είχαν επίσης δημιουργήσει και επαγγελματική συντεχνία στο Βουκουρέστι. Από τα σημαντικότερα εργαστήρια ήταν αυτά των: Χαλεπά και Λαμπαδίτη, Κολιού, Καναγκίνη, Λαλούδη, Λυρίτη, Μιχελή, Ρενιέρη, Σκούταρη, Βαλάκα, κ.ά. Στο Βουκουρέστι βρίσκεται επίσης ένα μνημείο που θεωρείται ως έργο του Γιαννούλη Χαλεπά. Τα σωζόμενα έργα των Τηνιακών μαρμαρογλυπτών σε κοιμητήρια της Ρουμανίας καθώς και οι τάφοι ορισμένων από αυτούς αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες της ζωής και της καλλιτεχνικής δραστηριότητας των ανθρώπων αυτών που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της γλυπτικής στη ΝΑ Ευρώπη.

Abstract

Georgitsogianni Evangelia

“Tinian Marble Sculptors in Romania: testimonies based on funerary monuments in cemeteries”

Tinian marble sculptors expanded their activity during the 19th century in many places of the historical diaspora, as in Romania, where a large number of them migrated, motivated by the multiple employment opportunities and the existence of flourishing Greek communities.

This paper aims to present the names and works of Tinian marble sculptors who worked in Romania during the 19th and the first half of the 20th century, based on data obtained from researches in the most important cemeteries of Romania. Our researches revealed many funerary monuments signed by Tinian marble sculptors, who had established workshops in various cities of the country and they usually worked on a family basis. They had also formed a professional guild in Bucharest. Among the most important workshops were those of: Halepas and Lampaditis, Kolios, Kananginis, Laloudis, Lyritis, Michelis, Renieris, Skoutaris, Valakas, etc. There is also a monument in the Bellu cemetery of Bucharest that is attributed to the great sculptor Giannoulis Halepas. The surviving works of Tinian marble sculptors in Romanian cemeteries as well as the tombs of some of them are valuable testimonies of the life and artistic activity of these people who contributed to the development of sculpture in SE Europe.

**Γεωργιτσογιάννη Ευαγγελία, Καθ. Ιστορίας της Τέχνης και του Πολιτισμού,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
e-mail: egeorg@hua.gr**

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ ΕΛΕΝΗ

“Χώρα Σικίνου - το Κάστρο και η εξέλιξη του μεσαιωνικού οικισμού”

Περίληψη

Η Χώρα της Σικίνου, χτισμένη στη βόρεια απόκρημνη πλαγιά του νησιού, αποτελείται από δύο οικιστικά σύνολα των οποίων οι αρχικοί οχυρωμένοι πυρήνες σύμφωνα με τις πρώτες μαρτυρίες περιηγητών υπάρχουν ήδη από το β' μισό του 15ου αι. Ο εσωστρεφής χαρακτήρας του νησιού, λόγω έλλειψης φυσικού λιμανιού, διαφύλαξε αναλλοίωτο στο πέρασμα των αιώνων το μοναδικό οικισμό του, σπάνιο παράδειγμα ενιαίου συνόλου που περιλαμβάνει το Κάστρο και τις εκτός οχύρωσης κατοικίες, με εξωτερικό περίβλημα το αγροτικού χαρακτήρα δομημένο περιβάλλον, άρρηκτα δεμένα με την καθημερινή ζωή των κατοίκων και τη διασφάλιση της επιβίωσής τους.

Το μεσαιωνικό κάστρο, που αποτελεί τον βασικό οχυρωμένο πυρήνα της Χώρας, είναι από τα λιγότερο μελετημένα κάστρα των Κυκλάδων και αποτελεί τυπικό δείγμα κυκλαδίτικου οχυρωμένου οικισμού, με κάτοψη σχήματος

τετράπλευρου και περίβολο από οικίες των οποίων η εξωτερική όψη διαμορφώνει το αμυντικό τείχος. Εσωτερικά του περιβόλου, εκτός από το ναό της Παντάνασσας, υπήρχε και δεύτερη συστάδα οικιών οι οποίες κατεδαφίστηκαν κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής στο β' παγκόσμιο πόλεμο για να διαμορφωθεί η σύγχρονη πλατεία. Αποτελεί παράδειγμα ενιαίου οικοδομικού συνόλου που πραγματοποιήθηκε εξ αρχής βάση σχεδίου και είναι ευδιάκριτες δύο τουλάχιστον σημαντικές οικοδομικές φάσεις εκ των οποίων η δεύτερη καθόρισε και τη σύγχρονη μορφή του. Εκτός από την πρώτη φάση της οποίας η κατασκευή ανάγεται στο β' μισό του 15ου αι., η δεύτερη σημαντικότερη εντοπίζεται στις αρχές του 18ου αι. και ταυτίζεται με την υπαγωγή της Σικίνου στην νεοϊδρυθείσα από το 1646 Αρχιεπισκοπή Σίφνου, η οποία σηματοδότησε την έναρξη οικοδομικής δραστηριότητας.

Οι οικίες είναι διώροφες και αποτελούνται από μία ή περισσότερες από τις αρχικές στενομέτωπες μονόχωρες μονάδες που αποτέλεσαν τον αρχικό πυρήνα του σχεδιασμού. Η επίδραση της αρχιτεκτονικής αλλά και της οικονομικής ευμάρειας που χαρακτήρισε την οικοδομική δραστηριότητα

Abstract

Georgouli Eleni

The Chora of Sikinos, built on the northern steep slope of the island, consists of two residential complexes whose original fortified cores, according to the first testimonies of travelers, have existed since the second half of the 15th century. The introverted character of the island, due to the lack of a natural port, has preserved unchanged over the centuries its unique settlement, a rare example of a single ensemble that includes the Castle and the houses outside the fortification, with the outer shell of the rural built environment, inextricably linked to everyday life of the inhabitants and ensuring their survival.

The medieval castle, which is the main fortified core of Chora, is one of the least studied castles in the Cyclades and is a typical example of a Cycladic fortified settlement, with a quadrangular plan and enclosure of houses whose exterior forms the defensive wall. Inside the precinct, apart from the Pantanassa temple, there was a second cluster of houses that were demolished during the Italian occupation in World War II to form the modern square. It is an example of a single building complex that was carried out from the beginning on the basis of a plan and at least two important construction phases are visible, the second of which defined its modern form. Apart from the first phase, the construction of which dates back to the second half of the 15th century, the second most important is located at the beginning of the 18th century and is identified with the inclusion of Sikinos in the newly established Archbishopric of Sifnos, founded in 1646, which marked the beginning of construction activity.

The houses are two-storeyed and consist of one or more of the original narrow one-room units that formed the original core of the design. The influence of architecture but also of the economic prosperity that characterized the construction activity

**Γεωργούλη Ελένη, Αρχιτέκτων-Μηχανικός ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: lneg77@gmail.com**

ΓΡΥΠΑΡΗ ΜΑΡΙΑ

«Εικονικό Μουσείο Τήνου»

Περίληψη

Το Εικονικό Μουσείο Τήνου ανήκει στην ΑΜΚΕ με τίτλο «Κέντρο Μελετών Αιγαίου» που ιδρύθηκε το 2015 με έδρα την Τήνο. Το Μουσείο στεγάζεται σε παλιό διώροφο κτίριο στο λιμάνι της Χώρας Τήνου, δίπλα στην Μοσχούλειο Σχολή, (παλιά Πύργο Morosini), στη γειτονιά της Μαλαματένιας και του Καθολικού ναού Αγ. Νικολάου. Το ισόγειο του κτιρίου, πιθανότατα λιθόκτιστες αποθήκες του λιμανιού του Αγίου Νικολάου στα μεσαιωνικά χρόνια, είχε αρχικά πυργίσκο-βίγλα που ίσως έδινε σήματα στο κάστρο του Ξώμπουργου της Τήνου, σε περίπτωση επισήμανσης εχθρικού στόλου. Το Εικονικό Μουσείο Τήνου δημιουργήθηκε ώστε να παρουσιάζονται ψηφιακά πληροφορίες για το νησί. Έχει επτά (7) ενότητες μοιρασμένες σε αντίστοιχες κατακόρυφες οθόνες αφής: Γέννηση του Αιγαίου, Ιστορία (υποενότητες αρχαία, βυζαντινή και βενετική καθώς και νεώτερη Τήνος) που παρουσιάζονται αντίστοιχα σε τρία tablets και σε προβολή video, Χάρτες και περιηγητές από 14^ο έως 19^ο αιώνα, Γεωλογία / Ορυκτολογία, Αρχιτεκτονική (με υποενότητες: οικισμοί, τηνιακό σπίτι, αγροτικά κτίσματα, καθηκίες, σταύλοι, αλώνια, ξερολιθιές, κρήνες και πλύστρες των χωριών και της Χώρας, περιστεριώνες, μύλοι, λιοτρίβια και προβιομηχανικά εργαστήρια), Ναοδομία, (κατάταξη ναών σύμφωνα με τον ερευνητή Γ. Δημητροκάλλη), Λαϊκός Πολιτισμός (έθιμα, παραδόσεις, γιορτές προϊόντων, παραδοσιακή διατροφή, μουσική, παραδοσιακά επαγγέλματα, παραμύθια) καθώς και η καλλιτεχνία στην Τήνο. Με την χρήση VR-γυαλιών ο επισκέπτης μπορεί να δει έναν χαρακτηριστικό ναό, τον Άγιο Νικόλαο στη Βάνη, καθώς και το χαρακτηριστικό τηνιακό σπίτι του Νικολάου Γύζη, στο Σκλαβοχωριό. Σε οριζόντια οθόνη αφής (touch screen) οι επισκέπτες μπορούν να επιλέγουν διαδρομές στο νησί με χαρακτηριστικά μνημεία ή τοποθεσίες (εκκλησίες, περιστεριώνες, μύλοι κ.ά.). Το Μουσείο έχει τη δυνατότητα να εξελίσσεται συνεχώς με την προσθήκη νέου υλικού στις οθόνες του. Όπου απαιτείται, χρησιμοποιούνται ακουστικά (παραδοσιακή μουσική, παραμύθια) καθώς και κείμενα σε σύστημα μπράϊλ. Σε δυναμική ιστοσελίδα (www.tinosvirtualmuseum.gr) θα παρουσιάζονται τα νέα του Μουσείου. Σε συνεργασία με την εταιρία Clio Muse υπάρχει μια ξενάγηση, (εφαρμογή σε smartphone) στη Χώρα της Τήνου, με διαδρομή που καλύπτει τα ιστορικά σημεία. Στο ισόγειο του κτιρίου βρίσκονται το πωλητήριο του Μουσείου, μικρό καφέ και μικρός εκθεσιακός χώρος με εξειδικευμένη βιβλιοθήκη.

Abstract

Grypari Maria

«The Tinos Virtual Museum, Purpose and activities illustrated through a digital tour to the Museum's Varioussections»

The Digital Museum of Tinos, belonging to the Non-profit Society named Aegean Studies Center, was established in 2015. This museum is located at the center of the Hora harbor city in a two storey old building, adjacent to the old School of the Moschoula Foundation, (former Morosini tower), near the Byzantine church of Malamatenia and the Catholic Saint Nicholas church. The medieval stone-built ground floor had once been a dock warehouse with, according to evidence, a watchtower on top, enabling visual communication with the Xombourgo castle, alerting its occupants in case of sighting any sea-bound enemy. The museum's digitalized presentation of all information about Tinos is presented in its premises through 7 different monitors, on vertical touch- screens, with their respective sections divided in various sub-categories. They comprise the following chapters: Birth of the Aegean Sea, History (Ancient, Byzantine, Venetian-rule Era and Contemporary historical period), three different tablets are used for presenting some videos, featuring maps and accounts by foreign travelers during the 14th to the 19th centuries., (gently provided by the Laskaridis Foundation). Further, it includes : Geology / Mineralogy, Architecture (including urban settlements and villages, the typical Tinos house, rural dwellings, barns, threshing grounds, dry-stone retaining walls, water fountains, community washing basins, dovecotes, water- or windmills and pre-industrial establishments), Church-building, (classification according to the researcher G. Dimitrocallis), Folk Culture, (customs, celebrations, local products, culinary traditions, folk music, traditional professions, fairy tales) and finally the Tinos Arts and Crafts. VR- eye glasses will be provided for the visitors, featuring a typical orthodox church, dedicated to S.t Nicholas at Vani, as well as the characteristic Tinos house of the famous painter Nicolaos Ghisis, at Sclavohorio. On a special horizontal touch screen, visitors can choose between various itineraries to be pursued, while highlighting important sites and monuments (churches, dove cotes, mills etc). The Digital Museum of Tinos can obtain a continuous innovation of the monitored data available. Earphones are provided when necessary (traditional music and fairy tales), as well as Braille system texts. Its dynamic site (www.tinosvirtualmuseum.gr) will be constantly updated. In collaboration with Clio Muse Company, a digital guided tour will be available (as a smart-phone app) through the Port City of Chora, covering special points of interest The ground floor has a café, museum shop, and a small exhibition combined with a small library pertaining some Tinos subjects.

Γρυπάρη Μαρία, Αρχιτέκτων, Πρόεδρος Ινστιτούτου των Ελληνικών Μύλων
e-mail: margrypari@gmail.com

Δ.

ΔΑΝΟΥΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

«Πολιτειογραφική κατάσταση του Δήμου Πανόρμου στις αρχές λειτουργίας του Νέο-Ελληνικού Κράτους (1836)»

Περίληψη

Με την ευόδωση του Αγώνα της Παλιγγενεσίας, οι περιοχές που απελευθερώθηκαν αντιμετώπισαν μια κοσμογονική αλλαγή που συχνά υποτιμάται

από την ιστορική έρευνα. Ένα μακρόχρονο αρχαϊκό σύστημα διακυβέρνησης καλείται να φορέσει ευρωπαϊκό μανδύα.

Η νέα κεντρική κυβέρνηση έχει ανάγκη από αξιόπιστες πληροφορίες. Έτσι αρχίζει η συγκέντρωση «πολιτειογραφικών» πληροφοριών, οι οποίες δεν περιορίζονται σε στατιστικά δεδομένα, αλλά καλύπτουν όλους τους τομείς της καθημερινότητας (πληθυσμός, οικονομία, κοινωνική συγκρότηση, ιδεολογία, κ.λπ.). Η αρχή έγινε με την προσπάθεια του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, προκειμένου απαντήσει στα 28 ερωτήματα των Αντιπροσώπων των Συμμάχων Δυνάμεων. Έκτοτε ακολούθησαν και άλλες παρόμοιες συντεταγμένες προσπάθειες τουλάχιστον έως και τα μέσα του 19 ου αιώνα. Συντεταγμένες γιατί η συγκέντρωση γινόταν με βάση συγκεκριμένα εκάστοτε ερωτηματολόγια. Για την Τήνο ήταν γνωστές δύο τουλάχιστον τέτοιες εκθέσεις, μία της Δημογεροντίας του 1831 και μία του Έπαρχου Χαράλαμπου Δεληγιάνη του 1845, πολύτιμες αμφότερες για τον πλούτο των πληροφοριών που περιέχουν. Σχετικά πρόσφατα εντοπίσαμε μία τρίτη, μερικού βέβαια ενδιαφέροντος έκθεση, την οποία ο Δήμαρχος Πανόρμου, ενός από τους πέντε τότε Δήμους του νησιού, υπέβαλε στον Διοικητή Τήνου στις 8 Δεκεμβρίου του 1836 σε εκτέλεση της υπ' αρ. 1642 εγκυκλίου του. Η έκθεση αυτή εντοπίστηκε στο Βιβλίο εξερχομένων του Δήμου των ετών 1835-1838.

Προφανώς παρόμοιες εκθέσεις συνετάχθησαν και από τους υπόλοιπους Δήμους του νησιού, πλην, ατυχώς δεν έχουν εντοπιστεί. Δε γνωρίζουμε αν οι εκθέσεις αυτές συνετάχθησαν με πρωτοβουλία της Επί των Εσωτερικών Γραμματείας της Επικρατείας, της Νομαρχίας Κυκλάδων ή του Διοικητή Τήνου. Βέβαιο είναι ότι η έκθεση αυτή είχε χαρακτήρα περιοδικό, για στο ίδιο βιβλίο εντοπίζουμε υποβολή της, με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο, και το επόμενο έτος. Το γεγονός ότι κατά τις έρευνές μας στα Γενικά Αρχεία του Κράτους δε συναντήσαμε παρόμοια τεκμήρια μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι ήταν πρωτοβουλία του Διοικητή Τήνου. Τα δεκαπέντε ερωτήματα, στα οποία απαντά ο Δήμαρχος Πανόρμου, αναφέρονται στην περιγραφή του εδάφους του Δήμου, τις υλικές συνθήκες ζωής των κατοίκων, την κατά τομείς οικονομία του τόπου –γεωργία, κτηνοτροφία, λατομία, ναυτιλία και εμπόριο-, τον χαρακτήρα και τα ήθη των κατοίκων, τη στάση τους έναντι των κρατικών αρχών, την εκπαίδευση και τις εκκλησίες και, τέλος, τα παράπονά τους για τρέχοντα ζητήματα που απασχολούσαν τον τόπο. Από τις απαντήσεις του Δημάρχου προκύπτει ανάγλυφα η οικονομική βάση, η κοινωνική συγκρότηση και το ιδεολογικό εποικοδόμημα της πανορμίτικης κοινωνίας, μιας κοινωνίας πολυτεχνικής που διαφοροποιείται από τις τοπικές κοινωνίες του υπόλοιπου νησιού. Τέλος, έμμεσα πλην σαφώς, γίνονται εμφανή τα προβλήματα της νεοπαγούς δημοτικής αρχής και οι δυσκολίες προσαρμογής μιας χαλαρής διοίκησης στο συγκεντρωτικό σύστημα ενός σύγχρονου κράτους με ευρωπαϊκές κατευθύνσεις.

Abstract

Danousis Konstantinos

“Information about civilian life in the municipality of Panormos (Tinos) upon the establishment of the Independent Greek State”

With the successful outcome of the Greek War of Independence, liberated areas experienced a fundamental transformation that is often underestimated by historical research. A long-standing archaic system of governance had to adopt a new European outlook.

The new central government needed reliable data. It thus started to collect data which was not limited to statistics, but also covered all the aspects of everyday life (population, economy, social structure, ideology etc.). The collection of data began when the first governor Ioannis Kapodistrias, was requested to answer 28 questions raised by the representatives of the Allied Powers. Since then, and at least until the middle of the 19th century, similar coordinated efforts followed to collect data on the basis of specific questionnaires and to compile relevant reports. As far as the island of Tinos is concerned, at least two reports of this kind are known, one written by the Council of Elders (dimogerontia) in 1831 and an other one by the Eparch Charalampos Deligiannis in 1845. Both are valuable sources of information. Recently a third report was discovered, which the mayor of Panormos, one of the five municipalities of the island at the time, has submitted to the governor of Tinos on 8 December 1836 in conformity with the circular no.1642. The report was found in the municipal book of outbound documents of the years 1835-1838. It seems that it was a regular report since it appears again in the following year.

Similar reports were probably produced by other communities, but unfortunately it has not been possible to identify them. We don't know whether these reports were produced on the initiative of the State's Secretariat for Home Affairs, the prefecture of the Cyclades or the governor of Tinos. Given that no such reports were found during our investigations in the general state archives, we assume that these were produced on the initiative of the governor of Tinos. The answers of the mayor of Panormos to fifteen questions raised to him reveal information about the territory of the municipality as well as about the material living conditions of its inhabitants, their main economic activities (agriculture, livestock farming, mining, shipping and trade), their characteristics and habits, their attitudes towards the public authorities, their level of education, their relationship with the church and finally their complaints about the local issues of the time. We can also draw information about the social structure and the ideological edifice of the community of Panormos which was particularly active and advanced compared to other communities of the island. Finally from these answers we can get, although indirectly, a clear picture of the difficulties facing the newly formed municipal authority in adjusting the loose administration to the centralized system of a modern state with European perspectives.

Δανούσης Κωνσταντίνος, Ιστορικός ερευνητής-Συγγραφέας
e-mail: cdanousis@gmail.com

ΔΕΛΛΑΠΟΡΤΑ Π. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

«Οι Κυκλάδες μέσα από τις συλλογές του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου»

Περίληψη

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο αποτελεί το Εθνικό Μουσείο βυζαντινής , χριστιανικής τέχνης συγκεντρώνοντας κινητά μνημεία από την παλαιοχριστιανική εποχή μέχρι και τους νεώτερους χρόνους από όλη την Ελλάδα.

Μεταξύ όλων των Συλλογών του Μουσείου περιλαμβάνονται έργα που προέρχονται από τον πολιτισμικό χώρο των Κυκλάδων και αφορούν σε τοιχογραφίες, εικόνες, έργα μικροτεχνίας και γλυπτικής καθώς και χειρόγραφα και παλαίτυπα.

Εκτός των άλλων η ανακοίνωση φέρνει στο φως άγνωστα στοιχεία και τεκμήρια του ιστορικού και φωτογραφικού Αρχείου του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου που αναδεικνύουν τις πρώτες συστηματικές έρευνες των βυζαντινολόγων Γ. Λαμπάκη και Γ. Σωτηρίου στις Κυκλάδες κατά τον 19ο – 20ο αι.

Résumé

Dellaporta P. Katerina

“Cyclades through the collections of the museum Byzantine and Chretien”

Le musée byzantin et chrétien est le musée national d'art byzantin et chrétien, collectionnant des monuments mobiles de l'ère chrétienne primitive aux temps modernes de toute la Grèce.

Toutes les collections du musée comprennent des œuvres qui proviennent de l'espace culturel des Cyclades et se rapportent à des peintures murales, des fresques, des icônes, des petites œuvres d'art et des sculptures ainsi que des manuscrits et des antiquités.

Entre autres, la communication met en lumière des éléments inconnues des archives historiques et photographiques du musée byzantin et chrétien qui mettent en évidence les premières recherches systématiques des érudits byzantins G.Lampakis et G.Sotiriou dans les Cyclades au cours du XIXe - XXe siècle .

**Δελλαπόρτα Π. Αικατερίνη, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ,
Διευθ. Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου,
Αν Διευθ. Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων
e-mail:katerinadellaporta@yahoo.com**

ΔΗΛΕ ΝΑΝΣΗ

«Η εικόνα του Αγ. Ιωάννου του Ερημίτη από τον Ναό της Παναγίας Γκρεμνιώτισσας στη Χώρα της Ίου. Δημιουργία και επαναδημιουργία μοναχών Αγίων στην όψιμη περίοδο της Βενετοκρατίας»

Περίληψη

Ο άγιος Ιωάννης ο Ερημίτης, τοπικός αγίος της Κρήτης, ξεκίνησε από την Αίγυπτο - μαζί με μια ομάδα μοναχών- για την Κύπρο, από όπου κατευθύνθηκε προς την Αττάλεια, τη Γαύδο και τελικά την Κρήτη. Εκεί, στη μονή Γουβερνέτου, δημιουργείται το κέντρο λατρείας του και ναοί αφιερωμένοι σε αυτόν ιδρύονται κυρίως στην περιοχή των Χανίων, αλλά και αλλού. Η παλαιότερη γνωστή παράσταση του αγίου, χρονολογημένη στα μέσα του 16ου αιώνα, σώζεται στα βημόθυρα του κοιμητηριακού ναού της μονής Γουβερνέτου, στα οποία εικονίζονται η Έγερση του Λαζάρου, ο αγίος Σισώης στον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και η Κοίμηση του αγίου Ιωάννη. Το επεισόδιο της Κοίμησης του επαναλαμβάνεται σε ομάδα εικόνων, στις οποίες όμως συνδυάζεται με άλλες σκηνές του βίου του που πλαισιώνουν την ολόσωμη ιστάμενη μορφή του. Στην ομάδα των εικόνων

αυτών περιλαμβάνεται η εξεταζόμενη εικόνα από τον ναό της Παναγίας Γκρεμνιώτισσας στη Χώρα της Ίου.

Ο εικονογραφικός τύπος της εικόνας της Ίου, αντλώντας από τη ζωγραφική της ύστερης βυζαντινής περιόδου, διαμορφώνεται στην Κρήτη στις αρχές του 17ου αιώνα, μια πενήνταετία περίπου πριν από την κατάληψη των Χανίων από τους Οθωμανούς (1645). Η δημιουργία του νέου αυτού αγίου και ο εικονογραφικός τύπος της παράστασής μας εξετάζονται στο πλαίσιο της κρίσιμης αυτής περιόδου, η οποία λήγει το 1669 με την κατάληψη του Χάνδακα και το τέλος της Βενετοκρατίας στην Κρήτη. Το φαινόμενο της δημιουργίας ή επαναδημιουργίας νέων αγίων, την περίοδο αυτή, δεν είναι μοναδικό...

Abstract

Dile Nansi

"The image of St. Ioannis Erimitis from the Church of Panagia Gremniotissa in Chora of Ios. Creation and re-creation of monks of Saints in the late period of Venetian rule "

Saint Ioannis Erimitis, a local saint of Crete, traveled from Egypt - with a group of monks - to Cyprus, from where he headed to Antalya, Gavdos and finally Crete. There, in the monastery of Gouvernetou, his center of worship was established while temples, dedicated mainly to him, were founded, in the area of Chania. The oldest known representation of the saint, dating to the middle of the 16th century, is preserved in the pulpits of the cemetery of the monastery of Gouvernetos, which depict the Resurrection of Lazarus, St. Sisoï in the tomb of Alexander the Great and the Assumption of St. John. The episode of his Assumption is repeated in a group of images, in which, however, it is combined with other scenes of his life that frame his full-length standing figure. The group of these icons includes the examined icon from the church of Panagia Gremniotissa in Chora of Ios.

The iconographic type of the icon of Ios, drawing from the painting of the late Byzantine period, is formed in Crete at the beginning of the 17th century, about fifty years before the occupation of Chania by the Ottomans (1645). The creation of this new saint and the iconographic type of our representation are examined in the context of this critical period, which ends in 1669 with the occupation of Chandakas and the end of the Venetian rule in Crete. The phenomenon of the creation or re-creation of new saints, at this time, is not unique ...

**Δηλέ Νάνση, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: dilenancy@gmail.com**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ-ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΑΙ ΝΟΝΑ -ΠΑΓΩΝΑ ΜΑΡΑΒΕΛΑΚΗ

«Διαγνωστική μελέτη δομικών υλικών και προτάσεις επεμβάσεων συντήρησης στον Πύργο- Ανάκτορο στα Καλαμίτσια Νάξου»

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται την σπουδαιότητα διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς, μέσω της προστασίας και ανάδειξης των μνημείων και των ιστορικών κτιρίων και εκπονήθηκε στο Εργαστήριο Υλικών Πολιτισμικής Κληρονομιάς και Σύγχρονης Δόμησης, της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του

Πολυτεχνείου Κρήτης. Αντικείμενο μελέτης είναι το ιστορικό διατηρητέο μνημείο, Πύργος - Ανάκτορο ή θέρετρο των Ιησουϊτών (ΦΕΚ 3/Β/11-1-1983) στα Καλαμίτσια της Νάξου. Στο πλαίσιο της μελέτης, έγινε αποτύπωση του μνημείου, μελετήθηκαν τα υλικά δόμησης, ο βαθμός διάβρωσης τους και προτάθηκαν τρόποι συντήρησης και αποκατάστασης με συμβατά υλικά με τα ιστορικά.

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά πραγματοποιήθηκε ιστορική και φωτογραφική τεκμηρίωση του μνημείου και αρχιτεκτονική αποτύπωση. Ακολούθησε η διάγνωση φθορών και βλαβών μέσω οπτικού ελέγχου και ψηφιακής επεξεργασίας εικόνας. Επίσης, ύστερα από σχετική άδεια, έγινε δειγματοληψία κονιαμάτων και λίθων από διάφορα σημεία του μνημείου με σκοπό τη μελέτη τους στο εργαστήριο. Τα δείγματα μελετήθηκαν ως προς την ορυκτολογική και χημική τους σύσταση, μέσω αναλυτικών τεχνικών, όπως η περιθλασιμετρία ακτίνων Χ, η υπέρυθη φασματοσκοπία, ο φθορισμός ακτίνων Χ, ενώ προσδιορίστηκαν και φυσικές ιδιότητες, όπως αναλογία κονία/αδρανών, κοκκομετρική διαβάθμιση αδρανών και υδατο-απορροφητικότητα.

Η επόμενη φάση, αυτή της πρότασης των υλικών αποκατάστασης περιλάμβανε 2 κατευθύνσεις. Αρχικά, έγιναν δοκιμές στερέωσης των υγείων κονιαμάτων και επιχρισμάτων με καινοτόμο νανο-υλικά εμποτισμού που βελτίωσαν τις ιδιότητες των κονιαμάτων στον επιθυμητό βαθμό, χωρίς ωστόσο να αλλοιώνουν την όψη τους. Επιπλέον, προτάθηκαν κονιάματα αρμολογημάτων και επιχρισμάτων με υδράσβεστο-ποζολάνη και φυσική υδραυλική άσβεστο-ποζολάνη και ελέγχθηκαν ως προς τις μηχανικές τους αντοχές και την υδατο-απορροφητικότητα τους. Η σύσταση αυτών των κονιαμάτων επιλέχθηκε με γνώμονα τη συμβατότητα των ιστορικών υλικών με τα νέα, γεγονός που αποτελεί κομβικό σημείο για την αειφόρα διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς λανθασμένες επιλογές ενδέχεται να επιφέρουν μεγαλύτερη φθορά σε ένα μνημείο.

Τα στοιχεία της μελέτης συγκεντρώθηκαν και ομαδοποιήθηκαν σε ένα διευρυμένο πίνακα άμεσης πρόσβασης δημιουργώντας κατά αυτό τον τρόπο μία βάση δεδομένων με δυνατότητα ανανέωσης της πληροφορίας. Το εργαλείο αυτό συμβάλει στην παρακολούθηση της φθοράς του μνημείου και συνιστά πρότυπο μελέτης αντίστοιχων περιπτώσεων.

Abstract

Dimitriou Vasiliki-Theodora and Nona-Pagona Maravelaki

“Jesuit Tower - Palace in Kalamitsia, Naxos: Study of authentic mortars and stones, preservations proposals and composition of new compatible restoration mortars”

The present research focuses on the importance of the integrated conservation of cultural heritage, via the protection and promotion of historical buildings and was carried out in the Laboratory of Cultural Heritage and Modern Building (MaCHMoB) of the School of Architecture at the Technical University of Crete. The case study was the listed monument, Tower - Palace in Kalamitsia, Naxos (formerly a Jesuit resort), according to the 3/B/11-1-1983 Official Government Gazette. In the framework of the research, an architectural plan was designed, the original materials have been analyzed in the laboratory and finally compatible materials and methods were proposed ways for a safeguard intervention in the monument.

At the first stage, a historical and photographic documentation of the monument, as well as a condition assessment were carried out. The diagnosis of decay patterns and damages were implemented through visual inspection and digital image

processing. Moreover, sampling of historical mortars and stones was carried out in order to study them in the laboratory with the aid of analytical techniques. The original materials have been analyzed in terms of their chemical composition and physicochemical properties through chemical, mineralogical and elemental analysis (FTIR, XRD, XRF, Thermal analyses); the mortars were also examined with respect to the grain size distribution and water absorption.

The next phase, included the design and testing of conservation materials. Firstly, sound joint mortars and plasters were consolidated with new nano-materials providing strengthening and protection. The results evidenced that the applied nano-materials with chemical affinity to mortars improved their properties without altering the aesthetical parameters. Moreover, repair mortar and plasters with lime-pozzolan and natural hydraulic lime-pozzolan were designed and tested concerning their mechanical strength and water absorption. The optimum mortar composition was selected on the grounds of compatibility, sustainability and durability, important factors that prevent a monument from further damage.

The data were integrated and grouped into an extended instant access table, thus creating a database with the ability to update information. This tool contributes to monitoring the decay patterns and damage forms in a continuous data base inventory used for the protection of this monument. As a perspective, this categorized information with the possibility of direct update enables the creation of a database and constitutes a valuable tool that can be reproduced for the study of respective cases.

**Δημητρίου Βασιλική - Θεοδώρα, Αρχιτέκτων-Μηχανικός, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: vasodora@gmail.com**

Μαραβελάκη Νόνη - Παγώνα, εργαστήριο δομικών υλικών ΕΜΠ

ΔΗΜΟΥΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

«Η καλώς εννοούμενη παθολογία του ψυχισμού του Καΐρη»

Περίληψη

Υπάρχει μεγάλο έδαφος συζήτησης, για την ψυχοπνευματική κατάσταση του Καΐρη. Σε όλους τους ανθρώπους, πίσω από το προσωπείο, υπάρχει το πραγματικό πρόσωπο, το οποίο δεν μπορεί να ανιχνεύσει και να ερμηνεύσει εύκολα κανείς, χωρίς την επικουρία και άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως της ψυχολογίας και της ψυχιατρικής. Εν πρώτοις, η ισχυρογνωμοσύνη και έλλειψη διαλλακτικότητας του Καΐρη, στο σκάνδαλο, για την Θεοσέβεια, που εκήρυττε, σίγουρα, δεν μπορεί να θεωρηθεί παθολογική, αφού μπορεί να αποδοθεί στην βαθιά του πίστη, ότι όλα όσα έλεγε ήταν ορθά, μη αντιλαμβανόμενος τον παθολογικό τους ειρμό, εγκλωβισμένος στο ότι, πλέον, είχε δίκαιο, σε αυτά. Ούτε η μακρόχρονη διακονία του, στον κλήρο, παρά τις αμφιβολίες, που είχε, από την παιδική του ηλικία, για τα δόγματα του χριστιανισμού, που, κάποτε, τον ταλάνιζαν, για την ορθότητα της δικής του πίστης, λειτουργώντας, στον ναό του Ορφανοτροφείου, ως ορθόδοξος κληρικός, επίσης, αφού έτσι έβλεπε αυτός την Ορθοδοξία, μώνοντας, στις ιδέες και δοξασίες του. Λίαν προβληματική είναι η μαρτυρία του ίδιου, στην απολογία του, ενώπιον του

δικαστηρίου, για οράματα, με την επιγραφή «Θεόν σέβου», από τα οποία το πρώτο τους ενόμισε (οπτική ψευδαισθησία, δηλαδή, απατηλή αντίληψη, στην οποία δεν αντιστοιχεί καμία πραγματική εντύπωση αισθήσεων), ότι είδε, και το δεύτερο και διάβασε (οπτική παραίσθηση, η οποία, συχνά, συνυπάρχει με άλλες ψυχικές διαταραχές) και ηρέμησε την ταρασσομένη ψυχή και το πνεύμα του, φτάνοντας, ιδεοληπτικά, στην θεοληψία, με ψυχοσωματικά συμπτώματα. Η επανειλημμένη εμφάνιση ψευδαισθησιακών βιώσεων υποσημαίνει νευροπαθολογική είτε ψυχοπαθολογική διάπλαση της προσωπικότητας. Ίσως, η υπερβολική, πνευματική και σωματική, εξάντληση τον οδήγησε σε εκτροχιασμό της διάνοιάς του και σε θρησκευτικό παραλήρημα. Ο θεόληπτος αφιερώνει την ζωή του στην ερμηνεία των πραγμάτων του κόσμου, σε σχέση προς το θείο, πλάθοντας δικά του θεοκρατικά ή φιλοσοφικά συστήματα και εμμένοντας, με ακαταγώνιστη επιμονή, στην κεντρική του ιδέα, όπως ο Καΐρης. Αλλά οι πλείστοι των θεολήπτων είναι, σίγουρα, ημιπαράφρονες ή, εντελώς, φρενοβλαβείς.

Abstract

Dimoulas Konstantinos

“The well-understood pathology of Kairis's psyche”

There is a lot of discussion about the mental state of Kairis. In all people, behind the mask, there is the real face, which can not be easily detected and interpreted without the help of other scientific disciplines, such as psychology and psychiatry. Firstly, Kairis's assertiveness and lack of compromise in the scandal over Godliness, which he proclaimed, certainly can not be considered pathological, since it can be attributed to his deep belief that everything he said was correct, not realizing their pathological Irmo, trapped in the fact that he was now right in them. Nor his long ministry, to the clergy, despite the doubts he had, from his childhood, about the doctrines of Christianity, which, at one time, tormented him, for the correctness of his own faith, operating in the temple of the Orphanage, as an Orthodox clergyman, too, since this is how he saw Orthodoxy, immersing himself in his ideas and beliefs. Very problematic is his testimony, in his apology before the court, for visions, with the inscription "God of respect", of which the first one thought (visual illusion, that is, illusory perception, to which no real sensory impression corresponds), he saw them, and the second and read (visual illusion, which often coexists with other mental disorders) and calmed down the disturbed soul and spirit, reaching, ideologically, theology, with psychosomatic symptoms. The repeated appearance of illusory experiences indicates neuropathological or psychopathological formation of the personality. Perhaps, excessive, spiritual and physical, exhaustion led him to derail his mind and to religious delusion. The theologian devotes his life to the interpretation of the things of the world, in relation to the divine, shaping his own theocratic or philosophical systems and insisting, with unrivaled perseverance, on his central idea, like Kairis. But most theologians are certainly semi-insane or completely insane.

**Δημουλάς Κωνσταντίνος, Φιλολόγος - Νομοπολιτικός - Θεολόγος - Ψυχολόγος,
Δρ. (Ι.Κ.Υ.) Ψυχολογίας, Ερευνητής Βιοψυχοανάλυσης,
Επί τιμή Α΄ Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων,
πρ. αναπληρωτής Διευθυντής Περιφερειακού Επιμορφωτικού Κέντρου**

ΔΙΜΕΛΛΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

«Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη – Η περίπτωση της Τήνου»

Περίληψη

Οι σύγχρονες στρατηγικές για το σχεδιασμό του χώρου, θέτουν ως βασική προϋπόθεση την κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη. Οι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι πρέπει να αντιμετωπίζονται με τρόπο τέτοιο ώστε να δημιουργούν ποιοτικές συνθήκες διαβίωσης μέσα από την εξασφάλιση απασχόλησης, το σεβασμό προς το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τη βέλτιστη αξιοποίηση και ανάδειξη των χαρακτηριστικών μιας περιοχής.

Η παρούσα εισήγηση μελετά το νησί της Τήνου και μέσω του χωρικού σχεδιασμού προτείνει κατευθύνσεις και στρατηγικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη του. Εξετάζει το οικιστικό του απόθεμα, το φυσικό του περιβάλλον, το πολιτιστικό τοπίο και εντοπίζει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα αλλά και τις απειλές και πιέσεις που δέχεται η περιοχή μελέτης. Μέσα από την ανάλυση χωρικών, ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων πραγματοποιείται η μελέτη των στοιχείων που καθιστούν την περιοχή μοναδική και των προβλημάτων που παρουσιάζει με βάση την μέχρι σήμερα εξέλιξη της.

Η εισήγηση προτείνει μέτρα και στρατηγικές με βάση τα εργαλεία του χωρικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού. Διατυπώνει προτάσεις για την ανάπτυξη του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με στόχο την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και ταυτόχρονα την περιβαλλοντική προστασία. Προτείνει τη δημιουργία ενός δικτύου πολιτιστικών διαδρομών που θα συμβάλει στην ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος του νησιού και ταυτόχρονα θέτει κατευθύνσεις κι ρυθμίσεις για ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού σε συγκεκριμένες ζώνες της περιοχής μελέτης. Βασικός στόχος είναι να αναπτυχθεί ένα μοντέλο σχεδιασμού που θα εξασφαλίσει την ανάπτυξη της ενδοχώρας της Τήνου με σεβασμό στην ιστορία, την παράδοση και το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του νησιού και ταυτόχρονα να ρυθμίσει τις συνθήκες ανάπτυξης τις παράκτιες ζώνες του νησιού.

Abstract

Dimelli Despoina

"Spatial planning and sustainable development - The case of Tinos"

Modern strategies regarding the design of the space, set as a basic condition the social, economic and environmental development. Natural and man-made resources must be treated in such a way as to create quality living conditions through the provision of employment, respect for the natural and cultural environment and the optimal utilization and promotion of the characteristics of an area.

This paper studies the island of Tinos and through spatial planning proposes directions and strategies for its sustainable development. It examines its housing stock,

its natural environment, the cultural landscape and identifies the comparative advantages but also the threats and pressures that the study area receives. Through the analysis of spatial, quantitative and qualitative data, the study of the elements that make the area unique and the problems it presents based on its evolution to date is carried out.

The paper proposes measures and strategies based on the tools of spatial planning for the sustainable development of the island. Makes proposals for the development of the primary and secondary sectors and renewable energy sources with the aim of balanced economic growth and at the same time environmental protection. It proposes the creation of a network of cultural routes that will contribute to the promotion of the natural and cultural environment of the island and at the same time sets directions and regulations for the development of alternative tourism in specific areas of the study area. The main goal is to develop a design model that will ensure the development of the hinterland of Tinos with respect to the history, tradition and natural and cultural environment of the island and at the same time to regulate the development conditions of the coastal zones of the island.

**Διμέλλη Δέσποινα, Αρχιτέκτων Πολεοδόμος, Αν. Καθ. Σχολής Αρχιτεκτόνων
Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης
e-mail: dimelli@ach.tuc.gr**

E.

ETIENNE ROLAND

«Τήνος και τα νομίσματά της»

Περίληψη

Τα νομίσματα της Τήνου δεν είναι άφθονα και αποτελούνται ουσιαστικά από χαλκό. Υπάρχουν ακόμα κάποια αινίγματα στα οποία προτείνω να επιστρέψω. Πρώτον, γιατί η Τήνος δεν θα είχε κόψει νομίσματα στην αρχαϊκή εποχή όπως θέλει ο Kenneth A Sheedy; Σε ποια περίπτωση έκοψε αργυρά τετράδραχμα, με φειδώ; Υπάρχουν στο τέλος της ελληνιστικής περιόδου ορισμένες σειρές νομισμάτων οι οποίες είναι δύσκολο να τοποθετηθούν με ακρίβεια στο χρόνο. Για τη ρωμαϊκή περίοδο, μπορεί κανείς να αναρωτηθεί για την επιλογή των τύπων, στον εμπρόσθοτυπο και στον οπισθότυπο. Αδυνατώντας να απαντήσει κανείς σε όλα αυτά τα ερωτήματα, αυτή η μελέτη φωτίζει την ιστορία των Κυκλάδων και τις αντιδράσεις των μικρών νησιωτικών κοινοτήτων στο νόμισμα.

“Tinos et ses monnaies »

Résumé

Le monnayage de Tinos n'est pas très abondant et il est essentiellement fait de séries de bronzes. Il reste des énigmes sur lesquelles je me propose de revenir. Premièrement, pourquoi Tinos n'aurait pas frappé monnaie à l'époque archaïque comme le veut Sheedy, Kenneth A ? A quelle occasion l'île a-t-elle frappé des tétradrachmes d'argent, de façon parcimonieuse ? Il y a à la fin de la

période hellénistique quelques séries difficiles à placer exactement dans le temps. Pour la période romaine on peut s'interroger sur le choix des types, au droit comme au revers. A défaut de répondre à toutes ces questions, l'étude de ce monnayage éclaire l'histoire des Cyclades et les réactions des communautés insulaires de médiocre importance face à la monnaie.

Abstract

The coins of Tinos are not very abundant and consist essentially of copper. There are still some riddles to which I suggest to return. First, why wouldn't Tinos have minted coins in archaic times as Kenneth A Sheedy wants? In what case did they cut silver tetradrachms, sparingly? There are, at the end of the Hellenistic period, some series of coins that are difficult to place exactly in time. For the Roman period, one may wonder about the choice of types, in the front and back. Although failing to answer all these questions, this study of this workshop sheds light on the history of the Cyclades and the reactions of island communities of moderate importance to the currency.

**Etienne Roland, ancien directeur de l'École française d'Athènes,
professeur d'archéologie grecque à Paris I, Επίτιμο Μέλος της Ε.Κ.Μ.
e-mail: roland.etienne4@orange.fr**

ΕΥΕΛΠΙΔΟΥ ΝΙΚΗ-ΚΑΡΚΑΝΗ ANNA

«Η γεωμορφολογία των Κυκλάδων»

Περίληψη

Το Αιγαίο αποτελεί ένα μοναδικό γεωπεριβάλλον λόγω της σύγκλισης μεταξύ της Ευρασιατικής και Αφρικανικής ηπειρωτικής πλάκας, με αποτέλεσμα τις συνεχιζόμενες ενεργές γεωλογικές διεργασίες και τα δυναμικά μεταβαλλόμενα τοπία. Οι Κυκλάδες βρίσκονται στο κέντρο του Αιγαίου, σε μια περιοχή που θεωρείται σεισμικά σχετικά ήρεμη. Η γεωλογία, η ηφαιστειότητα, ο τεκτονισμός, ο ευστατισμός και οι συνεχιζόμενες ενδογενείς και εξωγενείς διεργασίες έχουν διαμορφώσει πληθώρα γεωμορφών τόσο στην ενδοχώρα, όσο και στις ακτές των Κυκλάδων. Οι Κυκλάδες αποτελούνται κυρίως από μεταμορφωμένα πετρώματα, όπως μάρμαρα, σχιστόλιθους, γνευσιοσχιστόλιθους, γρανίτες, γρανοδιορίτες, μιγματίτες ενώ ορισμένα νησιά όπως η Μήλος και η Σαντορίνη αποτελούνται και από ηφαιστειακά πετρώματα.

Η σημερινή μορφολογία των Κυκλάδων σχετίζεται άμεσα με τη λιθολογία τους, την τεκτονική, τη δράση του υδρογραφικού δικτύου και το κλίμα. Οι διεργασίες αποσάθρωσης σε συνάρτηση με τους διαφορετικούς λιθολογικούς σχηματισμούς, έχουν δημιουργήσει ποικιλία γεωμορφών λόγω της διαφορικής διάβρωσής τους. Η τεκτονική αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα στη γεωμορφολογική διαμόρφωση των Κυκλάδων. Έτσι στο ανάγλυφό τους απαντά κανείς έντονες μορφολογικές κλίσεις, Hogbacks, φαράγγια, υπολειμματικές μορφές διάβρωσης, επιφάνειες επιπέδωσης, σπήλαια, γεωμορφές κυψελοειδούς αποσάθρωσης, σχηματισμούς σφαιροειδούς αποσάθρωσης, καρστικές μορφές, κ.ά. Οι ακτές των Κυκλάδων σήμερα είναι αποτέλεσμα της σχετικής σταθεροποίησης της θαλάσσιας στάθμης μετά το τελευταίο παγετικό μέγιστο, πριν από 18.000 χρόνια, σε συνδυασμό με την τεκτονική, τις θαλάσσιες και χερσαίες διεργασίες. Οι ακτές τους είναι πολυσχιδείς, με κόλπους και

όρμους και πληθώρα γεωμορφών, όπως θίνες, παράκτιες λιμνοθάλασσες, ακτόλιθους, τόμπολο, κ.ά.

Είναι φανερό ότι η Κυκλαδική ύπαιθρος χαρακτηρίζεται από γεωμορφές ιδιαίτερου φυσικού κάλους και σπανιότητας, οι οποίες πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηριστούν γεώτοποι. Μορφές που έχουν προκύψει από διαφορική διάβρωση, αποσάθρωση, τεκτονισμό, τη δράση του υδρογραφικού δικτύου, τις μεταβολές της θαλάσσιας στάθμης, και τις διεργασίες απόθεσης αποτελούν συχνά ιδιαίτερες και μοναδικές γεωμορφές που μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη του γεωτουρισμού στην περιοχή, στηρίζοντας τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του γεω-περιβάλλοντος και της φύσης, την εκπαίδευση μαθητών, κατοίκων, και επισκεπτών.

Abstract

Evelpidou Niki – Karkani Anna

“The Geomorphology of Cyclades”

The Aegean is a unique Geoenvironment due to convergence between the Eurasian and African plate, resulting in continuous active geological processes and dynamically changing landscapes. The Cyclades lie in the center of the Aegean, an area with relatively low seismicity. Geology, volcanism, tectonics and eustasy along with the ongoing endogenic and exogenic processes have shaped a variety of landforms both inland and the coastal zone of Cyclades. The Cyclades are mainly composed of metamorphic rocks, such as marbles, schists, gneiss-schists, granites, granodiorites, migmatites, while some islands, such as Milos and Santorini, are also composed of volcanic rocks.

The present-day morphology of Cyclades is directly linked with their lithology, tectonics, the river network and climate. Weathering processes in combination with different lithological formations, have developed landforms due to their differential erosion. Tectonics is a dominant factor in the geomorphological configuration of Cyclades. In their landscape, one may find intense morphological slopes, hogbacks, gorges, residual forms of erosion, planation surfaces, caves, cavernous weathering forms, tors, karstic forms, etc. The coasts of Cyclades today are the result of the relative sea level stabilization, after the Last Glacial Maximum, 18000 years ago, in combination with tectonics, marine and terrestrial processes. The coastal zone is diverse, with bays and coves, and a variety of landforms, such as dunes, coastal lagoons, pocket beaches, beachrocks, tombolos, etc.

It is evident that the Cycladic landscape is characterized by landforms of particular natural beauty and rarity, which meet the necessary conditions to be characterized as geotopes. Landforms that have resulted from differential erosion, weathering, tectonics, the action of the river network, sea level changes, and deposition processes, are often special and unique forms that can contribute to the development of geotourism in the area, supporting conservation, protection and highlighting the geo-environment and nature, educating students, local population, and visitors.

**Ευελπίδου Νίκη, Καθ. Τμ. Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος, Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: evelpidou@geol.uoa.gr**

Z.

ΖΑΦΕΙΡΑΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ

«Κυκλάδες και Κεφαλονιά: σχέσεις καθημερινότητας αποτυπωμένες σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό της περιόδου του Ιονίου Κράτους (1815-1864)»

Περίληψη

Από ανέκδοτο αρχειακό υλικό της περιόδου του Ιονίου Κράτους (1815-1864) θα παρουσιασθούν σχέσεις καθημερινότητας σε κοινωνικό και οικονομικό κυρίως επίπεδο ανάμεσα στους κατοίκους της Κεφαλονιάς και νησιών των Κυκλάδων, όπως για παράδειγμα εμπορικές σχέσεις, γάμοι, μόνιμες εγκαταστάσεις. Τα στοιχεία θα αναζητηθούν:

Α) στη Σειρά των Ανεπίδοτων Ιδιωτικών Επιστολών (1820-1845) του Αρχείου του Υγειονομείου του Ιονίου Κράτους,

Β) στο Αρχείο της Εκτελεστικής Αστυνομίας του Ιονίου Κράτους, συγκεκριμένα στον Φάκελο 283, στον Φάκελο 284 και στον Φάκελο 285, όπου περιέχονται εγγυητικές πράξεις για την παραμονή ξένων στο νησί της Κεφαλονιάς των ετών 1837-1859 και

Γ) στο Ληξιαρχικό Αρχείο του Ναού του Αγίου Νικολάου των Ξένων στο Αργοστόλι

Abstract

Zafiratos Theodora

“Cyclades and Cephalonia: everyday relations between the inhabitants of these islands as they are searched in unpublished archival material of the Ionian State period (1815-1864)”

This presentation refers to social and economic relations of everyday life between the inhabitants of Cyclades and Cephalonia, such as trade relations, marriages and permanent settlements. All the facts that will be presented are searched in unpublished archival material of the Ionian State period (1815-1864), specifically:

a) in the Series of Undelivered Private Letters (1820-1840) of the Archive of the Ionian State Health Center,

b) in the Files 283, 284 and 285 of the Archive of the Executive Police of the Ionian State, which contain guarantee acts for the stay of foreigners on the island of Cephalonia of the years 1837-1859 and

c) in the Registry Archive of the Church of St. Nikolaos of the foreigners in Argostoli.

**Ζαφειράτου Η. Θεοδώρα, Δρ. Ιστορίας, ΠΕ Αρχειονόμος,
Προϊσταμένη ΓΑΚ- Τμήματος Κεφαλληνίας
e-mail: theoza@windowslive.com**

Θ.

ΘΕΟΥ ΕΥΘΥΜΗΣ, ΚΟΠΑΚΑ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

«Πήλινο κιβωτίδιο την Ύστερη Εποχή του Χαλκού από τη Γαύδο:Μια συνομιλία με τις Κυκλάδες»

Περίληψη

Η εκπαιδευτική ανασκαφή του Πανεπιστημίου Κρήτης στο αρχιτεκτονικό συγκρότημα της Εποχής του Χαλκού στα Καταλύματα της Γαύδου έχει φέρει στο φως άφθονα αγγεία και άλλα πήλινα σκεύη, το πρώτο στρωματογραφημένο συστηματικά μελετημένο τέτοιο υλικό από το νησί. Στην ανακοίνωση παρουσιάζεται ένα από τα πιο ιδιαίτερα τέχνηρα του συνόλου αυτού: το ικανό τμήμα μεγάλης γραπτής πυξίδας με ορθογώνιο σχήμα, από το ΥΜ ΙΒ στρώμα καταστροφής του κτηρίου. Το κιβωτίδιο φέρει καστανέρυθρη/πορτοκαλέρυθρη διακόσμηση με πυκνά σταυροειδή –θέμα οικείο των ντόπιων κεραμέων της εποχής– που εγγράφονται σε μια σύνθεση με στύλους και γιρλάντες, και τη μορφή τμηματικά σωζόμενου τετράποδου ζώου.

Το συγκεκριμένο εύρημα, χωρίς εύκολα παράλληλα από τη μινωική Κρήτη, συγκρίνεται καλά με εκείνα του εντυπωσιακού συνόλου που αποκαλύπτεται τα τελευταία χρόνια στην «Οικία των Θρανίων» στο Ακρωτήρι της Θήρας. Γίνεται, έτσι, αφετηρία για μερικές σκέψεις γύρω από τον χαρακτήρα της γαυδιώτικης κεραμεικής που στο μεγαλύτερο μέρος της μοιάζει τοπικής παραγωγής, ενέχει ωστόσο στοιχεία που προτείνουν σχέσεις του οριακού αυτού μικρού νησιωτικού τόπου με τον ευρύτερο αιγαιακό χώρο – και τις Κυκλάδες.

Abstract

Theou Efthimis, Kopaka Katerina

“A clay box from Late Bronze Age Gavdos: Conversing with the Cyclades”

The training excavation of the University of Crete at the Bronze Age architectural complex of Katalymata on Gavdos has brought to light abundant pottery and other clay finds – the first systematically studied stratified material from the island. This paper presents an unusual item in the assemblage: a partly preserved large rectangular painted pyxis from the LM IB destruction layer of the building. The box is decorated in brown- to orange-red with dense cross-like motifs, familiar to local potters of the time, in a composition with poles and garlands and the partial figure of an animal at its broken end. This clay pyxis has no easy parallels in Minoan Crete but is similar to the ones that have recently been discovered in the “House of the Benches” at Akrotiri on Thera. It becomes, thus, a starting point for some thoughts on the character of the Gavidiot pottery, most of which seems locally produced, but with features which suggest that this small island on the fringe of Crete was also conversing in the Late Bronze Age with the Aegean – and the Cyclades.

Θέου Ευθύμης, Αρχαιολόγος, ηθοποιός, Παν. Κρήτης
e-mail: efthimis80@hotmail.com
Τηλ:6972536413

**Κόπακα Κατερίνα, Ομότιμη Καθηγήτρια Προϊστορικής Αρχαιολογίας,
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης**

ΘΕΟΦΙΛΟΥ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

«Ιάκωβος Σιγάλας (1868 – 1950) Ευεργέτης της Σικίνου»

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Σιγάλας γεννήθηκε στην Σίκινο το 1868 Με το πέρας του τετρατάξιου Σχολείου της Σικίνου, συνέχισε διαδοχικά στην στη Σύρο και Αθήνα. Στη Σύρο εργάστηκε, αργότερα, κοντά στον μάστορα Λουκουμιών Αλ. Κουντούρη. Το 1885, μετέβη στην Αίγυπτο, όπου εργάστηκε σε επιχειρήσεις με τα αδέρφια του. Επέστρεψε στην Ελλάδα για την στρατιωτική του θητεία, αποδεικνύοντας την αγάπη του προς την πατρίδα. Επανήλθε στην Αίγυπτο, αλλά δεν παρέμεινε εκεί, αναχωρήσας για την Αυστραλία (Πέρθ και Μελβούρνη) και την Νέα Ζηλανδία, όπου και δημιούργησε την πρώτη του επιχείρηση ασχοληθείς με τα γλυκά και τα λουκούμια. Το 1896 δημιούργησε την οικογένειά του παντρεύτηκα την ιρλανδή Ουίνιφερ Κάρυ και απέκτησε τρία παιδιά τα οποία πάντρεψε με Ελληνίδες. Στην Αυστραλία δημιούργησε, εργαζόμενος σκληρά, μεγάλη περιουσία με την οποία και βοήθησε τα αδέρφια του επεκτείνοντας τις επιχειρήσεις και στην Αίγυπτο. Την Ελλάδα και την Σίκινο δεν τις ξεχνούσε. Σχεδόν κάθε 2 χρόνια ερχότανε στην Σίκινο. βοηθώντας τα παιδιά του νησιού, αλλά και τους έχοντας ανάγκη συγχωριανούς του..

Τελευταία φορά που ήλθε στην Σίκινο ήταν το 1938. Πέθανε στις 12 Ιουλίου του 1950 στην Μελβούρνη.

Ο Ιάκωβος Σιγάλας με την διαθήκη όρισε, σύμφωνα με το αγγλοσαξονικό Δίκαιο, ως Επίτροπο και Διαχειριστή της περιουσίας του μία αυστραλιανή εταιρεία που του υπέδειξε να διανέμει τις προσόδους σε κοινωφελή ιδρύματα στην Αυστραλία και στην Σίκινο. Αναγνωρίζοντας οι Έλληνες εκτελεστές της Διαθήκης την ευεργεσία του συμπατριώτη τους και την σημασία της για την Σίκινο, δημιούργησαν το 1954 το Ίδρυμα Ιακώβου Σιγάλα. Το Ίδρυμα με την συνετή διαχείριση πού είχε, προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στην Σίκινο. Υπολογίζεται ότι στο νησί εισέρευσαν, όλα αυτά τα χρόνια, 251.747.570,30 εκ. δραχμές και –από το 2000, 486.751,01 Ευρώ. Με τα χρήματα αυτά έγιναν πολλά κοινωφελή έργα που αφορούσαν στην ύδρευση του νησιού, την δημιουργία σύγχρονου ιατρείου και οδοντιατρείου, την διαχείριση απορριμμάτων, τον εξοπλισμό του Σχολείου, ενώ δόθηκε βοήθεια σε πολλούς έχοντας ανάγκη και στα άτομα τρίτης ηλικίας.

Δικαίως οι κάτοικοι της Σικίνου, αναγνωρίζοντας την προσφορά του Ιάκωβου Σιγάλα, προέβησαν στην τοποθέτηση της προτομής του σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο στο Κάστρο.

Abstract

Theofilou Dimitrios

“Iakovos Sigalas (1868 - 1950), benefactor of Sikinos”

Iakovos Sigalas was born in Sikinos in 1868. After finishing the four-grade school of Sikinos, he continued his studies in Syros and Athens successively. In Syros he later worked alongside “loukoumi” (Turkish delight) master Alexandros Koudouris. In 1885 he went to Egypt, where he worked in various businesses together with his

brothers. He returned to Greece for his military service, proving his love for his homeland. He went back to Egypt but did not stay there. He left for Australia (Perth and Melbourne) and New Zealand, where he set up his first company dealing with Turkish delights and other sweets. In 1896 he started a family. He married Winifer Curry from Ireland and they had three sons, whom he all married to Greek women. In Australia he made a large fortune by expanding the business in Egypt. He would not forget Greece and Sikinos. Almost every two years he visited the island and helped the children, but also his fellow villagers in need.

The last time he came to Sikinos was in 1938. He died on July 12, 1950 in Melbourne.

By his will, Iakovos Sigalas appointed a Commissioner and Administrator of his fortune, instructing them to distribute the income to charitable institutions in Australia and Sikinos. The Greek executors of the will created the Iakovos Sigalas Foundation in 1954. The Foundation, with its prudent management, offered great services to Sikinos. Many public benefit projects were carried out, such as works for the water supply of the island, the creation of a modern doctor office and dental clinic, waste management and school equipment, while help was given to the elderly and many people in need.

The residents of Sikinos, recognizing the contributions of Iakovos Sigalas, proceeded to place his bust in a specially designed space inside the island "Castle" area.

Θεοφίλου Δημήτριος, πολιτικός μηχανικός
e-mail: DIMTHEO@hotmail.gr , dimtheo@hotmail.gr

K.

ΚΑΒΑΛΙΩΤΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

«Επιγραφή στον Ναό του Αγίου Ελευθερίου Μουντάδου Τήνου»

Περίληψη

Στη θέση «Νερόμυλοι» του χωριού Μουντάδος Τήνου υπάρχει η μικρή εκκλησία του Αγίου Ελευθερίου. Το εξωκλήσι ανεγέρθη σε ανάμνηση ενός γεγονότος που διαδραματίστηκε κατά τα τέλη του 15ου αιώνα και το οποίο είναι ιστορικά καταγεγραμμένο.

Το γεγονός συνέβη κατά το έτος 1500 μ.χ.. Πριν ακόμα λήξει ο Τουρκοβενετικός πόλεμος, τουρκικός στόλος υπό την αρχηγία του Βαγιαζίτ του Β αποβιβάστηκε στο οικισμό του Αγίου Νικολάου, την τότε πρωτεύουσα του νησιού με σκοπό να προσβάλει το φρούριο του Εξωμπούργου. Για να φτάσει στο φρούριο αποφάσισε να πάρει το στενό και ανηφορικό δρόμο που περνάει από τις τοποθεσίες Καλαμάκι και Νερόμυλοι και επιδόθηκε σε λεηλασίες λαφυραγωγίες και αρπαγές των άμοιρων γεωργών και γυναικόπαιδων.

Ανάμεσα στα άτομα που αιχμαλωτίστηκαν στη θέση «Νερόμυλοι» ήταν και η Αικατερίνη Δουλέρη, σύζυγος Νικολάου Δουλέρη, μαζί με τα παιδιά της. Όταν πληροφορήθηκε το γεγονός ο σύζυγός της, προσευχήθηκε στον Άγιο Ελευθέριο να τον βοηθήσει να βρει και να απελευθερώσει την γυναίκα του και τα παιδιά του και έταξε ότι θα κτίσει εκκλησία στο σημείο της αιχμαλωσίας τους στο όνομά του αγίου.

Όλο το ιστορικό της περιπέτειας του καθώς και το γεγονός της αιχμαλωσίας και

απελευθέρωσης της γυναίκός του έχει καταγραφεί σε ενεπίγραφη μαρμάρινη πλάκα. Ήταν τοποθετημένη πάνω από την εξώθυρα της εκκλησίας και σήμερα βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τήνου.

Abstract

Kavalioti Katerina

“Inscription in the Church of Agios Eleftherios Mountados Tinos”

In the place "Watermills" of the village Mountados Tinos there is the small church of Agios Eleftherios. The chapel was erected in memory of an event that took place at the end of the 15th century and which is historically recorded. The event took place in the year 1500 AD. Before the end of the Turko-Venetian War, a Turkish fleet under the command of Vayazit II landed in the settlement of Agios Nikolaos, the then capital of the island in order to attack the fortress of Exoburg. To reach the fortress he decided to take the narrow and uphill road that passes through the locations of Kalamaki and Watermills and indulged in looting, looting and kidnapping of unfortunate farmers and women and children. Among the people who were captured in the "Watermills" was Aikaterini Douleri, wife of Nikolaos Douleri, along with her children. When her husband was informed of the incident, she prayed to Saint Eleftherios to help him find and free his wife and children and decided that he would build a church at the place of their captivity in the name of the saint. The whole history of his adventure as well as the fact of the capture and release of his wife has been recorded on an inscribed marble plaque. It was placed above the door of the church and today is in the Archaeological Museum of Tinos.

**Καβαλιώτη Κατερίνα, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: katkav3@hotmail.com**

ΚΑΛΑΒΡΙΑ ΕΛΕΝΗ

«Εικονιστικές κεφαλές από τη Σίφνο: Οι μαρτυρίες για την τιμήση ιδιωτών στη ρωμαϊκή εποχή»

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αφορά στην παρουσίαση των δεδομένων από τη Σίφνο για την εκεί ανίδρυση εικονιστικών γλυπτών στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια. Στο νησί φυλάσσονται τρεις αδημοσίευτες κεφαλές που μελετούμε και παρουσιάζουμε για πρώτη φορά. Στο πλαίσιο της μελέτης αναζητούμε το είδος των φορέων των κεφαλών αυτών (άγαλμα, προτομή, ερμαϊκή στήλη, ανάγλυφο κ.λ.π.), προσπαθούμε να εντοπίσουμε τη θέση ανίδρυσής τους, καθώς και την αφορμή για την τιμήση των εικονιζομένων, με τη βοήθεια των ήδη γνωστών αρχαιολογικών δεδομένων και των δημοσιευμένων επιγραφών. Μέσα από τη μελέτη αυτή αναμένεται να αναδειχθούν άγνωστες πτυχές της ιστορίας του νησιού στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια.

Abstract

Kalavria Eleni

“Portrait sculptures on Siphnos during the Roman times”

In this study, we present the indications about setting portrait sculptures on Siphnos in the roman times. Three unknown portrait heads that have been found on the island are studied and presented here. Moreover, we search for the bearers of these portraits (statues, busts, herms, reliefs e.t.c.), we try to find their set up place and the reason for their creation, given the known information by the inscriptions or other archaeological data. Thanks to this new material we expect to illuminate unknown aspects of life on the island of Siphnos during the roman times.

**Καλάβρια Ελένη, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: ekalavria@culture.gr**

ΚΑΝΑΚΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

«Καταγραφή και ανάδειξη της (αγροτικής) πολιτιστικής κληρονομιάς, ο μόνος τρόπος διάσωσης του τοπίου των νησιών: η περίπτωση της Σίφνου»

Περίληψη

Η ολοένα αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη στα νησιά των Κυκλάδων, ως ευαίσθητα μικρά οικοσυστήματα γεννά ερωτήματα για τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επιρροή του αγροτικού τοπίου, που τα χαρακτηρίζει, ενώ ήδη είναι εμφανείς αλλοιώσεις σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό της ταυτότητάς τους. Η αδιαμφισβήτητη ιστορική κληρονομιά της κλασικής και της βυζαντινής αρχαιότητας που συνθέτουν την πολιτισμική κληρονομιά των νησιών, προστατεύονται και αναδεικνύονται, η δομημένη αγροτική κληρονομιά όμως που σαν ψηφιδωτό διαμορφώνει το αγροτικό τοπίο δε χρήζει παρόμοιας αναγνώρισης και προστασίας.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθεί η πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του αγροτικού τοπίου και να αναγνωρισθεί η αξία του ως μοχλός ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών. Η Σίφνος, νησί με μεσαίου μεγέθους τουριστική ανάπτυξη επιλέχθηκε σαν πεδίο μελέτης γιατί κρίθηκε ότι διατηρεί ακόμα τη φυσιογνωμία της, με το φυσικό περιβάλλον της και τον τουρισμό να βρίσκονται σε σχετική ισορροπία. Η σχέση αυτή μπορεί να διαταραχθεί ανά πάσα στιγμή, γι' αυτό και σε ένα κρίσιμο σημείο αποφασίστηκε να μελετηθεί και να αποτυπωθεί η υπάρχουσα κατάσταση προς αποφυγήν πιθανών μελλοντικών παρεμβάσεων που δε συνάδουν με το τοπίο, όπως η καταστροφή των μονοπατιών και η οικοπεδοποίηση της αγροτικής γης. Το πλούσιο δίκτυο μονοπατιών της Σίφνου, που έχει αναδειχθεί και χρήζει μεγάλης αποδοχής και επισκεψιμότητας τα τελευταία έτη αποτέλεσε τη χωροταξική οριοθέτηση της μελέτης.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν η ποσοτική και ποιοτική καταγραφή όλων των πετρόχτιστων κατασκευών που βρίσκονταν στο βασικό δίκτυο μονοπατιών και σε γειτνίαση με αυτό. Η καταγραφή ως μέθοδος διάσωσης της κληρονομιάς αποτελεί μια παρακαταθήκη για το μέλλον κι ένα σημαντικό εργαλείο για την αξιοποίηση και ανάδειξη της πλούσιας κληρονομιάς ενός τόπου. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποσκοπούν στη δημοσιότητα των στοιχείων στο επιστημονικό και στο ευρύ κοινό, προκειμένου να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο προστασίας, σεβασμού και επαναπροσδιορισμού των απειλούμενων αξιών προ των πυλών καθώς και στην

πρόληψη ανεπανόρθωτων αλλαγών στο βωμό της κακώς εννοούμενης ανάπτυξης.

Abstract

Kanakari Ekaterini

“Registration and promotion of (rural) cultural heritage, the only way to preserve the landscape of the islands: the case of Sifnos”

The ever-increasing tourism development in the Cyclades islands, as sensitive small ecosystems, raises questions about the short- and long-term influence of the rural landscape that characterizes them, while already there are obvious alterations to a lesser or greater extent of their identity. The undisputed historical heritage of classical and Byzantine antiquity, which make up the cultural heritage of the islands, is protected and highlighted, but the built rural heritage, which is a mosaic that shapes the rural landscape, does not deserve the same recognition and protection.

The objective of this paper is to emphasize the rich natural and cultural heritage of the rural landscape and to demonstrate its value as a driver of development for local communities.

Sifnos, an island with a medium-sized tourism development, was chosen as the field of study because it was considered that it still retains its character, with its natural environment and tourism in relative balance. This relationship can be disturbed at any time, so at a crucial point it was decided to study and document the existing situation in order to avoid possible future interventions that are not in harmony with the landscape, such as the destruction of paths and the land consolidation of agricultural land. The rich network of paths of Sifnos, which has been highlighted and has been widely appreciated and visited in recent years, was the spatial delimitation of the study. The methodology followed was the quantitative and qualitative registration of all stone structures located on and adjacent to the main path network. Recording as a method of heritage conservation is a legacy for the future and an important tool for the exploitation and enhancement of a site's rich heritage.

The results of the research are intended to make the data available to the scientific and general public, in order to integrate them into a framework of protection, respect and redefinition of the endangered values at stake and to prevent irreversible changes on the altar of ill-conceived development.

**Κανακάρη Αικατερίνη, Δρ. Περιβαλλοντολόγος.
e-mail: katerinakanakari@gmail.com**

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

«Η Μέλπω Αξιώτη και οι Δύσκολες νύχτες μιας εφηβείας».

Περίληψη

Η Μυκονιάτισσα συγγραφέας και ποιήτρια Μέλπω Αξιώτη (1905-1973) αποτελεί, αναμφίβολα, μία από τις κορυφαίες μορφές της νεοελληνικής λογοτεχνίας, και ιδιαίτερα της «γυναικείας πεζογραφίας», η οποία εμφανίστηκε με δυναμικό, θα

λέγαμε, τρόπο στη λογοτεχνική σκηνή της χώρας, από τα μέσα της δεκαετίας του '30 και μετέπειτα, με βασικό χαρακτηριστικό την αμφισβήτηση της πατριαρχικής ιδεολογίας, μέσω της άρθρωσης ενός φεμινιστικού λόγου, που δήλωνε τη θέληση των γυναικών συγγραφέων να αποδομήσουν τα κοινωνικά στερεότυπα των έμφυλων ρόλων και να μιλήσουν για τον άνθρωπο και τις ανθρώπινες αξίες, που είναι πέρα από κοινωνικές προκαταλήψεις σε σχέση με τους γυναικείους και ανδρικούς ρόλους.

Το 1938 η Αξιώτη δημοσιεύει το πρώτο της μυθιστόρημα, τις Δύσκολες νύχτες, ένα αντισυμβατικό έργο, με έντονα μοντερνιστικά στοιχεία, παρόμοια με αυτά του Nouveau Roman (Νέο Μυθιστόρημα), το οποίο εμφανίστηκε στον Μεσοπόλεμο, αλλά καθιερώθηκε κυρίως στη Γαλλία κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60. Παρά το γεγονός ότι ο Γυναικείος Σύλλογος Γραμμάτων και Τεχνών βράβευσε τις Δύσκολες νύχτες με το πρώτο βραβείο (1939), η πλειονότητα των κριτικών αντιμετώπισε αρνητικά το έργο, με εξαίρεση τον Γρηγόριο Ξενόπουλο, ο οποίος το χαρακτήρισε «σωστό ρομάντζο, αληθινώτατο και συνεπέστατο». Πρόκειται για ένα έντονα αυτοβιογραφικό έργο, γραμμένο στην αυθεντική προφορική γλώσσα του γενέθλιου τόπου της συγγραφέως, στο οποίο η πρωτοπρόσωπη, αυτοδιηγητική αφήγηση θέτει στο προσκήνιο τη ζωή ενός νεαρού κοριτσιού, που κατά τη διάρκεια των εφηβικών της χρόνων βρίσκεται εσώκλειστη σε εκκλησιαστική σχολή. Είναι γνωστό ότι η Μέλπω Αξιώτη - όπως και η ηρωίδα της - μεγάλωσε σε ένα αυστηρό οικογενειακό περιβάλλον με πλούσιους γονείς, ενώ στην ηλικία των δεκατριών ετών και επί τέσσερα χρόνια φοίτησε εσωτερική στη σχολή των Ουρσουλινών μοναχών της Τήνου. Το έργο συγκεντρώνει πολλά από τα στοιχεία του μυθιστορηματός μαθητείας (Bildungsroman), καθώς η μυθοπλασία αφηγείται την πορεία της κεντρικής ηρωίδας από την παιδική της ηλικία μέχρι την ενηλικίωση.

Η εισήγησή μου επικεντρώνεται στην ανάλυση των τρόπων με τους οποίους η κεντρική «ανώνυμη» ηρωίδα του μυθιστορηματός μυείται στον έρωτα, στον θάνατο, στη ζωή γενικότερα, δίνοντας έμφαση στα πρόσωπα, που με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, συνειδητά ή ασυνειδήτα, συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πολύμορφου περιβάλλοντος μαθητείας, το οποίο θα επηρεάσει καθοριστικά τη ζωή της και τη διαμόρφωση της προσωπικής της ταυτότητας.

Abstract

Karagiannis Konstantinos

“Melpo Axioti and the Difficult Nights of adolescence”

The Mykonian author and poet Melpo Axioti (1905-1973) is, without a doubt, one of the leading figures of modern Greek literature, and especially of "female prose", which appeared in a dynamic, so to speak, way on the literary scene of Greece, from the mid-1930s and later, with the key feature of challenging patriarchal ideology, through articulating a feminist discourse that expressed the desire of women authors to deconstruct the social stereotypes of gender roles and speak for man and human values, which are beyond social prejudices in relation to female and male roles.

In 1938, Melpo Axioti published her first novel, the Difficult Nights, an unconventional work with strong modernist elements, similar to those of the Nouveau Roman (New Novel), which appeared in the interwar period, but was established mainly in France during the decades 50s and 60s. Despite the fact that the Women's Association of Letters and Arts awarded the Difficult Nights with the first prize (1939), the majority of critics reacted negatively to the work, with the exception of

Grigorios Xenopoulos, who described it as "true romance". It is an intensely autobiographical novel, written in the authentic spoken language of the author's birthplace, in which the first-person narrative focuses on the life of a young girl, who during her adolescence is confined to a church school. It is known that Melpo Axioti - like her heroine - grew up in a strict family environment with wealthy parents, while at the age of thirteen and for four years she studied in the school of the Ursuline monks of Tinos island. The novel brings together many of the elements of the apprenticeship novel (Bildungsroman), as the fiction tells the story of the central fictional heroine from her childhood to adulthood.

My presentation focuses on the analysis of the ways in which the central "anonymous" heroine of the novel is introduced to love, death, life in general, emphasizing the persons, who in one way or another, consciously or unconsciously, contribute to creating a diverse apprenticeship environment, which will decisively affect her life and the formation of her personal identity.

**Καραγιάννης Κωνσταντίνος, Δρ. Παιδαγωγικού Τμήμ. Δημ. Εκπαίδευσης
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
e-mail: karagiannis@ach.gr**

ΚΑΣΙΜΑΤΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

«Η ζήτηση και η προσφορά του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος : Η περίπτωση των Κυκλάδων»

Περίληψη

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους βασικότερους τομείς υπηρεσιών στην ελληνική οικονομία. Αποτελεί ένα σύνολο δραστηριοτήτων με σημαντική άμεση και έμμεση επίδραση στο ΑΕΠ και στην απασχόληση πολλών κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Πριν από την εμφάνιση της πανδημίας COVID-19, οι προοπτικές για τον ελληνικό τουρισμό, αλλά και για τον κλάδο παγκοσμίως και για την Ευρώπη ειδικότερα, ήταν πολύ ενθαρρυντικές. Μετά τις έκτακτες συνθήκες που διαμορφώθηκαν από την πανδημία και τις απαγορεύσεις ή την αποφυγή διασυνοριακών μετακινήσεων, ο τουρισμός δέχθηκε σημαντικό πλήγμα. Το 2019 τόσο η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και αυτή σε ευρωπαϊκό επίπεδο σημείωσαν άνοδο κατά 4%, ενώ το 2020 παρουσίασαν μείωση κατά 74% και 71% αντίστοιχα, με αποτέλεσμα να επιστρέψουν στα μεγέθη του 1990. Οι ελληνικές νησιωτικές περιοχές αποτελούν σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς, ενώ η οικονομική ανάπτυξη σε πολλές από αυτές φαίνεται ότι εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τον τουρισμό. Οι επιδόσεις στις ταξιδιωτικές εισπράξεις και τις επισκέψεις διαφοροποιούνται αρκετά μεταξύ των περιφερειών της ελληνικής επικράτειας. Ο κύριος όγκος των επισκεπτών συγκεντρώνεται συνολικά στις τρεις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης και Ιονίων Νήσων, που περιλαμβάνουν τα νησιά με τις καλύτερες τουριστικές υποδομές και τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση. Παράλληλα, μαζί με τις περιφέρειες της Αττικής (Αθήνα) και της Κεντρικής Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη- Χαλκιδική), αυτές οι πέντε περιφέρειες αντιπροσωπεύουν πάνω από το 80% των εισπράξεων. Στην συγκεκριμένη μελέτη θα εξεταστεί η προσφορά και η ζήτηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με

έμφαση τον Νομό των Κυκλάδων. Η ανάλυση θα στηριχτεί σε επίσημα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος και από άλλες αξιόπιστες πηγές. Τέλος, μέσα από τη μελέτη αυτή αναμένεται να διεξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τον Νομό των Κυκλάδων και τις νησιωτικές περιοχές, που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από ξένους επισκέπτες, έτσι ώστε να μειωθεί η ευπάθεια των νησιωτικών προορισμών σε αντίξοες συνθήκες στο εξωτερικό και στον αυξημένο ανταγωνισμό.

Abstract

Kasimati Evvangelia

“The demand and supply of the Greek tourist product: The case of Cyclades”

Tourism is one of the main service sectors in the Greek economy. It is a set of activities with a significant direct and indirect impact on GDP and employment in many sectors of the Greek economy. Before the appearance of the COVID-19 pandemic, the prospects for Greek tourism, but also for the industry worldwide and for Europe in particular, were very encouraging. Following the pandemic created by the pandemic and the bans or avoidance of cross-border travel, tourism suffered a major blow. In 2019 both the incoming travel traffic globally and that at the European level increased by 4%, while in 2020 they decreased by 74% and 71% respectively, resulting in a return to the values of 1990. The Greek island regions are significant tourist destinations, while economic development in many of them seems to depend almost exclusively on tourism. The performance in travel receipts and visits differs considerably between the regions of the Greek territory. The main volume of visitors is concentrated in the three regions of the South Aegean, Crete and the Ionian Islands, which include the islands with the best tourist infrastructure and the highest tourist demand. At the same time, together with the regions of Attica (Athens) and Central Macedonia (Thessaloniki-Halkidiki), these five regions represent over 80% of the revenues. In this study we will examine the supply and demand of Greek tourism product with emphasis on the Prefecture of Cyclades. The analysis will be based on officially published statistics from the Bank of Greece and other reliable sources. Finally, through this study, useful conclusions are expected to be drawn for the Prefecture of Cyclades and the island regions, which depend to a large extent on foreign visitors, in order to reduce the vulnerability of island destinations in adverse conditions abroad and increased competition.

Κασιμάτη Ευαγγελία, Δρ. Ερευνήτρια – Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό
Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης & Μελετών, Τμήμα Εσωτερικής Οικονομίας
Διεύθυνση Οικονομικών της Τραπέζης της Ελλάδος
e-mail: ekasimati@bankofgreece.gr

ΚΟΚΚΑΛΙΑ ΜΥΡΤΩ

«Οι αποθηκευτικοί πίθοι του Κτηρίου Ε στο Ξώμπουργο της Τήνου»

Περίληψη

Τα ακόσμητα αποθηκευτικά αγγεία έχουν σπανίως αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας παρότι κάλυπταν ένα σημαντικό τομέα της οικονομίας της αρχαϊκής και κλασικής εποχής, της αποθήκευσης, συντήρησης, ενδεχομένως και μεταφοράς βασικών εδώδιμων αγαθών.

Η κατασκευή πίθων, ακόσμητων και ανάγλυφων, φαίνεται να αποτελούσε σημαντική δραστηριότητα των κατοίκων της Τήνου, ήδη από τον 8ο αιώνα π.Χ. Ένα από τα εκτενέστερα σύνολα αποθηκευτικών πίθων, έχει εντοπιστεί στο λεγόμενο Κτήριο Ε, ένα σημαντικό οικοδόμημα του αρχαϊκού οικισμού στις νοτιοδυτικές παρυφές του Ξώμπουργου. Παρουσιάζει δύο τουλάχιστον οικοδομικές φάσεις, η πρώτη στον ύστερο 6ο αι. π.Χ. και η δεύτερη στον 5ο αι. π.Χ. Ανάμεσα στα πολυάριθμα ευρήματα του κτηρίου, όπως η καλής ποιότητας αθηναϊκή και κορινθιακή κεραμική, τα συμποτικά αγγεία, τα πήλινα πύραυλα, οι αγνύθες και τα μεταλλικά δικαστικά πινάκια, τουλάχιστον τρεις μεγάλοι αποθηκευτικοί πίθοι έχουν βρεθεί *in situ*, σε δύο δωμάτια του κτηρίου, ενώ σημαντικός αριθμός βάσεων και σωμάτων πίθων υποδηλώνει την ύπαρξη ενδεχομένως περισσότερων αποθηκευτικών αγγείων στο χώρο.

Στην παρούσα εισήγηση θα εξεταστεί η θέση των αποθηκευτικών πίθων στο Κτήριο Ε, η συνύπαρξη τους με τα υπόλοιπα ευρήματα, καθώς και η σημασία τους εντός του συνόλου, με κριτήρια το μνημειακό τους μέγεθος, τη διακόσμησή τους (ή την απουσία αυτής) και τη διάρκεια της χρήσης τους. Επιπροσθέτως, θα σκιαγραφηθεί η κατασκευαστική δεινότητα των Τήνιων κεραμέων και η συμβολή των πίθων στην οικονομία και στις αποθηκευτικές δυνατότητες της τηνιακής κοινωνίας. Καθώς το Κτήριο Ε, έχει προκαταρκτικά ερμηνευθεί ως δημόσιο κτήριο (ανδρών ή πρυτανείο), αλλά και με ενδεχόμενη παρουσία δωματίων πολλαπλών χρήσεων, θα διερευνηθεί όλο το φάσμα της χρήσης των συγκεκριμένων πίθων στο κτήριο Ε.

Abstract

Myrto Kokkalia

“The storage pithoi of Building E, at Xobourgo at Tenos”

Undecorated pithoi, large clay storage containers, constitute an essential part of the economy of an organized society, reflecting its needs in storage, conservation and potential transportation of foodstuff and liquids. Nevertheless, they are rarely discussed by academics. Already from the 8th century BC, Tenos seems to have developed the construction of both decorated and undecorated pithoi.

An extensive corpus of storage pithoi derives from the so-called Building E, an important edifice of the Archaic settlement on the southwest slopes of Xobourgo. Two building phases can be distinguished: an early phase dating to the 6th century BC and a later one to the 5th century BC.

Amid the variety of finds of the building, such as the fine Athenian and Corinthian ware, the clay braziers, the spindle whorls, and the bronze allotment plaques, at least three large storage pithoi have been found *in situ* in two rooms of Building E.

Additionally, the number of bases and bodies of pithoi uncovered in the same area imply the presence of more storage vessels.

The aim of the present study is to investigate the location of the storage pithoi in Building E and their coexistence with the rest of the finds, considering their large size, their decoration (or the absence of it) and the continuity of their use. Moreover, the technical expertise of the Tenian potters will be outlined, along with the significance of pithoi on the storage capacities, the economic activities, and the management of the surplus of the Tenian society. Building E has been preliminarily interpreted as a public building (andron or prytaneion) with the potential presence of rooms with multiple functions, allowing the investigation of the full spectrum of the use of the storage pithoi in Building E.

Κοκκαλία Μυρτώ, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια
e-mail: myrtokok@gmail.com

ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

«Βασιλευόμενη ή Αβασίλευτη Δημοκρατία: Οι Κυκλαδίτες στο Δημοψήφισμα της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1974»

Περίληψη

Η παρούσα προφορική εισήγηση με τίτλο «Βασιλευόμενη ή Αβασίλευτη Δημοκρατία: Οι Κυκλαδίτες στο δημοψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου 1974», στοχεύει στην ανάλυση των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος για το πολιτειακό ζήτημα στην εκλογική περιφέρεια των Κυκλάδων. Είχαν προηγηθεί οι εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974, οι πρώτες της Μεταπολίτευσης, κατά τις οποίες το κόμμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η νεοιδρυθείσα Νέα Δημοκρατία συγκέντρωσε υψηλό εκλογικό ποσοστό (54,37%), σχηματίζοντας μονοκομματική κυβέρνηση. Πρώτη προτεραιότητα του Καραμανλή ήταν η διεξαγωγή δημοψηφίσματος, για να επιλυθεί, μέσω της κρίσης του ελληνικού λαού, το ζήτημα της μορφής του πολιτεύματος. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός, κράτησε ουδέτερη στάση, γεγονός, που σύμφωνα με ορισμένους, ευνόησε το ρεύμα υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας.

Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, το οποίο πραγματοποιήθηκε με απόλυτη τάξη και χωρίς την παραμικρή, σε σχέση με το παρελθόν, ένδειξη νοθείας η παρατυπιών, υπήρξε συντριπτικό υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας με ποσοστό 69,18%, έναντι 30,82% υπέρ της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας.

Στις Κυκλάδες, πλειοψήφησε η επιλογή της Αβασίλευτης Δημοκρατίας με ποσοστό 61,72%, έναντι 38,28% που συγκέντρωσε η επιλογή για την παλινόρθωση του Κωνσταντίνου. Μπορεί η παράταξη υπέρ της βασιλείας να «ηττήθηκε» στις Κυκλάδες, ωστόσο διατήρησε αρκετά υψηλά ποσοστά σε σχέση με το σύνολο της επικρατείας. Το γεγονός αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο και χρήζει περαιτέρω ανάλυσης. Ακόμη, θα διερευνηθεί η ειδικότερη συμπεριφορά των Κυκλαδιτών στο πολιτειακό δημοψήφισμα, παραθέτοντας στατιστικά στοιχεία για κάθε νησί ξεχωριστά. Επίσης, προέκυψαν διαφορετικές συμπεριφορές και εντός των νησιών, μεταξύ της ενδοχώρας τους (χωριά) και της Χώρας, τουλάχιστον στα μεγαλύτερα Κυκλαδονήσια.

Έχει, ακόμη, ιδιαίτερη σημασία να δει κανείς τη γενικότερη στάση των Κυκλαδιτών απέναντι στο θεσμό της Βασιλείας, με αφετηρία το δημοψήφισμα του 1924, ενώ αξίζει να αναλυθούν και κομματικές προτιμήσεις των νησιωτών στις εκλογικές αναμετρήσεις που μεσολάβησαν μεταξύ του τέλους του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1945) και της εγκαθίδρυσης της στρατιωτικής δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967). Θα αναφερθούμε, επίσης, στην εκλογική συμπεριφορά των Κυκλαδιτών στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1974, λίγο πριν το καθοριστικό δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Τα δεδομένα από τις παραπάνω εκλογικές αναμετρήσεις θα αποτελέσουν πολύτιμο οδηγό, για να εξάγουμε ορισμένα γενικά συμπεράσματα, αναφορικά με το πόσο προοδευτικά ή συντηρητικά ψήφιζαν οι Κυκλαδίτες, καθώς τα συντηρητικά κόμματα, ως επί το πλείστον, εμφανιζόταν θεματοφύλακες του θεσμού της βασιλείας.

Abstract

Kollaros Vasileios

“The Cyclades in the referendum of December 8, 1974”

This study aims to analyze the results of the referendum in the Cyclades region. The elections of 17 th November 1974, were preceded by the first ones of the Metapoliteusis, during which the political party of Konstantinos Karamanlis, the newly formed New Democracy, gathered a high electoral percentage (54.37%), forming a one-party government. Karamanlis's first priority was to hold a referendum to resolve, through the crisis of the Greek people, the question of the form of government. The Prime Minister himself took a neutral stance, a fact that, according to some, favored the current in favor of the Democracy. The result of the referendum, which took place with absolute order and without the slightest, in relation to the past, indication of fraud or irregularities, was overwhelmingly in favor of the Democracy with 69.18%, compared to 30.82% in favor of the Royal Republic. In the Cyclades, the choice of the Democracy won with a percentage of 61.72%, against 38.28% (the choice for the restoration of Constantine). The Royal Republic may have been defeated in the Cyclades, but it maintained quite high percentages in relation to the whole territory. This fact is by no means accidental and needs further analysis. Furthermore, the specific behavior of the people of Cyclades in the regime referendum will be investigated, citing statistics for each island separately. Also, different behaviors emerged within the islands, between their hinterland (villages) and Chora, at least in the larger Cycladic Islands. It is also of particular importance to see the general attitude of the people of Cyclades towards to the monarchy, starting with the referendum of 1924, while it is worth analyzing the party preferences of the islanders in the electoral contests that took place between the end of World War II (1945) and the establishment of the military dictatorship of the colonels (1967). We will also refer to the electoral behavior of the Cyclades in the elections of November 1974, shortly before the decisive referendum in December of the same year. The data from the above electoral contests will be a valuable guide, to draw some general conclusions, regarding how progressively or conservatively the Cyclades voted, as the conservative parties, for the most part, appeared as guardians to the monarchy.

Κολλάρος Βασίλειος, Δρ. Ιστορίας
e-mail: vkollaros@gmail.com

ΚΟΝΙΩΤΗ ΜΑΡΙΑ, ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ, ΜΥΚΟΝΟΣ

«Ανασκάπτοντας ένα αθέατο Κάστρο των Κυκλάδων»

Περίληψη

Ο σημερινός επισκέπτης που περιηγείται τον γοητευτικό λαβύρινθο της Χώρας Μυκόνου μάλλον δύσκολα μπορεί να αντιληφθεί την δομή του μεσαιωνικού οικισμού που έδωσε στην ιστορική συνοικία του Κάστρου το όνομά της, και στο εμβληματικό μνημείο της Παραπορτιανής, της εκκλησίας δηλαδή δίπλα στο Παραπόρτι του Κάστρου, το δικό της. Το Κάστρο όμως της Χώρας Μυκόνου, αποτελεί ένα από τα πρωϊμότερα παραδείγματα μεσαιωνικής πόλης ανάμεσα στους αιγαιοπελαγίτικους οικισμούς, και παρ' όλο που δεν υπάρχουν σαφή ιστορικά στοιχεία για το πότε ακριβώς ανοικοδομήθηκε, και από τις αρχικές του κατασκευές σήμερα διατηρούνται ελάχιστες αποσπασματικά, η ανάμνηση της πρότερής του κατάστασης διασώζεται στις περιγραφές και στους χάρτες των περιηγητών, στους ναυτικούς πορτελάνους και στις λιγιστές πολύτιμες φωτογραφίες από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Ο περιτειχισμένος οικισμός, που καταλαμβάνει το ακραίο τμήμα της μικρής χερσονήσου στα ΒΔ του ευρύτερου οικισμού της Χώρας, αποτέλεσε μια ενδεδειγμένη θέση για εγκατάσταση ήδη από την αρχαιότητα. Η χρήση του χώρου από την 2η χιλιετία π.Χ είναι τεκμηριωμένη από την σωστική ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε εντός των ορίων του Κάστρου, κατά την επισκευή του παλαιού Σχολείου του Μαύρου και επιβεβαιώνεται από την τρέχουσα ανασκαφική διερεύνηση κατά την οποία διακριτές ενότητες ευρημάτων τεκμηριώνουν επαρκώς φάσεις χρήσης του χώρου από την προϊστορική έως και την ενετική περίοδο.

Με οδηγό τα εξέχοντα στοιχεία της μεσαιωνικής οχυρωμένης πόλης που έχουν επιβιώσει και εντοπίζονται μέσα στον οικισμό, όπως είναι οι δύο αμυντικοί πύργοι, διεξάγεται από το 2018 ανασκαφική διερεύνηση, αλλά και πληρέστερη τεκμηρίωση των αρχιτεκτονικών καταλοίπων στο απαλλοτριωμένο οικόπεδο «Δενδρινού» στα βόρεια της Παραπορτιανής, στον ελεύθερο από δόμηση χώρο στα ανατολικά της, στον Πύργο της Παναγίας Πρυανής και στα ερειπωμένα κτηριακά κατάλοιπα στο επιθαλάσσιο μέτωπο της περιοχής. Το έργο αυτό αποτελεί αντικείμενο της Προγραμματικής Σύμβασης Πολιτιστικής Ανάπτυξης μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και του Δήμου της Μυκόνου με στόχο την αποκάλυψη του πολεοδομικού ιστού, την ερμηνεία του χώρου, την ενοποίηση και αποκατάσταση των υφιστάμενων ερειπίων, ώστε οι επισκέπτες του να μπορούν να περιηγηθούν σε ένα μεσαιωνικό κάστρο.

Abstract

Konioti Maria, Athanasoylis Dimitrios, Papadopoulou Georgia

“Myconos. Excavations of an invisible castle of Cyclades”

Today's visitor who travels through the charming labyrinth of Mykonos Town can hardly comprehend the structure of the medieval settlement that gave to the historic district of *Kastro* (Castle) its name, and to the emblematic monument of *Paraportiani*,

i.e the church *next to the side Gate of the castle*, it's own. Mykonos Castle, however, is one of the earliest examples of a medieval town among the Aegean defended settlements, and although there is no clear historical evidence of exactly when it was rebuilt, and from its original structures only few have survived until today, the reminiscence of its former condition has survived in the descriptions and maps of travelers, nautical charts- *portolans*, historical sources, scarce valuable photographs from the late 19th century when the houses still stood, before they were demolished in the context of a conceived "development", at the beginning of 20th century.

The walled settlement, which occupies the extreme part of the small peninsula to the northwest of the broader settlement of Chora, has been an appropriate site since antiquity. The habitation of the site as early as the 2nd millennium BC, is already well documented from an excavation that took place on the northeast boundary of the Castle, during the repair of the old School, and is unquestionably confirmed by the current excavation in which distinct clusters of finds adequately document phases of use from the prehistoric to the venetian period.

The distinctive, prominent, elements of the medieval fortified town that have survived within the settlement, as the two of its three or four defensive towers, lead to the excavation of the area, as well as the more complete documentation of the architectural remains. Since August 2018, this project has being implemented by the Ephorate of Antiquities of Cyclades with the financial support of the Municipality of Mykonos and comprises works on the expropriated plot of "Dendrinou" to the north of Paraportiani, on the open space to the east, to the Tower of Panagia Priani and to the ruins of the northwest coastline. The project is aimed at revealing the urban fabric, interpreting the site, unifying and restoring the existing ruins, so that the visitors can comprehend and tour a medieval castle.

Κονιώτη Μαρία, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων..
e-mail: maria.konioti@gmail.com

Αθανασούλης Δημήτριος, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθ. Εφορείας
Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: dathanasoulis@culture.gr

Παπαδοπούλου Γεωργία, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: geo2605@gmail.com

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

«Οι περισσότερες της Τήνου: Ένας «χειροποίητος» πολιτισμός που χάνεται»

Περίληψη

Το περιστέρι, πουλί της Αφροδίτης, ερωτικό σύμβολο της Αρχαίας Ελλάδας, σύμβολο θεϊκότητας που προανήγγειλε την ανθρώπινη μοίρα, ενσάρκωση του Αγίου Πνεύματος των Χριστιανικών χρόνων, σύμβολο ειρήνης. Το λευκό πουλί με τους χίλιους συμβολισμούς και τις χίλιες ιδιότητες, ο ακάματος ταχυδρόμος και ο

γενναιόδωρος τροφοδότης, στην Τηνιακή γη βρήκε μια στέγη αντάξιά του. Φιλότεχνα, ευαίσθητα χέρια μαστόρων σμίλεψαν για χάρη του με πέτρα και με μάρμαρο περίτεχνα παλάτια και τα σκόρπισαν μέσα στις ρεματιές και πάνω στις βουνοκορφές στα πιο απάτητα μέρη. Τίμησαν τον μεγάλο ευεργέτη τους, που απλόχερα τους έδινε το κρέας του για

να τρέφονται, τα απορρίματά τους για να λιπαίνουν τη γη, την καρδιά, το αίμα και τα φτερά για να γιατρεύονται και, χωρίς να φείδονται μόχθου, δημιούργησαν μια γνήσια λαϊκή αρχιτεκτονική, ιδιόμορφη και θαυμαστή. Την αρχιτεκτονική των περιστεριώνων που, πλάι σε χειροποίητες πεζούλες, ανάμεσα σε πλούσιες συστάδες με βαλανιδιές, πικροδάφνες και πανώριες φραγκοσυκιές, ανταγωνίζονται το μεγαλείο του τηνιακού τοπίου, του λουσμένου από το φως ενός ήλιου που σ' αυτόν τον τόπο δεν κουράζεται να παίζει με τις αποχρώσεις και τις φωτοσκιάσεις χαρίζοντάς του όλα τα χρώματα του σύμπαντος

Στην Τήνο εικάζεται ότι κατασκευάστηκαν γύρω στους 1200 περιστεριώνες. Προσωπικά, τα τελευταία δύο χρόνια, έχω καταγράψει φωτογραφικά γύρω στους 650 οι οποίοι σώζονται ολόκληροι και συνεχίζω την έρευνα και τη φωτογραφική αποτύπωσή τους. Σ' αυτήν την έρευνα έχω εντοπίσει αρκετά υπολείμματα που μαρτυρούν την ύπαρξη περιστεριώνων ενώ αλλού έχουν χαθεί παντελώς τα ίχνη τους και για κάποιους από αυτούς υπάρχουν μόνο προφορικές μαρτυρίες. Απ' ότι φαίνεται όμως δεν θα μάθουμε ποτέ πόσοι περιστεριώνες χτίστηκαν στην Τήνο αφού πολλοί απ' αυτούς γκρεμίστηκαν και μετατράπηκαν σε σωρούς από πέτρες που απομακρύνθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό για άλλες χρήσεις.

Abstract

Kontogiorgis Aristeidis

“The dovecotes of Tinos: A «handmade» physical cultural that's facing extinction”

The dove, a bird associated with Aphrodite and thus an ancient Greek erotic symbol, a divine symbol that heralded human fate, and a symbol of Peace and the Holy Spirit incarnate for Christians. The white bird with the thousands of symbolisms and properties, the tireless messenger and the generous provider of sustenance, finds on Tinos worthy shelters. It was for the dove's sake that sensitive Tiniot craftsmen's hands carved ornate palaces out of stone and marble and scattered them across the island's gulleys, peaks and remotest corners. In so doing, they were honouring the benefactors that gave so generously of their flesh for food, their droppings for fertilizer, their hearts, blood and wings for medicine. Unsparing in their labour, they created a genuine popular architecture which is as unique as it is admirable. The architecture of the dovecotes sits alongside handmade stone terraces, among verdant clumps of oak, oleander, rhododendron and huge prickly pears. It competes with the majesty of the Tiniot landscape which, bathed in the light of a sun that never tires of the game of shades and shadows, is graced with each and every colour in the universe. It has been estimated that around 1200 dovecotes were built on Tinos. Over the last two years, I have photographed around 650 which have survived intact. I intend to photograph more as I continue my research. I have also located the ruins of numerous others, while a number would appear to have disappeared entirely, their existence attested to by oral accounts alone. So it would seem that we will never know how many dovecotes were built on Tinos, given that a number have been demolished and their stones reused in other structures.

**Κοντογεώργης Αρισταίδης, Αν. Καθ. Ιστορίας Τέχνης,
Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
e-mail: akont@uniwa.gr**

KORPE B. KATERINA

«Κοινοτισμός, εκπροσώπηση και διαπραγμάτευση στην Τήνο της ώριμης της Βενετοκρατίας»

Περίληψη

Αντικείμενο της εισήγησης είναι οι λειτουργίες του συλλογικού θεσμικού σώματος, της università της Τήνου, την περίοδο της «ώριμης βενετοκρατίας» - δηλαδή, κατά τον 16ο αιώνα. Τα αιτήματα του συλλογικού σώματος προς το κεντρικό κράτος, δηλαδή την κυρίαρχο Βενετία, αποκαλύπτουν αφενός τις πραγματικότητες του νησιού εκείνη την περίοδο και, αφετέρου, την εσωτερική δόμηση των κοινωνικών δυνάμεων μέσα στο όλως ιδιότυπο κοινωνικό σώμα της Τήνου.

Abstract

Korre V. Katerina

“The universita in Tinos during the “mature period” of the Venetian rule”

Subject of the presentation is the università of Tinos: the functions of this collective institutional body during the “mature period” of the Venetian rule - that is, during the 16th century. The study of the requests formulated by the collective body and advanced to the central colonial state - ie the sovereign Venice – by the università’s representatives, reveal, on the one hand, the realities of the island at that time; on the other hand, the internal structure of the social forces within the uncommon social body of Tinos.

**Κορρέ Β. Κατερίνα, Δρ. Μεσαιωνικής Ιστορίας της Ευρώπης,
Διδ. Πανεπιστημίου Κρήτης & Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου
e-mail: katerinakorr@yahoo.gr / korre@uoc.gr**

KORPE-ZΩΓΡΑΦΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

«Σύρος: Τα “συριανά” κεραμικά (19ος-20ός αι.)»

Περίληψη

Η Σύρος, σημαντικό κυκλαδίτικο λιμάνι συνδέθηκε, εκτός από την ντόπια κεραμική που είχαν ιδρύσει πλάνητες Σιφνιοί κεραμίστες οι οποίοι από το 1830 κ.εξ. μονοπώλησαν στις Κυκλάδες -και όχι μόνο- την τέχνη του πηλού χρησιμοποιώντας το τοπικό συριανό κοκκινόχωμα για το πλάσιμο ποικίλων χρηστικών σκευών, ενώ το

νησί συνδέθηκε επιπλέον, καθοριστικά, με μια ειδική κατηγορία ξενόφερτων φαγεντιανών που έγιναν γνωστά ως «σκυριανά» ή πιάτα «με τους βασιλείς» (ως πιάτα «με τσ' βασιλιάδες» αναφέρονται τα κεραμικά αυτά στη Σκύρο). Παρά το γεγονός ότι το θεματολόγιο των κεραμικών της ομάδας αυτής δεν σχετίζεται άμεσα στο σύνολό του με την βασιλική δυναστεία που ηγεμόνευσε στην Ελλάδα κατά τους νεότερους χρόνους, ιστορικό γεγονός που άλλωστε συμπίπτει χοντρικά και με τον χρόνο εμφάνισής τους, στην ομάδα αυτή θα κατατάξουμε το υλικό, που κυρίως, μετά την έλευση του Γεωργίου του Α' (1863) και με την ευκαιρία σημαντικών ιστορικών γεγονότων παραγγέλθηκε από Έλληνες ενδιαφερόμενους εμπόρους και κατασκευάστηκε σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες των οικονομικά εύρωστων αστικών νεοελληνικών ομάδων.

Abstract

Korre-Zografou Katerina

"Syros: The "Syrian" ceramics (19th-20th century)"

The island of Syros has been connected (apart of the local clay production covering local every use) to a large group of ceramics bearing the figures of king George the Ist of Greece and his wife queen Olga and members of the royal family, as well as mythological figures and motifs of ancient Greece. The above mentioned pottery was manufactured in England and usually bears the name of the area of manufacture as well as the name or the firm or the name of the merchant of Syros who ordered it. The pottery which is mostly known as «pottery or plates of the kings» was originally used as serving pieces covering every day use became extremely popular and was spread out to the whole of Greece but mostly to the islands of the Aegean Sea where it was treasured by the local population.

**Κορρέ-Ζωγράφου Αικατερίνη, Ομότιμη καθηγήτρια Λαογραφίας. Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: elenakorr@gmail.com**

ΚΟΡΡΕΣ Μ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΚΟΚΚΙΝΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, ΟΥΑΛΛΑΣ ΑΘΗΝΑ

«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη: Η Μελέτη Περίπτωσης των Κυκλάδων»

Περίληψη

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μια από τις βασικές πηγές και τους πόρους εκείνους που μπορούν με τη σωστή διαχείριση και την κατάλληλη προβολή να αξιοποιηθούν, ώστε να συμβάλλουν σημαντικά στην αναπτυξιακή διαδικασία και, περαιτέρω, να οδηγήσουν στην τοπική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τη τοπική ανάπτυξη είναι να υπάρξει μια συνολική χωρική-πολιτική σχεδιασμού που θα λαμβάνει υπόψη και θα αξιοποιεί τη διαθέσιμη πολιτιστική κληρονομιά υπό τις εκάστοτε υπάρχουσες συνθήκες και δυνατότητες. Πιο συγκεκριμένα, στη σύγχρονη οικονομία, οι πολιτιστικές δραστηριότητες και το «brand-name» μπορούν να αποτελέσουν εκείνο το εφαλτήριο ανάπτυξης και να συνδεθούν άμεσα με τους τοπικούς παραγωγικούς τομείς, όπως για παράδειγμα τους τομείς της εκπαίδευσης-τουρισμού-μεταφορών και να συμβάλλουν θετικά με συσσωρευτικά-

πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, τόσο στην παραγωγική διαδικασία-εισόδημα, όσο και στην απασχολησιμότητα, και περαιτέρω στην οικονομική και κοινωνική τοπική ανάπτυξη. Το συγκεκριμένο άρθρο αφορά τη πολιτιστική κληρονομιά και τη τοπική ανάπτυξη σε μια ανάλυση της μελέτης περίπτωσης των Κυκλάδων και στοχεύει μέσα από μια μεικτή προσέγγιση, με τη χρήση της ιστορικής και βιβλιογραφικής επισκόπησης αλλά και της περιγραφικής στατιστικής σε ανάλυση και παρουσίαση στοιχείων ώστε να καταδείξει και να παρουσιάσει τον ιδιαίτερος σημαντικό πρωτογενή πολιτιστικό πλούτο των Κυκλάδων και περαιτέρω να αναλύσει τις δυνατότητες δια-σύνδεσης του πολιτιστικού αυτού πλούτου με την τοπική ανάπτυξη, ώστε να εξαχθούν κάποια χρήσιμα και ασφαλή συμπεράσματα, προτάσεις και προοπτικές.

Abstract

Korres M. Georgios, Kokkinou Ekaterini, Wallas Athina

"Cultural Heritage and Local Development: The Case Study of the Cyclades"

Cultural heritage is one of the main sources and resources that can be properly managed and properly promoted, to contribute significantly to the development process and, further, to lead to local development. A particularly important element for local development is to have an overall spatial-planning policy that will take into account and utilize the available cultural heritage under the existing conditions and possibilities. More specifically, in the modern economy, cultural activities and the "brand-name" can be that springboard for development and be directly linked to local productive sectors, such as the education-tourism-transport sectors, and contribute positively to cumulative-multiplier effects, both in the productive process-income, as well as in the employability, and further in the economic and social local development. This article concerns the cultural heritage and local development in an analysis of the case study of the Cyclades and aims through a mixed approach, using historical and bibliographic overview but also descriptive statistics in analysis and presentation of data to demonstrate and present the particularly important primary cultural wealth of the Cyclades and further analyze the possibilities of connecting this cultural wealth with the local development, in order to draw some useful and safe conclusions, proposals and perspectives.

Κορρές Μ. Γεώργιος, Καθηγητής Τμήματος Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου
e-mail: gkorres@aegean.gr

Κοκκίνου Αικατερίνη, Αν. Καθ. Τομέας Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών
Επιστημών, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Ερευνήτρια
e-mail: aikaterinikokkinou@gmail.com

Ουάλλας Αθηνά, Αρχιτέκτων, Χωροτάκτης - Πολεοδόμος
e-mail: athena.j.wallace@gmail.com

ΚΟΡΡΕΣ ΣΤ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

«Οι Προτομές και τα αγάλματα στον σύγχρονο Κυκλαδικό χώρο»

Περίληψη

Από αρχαιοτάτων χρόνων οι Έλληνες αισθάνονται την ανάγκη προβολής των αγαθοεργιών των συμπολιτών τους· αυτό γινότανε όχι μόνο για επιβράβευση, αλλά και για παράδειγμα για τους επερχόμενους. Οι Κυκλάδες δεν μπορούσαν να μην εμπλακούν σε μία τέτοια διαδικασία. Αγάλματα και προτομές συναντάμε σε πολλά νησιά. Όχι σε όλα, καθώς πολλοί παράγοντες -όπως η έλλειψη χρημάτων- είναι ένα πραγματικό απαγορευτικό σημείο. Παρά τις δυσκολίες η απόδοση ευγνωμοσύνης προς τα άτομα που συνέβαλλαν στην προβολή του τόπου τους εξακολουθεί έως και σήμερα.

Η Άνδρος, νησί με οικονομική άνεση, λόγω της Ναυτιλίας, αλλά και με υψηλό πνευματικό επίπεδο, έδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία και τίμησε τις προσωπικότητες του τόπου. Δεκατρείς προτομές κοσμούν το νησί, η πλειονότητα των οποίων ευρίσκεται στην πρωτεύουσα του. Μετά το εμβληματικό και εντυπωσιακό άγαλμα του «Αφανούς Ναύτου», η Άνδρος δίνει μεγάλη έμφαση στην προβολή προσωπικοτήτων από το επιστημονικό γίνεσθαι, αλλά και την οικονομική και στρατιωτική κοινότητα.

Στην παρούσα παρουσίαση γίνεται αναφορά στα δεκατρία αυτά αναθήματα της νήσου.

Abstract

Korres St. Dimitrios

“The statues and the busts in the present-day Cycladic islands”

Since ancient times, the Greeks have felt the need to acknowledge the brave, patriotic and generally honorable acts of their fellow citizens, not only in order to show their respect but also to give an example to future generations. The Cycladic islands could not abstain from this tradition. Statues and busts are found in many islands, although not at all due to constraining factors such as the lack of financial means. The need to express gratitude to the people who have contributed to the advancement of their place of origin continues up to the present day. Andros, a relatively prosperous Cycladic island due to its longstanding shipping activity, is also characterized by its rich cultural heritage and hosts thirteen such statues and busts, which will be referenced in this presentation. These pieces of art honor some renowned Andriots from the scientific, military and business communities, but also the simple seamen represented in the famous statue “The unknown sailor” sculpted by the great sculptor Michalis Tompros.

**Κορρές Στ. Δημήτριος, Ομ. Καθ. Ορθοπαιδικής. Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: demiskorres@gmail.com**

ΚΟΥΒΕΛΑ ΑΓΝΗ

«Σαντορίνη. Φυσιογνωμία και αρχιτεκτονική άλλοτε και τώρα»

Περίληψη

Όποιος επιχειρεί να προσδιορίσει τη σύγχρονη ταυτότητα της Σαντορίνης, διαπιστώνει ότι στη διαχρονική επενέργεια των γεωλογικών ανακατατάξεων έρχεται να προστεθεί η συνεχής και αδυσώπητη ανατροπή του οικοσυστήματος από την ανεξέλεγκτη δόμηση και τον τουρισμό. Ο βαθύς αυτός μετασχηματισμός της χωρικής τάξης επηρεάζει τον τρόπο που οι κάτοικοι βιώνουν τον χώρο, αντικαθιστά το ήθος της μνήμης με το ήθος της λήθης και της φαλκιδευμένης παράδοσης. Το προσωρινό κατάλυμα τείνει πλέον να γίνει κύριο στοιχείο του δομημένου περιβάλλοντος εις βάρος της μόνιμης κατοικίας, με συνακόλουθη απώλεια του ιδιαίτερου και οικείου χαρακτήρα καθενός από τα κτίσματα που φιλοξενούσαν πολλές διαδοχικές γενιές μιας οικογένειας. Η φυσική συνέχεια της καταγωγής, φυσικός τρόπος διαβίωσης αλλοτινών καιρών, υποχωρούν στις πιέσεις του γρήγορου κέρδους.

Ωστόσο, στη διαρκώς μεταβαλλόμενη σύνθεση τοπική κοινότητα όπου χάνεται ο ενδημισμός, παρατηρείται η ανάπτυξη μιας νέας «αίσθησης του τόπου». Η λαχτάρα του ανήκειν (*longing, sehnsucht*) στον τόπο καλλιεργείται στο νέο αυτό περιβάλλον το οποίο βιώνουν σταδιακά οι νέοι κάτοικοι. Υποστηρίζω ότι ισχυρά στοιχεία εξοικείωσης εξακολουθούν να παρέχουν ο νησιωτικός χαρακτήρας και η γεωμορφολογική κληρονομιά κατά κύριο λόγο, το συμπαγές αλλά και εύθρυπτο των συστατικών, το συνεκτικό των μορφών, αξίες συμβολικές και αισθητικές, που χαρακτηρίζουν το σύμπλεγμα νησιών και θάλασσας. Ωστόσο, η παραδοσιακή κληρονομιά του τόπου ως στοιχείο αναφοράς υποχωρεί σε δεύτερο επίπεδο, ενώ το παλιό αναγνωρίζεται μόνο για την σπανιότητά του, που προσδίνει οικονομική αξία και όχι για τις ιδιότητές του ως βιώσιμη κατασκευή αισθητικής σπουδαιότητας. Συνακόλουθα, το νεόδμητο κτιριακό προϊόν, αποτέλεσμα ενός παντρέματος εισαγόμενων και παγιωμένων στερεοτύπων έχει γίνει ανομολόγητα αποδεκτό ως αποτύπωμα των νέων αναγκών.

Ισχυρίζομαι ότι μια ανάλυση των δυσλειτουργιών του νέου σε αντιπαράβολή με τις θετικές ποιότητες του παλιού υπό το πρίσμα της βιοκλιματικής διατοπίας που εδώ και χρόνια προτείνω, μπορεί να ωφελήσει πολλαπλώς τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό δίνοντας πρακτικές λύσεις αλλά και συμβολικό περιεχόμενο στο περιβάλλον που διαμορφώνεται.

Abstract

“Santorini. Architectural Physiognomy, Once and Now”

Kouvela Agni

To the traditional identity of Santorini, defined by continuous geological upheaval, a relentless overthrow of the ecosystem is being imposed today. Uncontrolled growth, tourism and the pursuit of quick profit distort the natural continuity of origins and the traditional living environment. This profound transformation of spatial order affects the way the inhabitants experience space, while replacing the ethos of memory with the ethos of oblivion and pursued tradition.

The main element of the built environment now tends to become temporary accommodation at the expense of permanent residence, resulting in a loss of the special and intimate character of multigenerational family residence.

I argue that strong elements of familiarity, primarily insularity and geomorphological heritage characterized by the rigid but fraying nature of ingredients and the consistency of forms that define the cluster of islands, continue to provide symbolic and aesthetic values. However, in the ever-changing composition of a local community where endemicism is lost, there is the development of a new "sense of place". The longing (sehnsucht) of belonging is confined in the new environment that the inhabitants are gradually experiencing. The traditional heritage of the place as a reference is retreating, while the old is recognized only for its rarity, which confers economic value but not for its properties as a viable construction of aesthetic importance. Consequently, the newly built product, the result of a marriage of imported and established stereotypes has become unadmittedly accepted as an imprint of new needs.

I propose that an analysis of the dysfunctions of the new in contrast to the positive qualities of the old in the light of the bioclimatic diatopia, can multiply benefit architectural design by giving practical solutions but also symbolic content to the environment that is being reformed.

Κουβελά Αγνή, Αρχιτέκτων
e-mail agnes@couvelas.net

ΚΟΥΜΠΟΥΡΑ ΑΜΑΛΙΑ

«Τουριστική λαογραφία: σχέσεις με την πολιτισμική κληρονομιά και την βιώσιμη ανάπτυξη στην Νάξο»

Περίληψη

Η θεματική του Δ΄ Κυκλαδολογικού Συνεδρίου συνεδρίου στην Τήνο για την «αιεφορία πολιτισμού» θέτει την επιστημονική κατεύθυνσή μας σε θέματα το πλέον «βιωματικά» και δραστικά, που εγείρουν ζητήματα για την στάση μας απέναντι σε αυτό που λέμε διαχείριση και ανάπτυξη της πολιτισμικής παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού. Επικεντρώνει το ενδιαφέρον μας όχι τόσο στην θεωρία, αλλά στην πράξη και την νοοτροπία που πρέπει να διαμορφώνει η επιστημονική κοινότητα μέσα από την αξιοποίηση των θεωρητικών κατευθύνσεων. Η τουριστική λαογραφία συναντά ερωτήματα για την ποιότητα και την πορεία του πολιτισμού που διαμορφώνεται σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποίησης και γιγαντισμού της λεγομένης «ανάπτυξης», σε σχέση με τις αρχές της οικολογικής ανθρωπολογίας και της θρησκευτικής λαογραφίας, που καθορίζουν την θέση του ατόμου μέσα σε ένα περιβάλλον χρονικώς καθορισμένο από την τουριστική ανάπτυξη. Εξετάζονται οι λαογραφικές πρακτικές και εκδηλώσεις (ενδεικτικώς, έθιμα της Απόκρεω –κουδουνάτοι και Λαμπαδηφόροι) και οι τοπικές οικονομικές δομές, σε σχέση με τον τουρισμό, όπως και το νέο πλαίσιο που πρέπει να διαμορφωθεί δεδομένων και των νέων οικονομικών συνθηκών που απaráλλακτα έχει θεμελιώσει η πανδημία covid-19. Κατατίθενται προτάσεις για την διαχείριση της ναξιακής πολιτισμικής κληρονομιάς εντός του εκπαιδευτικού συστήματος.

Abstract

Koumpoura Amalia

“Touristic culture; it’s relation to the traditions and the sustainable development in Naxos”

The management of our cultural tradition and folkculture within the subject area on cultural sustainability of the 4th Cycladic Congress in Tenos deploys the thematics of a «touristic Folklor». In a global environment the posed question refers to the way the folk practices, religion beliefs and topic financial structures are elaborated, into the new covid-19 framework.

Our study case focuses on the Greek island of Naxos.

Κουμπούρα Αμαλία, e-mail: amaliakb@yahoo.com

ΚΟΥΡΑΓΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΣ, ΝΤΑΪΦΑ ΙΛΙΑ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

«Δεσποτικό – Τσιμιντήρι 2019-2021: Νέα σημαντικά στοιχεία για την τοπογραφία του ιερού και της εγκατάστασης στη θέση Μάνδρα»

Περίληψη

Το ακατοίκητο νησί Δεσποτικό, δυτικά της Αντιπάρου, στο κέντρο του κυκλαδικού πελάγους, ήταν πριν σχεδόν 2500 χρόνια ο τόπος ακμής ενός από τα πλουσιότερων λατρευτικών κέντρα του Αιγαίου. Η θέση Μάντρα, στη ΒΑ πλευρά του νησιού, η οποία κατά την αρχαιότητα περιλάμβανε και τη σημερινή νησίδα Τσιμιντήρι που ήταν ενωμένη με το Δεσποτικό με ισθμό, κατοικήθηκε ήδη από τον 9ο αι. για περίπου δύο αιώνες, πριν αναδιαμορφωθεί σε ιερό τόπο του Απόλλωνα, τον μεγαλύτερο στις Κυκλάδες μετά τη Δήλο. Πυρήνας της εγκατάστασης ήταν το τέμενος του θεού, στο οποίο δέσποζε ο μαρμαρίνος ναός και ο βωμός, αλλά δορυφορικά αυτού αναπτύχθηκε μία εκτεταμένη εγκατάσταση, από την οποία έχουν αποκαλυφθεί μέχρι σήμερα δώδεκα κτίρια και δύο κτιριακά συγκροτήματα με πολλά δωμάτια.

Τα τελευταία τρία χρόνια η εικόνα της τοπογραφίας της εγκατάστασης άλλαξε άρδην, καθώς η ανασκαφική διερεύνηση της νησίδας Τσιμιντήρι έφερε στο φως οκτώ μεγάλου μεγέθους κτίρια αρχαϊκών χρόνων, ενώ σε πολύ μικρή απόσταση από το αρχαϊκό τέμενος αποκαλύφθηκε δεξαμενή και σύστημα αγωγών συλλογής και μεταφοράς ύδατος.

Η παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιάσει ενδελεχώς τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής μελέτης της αρχιτεκτονικής και των ευρημάτων από τα νεοαποκαλυφθέντα οικοδομήματα, στοχεύοντας να αναδείξει τη πολύπλοκη οργάνωση της εγκατάστασης στη Μάντρα και να διαφωτίσει τη σχέση λατρευτικών και μη κτιρίων.

Abstract

Kouragios Giannos, Daifa Iliia, Alexandridou Alexandra

“Despotiko-Tsimintiri 2019-2021: New discoveries on the topography of the sanctuary and archaeological site of Mandra”

The uninhabited island of Despotiko, west of Antiparos, in the center of the Cycladic Sea, was almost 2500 years ago, the place of the prosperity of one of the

richest worship centers of the Aegean. The place Mandra, on the NE side of the island, which in antiquity included the present islet of Tsimentiri which was connected to the Despotiko with an isthmus, was inhabited already from the 9th for about two centuries, before being transformed into a sanctuary of Apollo, the largest in the Cyclades after Delos. The core of the installation was the *temenos* of the god, which was dominated by the marble temple and the altar, but an extensive settlement was developed around it, from which twelve buildings and two complexes have been revealed.

In the last three years, the topography of the settlement has changed drastically, as the excavation of the island of Tsimentiri brought to light eight large buildings of the archaic period, while a very short distance from the archaic *temenos* or “temple” was revealed a built cistern and a drain system of water collection and transportation pipes.

This announcement will thoroughly present the results of the preliminary study of the architecture and the findings from the newly unearthed buildings, aiming to highlight the complex organization of the settlement in Mandra and to illuminate the relationship between religious and non-religious buildings.

Κουράγιος Γιάννος, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: kourayos@hotmail.com

Νταϊφά Κορνηλία, Αρχαιολόγος, Υποψήφια Διδάκτωρ Παν/μίου Θεσσαλίας
e-mail: kodaifa@yahoo.gr

Αλεξανδρίδου Αλεξάνδρα, Επίκουρη Καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
e-mail: alexandraalexandridou@gmail.com

Yannos Kourayos – Director at the Excavation on Despotiko

Erica Angliker – Fellow at the Institute of Classical Studies, London

Dancing at the Parian Sanctuaries of Apollo on Despotiko: Tracing the Material Evidence

The abundance of ancient artefacts and remains at the Parian sanctuary of Apollo on the islet of Despotiko has garnered the attention of scholars specializing in everything from architecture to votive offerings. Among its many finds, Despotiko has also revealed materials and spaces which are important for understanding the role of dance in ancient sanctuaries. This paper makes the first global examination of objects and structures related to dance at the sanctuary of Despotiko. In the first part, we investigate an Archaic seal depicting dancing scene that may have been dedicated at the sanctuary, as votives, by dancers. Particular attention is paid to pithos with a dancing scene that may imply dance and movement during rituals. The second part of this paper will examine the dancing spaces of Despotiko. We discuss in detail the two circular structures recently discovered at the neighbouring island of Tsimintiri, which, in the ancient past, prior to the rise of the oceans, was linked to Depsotiko by a thin strip of land. Here, we examine the architectural elements of the structure and its relative position among the other recently discovered buildings of Tsimintiri and discuss their probably function as dancing floor.

Yannos Kourayos – Director at the Excavation on Despotiko kourayos@hotmail.com
Erica Angliker – Fellow at the Institute of Classical Studies, London erica.angliker@sas.ac.uk

ΚΟΥΡΟΥ ΝΟΤΑ

«Τήνος- Ξώμπουργο : Ένα στρώμα καταστροφής στο νεκροταφείο των κλασικών χρόνων»

Περίληψη

Η ανακοίνωση παρουσιάζει και συζητά ένα στρώμα καταστροφής που βρέθηκε το 2019 στο νεκροταφείο των Κλασικών Χρόνων στο Ξώμπουργο της Τήνου μπροστά στον δρόμο που οδηγούσε στον οικισμό. Το στρώμα περιείχε πολλές σπασμένες, σκόπιμα ως φαίνεται, ανάγλυφες επιτύμβιες στήλες του 5ου και του 4ου αι. π.Χ.

Ορισμένες από αυτές είναι εξαιρετικά έργα τέχνης και καθώς είναι κατασκευασμένες από τηνιακό μάρμαρο υποδεικνύουν την ύπαρξη σημαντικού τοπικού εργαστηρίου γλυπτικής της Κλασικής εποχής στην Τήνο κατά την Κλασική περίοδο που ακολουθούσε τα σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα. Δεδομένου ότι τα κλασικά γλυπτά εξαιρετικής τέχνης που ήταν ήδη γνωστά από την Τήνο δεν παρουσίαζαν σαφή στοιχεία τοπικής παραγωγής, η ύπαρξη τώρα επιτυμβίων στηλών σε εγχώριο μάρμαρο επιτρέπει για πρώτη φορά τη συζήτηση για το τοπικό εργαστήριο και την παράδοση που δημιούργησε.

Abstract

Kourou Nota

"Tinos-Xomburgo: A layer of destruction in the cemetery of classical times"

This paper presents and discusses a destruction layer found in 2019 inside the Classical cemetery of Tenos at Xobourgo in front of the road that led to the settlement. A number of broken grave stelai of the 5th and 4th centuries BC were included in the material revealed. Some of these stelai are of exceptional artistic quality and made of local marble implying the presence of a local workshop in the Classical period that closely followed current artistic trends in the Aegean. As so far the surviving classical sculpture from the island had not offered specific elements of local production, the present finds raise for the first time the issue of local production and its tradition.

Κούρου Νότα, Αρχαιολόγος. Ομ. Καθ. Κλασικής Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α
e-mail: nkourou@arch.uoa.gr

ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ ΧΑΡΗΣ

«Η Σύρος των Κυκλάδων στο έπος «Οδύσσεια». Αντίκρουση αποκρυσταλλωμένων εντυπώσεων και ιστορική αναθεώρηση»

Περίληψη

Ήταν η Συρία του έπους «Οδύσσεια» η σημερινή Σύρος;
Μπορούν να ταυτιστούν οι δύο γεωγραφικοί όροι;
Αν η Συρία / Σύρος είναι το γνωστό νησί των Κυκλάδων, ποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είχε που άξιζε να καταγραφεί στο έπος;
Ετυμολογείται η ονομασία της Σύρου από μη Ινδοευρωπαϊκή λέξη;
Μερικά ακόμη συναφή ερωτήματα ανασκευάζουν τις μέχρι σήμερα θεμελιωμένες προπαγανδιστικές εντυπώσεις που αφορούν το νησί και την Ιστορία του.

Abstract

Koutelakis Haris

“Syros in the Odyssey”

So called "μικρές Κυκλάδες" (small Cyclades) are mostly known as "Koufonissia", a term that, until today, has not yet been etymologized in relation to its true historical meaning. It is a meaning that leads back to 1450 b.C. (Γιαννακός, Κουτελάκης, Οδύσσεια), imposing a new view of historical events and facts in the area of modern Cyclades, as is demonstrated in my book "The Odyssey by Homer without the Laestrygonians and monsters"

Κουτελάκης Χαράλαμπος, Δρ. Αρχαιολογίας, Ιστορικός
e-mail: koutelakis@yahoo.gr

ΚΟΥΤΟΥΞΙΑΔΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

«Πτυχές του ευεργετισμού στον χώρο της εκπαίδευσης της Τήνου κατά τον 19^ο και αρχές του 20^{ου} αιώνα»

Περίληψη

Έννοια πολυδιάστατη, μορφή ιδιωτικής πρωτοβουλίας, η ευεργεσία, πέρα από την προσφορά προς το κοινωνικό σύνολο, συναρτάται στη διάρκεια του 19 ου αιώνα και τις αρχές του 20 ου με την ενίσχυση του νεοελληνικού εθνικισμού που στοχεύει στην εθνική αναγέννηση και την ανασυγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Η «φιλογένεια» μικρών ή μεγάλων ευεργετών κάτω από το πρίσμα διαφόρων παραμέτρων της πρακτικής της παραχώρησης προσωπικού πλούτου συχνά τους ωθεί σε πρωτοποριακές πρωτοβουλίες και ευέλικτες προτάσεις για τον εκπολιτισμό και την εθνική πρόοδο. Θεραπεύουν διαχρονικές οικονομικές αδυναμίες τομέων, όπως η εκπαίδευση, με ανύπαρκτη ή υπολειπόμενη υποδομή, τολμώντας ενίοτε θεσμικές

παρεμβάσεις. Προσεγγίζοντας διαφορετικές εκφάνσεις του φαινομένου μέσα από την επεξεργασία ενός σημαντικού δείγματος πράξεων ευεργεσίας - τμήμα ευρύτερης μελέτης που στηρίχθηκε κυρίως σε πρωτογενείς αλλά και δευτερογενείς πηγές - εστιάζουμε στην περίπτωση της Τήνου με την παρουσίαση του προφίλ ευεργετών της εκπαίδευσης του νησιού και των χαρακτηριστικών στοιχείων της τυπολογίας, στην οποία ανήκουν. Ένα πολύπτυχο συμπεριφορών και νοοτροπιών, κοινωνικά, οικονομικά ή πνευματικά χαρακτηριστικά των διαθετών προβάλλουν μέσα από τα κείμενα των διαθηκών τους, των οποίων ο λόγος γίνεται πεδίο ανίχνευσης προθέσεων, κινήτρων, αναζητήσεων και επιθυμιών. Η στάση τους απέναντι στο έθνος, την τοπική κοινωνία, την πνευματική καλλιέργεια, - ως προσφορότερη εγγύηση, κατά την αντίληψή τους, για μια πολιτισμική ομογενοποίηση και γόνιμη εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας -- καθώς και η αναγκαιότητα ενίσχυσης και άλλων τομέων εκπαίδευσης, αποτέλεσαν το δίαυλο ενσωμάτωσης της ελληνικής κοινωνίας στον ανεπτυγμένο δυτικό κόσμο.

Abstract

Koutouxiadou Katerina

“Faces of benevolence in the field of education of Tinos during the 19th and early 20th century”

Benevolence, a multidimensional concept, a form of private initiative, in addition to offering to society as a whole, depends on the strengthening of modern Greek nationalism during the 19th and early 20th centuries, which aims at the national rebirth and reconstruction of the modern Greek state. The “philogeny” of small or large benefactors, in the light of various parameters of the practice of giving personal wealth, often pushes them to pioneering initiatives and flexible proposals for civilization and national progress. They cure chronic financial weaknesses of sectors, such as education, with non-existent or under-functioning infrastructure, sometimes daring institutional interventions. Approaching different manifestations of the phenomenon through the elaboration of a significant sample of acts of benevolence – part of a wider study based mainly on primary and secondary sources – we focus on the case of Tinos by presenting the profile of benefactors of the island education and its characteristics. To which they belong. A multitude of attitudes and mentalities, social, economic or spiritual characteristics of the possessors are projected through the texts of their wills, whose speech becomes a field of detection of intentions, motivations, searches and desires. Their attitude towards the nation, the local society, the spiritual cultivation – as the most suitable guarantee, according to their perception, for a cultural homogenization and fruitful development of the Greek society – as well as the necessity of strengthening other fields of education, constituted the integration channel of Greek society in the developed western world.

**Κουτουξιάδου Κατερίνα, Δρ. Νεοτ. Ιστορίας,
τ. Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
e-mail: ktxkaterina@yahoo.gr**

ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΥ ΜΑΡΙΑ,

«Δακτυλιόσχημοι ασκοί στη Δήλο: Νέα στοιχεία για μία ενδιαφέρουσα κατηγορία αγγείων»

Περίληψη

Μεταξύ των κεραμικών αναθημάτων της Δήλου, ξεχωρίζει μια ιδιαίτερη κατηγορία αγγείων μικρού και μεσαίου μεγέθους, αυτή των δακτυλιόσχημων ασκών, που σχετίζονται κυρίως με τη χρήση αρωμάτων και ελαίων. Παραδοσιακά θεωρούνταν όλα προϊόντα των εργαστηρίων της Ανατολικής Ελλάδας ενώ η χρήση τους σχετίζεται με την κυκλοφορία και χρήση αρωμάτων και ελαίων στο Ιερό.

Παρόλα αυτά, οι μεγάλες διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν τα αγγεία αυτά τόσο ως προς την τεχνολογία παραγωγής τους (πηλός, τεχνικά χαρακτηριστικά, διακόμηση) όσο και ως προς το μέγεθός τους, υποδεικνύουν μια πιο σύνθετη εικόνα.

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί συνοπτικά το υλικό που έχει εντοπιστεί έως σήμερα στη Δήλο, θα αναλυθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αγγείων ενώ με βάση νεότερα ευρήματα από το Αιγαίο θα γίνει προσπάθεια εντοπισμού της παραγωγής της κατηγορίας σε συγκεκριμένα εργαστήρια.

Abstract

Koutsoumpou Maria

“Ring-askoi on Delos: new evidence about an interesting class of pottery”

An interesting class of pottery stands out among the ceramic dedication at Delos. The ring askoi, vases of small or medium size, were used mainly for aromatic oils and perfumes and are considered to originate from East Greece. Generally perceived as a coherent assemblage, nevertheless they variate in terms of technical characteristics (clay, decoration etc) as well as of size.

This paper will present the relevant material found on Delos, focusing on analyzing their aforementioned characteristics. At the same time, new finds across the Aegean will contribute to the localization of the class in different workshops.

**Κουτσομπού Μαρία, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: mkoutsoumpou@culture.gr**

Λ.

ΛΑΒΒΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, ΝΙΝΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

«Η υβριδική σχέση φύσης και ανθρώπου στη σύγχρονη αρχιτεκτονική: Η περίπτωση της Μήλου»

Περίληψη

Η παραδοσιακή σχέση των κατοίκων της Μήλου με το έδαφος είναι αυτή που διαμόρφωσε τον αρχιτεκτονικό πολιτισμό που μελετάται και εξελίσσεται. Ο διαρκής ανταγωνισμός της ανθρωπογενούς εντοπιότητας με την άγρια φύση του υπεδάφους, προικοδότησε τον αρχιτεκτονικό πολιτισμό των Κυκλάδων με τον

διακριτό τύπο των συρμάτων και τις μοναδικές τοπομορφές των εγκαταλελημμένων ορυχείων της. Τα κτίσματα και οι χώροι αυτοί καθιερώνουν μοναδικές σχέσεις ανάμεσα στη γη και τη θάλασσα, αλλά και συγκροτούν αρχιτεκτονημένα τοπία μεγάλης έκτασης ως πολιτισμικές αναμονές.

Επιπλέον, οι υλικές και νοητές συνδέσεις μεταξύ τοπίων και τόπων της Μήλου με διακριτές ιδιότητες και μοναδικές ποιότητες, (Ορυχείο του Βάνι, Θειορυχεία Μήλου, Σαρακήνικο κα.) καθώς και η θέση της Μήλου στο ευρύτερο δίκτυο των Κυκλάδων, συγκροτούν ένα συνεχές τόπου-τοπίου και τοποθεσίας με χαρακτηριστικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Η ταυτότητα του τόπου, το *genius loci*, είναι ο εγγυητής για τη διαχρονική ύπαρξη της Μήλου. Στο έδαφος μοιραία βρίσκεται ο τόπος ανάδυσης και επιστροφής της αρχιτεκτονικής - αλλά και της ζωής. Είναι στην ευρύτητα και στην ποικιλομορφία του όπου η κατοίκηση βρίσκει τη θέση και την μορφολογία της και είναι μέσα από μια σχέση επαφής (η απόσταση) με το έδαφος, που αρθρώνεται ο αρχιτεκτονικός πολιτισμός.

Τα ζητήματα της προστασίας και της ερμηνείας αυτών των τοπομορφών και του παραδοσιακού μηλιού αρχιτεκτονικού ιδιώματος μπολιάζουν'το αύριο αυτού του κυκλαδικού νησιού με μια ζωντανή κληρονομιά, και μία πρακτική της θεωρίας της αρχιτεκτονικής εδάφους που ολοένα και απασχολεί περισσότερο την σύγχρονη αρχιτεκτονική κοινότητα. Με τον όρο αυτό περιγράφουμε την εγγενή/φυσική σχέση της χέρσας τοποθεσίας με την πρόθεση κατοίκησης (πρόγραμμα), μια σχέση που μπορεί να περιγραφεί και ως πρωτεϊκή στην γένεση της αρχιτεκτονικής μορφής κατοίκησης η του αρχιτεκτονικού τεχνήματος.

Αυτή η κληρονομιά αφήνει σημαντικές παρακαταθήκες για τον σύγχρονο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, με δοκιμασμένες πρακτικές στη σχέση θάλασσας στεριάς, ιδιωτικού δημοσίου χώρου, την κατανόηση της δομής της νησιώτικης ζωής ως δίκτυο αλληλένδετων μονάδων και επομένως τον επαναπροσδιορισμό της κλίμακας επέμβασης και την ανάπτυξη δικτύων διαφορετικών μεγεθών και

συσχετίσεων. Μία έρευνα που οδηγεί στην εισαγωγή της ιδέας του κτηρίου-υβριδίου.

Abstract

Lavva Stavroula, Ninou Katerina

“The hybrid relationship of nature and habitants. The case of Milos”

The vernacular relation of the inhabitants of Milos with its ground is the one that has formed the architectural culture that is to be studied and developed. The constant competitive state of the man-made locality towards local wild nature of the subsoil endowed the architectural culture of the Cyclades with the distinct type of sirmata – fishermen dwellings – and the unique topographic forms of its abandoned mines. These buildings and spaces establish unique relationships between land and sea, but also create large-scale architectural landscapes as fertile cultural waitings.

In addition, the material and imaginary connections between landscapes and locations of Milos with distinct properties and unique qualities (Vani Mine, Milos Sulfur Mines, Sarakiniko, etc.) as well as the location of Milos in the wider network of the Cyclades, form a sequel place-landscape. And location with a characteristic cultural background. The identity of the place, the *genius loci*, is the guarantor for the timeless existence of Milos. On the ground is fatally the place of emergence and return of architecture – but also of life. It is in its breadth and diversity where the

habitation finds its place and morphology and it is through a relationship of contact (distance) with the ground, that the architectural culture is articulated. The issues of protection and interpretation of these landscapes and the traditional idiom “engrafts” this Cycladic island’s tomorrow with a living heritage, and a practice of the theory of soil architecture that increasingly concerns the modern architectural community. With this term we describe the inherent / natural relationship of the wasteland with the intention of habitation (program), a relationship that can be described as primitive in the genesis of the architectural form of habitation or of the architectural craft. This legacy leaves important stock for modern architectural design, with proven practices in the relationship between sea and land, private public space, understanding the structure of island life as a network of interconnected units and therefore redefining the scale of interventions and developing networks. A research that leads to the introduction of the idea of the hybrid-building.

Λάββα Σταυρούλα, Αρχιτέκτων-Μηχανικός, Επικ Καθ. Ε.Μ.Π.
e-mail: rivalava@hotmail.com

Νίνου Κατερίνα, Αρχιτέκτων – Μηχανικός – Ερευνήτρια
e-mail: nskaterina@gmail.com

ΛΑΓΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

«Η θρησκευτική ζωγραφική στο Καθολικό Αρχιπέλαγος. Η περίπτωση της Capella Casazza»

Περίληψη

Η παρούσα ανακοίνωση εγγράφεται στο ευρύτερο ερευνητικό αντικείμενο της υπό εκπόνηση διατριβής μου με τίτλο, Θρησκευτική ζωγραφική στο Καθολικό Αρχιπέλαγος: Η περίπτωση των Κυκλάδων. Ειδικότερα, θα επιχειρήσω να αναδείξω τα ερευνητικά-ιστοριογραφικά ζητήματα που ανέκυψαν κατά τη πορεία της έρευνας μου ως προς τον εν λόγω ναό της Νάξου. Ακολούθως θα προβώ στην παρουσίαση της περίπτωσης του ναού της Αμιάντου Συλλήψεως στο Κάστρο της Νάξου και ειδικότερα των έργων-πινάκων και αγαλμάτων που εντοπίζονται σε αυτόν. Η επιλογή του προρρηθέντος ναού δεν είναι τυχαία καθώς ανεγειρόμενος ήδη στις πρώτες δεκαετίες της εγκαθίδρυσης του Δουκάτου του Αρχιπελάγους, η παράδοση μάλιστα ορίζει τον εν λόγω ναό ως το προσωπικό παρεκκλήσιο του ίδιου του Μάρκου Σανούδου όπως και του εκάστοτε Δούκα, ο ναός αναμφίβολα αποτέλεσε αρχικά την έδρα της μιας εκ των παλαιότερων, αν όχι παλαιωτάτων και καταγεγραμμένων πρώτων, αδελφοτήτων που ιδρύθηκαν στις Κυκλάδες (1226), εκείνη του Santissimo Corpo di Cristo. Εν συνεχεία το 1627 ο ναός, έπειτα από τη σύμφωνη γνώμη των μελών της Αδελφότητας και του επισκόπου θα παραδοθεί στα μέλη της αποστολής των π. Ιησουιτών, αποτελώντας τον πρώτο ιεραποστολικό σταθμό του τάγματος στις Κυκλάδες. Ακολούθως με την κατάργηση του τάγματος, ο ίδιος ναός θα περιέλθει διαδοχικά, πάντα ως καθολικό μονής, σε ετερες ιεραποστολές, Λαζαριστές, Σαλεσιανοί μέχρι και το 1934, οπότε και με τις σχετικές αποφάσεις θα ενταχθεί στη δικαιοδοσία της Καθολικής Αρχιεπισκοπής Νάξου-Τήνου. Όπως προκύπτει λοιπόν, στην πολύχρονη αυτή ιστορική του διαδρομή, ο ναός μέσω της θεματογραφίας και κυρίως των εικονογραφικών επιλογών των έργων

που φιλοξενούνταν πάλαι ποτέ, και εκτίθενται σήμερα στα ιερά βήματα του, προσφέρει επί της ουσίας ένα πανόραμα του θρησκευτικού, κοινωνικού, πολιτικού και κυρίως πολιτισμικού περιβάλλοντος της εκάστοτε χρονικής περιόδου, όπως διαφαίνεται από τις διαδοχικές ανεγέρσεις ή αλλαγές αφιέρωσης ως προς τους τιμώμενους αγίους των προρρηθέντων ιερών βημάτων του ναού. Ως εκ τούτου, τα έργα αυτά καθίστανται ιστορικές μαρτυρίες και ντοκουμέντα αφενός της ευλάβειας του καθολικού πληρώματος του νησιού αφετέρου, της πνευματικής και πολιτικής επιρροής που προωθείται από τους εκάστοτε νέους ιδιοκτήτες-διαχειριστές του ναού με την επιλογή συγκεκριμένων εικονογραφιών και της στοχευόμενης αφιέρωσης των βημάτων σε αγίους που συσχετίζονται με το ανάλογο τάγμα.

Abstract

Lagos Panagiotis

“Religious Painting in the Catholic Archipel. The case of Capella Casazza”

The present paper, is part of a wider research from my doctoral thesis, The religious painting of the Catholic Archipelago. The case of Cyclades. Particularly, I shall proceed to the presentation of the research and historiographic dealings that occur during my studies and archival and bibliographic research, in that specific church of Naxos. Following that, I will present the very case of the church of the Immaculate Conception of the Virgin, and especially the art pieces (paintings and surviving statues) that are located there. The selection of the aforesaid monument is not at all coincidental. The church was erected already in the first decades of the establishment of the Duchy of Archipelago, and as the local tradition implies, it was the personal chapel of the first Duke, Marco Sanudo, as well as of the following dukes. Nevertheless, leaving aside those local fictions, this very church, undeniably housed one of the most ancient, if not the older first one, lay confraternities, that were established in the Cyclades (1226), that of Santissimo Corpo di Christo. Accordingly in 1627, after the agreement between the local bishop Schiattini and the members of the confraternity, the church was granted to the Jesuits, becoming so the first permanent and official settlement and presence of the order in the Cyclades. Subsequently, due to the abolition of the Jesuits, the church was offered consecutively in Lazarists and Salesians until 1934, when it included in the jurisdiction of the Catholic Archdiocese of Naxos-Tinos. Therefore, due to this long life existence and ownership from different holders, the paintings (lost or even existent), which adorn in different times the altars, through their specifically chosen iconography, display a unique, not only religious, but social, political and of course cultural panorama of the given time, as it emerged from the successional raisings, or new sanctifications in each altar. Consequently, these art works can be perceived as historical documents and undoubtable evidence of the devotion of the Catholics on Naxos, but also, and most interesting as means of the spiritual and political influence promoted from each new administrator of the church through the selection of specific iconographies and targeted dedications on each altar, as well as paintings, to saints and devotions that correlate with the specific religious order.

**Λαγός Παναγιώτης, Υπ. Διδάκτωρ Παν. Κρήτης.
Τμ. Ιστορίας και Αρχαιολογίας
e-mail:panlagos@yahoo.gr**

ΛΑΠΟΥΡΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

«Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στον Πύργο Τήνου: Ένα παράδειγμα πολιτιστικής αειφορίας»

Περίληψη

Είναι τα μουσεία αειφορικοί οργανισμοί; Με ποιον τρόπο; Πώς αποδεικνύεται αυτό από την έως τώρα λειτουργία του Μουσείου Μαρμαροτεχνίας; Τι περισσότερο προσφέρει η λειτουργία στο πλαίσιο δικτύου; Όταν το μουσείο παρουσιάζει ένα στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που η ένταξή του βασίζεται και στην αειφορικότητα, τι περισσότερο μπορεί να κάνει ένα πολιτιστικό ίδρυμα;

Το Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στον Πύργο της Τήνου ιδρύθηκε από το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) και λειτουργεί από το 2008. Στο πλαίσιο της μουσειακής λειτουργίας του, αναδεικνύει την πολιτιστική κληρονομιά (υλική και άυλη) της Έξω Μεριάς Τήνου, τη σχετική με τη μαρμαροτεχνία, με τρόπο ο οποίος διασφαλίζει την προστασία της προς όφελος της τοπικής κοινωνίας αλλά και των επόμενων γενεών: διαφυλάσσοντας τη μόνιμη συλλογή, επεκτείνοντας την επιστημονική έρευνα με εκδόσεις, δράσεις και ερευνητικά προγράμματα, εκπαιδεύοντας το κοινό διαφόρων ηλικιών και εθνικοτήτων στις ποικίλες τοπικές εκφάνσεις της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνοντας χώρο έκφρασης σε τοπικούς ή άλλους φορείς.

Το Μουσείο Μαρμαροτεχνίας αποτελεί ένα από τα εννέα θεματικά τεχνολογικά μουσεία που έχει ιδρύσει το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς στην ελληνική περιφέρεια, φροντίζοντας παράλληλα για τη λειτουργία τους. Στο Δίκτυο Μουσείων του ΠΙΟΠ σημαντική φροντίδα δίνεται στην καταγραφή και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας του τόπου, στη διάσωση της παραδοσιακής, βιοτεχνικής και βιομηχανικής τεχνολογίας της χώρας μας, στη σύνδεση του πολιτισμού με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.

Τέλος, η δράση του Ιδρύματος επεκτείνεται και κεντρικά, με τη λειτουργία του Ιστορικού Αρχείου, της Βιβλιοθήκης, της Υπηρεσίας Εκδόσεων και της Υπηρεσίας Έρευνας και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, ενώ σημαντική είναι η εκπροσώπηση του ΠΙΟΠ και σε σημαντικούς πολιτιστικούς φορείς του εξωτερικού. Σε αυτό το πλαίσιο, το Ίδρυμα υποστηρίζει την « Agenda 2030 για τους 17 Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης » του ΟΗΕ, και συγκεκριμένα τους στόχους 4 (ποιοτική εκπαίδευση), 8 (αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη), 11 (βιώσιμες πόλεις και κοινότητες), 13 (δράση για το κλίμα).

Abstract

Lepourtas Andreas

“Museum of Marble Crafts in Pyrgos, Tinos: an example of cultural sustainability”

Are museums sustainable organizations? How does this work? How is this revealed by the operation of the Museum of Marble Crafts to this day? What are the advantages for the museums of the Piraeus Bank Group Cultural Foundation (PIOP) due to the fact they operate in the framework of a network? When an element of

intangible cultural heritage that is inscribed for its sustainability, amongst other criteria, is presented in the museum, what else can be added by the cultural institution itself?

The Museum of Marble Crafts in Pyrgos, Tinos, was established by PIOP and has been operating since 2008. In this framework, it showcases the cultural heritage (tangible and intangible) of the Exo Meria region in Tinos in regards to marble crafts, in a way that ensures the protection of this art form for the benefit of local society and future generations: safeguarding the permanent collection, expanding scientific research with publications, activities and research programmes, educating audiences of various age groups and nationalities about the wealth of intangible cultural heritage, providing a venue for expression to local or other organizations.

The Museum of Marble Crafts is one of the nine thematic museums founded and operated by the Piraeus Bank Group Cultural Foundation throughout the Greek countryside. PIOP's Museum Network takes special care to record and highlight the local cultural heritage and identity, to safeguard traditional craftsmanship and industrial technology in our country, and to link culture with the environment and sustainable development.

Finally, the activities of the Foundation are also expanding centrally, with the Historical Archives, the Library, the Publications Department and the Research and Educational Programmes Department, while another important feature is the participation of PIOP in significant cultural organizations abroad. In this framework, the Foundation supports "Agenda 2030 for the 17 Sustainable Development Goals" of the UN and in particular the goal 4 (Quality Education), 8 (Decent Work and Economic Growth), 11 (Sustainable Cities and Communities), 13 (Climate Action).

**Λαπούρτας Ανδρέας, Αρχαιολόγος - μουσειολόγος, υπεύθυνος μουσείου
μαρμαροτεχνίας Τήνου στέλεχος στην Υπηρεσία Μουσείων Πολιτιστικού
Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς
e-mail: LapourtasA@piraeusbank.gr**

ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

«Ο Βυζαντινολόγος Γεώργιος Λαμπάκης (1854-1914) και τα ιδεολογικά θεμέλια του έργου του»

Περίληψη

Ο Τήνιος την καταγωγή εκ μητρός της Μουνταδιανής Μαργαρίτας Πλατή, ο Γεώργιος Λαμπάκης, ως υπότροφος του Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας σπούδασε Θεολογία στο ΕΚΠΑ και εν συνεχεία μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία (Ερλανγκεν), όπου αγοράστηκε Διδάκτορας της Φιλοσοφίας με τη διατριβή του «ΑΙ ΕΝ ΤΗ ΑΤΤΙΚΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΙ» (1882). Με την επιστροφή του στην Ελλάδα προέβη στην ίδρυση της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΧΑΕ 1884) και του Χριστιανικού (μετέπειτα Βυζαντινού) Μουσείου, αναπτύσσοντας πολυσχιδές πολιτιστικό και εθνικό έργο εντός και εκτός συνόρων, ως Γραμματέας της της Βασίλισσας Όλγας. Από την πρώτη μορφή-έκθεση του Μουσείου ο Γ.Λ. προσπάθησε να εμπεδώσει στους συγχρόνους του την ιδέα της συνέχειας στην ιστορική ταυτότητα του Ελληνισμού, με το Βυζάντιο αναπόσπαστο και ουσιαστικό τμήμα της. Την επιδίωξη αυτή καλλιέργησε και όταν αργότερα ανέλαβε τη

διδασκαλία της Βυζαντινής Τέχνης στο ΕΚΠΑ, διαμορφώνοντας τους πρώτους Έλληνες Βυζαντινολόγους.

Στην πρωτοπόρα δραστηριότητά του αποτυπώνεται η βασική αρχή του οράματός του «*Ἡ Ἑλλάς μήτηρ πάσης σοφίας καὶ τέχνης ἐστὶ δια πάντων τῶν αἰώνων μέγα Μουσεῖο τοῦ Ἐνιαίου ἀθάνατου πνεύματος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Παρθενῶν καὶ Ἁγία Σοφία μία διάνοια ἐν δυσὶ τύποις*». Αποτελούσε την έμπρακτη απάντηση του Έλληνα θεολόγου (η θεολογία συνδέεται στενά με την ιστορία) και Βυζαντινολόγου στον ιστορικό Fallmerayer, την πεποίθησή του ότι «το έθνος καθορίζεται από πολιτισμικούς και όχι βιολογικούς παράγοντες». Τον Λαμπάκη πρυτάνευε η αρχή ότι «Έλληνες εισίν οι της παιδείσεως της ημετέρας μετέχοντες»

Ο Γεώργιος Λαμπάκης μετέσχε στην κίνηση του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου, που συνέλαβε την ελληνική ιστορία ως αδιάσπαστο όλον, αναγνωρίζοντας την ενότητα των πολιτιστικών χαρακτηριστικών της εθνικής ταυτότητας. Με οδηγό την επιστημονική του σκέψη και με φάρους την Πίστη και την Γνώση, ο Γ.Λ. πραγματοποίησε ένα τιτάνιο έργο, ενώ δεν είναι τυχαίο ότι μέχρι τον θάνατόν του τα μέλη όλων των Διοικητικών Συμβουλίων της ΧΑΕ προήλθαν από την ίδια ιδεολογική ομάδα και υπηρέτησαν τους ίδιους εθνικούς σκοπούς.

Η παρούσα ανακοίνωση αφιερώνεται στον πρωτοπόρο Έλληνα Βυζαντινολόγο, Τήνιο Γιώργο Λαμπάκη και την ευγνωμοσύνη της οικογενείας του, προς τι Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας για την υποστήριξη που του παρείχε.

Abstract

Lampakis Ioannis

"The Byzantine scholar George Lampakis (1854-1914) and the ideological foundations of his work"

Georgios Lampakis, was from Tinos by his mother, Margarita Plati (from Mountadiana). He won a scholarship from the Evangelistria Foundation and studied Theology at EKPA and then trained in Germany (Erlangen), where he was awarded a Ph.D (1882). Upon his return to Greece, he founded the Christian Archaeological Society (HAE 1884) and the Christian (later Byzantine) Museum, developing a diverse cultural and national work inside and outside the country, as Secretary of Queen Olga. From the first form-exhibition of the Museum, Georgios Lampakis tried to consolidate in his contemporaries the idea of continuity in the historical identity of Hellenism, with Byzantium as an integral and essential part of it. He cultivated this pursuit when he later undertook the teaching of Byzantine Art at EKPA, forming the first Greek Byzantine Scholars.

In his pioneering activity, the basic principle of his vision is reflected: "Greece, the mother of all wisdom and art, is for all centuries a great Museum of the Unified Immortal Spirit of the Greek race. Virgo and Hagia Sophia, an intellect in two types ". It was the response of the Greek theologian (theology is closely linked to history) and Byzantine scholar to the historian Fallmerayer, his belief that "the nation is determined by cultural rather than biological factors." Lampakis was presided over by the principle that "Greeks are the participants in the education of the day"

Georgios Lampakis participated in the movement of Konstantinos Paparrigopoulos, who conceived Greek history as an inseparable whole, recognizing the unity of the cultural characteristics of the national identity. Guided by his scientific thought and his belief in Faith and Knowledge, Georgios Lampakis carried

out a great task, while it is no coincidence that until his death the members of all the *Christian Archaeological Society (HAE)* came from the same ideological group and served the same national purposes.

This announcement is dedicated to the pioneering Greek Byzantine scholar, Tinos George Lampakis and the gratitude of his family to the Evangelistria Foundation for the support it provided.

**Λαμπάκης Ιωάννης, Πρόεδρος Αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας,
e-mail: info@aol.org.gr**

ΛΕΒΑΝΤΗΣ Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

«Απόδημοι Κυκλαδίτες Λογοτέχνες»

Περίληψη

Στην κλίμακα των κυκλαδικών πολιτιστικών αξιολογήσεων ή Λογογραφία (Λογοτεχνία σε πεζό η έμμετρο λόγο) αποδήμων Κυκλαδιτών κατέχει ξεχωριστή θέση. Κυκλαδίτες λογοτέχνες της Διασποράς με πνευματική ακτινοβολία, κρατούν με δυνατό λόγο: και στίχους, ζωντανές μνήμες, εικόνες, έθιμα και παραδόσεις από τις μικρές νησιωτικές πατρίδες τους , και με μεγαλοπρέπεια γλώσσας, πλούτο ιδεών και ύψος συναισθημάτων, μας εντυπωσιάζουν.

Ένας από τους διακεκριμένους Κυκλαδίτες της διασποράς των Ελληνικών Γραμμάτων, και ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές της ομογένειας και της Β. Αμερικής και είναι ο Αντώνης Δεκαβάλλης , τ. τακτικός καθηγητής στο πανεπιστήμιο Φαίρλυ Ντίκενσον του Νιου Τζέρσεϊ, που έχει βραβευθεί σαν διακεκριμένος εκπαιδευτικός της Αμερικής και έχει τιμηθεί και από την Ακαδημία Αθηνών με το ά βραβείο ποίησης για την συλλογή του ((Αρμοί , Καράβια , Λύτρα)) εμπνευσμένη από το Φως, τη Φύση και το Χρώμα της αγαπημένης γενέτειρας του Σίφνου (Ακολουθεί απαγγελία χαρακτηριστικών στροφών)

Ο εκ Νάξου Ζαννής Μαρμαρινός (Ιδρυτής της Ελληνοαμερικάνικης Ομοσπονδίας Κυκλάδων Νήσων Αμερικής και Καναδά στη Ν. Υόρκη) , παρά τις προς πολλές κατευθύνσεις επαγγελματικές, οικογενειακές υποχρεώσεις και καθήκοντα και βρήκε το χρόνο και τύπωσε δυο συλλογές ποιημάτων , που μαρτυρούν συγκροτημένη σκέψη και εκφραστική ικανότητα που μετουσιώνουν τον πλούσιο εσωτερικό του κόσμο σε αξιόλογο ποιητικό λόγο (Απαγγελία)

Ο Ευθ. Αλαμπασήνης, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Νάσβιλ Τενεσσή στην ποιητική του συλλογή (Νόστος) κλείνεται εσωτερικά στους στίχους του και με λυρική τρυφερότητα, νοσταλγία για το προγονικό νησί του την Κύθνο, αλλά και μελαγχολία πλημμυρισμένος από πολύ ανθρωπιά και ανώτερη στοχαστική αναζήτηση (Απαγγελία κάποιων στροφών)

Η Ήρα Βελίτσκο με ένα ακόμη έργο αγάπης και με τίτλο Αμοργός μας μεταφέρει στο γραφικό αυτό Κυκλαδονήσι, στους ευγενικούς και απλοϊκούς του κατοίκους και τον αγνό και φυσικό τρόπο ζωής τους. Το πόνημα αυτό της κ. Βελίτσκο δίνει με μεθοδικότητα την ικανοποίηση μιας απολαυστικής αφήγησης, που πλουτίζει τις γνώσεις μας και διασώζει στις σελίδες του, πολλά από τον τοπικό νησιωτικό λαογραφικό πλούτο. (Επιλογή αποσπασμάτων)

Υπάρχει τέλος πλειάδα άλλων ονομάτων Κυκλαδιτών λογοτεχνών της διασποράς, όπως ο Παρασκευάς Ζαλώνης (εξ Σαντορίνης) ο Γιώργος Βλαχάκης (εξ Ανδρου), ο Μιχάλης Βολίκας (της παγκυκλαδικής ομοσπονδίας Νέας Υόρκης) η Ελένη Αφεντάκη (εκ Σύρου), η Άννα Δροσοπούλου (εκ Μήλου) κ.α από Αμερική και μέχρι Αυστραλία, που εργάστηκαν και παρέδωσαν δημιουργίες τους με αίσθημα ελληνικό, σελίδες έξοχης αγνότητας και λεκτικής ρώμης.

Abstract

Levantis A. Alexandros

“Cycladic writers abroad”

In the scale of Cycladic cultural evaluations, the Logographia (Literature or poetry) of Cycladists writers abroad, occupies a special place.

Cycladic writers of the Diaspora with intellectual radiance, keep with strong words and verses, vivid memories, images, customs, traditions from their small island homelands, and with majestic language, wealth of ideas and height of emotions, impress us.

One of the most distinguished Cycladic poets of the spread of the Greek Literature, and one of the most important poets of the expatriate community of North America, is **Antonis Dekavalles**, ex Full Professor at Fairly Dickenson University in New Jersey, who has been awarded as a distinguished educator of America and has been honored by the Academy of Athens with the first prize for poetry for his collection ((Arms, Boats, Ransoms)) inspired by the Light, Nature and Color of his beloved hometown of Sifnos. (Followed by recitation of characteristic turns)

Zannis Marmarinos from Naxos (Founder of the Hellenic American Federation of Cyclades Islands of America and Canada in New York), despite his professional and family obligations and duties in many directions, found the time and printed two collections of poems, which demonstrate a coherent thought and expressive ability that transform his rich inner world into remarkable poetic words (Recitation)

Euth. Alabassinis, professor at the University of Nashville Tennessee, in his poetry collection ((Nostos)) is closed inwardly in his verses, with lyrical tenderness, nostalgia for his ancestral island of Kythnos, but also flooded with melancholy, humanity and higher contemplative search (Recitation of some verses)

Hera Velitsko with another work of love, entitled <<Amorgos>>, takes us to Cycladic island, to its gentle and simple-minded inhabitants and their pure and natural way of life. This work by Ms Velitsko methodically gives the satisfaction of a delightful narrative, enriching our knowledge and preserving in its pages, much of the local islandic, folkloric wealth. (Selection of extracts)

Finally, there are numerous other names of Cycladic writers of the Diaspora, such as Paraskevas Zalonis (from Santorini), Giorgos Vlachakis (from Andros), Michalis Volikas (of the Pan Cycladic Federation of New York), Eleni Afentaki (from Syros), Anna Drosopoulou (from Milos), etc. in America and as far as in Australia, who have been working and delivering their creations with a Greek undertone, in pages of exquisite purity and verbal power.

Λεβαντής Αλέξανδρος, Dr Civ Eng, PhD. Univ prof USA
e-mail: alexlevantis@yahoo.com

ΛΕΙΒΑΔΙΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ, ΠΕΡΒΕΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

«Το πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό αποτύπωμα της εσωτερικής μετανάστευσης στην Ελλάδα του

19ου αιώνα. Η περίπτωση των Χίων προσφύγων στη Σύρο»

Περίληψη

Τον 19ο αιώνα, το θέμα της εσωτερικής μετανάστευσης από τις πληγείσες περιοχές προς την απελευθερωμένη Ελλάδα είναι ένα από τα πλέον κρίσιμα ζητήματα που αφορούν στην εξέλιξη των ελληνικών αστικών κέντρων. Ανάμεσά τους εξαιρετικά ενδιαφέρονσα εμφανίζεται η περίπτωση της Σύρου με την εσωτερική μετανάστευση των Χίων κατά τον 19ο αιώνα. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού αποτυπώματος που προέκυψε από την εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα, επικεντρωμένο στην περίπτωση της μετατόπισης πληθυσμού τον 19ο αιώνα από την Χίο στη Σύρο. Αντικείμενό της, λοιπόν, αποτελούν ο αστικός ιστός και τα αρχιτεκτονικά έργα που προέκυψαν από την δημιουργία της Ερμούπολης, με πρωτεργάτες τους πρόσφυγες από την Χίο. Από το 1822, παρατηρείται μετατόπιση πληθυσμού από τη Χίο και η εγκατάσταση του στις περιοχές Βαπόρια και Μεταμόρφωση (Βροντάδο) της Ερμούπολης. Οι περιοχές αυτές επιλέχθηκαν προς διερεύνηση λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης Χιακού πληθυσμού. Το ερευνητικό υλικό συγκροτείται από πολεοδομικά σχέδια, αεροφωτογραφίες, φωτογραφίες, αρχιτεκτονικά σχέδια και σκαριφήματα. Η ανακοίνωση συγκροτείται σε δυο μέρη, αφού προηγηθεί εισαγωγικό ιστορικό κεφάλαιο. Το πρώτο μέρος αφορά πολεοδομικά ζητήματα και το δεύτερο μέρος αρχιτεκτονικά. Το κάθε μέρος αναλύεται σε τρία επιμέρους κεφάλαια, όπου το πρώτο αφορά τη Σύρο, το δεύτερο τη Χίο και το τρίτο την σχέση μεταξύ τους. Τα ερευνητικά ερωτήματα που η ανακοίνωση, ανάμεσα σε άλλα, θα επιχειρήσει να απαντήσει είναι: - Πώς ο τόπος προέλευσης, επηρεάζει πολεοδομικά στην επιλογή του νέου τόπου εγκατάστασης των Χίων προσφύγων στην Ερμούπολη και αν αναζητείται γεωμορφολογική ταύτιση; - Αν διαφοροποιείται η εγκατάσταση των Χίων, στον πολεοδομικό ιστό της Ερμούπολης, εμφανίζεται συμπυκνωμένη ή διάσπαρτη, μπορεί να εντοπισθεί πολεοδομικά στον χάρτη και πώς αυτό ερμηνεύεται; - Αν η οργάνωση του αστικού ιστού των Χίων διαφοροποιείται ή παρουσιάζει ομοιότητες με την προϋπάρχουσα κατάσταση στην Ερμούπολη, πώς σχετίζεται με τον αντίστοιχο πολεοδομικό ιστό της Χίου και αν υπάρχουν αναφορές που να το υποστηρίζουν; - Αν εμφανίζονται αναφορές στην αρχιτεκτονική της Ερμούπολης από τον τόπο προέλευσης, ποια στοιχεία διατηρούνται και ποια αλλοιώνονται ακολουθώντας την αρχιτεκτονική της Χίου και πώς αυτό ερμηνεύεται;

Abstract

Leivaditi Christina, Pervanas Nikolaos

“The urban and architectural imprint of internal migration in 19th century Greece. The case of the Chian Refugees in Syros”

In the 19th century the case of internal migration from the affected areas to liberated Greece is one of the most critical issues concerning the development of Greek urban centers. Among them extremely interesting is the case of Syros with the internal migration of Chians in the 19th century. The presentation aims to explore the architectural and urban imprint resulting from internal migration in Greece, focused on the case of population displacement in the 19th century from Chios to Syros. Its object is the urban fabric and the architectural works that emerged from the creation of Ermoupolis, with the refugees from Chios at the fore. Since 1822, there has been a population shift from Chios to Syros and its establishment in the areas of Vaporia and Metamorphosis (Vrontados) of Ermoupolis. These areas were selected for investigation due to the large concentration of the Chio's population. The research material consists of urban plans, aerial photographs, photographs, architectural drawings and sketches. The statement shall be composed in two parts, preceded by an introductory historical chapter. The first part concerns urban planning issues and the second part architectural. Each part is broken down into three sub-chapters, the first concerning Syros, the second Chios and the third the relationship between the two. The research questions that the statement, among others, will attempt to answer are: _How does the place of origin affect the selection of the new location of Chian refugees in Ermoupolis? Are they geomorphologically associated?

**Λειβαδίτη Χριστίνα, Τελειόφοιτος Αρχιτεκτονικής Σχολής Πολυτεχνείου
Κρήτης
e-mail: christin.livaditi@gmail.com**

**Πρεβενάς Νικόλαος, Τελειόφοιτος Αρχιτεκτονικής Σχολής Πολυτεχνείου
Κρήτης
e-mail: npervanas@isc.tuc.gr**

ΛΕΚΚΑ ANNA

«Σχέσεις Κυκλάδων και Κύπρου μέσα από την εικονιστική κεραμική του τέλους της Ύστερης Εποχής του Χαλκού»

Περίληψη

Μετά το τέλος της ανακτορικής περιόδου και στο πλαίσιο των αναστατώσεων που ακολούθησαν, πληθυσμιακές ομάδες μετακινούνται ως αποτέλεσμα βιοποριστικών αναγκών, εσωτερικών ανταγωνισμών, επιθέσεων ή και πειρατείας. Η συνύπαρξη διαφορετικής προέλευσης πληθυσμών δημιούργησαν κοινωνίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα. Οι νέες κοινωνίες πολεμιστών και αυτοδημιούργητων εμπόρων του 12ο αι. π.Χ., φυσική συνέπεια μίας περιόδου ανακατατάξεων, αυτοπροσδιορίζονται μέσω των εικονιστικών θεμάτων, που εξακολουθούν να γοητεύουν και εκφράζουν συχνά την έννοια της κοινότητας. Η ανανέωση των επαφών στην ανατολική Μεσόγειο καταδεικνύεται και από τις τεχνολογικές ομοιότητες, που παρατηρούνται στην εικονιστική κεραμική της περιόδου σε παραδείγματα που εντοπίζονται στις Κυκλάδες και την Κύπρο.

Abstract

Lekka Anna

“Relations between the Cyclades and Cyprus through the Pictorial pottery of the end of Late Bronze Age”

After the end of Palatial period and the upheavals that followed, population groups migrate as result of livelihood needs, internal competition, attacks or piracy. The coexistence of populations of different origin create societies, characterized by complexity. These new societies of warriors and self-made merchants of 12th century BC, which are the consequence of a period of turmoil, self-identified through the pictorial motives, that still fascinate and often express the meaning of community. The renewal of contacts in the eastern Mediterranean is demonstrated by the stylistic similarities, observed in the examples of Pictorial pottery from the Cyclades and Cyprus.

Λέκκα Άννα, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ
e-mail: annalekka@hotmail.com

ΛΕΜΠΕΣΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

«Νέες Τεχνολογίες στην οπτική τεκμηρίωση κινητών έργων τέχνης»

Περίληψη

Το Ελληνικό Ινστιτούτο Ολογραφίας είναι στην παγκόσμια πρωτοπορία με την ανάπτυξη μεταφερομένων οπτικών διατάξεων για την in-situ οπτική καταγραφή και τεκμηρίωση κινητών τεχνουργημάτων με ολογραφικές μεθόδους. Θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές της προτεινόμενης μεθόδου αποτύπωσης (με την χρήση λέιζερ) αντικειμένων πολιτιστικού ενδιαφέροντος σε Οπτικούς Κλώνους (ΟπτοΚλώνους) και η εν συνεχεία χρήση τους για μελέτη και έκθεση. Επίσης θα γίνει αναφορά με ζωντανή επίδειξη των αποτελεσμάτων των εργασιών καθώς και η πρακτική εμπειρία από εργασίες στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών, στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσ/νίκης, στο Μουσείο Φαμπερζέ της Αγ. Πετρούπολης και στο Μουσείο Κρατικών Θησαυρών της Μόσχας (Κρεμλίνο).

Abstract

“New Technologies in visual documentation of mobile artworks”

Lempesis Alkis

The Hellenic Institute of Holography is a world leader in the development and use of proprietary transportable setups for the in-situ optical recording and documentation of mobile artworks through holographic techniques. The presentation will elaborate on the basic principles of the proposed method for the recording of objects of cultural interest with the use of LASERs into unique optical clones (OptoClones) as well as their subsequent use for display and research. Reference to works and results of the Institute from the Byzantine & Christian Museum in Athens, from the Museum of

Byzantine Culture in Thessaloniki, from the Fabergé Museum in St. Petersburg and from the Diamond Fund in Moscow Kremlin will be made. These case-studies will be visually supported by a temporary exhibition of derived OptoClones.

**Λεμπέσης Ν. Αλκιβιάδης, οικονομολόγος, ιστοριοδίφης,
e-mail: AlkisLembessis@cs.com**

ΛΕΠΟΥΡΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

«Η προσφορά της νήσου Κέας στον απελευθερωτικό αγώνα του 1821»

Περίληψη

Από τους προεπαναστατικούς του 1821 χρόνους υπήρχε στην Κέα, όπως και στα άλλα νησιά του Αιγαίου, μια λανθάνουσα φιλελευθεροποίηση, γιατί οι Τούρκοι ενδιαφέρονταν αποκλειστικά για την είσπραξη των φόρων και άφηναν τη διοίκηση στους τοπικούς προεστούς. Αυτό συνέτεινε στην ανάπτυξη του αισθήματος της ελευθερίας.

Ο ερχομός του Λάμπρου Κατσώνη, η εγκατάστασή του στο λιμάνι της Κέας, που χρησιμοποίησε ως ορμητήριό του και ο γάμος του με την κόρη του προεστού Πέτρου Σοφιανού, Μαρουλιά, αναπτέρωσαν τις ελπίδες για λευτεριά.

Κατά τη διάρκεια του αγώνα πολλοί Κείοι οργανώθηκαν στη Φιλική Εταιρία και πολλοί συμμετείχαν στις διάφορες μάχες προσφέροντας και το αίμα τους. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών από τον Κιουταχί, κατά την οποία ο ήρωας Τριαντάφυλλος Λαζαρέτος επικεφαλής ομάδας αγωνιστών στάλθηκε από τον Φαβιέρο και δια μέσου «λογχών και πυροβολισμών» ανέβηκε στην Ακρόπολη και βοήθησε στη διάσωσή της.

Η μικρή Κέα πρόσφερε μεγάλες, δυσανάλογες με το μέγεθός της, θυσίες στον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων.

Abstract

Lepouras Stefanos

"The contribution of the island of Kea in the liberation struggle of 1821"

From its pre-revolutionary 1821 years existed in Kea, as in the other islands of the Aegean, a latent liberalism, because the Turks interested exclusively for the collection of taxes and left the administration to the local authorities. This contributed to the development of the sense of freedom.

The coming of Lambros Katsoni, his establishment in the Port of Kea, which he used as his base and his marriage to the daughter of Petros Sofianou, Maroulia, revived the hopes for freedom.

During the race many of them were organized in the «Friendly Company» and many participated in the various battles offering their blood. Special mention is made of the siege of the Acropolis of Athens by Kioutahi, during which the hero Triantafyllos Lazartos was sent by Favieros and through "spears and gunfire" climbed to the Acropolis and helped Rescue.

The small island of Kea offered a lot, disproportionate to its size, sacrifices in the

liberation struggle of the Greeks.

Λέπουρας Στέφανος, Ερευνητής-Ιστορικός. τ. Έπαρχος Κέας
e-mail: stefanoslepouras@yahoo.com

ΛΙΓΝΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

«Ο πρεσβύτερος Ιάκωβος Βαθόγλου, πρωτόπαπας Καρτεράδου Σαντορίνης και η συνδρομή του κατά την εποχή της Επανάστασης του 1821»

M.

ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ–ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ ΔΗΜ

«Ανασκαφές στην νησίδα Βρυοκαστράκι της Κύθνου (2018- 2020)»

Περίληψη

Την τριετία 2018-2020, η συνεργατική ανασκαφή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων συνεχίστηκε στην ανεξερεύνητη έως σήμερα νησίδα «Βρυοκαστράκι» που κατά την αρχαιότητα ήταν συνδεδεμένη με την ακτή και οριοθετούσε προς Δυσμάς το λιμάνι της αρχαίας πόλης της Κύθνου. Τα αποτελέσματα ήταν σημαντικά και οδήγησαν στην αναθεώρηση αρκετών δεδομένων για την κατοίκηση της θέσης και εμπλούτισαν σημαντικά τις γνώσεις μας για την ιστορία των Κυθνίων. Για πρώτη φορά η παρουσία κεραμικής και εργαλείων από οψιανό πιστοποίησαν την κατοίκηση της θέσης κατά την Πρωτοκυκλαδική Εποχή (3η χιλιετία π.Χ.). Στο Νότιο άκρο της νησίδας αποκαλύφθηκε ένα μνημειώδες ανάλημμα και ένας εξίσου μνημειώδης βωμός ενός σημαντικού ιερού των Γεωμετρικών – Κλασικών χρόνων. Ανάμεσα στα πολυάριθμα ευρήματα της περιοχής του ιερού συγκαταλέγονται και λίγα όστρακα της Υστεροελλαδικής III Γ περιόδου που για πρώτη φορά τεκμηριώνουν ανθρώπινη παρουσία στη θέση και κατά τον 12ο αιώνα π.Χ. Στο μέσον της νησίδας ανασκάφτηκε τρίκλιτη Παλαιοχριστιανική / Πρωτοβυζαντινή βασιλική με το «εγκαίνιον» κατά χώραν και πολλά μαρμάρια *spolia* (η πρώτη που ανασκάπτεται στο νησί). Τέλος, κατά μήκος της Ανατολικής πλευράς την νησίδας αποκλύφτηκε επίμηκες κτιριακό συγκρότημα (μήκ. 90 μέτρων) που περιλαμβάνει 15 ορθογώνια δωμάτια. Ο Δυτικός τοίχος του συγκροτήματος χρησίμευε και ως οχύρωση. Η αρχική χρήση του συγκροτήματος ανάγεται τουλάχιστον στα αρχαϊκά χρόνια αλλά οι έρευνες μέχρι σήμερα έχουν επικεντρωθεί στις φάσεις της Ύστερης Αρχαιότητας και των Πρωτοβυζαντινών χρόνων, έως δηλ. τον 8ο αιώνα που φαίνεται ότι εγκαταλείπεται η θέση. Ανάμεσα στα ευρήματα σημαντική θέση κατέχουν επιγραφές των κλασικών – ελληνοιστικών χρόνων που φωτίζουν άγνωστες πτυχές της ιστορίας και πολιτικής οργάνωσης των Κυθνίων.

Abstract

A. Mazarakis Ainian, D. Athanasoulis

“Excavations at the small islet Vryokastraki of Kythnos (2018-2020)”

During three excavation seasons, 2018-2020, the collaborative excavation of the University of Thessaly and the Ephorate of Antiquities of the Cyclades, was conducted on the hitherto non explored islet "Vryokastraki". The islet in antiquity was connected to the coast and bordered at the West the port of the ancient city of Kythnos. The results were important and led to the revision of several data concerning the habitation of the area and greatly enriched our knowledge of the history of the Kythnians. For the first time the presence of sherds and flakes and tool fragments of obsidian attest to habitation of the place during the Early Cycladic Period (3rd millennium BC). At the southern tip of the islet a monumental terrace and an equally monumental altar of an important sanctuary of the Geometric through the Classical periods was revealed. Among the numerous finds of the area of the sanctuary a few sherds of the Late Helladic IIC period were identified, suggesting that human presence at the site dates back to the 12th century BC. In the centre of the islet a three-aisled Old-Christian / Proto-Byzantine basilica was also excavated (the first on the island, with the consecration case in the apse and numerous smashed vases all around. Several marble spolia were incorporated in the walls and the paved floor of the church. Lastly, along the east side of the islet an elongated building complex (90 meters long) comprising 15 rectangular rooms was revealed. The western wall of the structure also served as a fortification. The initial use of the complex dates back at least to the Archaic period but the research to date has focused on the phases of Late Antiquity and Proto-Byzantine times, up to ca. the 8th century when the site seems to have been abandoned; among the finds from this edifice of special interest are several inscriptions of the Classical and Hellenistic periods that illuminate unknown aspects of the history and political organization of Kythnians.

**Μαζαράκης Αινιάν Αλέξανδρος, Καθ. Κλασικής Αρχαιολογίας Τμήμα Ιστορίας
Αρχαιολογίας και Ανθρωπολογίας, Παν. Θεσσαλίας
e-mail: amazarakisainian@yahoo.com**

**Αθανασούλης Δημήτριος, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ,
Διευθ. Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: dathanasoulis@culture.gr**

**ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ,
ΝΤΑΙΦΑ, ΚΟΡΝΗΛΙΑ-ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΛΕΝΗ**

«Ιεροί, Δήμιοι, ή Ίδιοι Οίκοι; «Αμφίσημα» οικοδομήματα στη Μάνδρα Δεσποτικού»

Περίληψη

Το πλούσιο αρχαϊκό τέμενος του Απόλλωνα που εντοπίστηκε πριν 20 χρόνια στη θέση Μάνδρα του Δεσποτικού, δυτικά της Αντιπάρου, αποτέλεσε τον κύριο πόλο ερευνητικού ενδιαφέροντος για την ακατοίκητη νησίδα. Ωστόσο, η εν εξελίξει ανασκαφή έχει φέρει στο φως μία εκτεταμένη εγκατάσταση της οποίας 22 κτήρια, που εκτείνονται χρονολογικά από την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου έως και την Ελληνιστική περίοδο, έχουν ήδη διερευνηθεί.

Το ζήτημα της χρήσης των κτηρίων αυτών είναι κεντρικό για την πλήρη κατανόηση και ανασύσταση της εγκατάστασης και του προσδιορισμού του ρόλου των αρχιτεκτονικών συστατικών του. Η αποσαφήνιση των δυσδιάκριτων όριων μεταξύ «κοσμικού» και «λατρευτικού» σε χωροταξικό επίπεδο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής ενός αυστηρού μεθοδολογικού πλαισίου.

Στο πλαίσιο Ερευνητικού Ευρωπαϊκού Προγράμματος προορισμένου για υποψήφιους διδάκτορες, επιχειρήθηκε η συστηματική μελέτη της αρχιτεκτονικής και της υλικής σκευής συγκεκριμένων οικοδομημάτων που χρονολογούνται πριν την διαμόρφωση του αρχαϊκού ιερού με στόχο τη διασαφήνιση της λειτουργίας του.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζεται η μεθοδολογία, αλλά και τα τεχνικά μέση αιχμής που υιοθετήθηκαν για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η φωτογραμμετρία, οι εφαρμογές Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (ΓΣΠ) και τα εφαρμοσμένα μαθηματικά (σύστημα στατιστικής ανάλυσης του «Ελάχιστου Αριθμού Ατόμων») επέτρεψαν την αποτελεσματικότερη συνδυαστική μελέτη των αρχιτεκτονικών καταλοίπων και των σχετιζόμενων κινητών ευρημάτων, και κατ'επέκταση τη βαθύτερη κατανόηση της εγκατάστασης στη θέση Μάνδρα.

Abstract

Mazarakis Ainian A., Alexandridou A., Daïfa I., Chatzinikolaou E.

The rich archaic temenos (*temple*) of Apollo, located 20 years ago in Mandra of Despotikon, west of Antiparos, was the main research pole for the uninhabited islet. However, the ongoing excavation has brought to light an extensive settlement of which 22 buildings, dating from the Early Iron Age to the Hellenistic period, have already been explored.

The issue of the use of these buildings is central to the full understanding and reconstruction of the settlement and the determination of the role of its architectural components. The clarification of the indistinguishable boundaries between "secular" and "religious" at the spatial level can be achieved through the application of a strict methodological framework.

In the framework of the European Research Program intended for doctoral candidates, a systematic study of the architecture and the material utensils of specific buildings dating back to before the formation of the archaic sanctuary was attempted in order to clarify its function.

This announcement presents the methodology, but also the technical means that have been adopted to achieve this goal. Photogrammetry, Geographic Information Systems (GIS) applications and applied mathematics (statistical analysis system of the "Minimum Number of Atoms" allowed the most effective combined study of architectural remains and related mobile findings, and consequently the location of the deeper Mandra.

**Μαζαράκης Αινιάν Αλέξανδρος, Καθ. Κλασικής Αρχαιολογίας Τμήμα Ιστορίας
Αρχαιολογίας και Ανθρωπολογίας, Παν. Θεσσαλίας
e-mail: amazarakisainian@yahoo.com**

**Νταϊφά Κορνηλία, Αρχαιολόγος, Υποψήφια Διδάκτωρ Παν/μίου Θεσσαλίας
e-mail: kodaifa@yahoo.gr**

Αλεξανδρίδου Αλεξάνδρα, Επίκουρη Καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας,

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
e-mail: alexandraalexandridou@gmail.com

Χατζηνικολάου Ελένη, Υποψήφια διδάκτωρ Παν/μίου Θεσσαλίας
e-mail: elchatzinikolaou@hotmail.com

ΜΑΛΑΓΑΡΔΗ ΝΑΣΗ

«Εικόνες σε αρχαϊκά αττικά αγγεία και το μεταλλουργικό εύρημα στο Ξώμπουργο»

Περίληψη

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως αφετηρία την μελέτη ενός αττικού μελανόμορφου σκύφου από το μουσείο του Λούβρου, ο οποίος ανήκει μια περιορισμένη σειρά πέντε αγγείων διακοσμημένων με παρόμοιες παραστάσεις που θεωρούνται αινιγματικές και έχουν προκαλέσει συζητήσεις και διαφωνίες.

Η έρευνα αυτών των παραστάσεων επέτρεψε να διακρίνουμε κάποιες πτυχές της ζωής των ανθρώπων του μόχθου στην Ελλάδα του 6ου αι. π.Χ., τον τρόπο που μάθαιναν και εκτελούσαν τις εργασίες τους και πως γιόρταζαν με τελετές αυτή τους την δραστηριότητα.

Κυρίως όμως αυτή η έρευνα ήταν η ευκαιρία να φωτιστούν με καινούργιο τρόπο ευρήματα ανασκαφών, όπως αυτό του λάκκου μίξης μετάλλου στο Ξώμπουργο της Τήνου και να επιβεβαιωθούν θαρραλέες και νουνεχείς ερμηνευτικές υποθέσεις εργασίας των ανασκαφών.

Abstract

Malagardi Nasi

“Images sur des skyphoi archaïques attiques et travaux de métallurgie à Xobourgo”

Un skyphos attique à figures noires du musée du Louvre, appartenant à une série restreinte de cinq vases dont les représentations prêtent à discussion et sont considérées comme énigmatiques, a été à l'origine d'une recherche ayant comme objectif de comprendre le sens de ces images rares.

Cette recherche a permis d'entrevoir des fractions de la vie des ouvriers manœuvres et des artisans en Grèce au VIe siècle, leurs méthodes de travail, leurs pratiques formatrices et cérémonies rituelles pour fêter leur travail.

Elle a surtout offert l'occasion de projeter une lumière nouvelle sur certaines trouvailles de fouilles, comme celle de la fusion de métal de Xobourgo à Ténos, de sorte de confirmer certaines hypothèses judicieuses des fouilleurs.

Μαλαγαρδή Νάση, Archéologue-Historienne, Chargée des Recherches honoraire,
Chargée de Mission au département des Antiquités Grecques, Etrusques et Romaines
du musée du Louvre

e-mail: nassimalaga@gmail.com

Τηλ : 210 7212361

MALLINSON KRISTINE AND CARTER TRISTAN

«Μία Μινωική λίθινη κουτάλα από τη Στελίδα της Νάξου: μία περίπτωση κνωσιακής θρησκευτικής επιρροής στις Κυκλάδες»

Περίληψη

Ενώ ήταν κυρίως παλαιολιθικός χώρος, οι εργασίες στη Στελίδα (ΒΔ Νάξος) το 2019 αποκάλυψαν ίχνη τελετουργικής δραστηριότητας της εποχής του Χαλκού στην υψηλότερη κορυφή της. Ενώ μεγάλο μέρος του υλικού πολιτισμού του ιερού κορυφής ήταν τοπικό, οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο επηρεάστηκαν σαφώς από τις σύγχρονες κρητικές («μινωικές») θρησκευτικές πρακτικές. Σε αυτήν την αφίσα αναφέρουμε ένα σημαντικό τέχνηρο, μια πέτρινη «κουτάλα» από μάρμαρο με λωρίδες από αμφιβολίτη. Αυτός ο τύπος αγγείου έχει από καιρό συνδεθεί με τη Νεοανακτορική Κρήτη, που ταξινομείται ως Τύπος 23 στα Λίθινα Μινωικά Αγγεία του Warren (1969), χρονολογούμενα στη MM III - LMI. Ενώ η πρώτη ύλη δεν είναι απίθανο να έχει ναξιακή προέλευση, πιθανώς η πηγή στον Κινίδαρο απέχει 12 χλμ. ανατολικά, αυτή η πέτρα χρησιμοποιήθηκε επίσης από κρήτες λιθοξόους, υποδηλώνοντας ότι η κουτάλα θα μπορούσε να είναι μία από τις λίγες γνήσιες κρητικές εισαγωγές στο ιερό. Η σημασία αυτού του κομματιού είναι πολλαπλή: (i) λίθινες κουτάλες βρίσκονται μόνο σε τελετουργικά context, (ii) μόνο δέκα παραδείγματα είναι γνωστά εκτός Κρήτης, εκ των οποίων επτά προέρχονται από ιερά κορυφής (έξι από τον Άγιο Γεώργιο στα Κύθηρα και ένα από τον Τρούλλο στην Κέα), με έναν άλλο από τους τάφους των Μυκηνών, (iii) ότι τα αγγεία αυτά φέρονται να χρησιμοποιούνταν σε θυσιαστήριες τελετουργίες και (iv) ότι αυτά τα αγγεία συνδέονταν ειδικά με το θρησκευτικό προσωπικό της Κνωσού. Εδώ υποστηρίζουμε ότι το παράδειγμα της Στελίδας υποστηρίζει μια πιο κατευθυνόμενη, κνωσιακή επιρροή στις ελίτ της Νάξου στην ύστερη εποχή του Χαλκού, αντί να εκλαμβάνει το ιερό κορυφής ως αντανάκλαση των κρητικών θρησκευτικών πρακτικών γενικότερα.

Abstract

“A Minoan Stone Ladle from Stelida, Naxos: A Case for Knossian Religious Influence in the Cyclades”

While primarily known as a Palaeolithic site, work at Stelida (NW Naxos) in 2019 revealed traces of later Bronze Age ritual activity atop its highest peak. While much of the peak sanctuary’s material culture was local, the activities being performed at the site were clearly influenced by contemporary Cretan (‘Minoan’) religious practices. In this poster we detail one significant artefact, a stone ‘ladle’ of marble with amphibolitic banding. This vessel type has long been associated with Neopalatial Crete, classified as Type 23 in Warren’s Minoan Stone Vases (1969), dated to MM III - LMI. While the raw material is not inconsistent with a Naxian origin, potentially from a source at Kinidaros 12 km to the east, this stone was also used by Cretan lapidaries suggesting that the ladle could be one of a few genuine Cretan imports at the sanctuary. The significance of this piece is manifold: (i) stone ladles are only found in ritual contexts, (ii) only ten examples are known from outside of Crete, of which seven came from peak sanctuaries (six from Agios Georgios on Kythera, and one from Troullos on Kea), with another from the Mycenae Shaft Graves, (iii) that these vessels were allegedly employed in sacrificial rituals, and (iv)

that these vessels were specifically associated with the religious personnel of Knossos. Here we argue that the Stelida example argues for a more directioned, Knossian influence over the later Bronze Age elites of Naxos, rather than seeing the peak sanctuary as a reflection of Cretan religious practices more generally.

**Mallinson Kristine, University of Missouri USA,
e-mail: kamqbb@mail.missouri.edu**

**Carter Tristan, Professor of Archaeology, McMaster University Canada
e-mail: stringy@mcmaster.ca**

ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

«Αγροτικός χώρος και αγροτικές εγκαταστάσεις στην Κύθνο (Θερμιά). Σημειώσεις εργασίας»

Περίληψη

Σκοπός της έρευνας είναι η συμβολή στη μελέτη της οργάνωσης του αγροτικού χώρου και της αρχιτεκτονικής των αγροτικών κατασκευών στην Κύθνο (Θερμιά) κατά τον 20ο αιώνα, πριν από την εγκατάλειψη της παραδοσιακής γεωργίας στο νησί. Η έρευνα βασίζεται στην αρχιτεκτονική τεκμηρίωση (αποτύπωση και φωτογράφιση) διαφόρων αγροτικών κατασκευών και σε προφορικές μαρτυρίες που καταγράφηκαν από τον γράφοντα κατά το διάστημα από τις 29 Ιουνίου ως τις 2 Ιουλίου 2018.

Ο αγροτικός χώρος στην Κύθνο ήταν χωρισμένος σε "χωράφια" με έκταση από 7-8 ως 100 στρέμματα, τα οποία καλλιεργούνταν εκ περιτροπής ανά έτος. Παλαιότερα στην Κύθνο έσπερναν και στάρι (μιγάδι) αλλά στα νεώτερα χρόνια, από τα μέσα του 20ου αιώνα και μετά, έσπερναν μια τοπική ποικιλία κριθαριού, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας αγόραζε η ζυθοποιία ΦΙΞ. Η καλλιέργεια του κριθαριού εγκαταλείφθηκε σταδιακά από τη δεκαετία του 1970 ως τη δεκαετία του 1990 εξ αιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού. Το καλοκαίρι για τρεις-τέσσερις μήνες, από τα μέσα Μαΐου ως τα τέλη Σεπτεμβρίου οι γεωργοί ζούσαν στα χωράφια τους για να μαζέψουν τη σοδειά τους. Τα χωράφια ήταν περιφραγμένα με τοίχους από ξερολιθιά και στις περισσότερες περιπτώσεις διέθεταν μίαν αγροτική κατοικία, που λεγόταν κελί ή, σε περιπτώσεις μεγαλύτερων και μεγαλύτερων αξιώσεων κτίσματα, καλυβάρα, ένα μαντρί για το σταβλισμό των ζώων (βοδιών, μουλαριών, γαϊδουριών, κατσικιών και προβάτων) και ένα αλώνι. Η μελέτη της αρχιτεκτονικής των αγροτικών αυτών κτισμάτων παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για την έρευνα της "παραδοσιακής" αρχιτεκτονικής του νησιού αλλά και των Κυκλάδων γενικότερα.

Abstract

Mamaloukos Stavros

“Rural space and rural buildings in Kythnos (Thermia). Working notes”

The purpose of the research is the contribution to the study of the organization of rural space and the architecture of the rural buildings in Kythnos (Thermia) during the 20th century, before the abandonment of traditional agriculture on the island. The research is based on architectural documentation via measured drawings and photographs of various rural structures and on oral testimonies recorded by the author during the period from June 29 to July 2, 2018.

The rural space in Kythnos was divided into "fields" with an area of 0,7-0,8 to 10 hectares, which were cultivated in rotation each year. In the past, wheat (migadi) was also sown in Kythnos, but in recent years, from the mid 20th century onwards, a local variety of barley, most of which was bought by the FIX brewery, was cultivated. Barley cultivation was gradually abandoned from the 1970s to the 1990s due to the development of tourism. In the summer, for a period of three or four months, from mid-May to the end of September, farmers used to live in their estates to harvest their crops. The estates were fenced with dry stone masonry walls and in most cases had a rural house, called the keli (cell) or, in the cases of larger and more elaborated buildings, kalyvara (i.e. large hut), a corral for housing animals (oxen, mules, donkeys, goats and sheep), and a threshing floor. The study of the architecture of these rural buildings is of great interest for the research of "traditional" architecture of the island of Kythnos, but also of the Cyclades in general.

Μαμαλούκος Σταύρος, Αρχιτέκτων - Αναστηλωτής, Πανεπιστήμιο Πατρών
e-mail: smamaloukos@geam-mnimeio.gr

ΜΑΡΙΝΑΚΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

«Ο Φολεγάνδριος “Μεγαλοβιομήχανος” Αντώνιος Κ. Γεράρδος »

Περίληψη

Ο Αντώνιος Κων. Γεράρδος γεννήθηκε το 1856 και απεβίωσε το 1920, όπως προκύπτει και από την συλλυπητήρια επιστολή που απέστειλε στην χήρα του, στις 6/2/1920, ο «Εν Κων/πόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος». Σύζυγος του Αντωνίου υπήρξε η Μαρία, θυγατέρα του επί 30ετίαν Δημάρχου Φολεγάνδρου Νικολάου Ι. Γεράρδη. Το ζευγάρι απέκτησε 6 παιδιά: τον Κωνσταντίνο (1901), την Δέσποινα ή Δέσπω (1902), την Ερατώ (1903), τον Νίκο (1905), την Ρέα και την Ηλέκτρα, δεν κατάφερε όμως να δει απογόνους από τα τέκνα του, τρία εκ των οποίων χάθηκαν από φυματίωση. Ιδιαίτερη σημασία για την θέση και το ρόλο του πρωτότοκου Αντωνίου στην οικογενειακή επιχείρηση, μετά τον θάνατο του πατέρα του, έχει και το έγγραφο της 21ης Απριλίου 1899, στο οποίο αναγράφονται τα ακόλουθα: «Λαμβάνομεν την τιμήν να σας πληροφορήσωμεν ότι, μετά τον θάνατον, εν έτει 1890, του πολυκλαύστου ημών πατρός Κ.Α. Γεράρδου, συνεπεία οικογενειακής συνεννοήσεως, αποβάντες μόνοι συνέταιροι και ιδιοκτήται του εμπορικού αυτού οίκου και εργοστασίου βιβλιοδετικής αναλαμβάνομεν από της σήμερον την επωνυμίαν «Αδελφοί Γεράρδοι», η υπογραφή της οποίας ανατίθεται τω ημετέρω κυρίω Αντωνίω Κ. Γεράρδω, ο οποίος θα υπογράφη ως κάτωθι». Στο «Κυκλαδικόν Ημερολόγιον 1907», στο άρθρο για την Φολεγάνδρο αναφέρονται τα εξής: «Πρώτος ο αείμνηστος Κωνσταντίνος Α. Γεράρδος ιδρύσατο εν Κων/πόλει προ 40 ετών εργοστάσιον βιβλιοδετικής το οποίον δια της δραστηριότητος και τελείας

περί την βιβλιοδετική τέχνη γνώσεώς του προήγαγε λαμπρώς αναδείξας το άριστον και τελειότατον των εν Κωνσταντινουπόλει τοιούτων. Την διεύθυνσιν του λαμπρού τούτου καταστήματος μετά την αποβίωσιν του ιδρυτού του αναλαμβάνοντες οι υιοί αυτού Αντώνιος και Νικόλαος και επί το τελειότερον μεταρρυθμίσαντες κατέστησαν τούτο το πρώτιστον και μοναδικόν των εν Κων/πόλει τοιούτων εργοστασίων». Το «Τυπογραφείον-Βιβλιοδετείον-Καταστιχοποιείον- Γραμμογραφείον» του Αντωνίου Κ. Γεράρδου, βρισκόταν στην οδό Κιουτσούκ Χενδέκ 29-31, στο Πέραν, και η επιχείρησις λειτουργούσε ήδη από το 1848. Πρέπει να σημειωθεί, τέλος, ότι στις αρχές του 20^{ου} αι., ο Αντ. Κ. Γεράρδος συμμετείχε και στην εταιρεία «Βιβλιοπωλεία Δεπάστα-Σφύρα-Γεράρδου», τα οποία εκτός του κεντρικού τους καταστήματος στην Κωνσταντινούπολη διέθεταν επίσης υποκαταστήματα τόσο στη Θεσσαλονίκη (οδός Φραγκομαχαλά, παραπλεύρως της Δυτικής Εκκλησίας), όσο και στην Σμύρνη (παρά το Εφορείον του ναού Αγίας Φωτεινής), όπως πιστοποιείται από έγγραφα και επιστολόχαρτα της εταιρείας.

Abstract

Marinaki Katerina

"The Industrialist Antonios K. Gerardos from Folegandros"

Antonios Kon. Gerardos was born in 1856 and died in 1920, as it appears from the letter of condolence sent to his widow, on 6/2/1920, by the "Hellenic Philological Association in Constantinople". Antonios' wife was Maria, the daughter of the 30-year-old Mayor of Folegandros Nikolaos I. Gerardis. The couple had 6 children: Konstantinos (1901), Despina or Despo (1902), Erato (1903), Nikos (1905), Rea and Electra, but failed to see offspring of their children, three of which were lost to tuberculosis. Of particular importance for the position and role of the eldest son Antonios in the family business, after the death of his father, is the letter of April 21, 1899, which states the following: "We take the honor to inform you that, after his death, in the year 1890, of our multi-faceted father K.A. Gerardou, as a result of family reconciliation, are the only surviving partners and the owner of this trading house and bookbinding factory, we undertake from today the name "Gerardo Brothers", the signature of which is assigned to the following day, Mr. Antonio K. Gera. In the "Cycladic Diary 1907", the article about Folegandros states the following: the best and most perfect of those in Constantinople. After the death of its founder, his sons Antonios and Nikolaos took over the management of this brilliant store and, when it was completely reformed, they made this the first and only one of such factories in Constantinople ". The "Printing-Bookbinding-Cataloging-Scripting" of Antonios K. Gerardos, was located at 29-31 Kiutsuk Hendek Street, in Peran, and the company had been operating since 1848. It should be noted, finally, that in the early 20th century Ant. K. Gerardos also participated in the company "Bookstores Depasta-Sfyra-Gerardou", which in addition to their main store in Istanbul also had branches in Thessaloniki (Frangomachala Street, next to the Western Church), and in Smyrna (beside the Ephorate church of Agia Fotini), as certified by documents and letterheads of the company.

**Μαρινάκη Αικατερίνη, Δημοσιογράφος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Τομέας
Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας - Τμήμα Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: katermarinaki@yahoo.gr**

ΜΑΡΙΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

«Η Τήνος των Κλασικών Χρόνων: Αττική κεραμική από το νεκροταφείο του Ξώμπουργου»

Περίληψη

Το Ξώμπουργο αποτελούσε το κύριο πολιτικό και οικονομικό κέντρο της Τήνου από την εποχή του Σιδήρου έως και την ύστερη Κλασική περίοδο.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στο τελευταίο κομμάτι αυτού του χρονικού ορίζοντα, παρουσιάζοντας τα πρώτα αποτελέσματα της μελέτης του συνόλου της λεπτής κεραμικής από τη συστηματική ανασκαφή του Πανεπιστημίου Αθηνών στο νεκροταφείο του Ξώμπουργου στη θέση Βαρδαλάκος.

Το υλικό που παρουσιάζεται καλύπτει τον 5 ο και τον 4 ο αιώνα π.Χ. και προέρχεται κυρίως από το νότιο τμήμα του νεκροταφείου, όπου εντοπίστηκαν οι ταφές, και σε μικρότερο βαθμό από τα ταφικά μνημεία που έχουν ερευνηθεί βορειότερα. Περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο μελαμβαφή αλλά και ερυθρόμορφα αγγεία υψηλής ποιότητας, τα οποία τουλάχιστον μακροσκοπικά φαίνεται να έχουν Αττική προέλευση και επιτρέπουν την εξέταση ζητημάτων διακίνησης και κατανάλωσης Αττικής κεραμικής στις Κυκλάδες κατά την περίοδο αυτή. Στόχος είναι να παρουσιαστούν για πρώτη φορά τα τυπολογικά χαρακτηριστικά αυτού του κεραμικού συνόλου που προέρχεται από το μόνο υπό μελέτη υλικό αυτής της φύσεως και χρονολόγησης από την Τήνο. Το υλικό εξετάζεται στο πλαίσιο του ίδιου του νεκροταφείου αλλά και ως προς τον τρόπο που η Αττική λεπτή κεραμική ενσωματωνόταν στη συμβολική γλώσσα των ταφικών εθίμων και στην κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα της τοπικής κοινότητας κατά την περίοδο χρήσης του νεκροταφείου.

Abstract

Marini Christina

“Classical Tenos. A view from the Attic pottery from the cemetery of Xobourgo”

The site of Xobourgo constituted the major political and economic centre on the island of Tenos from the Iron Age down to the Late Classical period.

The present paper focuses on the latter part of this wide chronological horizon, presenting the first results of the ongoing study of the fine ceramic assemblage from the systematic excavation of the University of Athens at the local cemetery of Vardalakos.

The material dating to the 5th and 4th centuries BC discussed here originates mainly from the southern part of the cemetery, where the tombs are located, and to a lesser extent from the burial monuments investigated north of them. It comprises primarily black-graze vessels as well as red figure specimens of high quality, which upon macroscopic observation suggest an Attic provenance and offer a fresh perspective into the distribution and consumption of Attic pottery in the Cyclades

during this period.

The paper aims to provide the first overview of the typological variability of this original material, whose significance stems from the fact that it is the only assemblage of this nature and date that is currently under study from Tenos as a whole. It examines its contextual associations and its implications for understanding the ways Attic finewares were connected with the negotiation of identities in the symbolic language of the mortuary ritual as well as the socio-political realities within the local community during the use of the cemetery in the Classical period.

Μαρίνη Χριστίνα, Δρ. Αρχαιολογίας Univ. of Oxford
e-mail: chris.ev.marini@gmail.com

ΜΑΥΡΙΔΗΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ

«Πρόγραμμα προστασίας και έρευνας των αρχαιολογικών σπηλαίων των Κυκλάδων.
Πρώτα αποτελέσματα»

Περίληψη

Το συνεχιζόμενο πρόγραμμα εντοπισμού, προστασίας και έρευνας των αρχαιολογικών σπηλαίων των Κυκλάδων της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας του ΥΠΠΟΑ έχει ως στόχο τη συστηματική καταγραφή για πρώτη φορά των μνημείων αυτών στην εν λόγω περιοχή. Η έρευνα (εξερεύνηση/εντοπισμός, ανασκαφή, επιφανειακή περισυλλογή) γίνεται παράλληλα με δράσεις παρουσίασης του σπηλαιολογικού πλούτου των νησιών στο κοινό με σκοπό να γίνει ευρύτερα γνωστή και κατανοητή η σημασία των φυσικών αυτών μνημείων αρχαιολογικών χώρων και επομένως η συνειδητή προστασία και διατήρησή τους. Η έως τώρα έρευνα σε νησιά όπως η Πάρος, η Νάξος, η Σαντορίνη, η Ηρακλεία αναδεικνύει τη σημασία των σπηλαίων στην αρχαιολογική έρευνα των νησιών του κεντρικού Αιγαίου. Τα ευρήματα που έχουν εντοπιστεί μέχρι τώρα χρονολογούνται από την Εποχή του Λίθου έως και τα νεότερα χρόνια. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα προκαταρκτικά αποτελέσματα των έως τώρα ερευνών.

Abstract

Mavridis Theofanis

“Research Project for protection and study of the Cycladic caves”

The ongoing project by the Ephoreia of Palaeoanthropology and Speleology of the Ministry of Culture and Sports to preserve and explore caves with archaeological significance in the Cyclades aims to for the first time systematically locate and

register these particular sites in the southern Aegean islands. The fieldwork is accompanied by public archaeology activities designed to help local communities understand the importance of caves for archaeological, palaeontological, environmental, and other kinds of research. Surveys and excavations on islands such as Paros, Naxos, Santorini, Irakleia and others have demonstrated the significance of cave sites for the Cycladic archaeology from earlier prehistory to modern times. We present here the preliminary results of the ‘Cyclades Caves Research Project’.

**Μαυρίδης Θεοφάνης, Δρ. Αρχαιολόγος,
Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας ΥΠΠΟΑ,
Collaborateur scientifique à l’Université Libre de Bruxelles
e-mail: fanismavridis@gmail.com**

ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΤΑΤΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΤΣΙΛΙΓΓΙΡΗ ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΤΑΝΙΔΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ

«Παραδοσιακή μελισσοκομία και λιθόκτιστες κατασκευές στο νησί της Άνδρου»

Περίληψη

Η παραδοσιακή μελισσοκομία της Άνδρου διέφερε από αυτή των άλλων νησιών των Κυκλάδων και γενικότερα των νησιών του Αιγαίου. Σε αυτήν απαντούσε ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός παραδοσιακών τύπων κυψελών, γεγονός μοναδικό για έναν τόσο μικρό χώρο. Υπήρχαν κυψέλες που συνέχιζαν τη μακραίωνη κυκλαδίτικη παράδοση (πήλινες οριζόντιες μονόστομες – «κανόνια») σε παράλληλη χρήση με τύπους επίστομων κυψελών (κωνικά και καμπανόσχημα μελισσοκόφια, πήλινες «καμπάνες», σανιδένιες πυραμιδόσχημες, κυλινδρικές από κουφωμένο κορμό) και κυψέλες που εκμεταλλεύονταν φυσικά κοιλώματα ή «κυψέλες-ντουλάπια».

Κατά την παραδοσιακή άσκηση της μελισσοκομίας στο νησί χρησιμοποιούνταν θυρίδες («θυρίδες», «παραθύρες»), στις οποίες τοποθετούνταν για προστασία οι κινητές κυψέλες. Οι θυρίδες ωστόσο της Άνδρου διέφεραν στην πλειονότητά τους από τις αντίστοιχες των άλλων νησιών των Κυκλάδων, καθώς αποσκοπούσαν κυρίως στην προστασία επίστομων κυψελών. Διέθεταν συνήθως μικρό βάθος και, όσον αφορά στην αρχιτεκτονική τους, ήταν σε χρήση όλοι σχεδόν οι τύποι θυρίδων που έχουν καταγραφεί παγκοσμίως.

Στο βόρειο τμήμα της Άνδρου, εκτός των κινητών τύπων κυψελών, απαντούσαν και λιθόκτιστες κατασκευές με μη μετακινούμενους τύπους κυψελών. Αυτές ήταν οι «μελισσοσπηλιές», τα «σπηλιοντούλαπα», οι μονόστομες και δίστομες «κυψέλες-ντουλάπια», οι «μελισσότοιχοι» και τα μοναδικά στην Ελλάδα «μελισσόσπιτα». Όλες οι εν λόγω κατασκευές και κυψέλες εξετάζονται σχολαστικά σε ό,τι αφορά τόσο την κατασκευή και τον τρόπο λειτουργίας τους, όσο και την πιθανή τους προέλευση ή τη σχέση με αντίστοιχες κατασκευές περί τη Μεσόγειο.

Η ανακοίνωση βασίζεται κυρίως σε έρευνα πεδίου, η οποία πραγματοποιήθηκε στο νησί από το Εργαστήριο Βιογεωγραφίας και Οικολογίας του Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στο πλαίσιο του έργου LIFE TERRACESCAPE. Η έρευνα εστίασε πρωτίστως στα «μελισσόσπιτα», από εθνολογική, γεωγραφική και αρχιτεκτονική άποψη: (1) ελήφθησαν πληροφορίες από παλιούς μελισσοκόμους που είχαν ασκήσει στο παρελθόν μελισσοκομία σε αυτά και (2) χαρτογραφήθηκαν και αποτυπώθηκαν σχεδιαστικά όλες οι υφιστάμενες

κατασκευές, με παράλληλη δημιουργία τρισδιάστατων μοντέλων των κτισμάτων, με τη χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (ΣμηΕΑ-drones).

Abstract

Georgios Mavrofridis, Georgios Tataris, Evrydiki Tsilingiri, and Theodora Petanidou

“Traditional beekeeping and stone-built structures on Andros Island”

The traditional beekeeping of Andros Island differed from that of the rest of the Cycladic islands and generally those of the Aegean. This was because on Andros there was a remarkably large number of traditional types of hives used, which is striking considering the island’s limited surface. Hive types used included one-end opened ceramic hives, according to the long-lived Cycladic tradition; vertical open-bottomed hives (viz. conical and bell-shaped wicker skeps, ceramic “bells”, pyramid-shaped plank hives, and cylindrical hives made of a hollowed trunk); and hives that took advantage of natural concavities, the “doulapia” (cupboard) hives.

Practicing traditional beekeeping on the island of Andros was carried out in bee boles wherein the movable hives were placed. Most of the bee boles on Andros differed from those on other islands, as they were made mainly to protect open-bottomed hives. Bole depth was usually small, their architecture encompassing all types of similar structures recorded worldwide.

Besides movable hive types, on the north part of Andros stone-built structures with non-movable hives were used. These included the “melissospilies” (bee caves), the “spiliodoulapa” (cave cupboards), the “doulapia” (cupboard hives), the “melissotihoi” (bee-walls), and the “melissospita” (bee-houses), the latter being unique to northern Andros over the entire Greek territory. We studied all the above structures and hives in terms of construction/architecture, function, history and provenance considering in parallel structures of a kind around the Mediterranean.

The results to be presented here stem mainly from fieldwork carried out on the island of Andros by the Laboratory of Biogeography and Ecology of the Department of Geography (University of the Aegean) in the frame of the project LIFE TERRACESCAPE. The research primarily focused on the “bee-houses” from the ethnology, geography and architecture viewpoints. In particular we: 1) gathered information by interviewing old beekeepers who practiced beekeeping with “bee houses” in the past; 2) we mapped and documented with 3-D models all the existing structures using unmanned aerial vehicles (UAV-drones).

**Μαυροφρύδης Γιώργος, Αρχαιολόγος - Μελισσοκόμος, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
e-mail: mavrofridis@geo.aegean.gr**

**Τάταρης Γεώργιος, Περιβαλλοντικός Χαρτογράφος – Πολ. Μηχανικός, Υπ. Διδάκτωρ, Τμ. Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
e-mail: t.petanidou@aegean.gr**

**Τσιλιγγίρη Ευριδίκη, Αρχιτέκτον Μηχανικός, Εφορεία Αρχαιοτήτων Λέσβου.
e-mail: t.petanidou@aegean.gr**

Πετανίδου Θεοδώρα, Καθ. Οικολογίας - Οικογεωγραφίας, Τμήμα Γεωγραφίας,

ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

«Πήλινες κυψέλες και πρακτικές μελισσοκομίας στα νησιά των Κυκλάδων»

Περίληψη

Το συνηθέστερο υλικό για την κατασκευή παραδοσιακών κυψελών στα νησιά των Κυκλάδων ήταν ο πηλός και σε αυτή σημαντική ήταν η συμβολή των αγγειοπλαστών της Σίφνου. Στα Κυκλαδονήσια απαντούσαν όλοι οι δυνατοί τύποι πήλινων κυψελών :α) ο οριζόντιος μονόστομος, ο οποίος τυγχάνει της ευρύτερης εξάπλωσης β) ο οριζόντιος δίστομος στην κατά το μάλλον ή ήττον κυλινδρική μορφή του γ) ο οριζόντιος δίστομος σχήματος κόλουρου κώνου δ) ο κάθετος ανάστομος κινητής κηρύθρας και ε) ο κάθετος επίστομος. Υπάρχουν και κάποιες ιδιότυπες πήλινες κυψέλες, οι οποίες προέκυπταν από επεμβάσεις των ίδιων των μελισσοκόμων σε ήδη κατασκευασμένα αγγεία με σκοπό να τα προσαρμόσουν στις ανάγκες τους.

Εξετάζεται η εξάπλωση έκαστου τύπου πήλινης κυψέλης στα νησιά, καθώς και οι μέθοδοι άσκησης μελισσοκομίας μαζί του. Ο οριζόντιος μονόστομος τύπος στα περισσότερα των νησιών, όπως και ο κάθετος επίστομος (στην Άνδρο) τοποθετούνται για προστασία εντός ειδικών θυρίδων σε ξηρολιθικούς τοίχους, ιδίως αυτούς των αναβαθμίδων. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μελισσοκόμοι κατασκεύαζαν λιθόκτιστες περίκλειστες κατασκευές εντός των οποίων τοποθετούσαν τις πήλινες κυψέλες τους. Η παραδοσιακή μελισσοκομία είχε στην πλειονότητα των νησιών αποκλειστικά στατικό χαρακτήρα, σε κάποιες ωστόσο περιπτώσεις ασκούσαν νομαδική μελισσοκομία με πήλινες κυψέλες, είτε από το σύνολο των τοπικών μελισσοκόμων (Ιος) είτε από μέρος αυτών (Κέα, Αμοργός).

Εξετάζονται επίσης τα μελισσοκομικά ευρήματα (πήλινες κυψέλες, πώματ) που ήρθαν στο φως από την αρχαιολογική σκαπάνη στις Κυκλάδες. Η σύγκριση των ευρημάτων αυτών με τα εθνογραφικά τους παράλληλα δεικνύει όμοιους χειρισμούς για την αντιμετώπιση μελισσοκομικών προβλημάτων που ταλάνιζαν διαχρονικά τον Κυκλαδίτη μελισσοκόμο.

Η ανακοίνωση βασίζεται, πέραν φυσικά της υπάρχουσας σχετικής βιβλιογραφίας, στη μελέτη των Πήλινων κυκλαδίτικων κυψελών και των παρελκόμενων τους που εκτίθενται στη Μουσειακή Συλλογή του Ινστιτούτου Γεωπονικών Επιστημών, καθώς και σε πληροφορίες αντλημένες από επιτόπιες έρευνες λαογράφων του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, αλλά και ερασιτεχνών ερευνητών, δασκάλων κυρίως, που απαντούν στο Αρχείο Χειρογράφων του εν λόγω Κέντρου.

Abstract

“Ceramic Hives and Beekeeping Practices on the Islands of the Cyclades”

Georgios Mavrofridis

The commonest material to make traditional hives on the islands of the Cyclades was clay and in this respect the contribution of the potters of Sifnos was pivotal. All

the types of ceramic hives occurred on the islands of the Cyclades: a) horizontal open-at-one-end, which was the most widespread; b) horizontal open-at-both-ends, more or less cylindrical; c) horizontal open-at-both-ends shaped as a truncated cone; d) vertical open-at-top movable-comb hives; e) vertical open-at-bottom. There were also some uncommon ceramic hives, which came as a result of interventions by the beekeepers themselves. They reworked certain already made vessels in an effort to adjust them to their needs.

The diffusion of each ceramic hive type on the islands is examined next to the beekeeping practices involving each of them. On most islands, the horizontal open-at-one-end as well as the vertical open-at-bottom hive types (on Andros) used to be placed inside bee boles of dry-stone walls, especially terrace walls, in order to be protected. In many cases, the beekeepers constructed stone-built enclosed spaces, inside which they placed their ceramic hives. Traditional beekeeping was static on most of the islands. However, in some cases migratory beekeeping was practiced too and ceramic hives were used either by every beekeeper (Ios) either by some beekeepers only (Kea, Amorgos).

The beekeeping finds (ceramic hives and lids) that the archaeological investigations on the Cyclades have brought to light are examined as well. The comparison of these finds with their traditional counterparts indicates that similar operations were carried out, while dealing with beekeeping problems, which troubled the beekeepers of the Cyclades in time.

The presentation is based not only on the existing bibliography, but also on thorough research undertaken in the Manuscripts Archive of the Hellenic Folklore Research Center, Academy of Athens. This archive includes information gathered during fieldwork by the ethnographers of the Center and other researchers. Furthermore, the presentation is based on the study of ceramic Cycladic hives, which are exhibited in the museum collection of the Institute of Agricultural Sciences.

**Μαυροφρύδης Γιώργος, Αρχαιολόγος - Μελισσοκόμος, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα
Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
e-mail: mavrofridis@geo.aegean.gr**

ΜΕΡΟΥΣΗΣ ΝΙΚΟΣ, ΜΟΥΣΤΑΝΤΑΜΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

«Ο Francesco Lupazzolo στις Κυκλάδες το καλοκαίρι του 1638. Εικόνες από το χειρόγραφο της Συλλογής Φ. Π. Αργέντη»

Περίληψη

Στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Χίου ‘Κοραής’ φυλάσσεται ένα χειρόγραφο, που ανήκει στη συλλογή Φιλίππου Π. Αργέντη, υπογραμμένο από τον Francesco Lupazzolo με τη χρονολογία 1638. Ο συντάκτης του χειρογράφου, πληροφοριοδότης της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας και της Παπικής Εκκλησίας, μετέπειτα πρόξενος της Βενετίας στη Σμύρνη (από το 1670 ως τον θάνατό του 1702) καταγράφει πλήθος δεδομένων από την περιήγησή του στις Κυκλάδες το καλοκαίρι

του 1638. Ξεκινώντας από τη Χίο, όπου διέμενε από το 1623, ο Lupazzolo ταξιδεύει στα νησιά των Κυκλάδων συγκεντρώνοντας πληροφορίες για τη ναυσιπλοΐα, την οικονομία, τη διοίκηση, την χωροταξική οργάνωση, τα έθιμα και τις νοοτροπίες των κατοίκων, με έμφαση στον καθολικό πληθυσμό των νησιών. Με αυτά τα στοιχεία συνθέτει ένα ζωντανό πανόραμα της κατάστασης που επικρατούσε στο νησιωτικό χώρο σε αυτή τη χρονική φάση. Στην ανακοίνωσή μας θα παρουσιάσουμε για πρώτη φορά το εικονογραφικό υλικό του χειρογράφου (χάρτες, τοπιογραφίες και σχέδια με ντόπιους) μέσα από το οποίο διασώζονται πολύτιμα τεκμήρια για την ιστορία των Κυκλάδων και το πολιτισμικό τοπίο τους κατά το πρώτο μισό του 17ου αι.

Abstract

Merousis Nikos, Moustantami Christina

“Francesco Lupazzolo in Cyclades (summer 1628). Maps and Sketches from the Manuscript of the P. Argenti’s Collection (Chios Library 'KORAIS')”

In the Philip Argenti’s Collection of books, maps, manuscripts, paintings, and many other artifacts, kept in the Public Central Historical Library 'Korais' in Chios Island, Nikos Merousis found a few years ago the manuscript entitled 'Breve discorso e ipografia dell' isole del Archipelago composto da Francesco Lupazzolo da Casale Monferato, habitante in Scio l' anno 1632, 15 xbre'. In the first part of the manuscript (pp. 1-40, 44-47) Francesco Lupazzolo presents a brief account of the island of Chios, and then refers to some islands in the Aegean Sea, mainly the Cyclades. The main goal is to record the present state on some insular loci where Catholics lived. Of particular importance is the maps and the sketches where insular landscapes and local people are captured. In our presentation we will focus on these visual documents in order to reveal aspects of social life in Archipelagus turbatus during the first half of 17th c.

Μερούσης Νικόλαος, Δρ. Αρχαιολόγος, Ανοικτό Παν. Κύπρου
e-mail: nikos.merousis@ouc.ac.cy

Μουσαντάμη Χριστίνα, Αρχαιολόγος, Τμήμα Αρχαιοτήτων Υπουργείου
Πολιτισμού Κύπρου
e-mail: nikos.merousis@ouc.ac.cy

ΜΙΧΑΛΑΓΑ ΣΤΕΦ. ΔΕΣΠΟΙΝΑ

«Ειδήσεις για την Τήνο της μετεπαναστατικής περιόδου»

Περίληψη

Η Τήνος και οι κάτοικοί της, κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της Επανάστασης, της καποδιστριακής και της πρώτης οθωνικής περιόδου, σκιαγραφούνται γενικά, με την αξιοποίηση σποραδικών πληροφοριών από νέα αρχειακά τεκμήρια.

Τα χειρόγραφα αυτά παρουσιάζονται μεταγραμμένα και σχολιασμένα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στον συντάκτη τους και ευρετηριάζονται τα αναφερόμενα πρόσωπα.

Στα έγγραφα καταγράφονται ειδήσεις γεωγραφικές, οικονομικές, λαογραφικές και ιστορικές, αναδεικνύονται πτυχές της καθημερινότητας του νησιού, καθώς και στοιχεία της συμβολής της Τήνου στον Αγώνα, αιτήματα των κατοίκων της και σχέσεις τους ακόμη και διεθνείς.

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η προσθήκη ψηφίδων από την μικροϊστορία του νησιού στην ιστορική και κοινωνική παρουσία του το α΄ μισό του 19 ου αιώνα.

Abstract

Michalaga Stef. Despoina

"News about Tinos of the post-revolutionary period"

Tinos and its inhabitants, during the first years of the Revolution, the Kapodistrian and the first Ottoman period, are generally outlined, using sporadic information from new archival evidence.

These manuscripts are presented transcribed and annotated, special mention is made to their author and the mentioned persons are indexed. The documents record geographical, economic, folklore and historical news, highlight aspects of the daily life of the island, as well as elements of the contribution of Tinos to the Struggle, requests of its inhabitants and their relations even international.

The aim of the announcement is the addition of tiles from the micro-history of the island to its historical and social presence in the middle of the 19th century.

**Μιχάλαγα Στεφ. Δέσποινα, Επικ. Καθ. Τμ. Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: dsmich@theol.uoa.gr**

ΜΟΝΙΟΥΔΗ-ΓΑΒΑΛΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

«Μετασχηματισμοί στον κτισμένο χώρο των Κυκλάδων κατά τον 19^ο αιώνα:
Συνέχειες και ασυνέχειες»

Περίληψη

Μεγάλες διαφοροποιήσεις παρατηρήθηκαν μεταξύ πόλεων και κωμοπόλεων των Κυκλάδων κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα: η Ερμούπολη αποτέλεσε κύριο πεδίο εφαρμογής, μαζί με την Αθήνα-πρωτεύουσα, του νέου θεσμικού πλαισίου το οποίο διαμόρφωσε το ελληνικό κράτος για την πολεοδομία και, παράλληλα, λαμπρό δείγμα νεοκλασικισμού. Για την πόλη της Ανδρου, τις κωμοπόλεις του Γαυρίου και του όρμου Κορθίου, τον συνοικισμό του λιμένα Αμοργού εγκρίθηκαν ρυμοτομικά σχέδια. Στην κωμόπολη της Τήνου σχηματίστηκε η κεντρική οδός και καθορίστηκαν οι αρτιότητες των οικοπέδων, μετά από πρόταση του δημοτικού συμβουλίου. Οι κρατικές παρεμβάσεις προκάλεσαν σημαντικές αλλαγές στους οικισμούς τους οποίους αφορούσαν.

Ωστόσο, ο μετασχηματισμός στους περισσότερους οικισμούς εξελίχθηκε αργά,

εξαιτίας της επιβίωσης προεπαναστατικών προτύπων. Στις διαδικασίες τις σχετιζόμενες με το δομημένο περιβάλλον συνέχισε να ισχύει το εθνικό δίκαιο, διαμορφωμένο κατά τη διάρκεια αιώνων, δίνοντας τη δυνατότητα στους οικιστές να προσαρμοστούν ιδανικά στο φυσικό περιβάλλον του τόπου τους. Η νέα νομοθεσία με τις γενικεύσεις και κωδικοποιήσεις αποτελούσε μια άλλη πραγματικότητα, χωρίς να εξαφανίσει τις παλαιότερες σχέσεις και παραδόσεις του χώρου. Το ισχυρό εθνικό δίκαιο επιβίωσε στις περισσότερες περιοχές των Κυκλάδων. Σαφώς, ο παλαιός κόσμος δεν ήταν δυνατόν να καταργηθεί με νόμους και διαταγές. Συνυπήρχε με τον καινούργιο, και αυτός ο δισμός χαρακτήρισε ολόκληρο τον 19ο αιώνα.

Η ανακοίνωση βασίζεται σε επεξεργασία στοιχείων από την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, το Αρχείο Χαρτών ΥΠΕΚΑ, το Αρχείο Σχεδίων Πόλεων στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και το Αρχείο της Καθολικής Επισκοπής Θήρας.

Abstract

Monioudi-Gavala Theodora

“Transformations in the built space of the Cyclades: uninterrupted and interrupted”

There were great differences between the Cycladic settlements during the 19th century: Ermoupolis, together with Athens, was the main field of application of the new legislation of the Greek State in urban planning, and a city of neoclassicism. Plans were approved for the town of Andros, for the towns of Gavrio and Korthi, for the settlement of the port of Amorgos. The main road was formed in the town of Tinos.

The state regulations brought about changes in the settlements to which they concerned. However, the transformation in most settlements progressed slowly, as pre-revolutionary situations persisted. The new legislation introduced a new viewpoint, but without abolishing the site's earlier relations and traditions. In Cyclades, strong common law prevailed and survived. Clearly, the old world could not be abolished by laws and decrees. It co-existed with the new one, and this duality characterized the entire period.

The topic is the product of research in the contents of the Government Gazette, the Map Archive of the Ministry of Environment and Energy, the Archive of City Plans in the General State Archives and the Archive of Catholic Diocese of Thera.

Μονιούδη-Γαβαλά Θεοδώρα, Δρ. Αρχιτέκτων, Καθηγήτρια Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας Παν. Πατρών
e-mail: dmoga@upatras.gr

ΜΠΕΛΟΚΑ ΣΟΦΙΑ

«Όψεις της πολιτικής ζωής στην περιφέρεια της Τήνου κατά το 1875»

Περίληψη

Η περίοδος που εκτείνεται από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα έως τις αρχές του 20ου αιώνα και ειδικά από το 1870 έως το 1909, αποτελεί ένα κρίσιμο

στάδιο στην ιστορική πορεία και ανάπτυξη του ελληνικού κράτους, εξέλιξη που αντικατοπτρίζεται πρωταρχικά σε επίπεδο πολιτικής λειτουργίας και οργάνωσης. Η ελληνική πραγματικότητα προσδιορίζεται πλέον από νέους θεσμούς, πρακτικές και διεργασίες στα πεδία λήψης αποφάσεων και διαχείρισης της εξουσίας. Η ιστορική περίοδος που διαδέχθηκε την εποχή των οθωνικών χρόνων χαρακτηρίστηκε από σημαντικές μεταβολές στο πεδίο της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής. Η σύνθετη εσωτερική και εξωτερική πραγματικότητα ενθάρρυνε τη διατήρηση του συγκεντρωτισμού σε επίπεδο διακυβέρνησης, καθώς και την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του κρατικού μηχανισμού. Από την άλλη πλευρά εξωγενείς εξελίξεις της περιόδου, όπως οι ευρύτεροι διπλωματικοί ανταγωνισμοί της εποχής, υποχρέωσαν την κεντρική κυβερνητική αρχή σε έναν αναγκαίο επαναπροσδιορισμό των σχέσεων με άλλα κράτη, σε μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο εσωτερικής πολιτικής και κοινοβουλευτικής λειτουργίας. Κατά το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα συντελέστηκαν αλλαγές αναφορικά με την ανακατανομή της εξουσίας και σε τοπικό επίπεδο, εφόσον οι προσπάθειες συγκρότησης ενός βιώσιμου κράτους και μιας ισχυρής συγκεντρωτικής κυβερνητικής αρχής εξακολουθούσαν να λαμβάνουν χώρα. Επισημαίνεται ότι συνθήκες όπως η εξάρτηση από την τοπικότητα συνέχιζαν να επικρατούν, επηρεάζοντας σημαντικά τις εξελίξεις σε επίπεδο πολιτικού βίου. Σε αυτό το πλαίσιο, αντικείμενο μελέτης αποτελεί η διερεύνηση της πολιτικής ζωής σε μια νησιωτική περιοχή του ελληνικού κράτους, στην περιφέρεια της Τήνου, κατά το 1875, σε μια προσπάθεια ανάδειξης των μεταβολών, των περιορισμών αλλά και των δυνατοτήτων της ελληνικής πολιτικής ζωής της περιόδου.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο πτυχές της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής ζωής εκφράζονται και εκβάλλουν στο πολιτικό πεδίο, του τρόπου με τον οποίο οι κάτοικοι της κοινότητας, της περιφέρειας δεξιώνονται σε τοπικό επίπεδο την κυρίαρχη ιδεολογία και πραγματικότητα που διαμορφώνεται στο ελληνικό κράτος της εποχής.

Abstract

Beloka Sofia

"Aspects of political life in the region of Tinos during 1875"

The period from the last decades of the 19th century to the beginning of the 20th century and especially from 1870 to 1909, is a critical stage in the historical course and development of the Greek state, a development that is primarily reflected in terms of political operation and organization. The Greek reality is now determined by new institutions, practices and processes in the fields of decision-making and power management. The historical period that followed the era of the Ottoman years was characterized by significant changes in the field of political, economic, social and cultural life. The complex internal and external reality encouraged the maintenance of centralism at the level of government, as well as the effort to modernize the state apparatus. On the other hand, external developments of the period, such as the wider diplomatic rivalries of the time, forced the central government authority to a necessary redefinition of relations with other states, in reforms at the level of internal political and parliamentary function. During the second half of the 19th century,

changes took place regarding the redistribution of power at the local level as well, as the efforts to establish a viable state and our strong centralized governmental authority continued to take place. It is pointed out that conditions such as dependence on locality continued to prevail, significantly influencing developments at the level of political life. In this context, the object of study is the investigation of political life in an island region of the Greek state, in the region of Tinos, in 1875, in an effort to highlight the changes, limitations and possibilities of Greek political life of the period.

The object of the present study is to investigate the way in which aspects of economic, social, cultural life are expressed and flow into the political field, the way in which the inhabitants of the community, the region receives at the local level the dominant ideology and reality that is formed. in the Greek state of the time.

Μπελόκα Σοφία, Δρ. Νεότερης Ιστορίας
e-mail: mpelso@yahoo.gr

Ο.

ΟΡΕΣΤΙΑΔΗΣ ΓΟΥΛΙΕΜΟΣ, ΚΟΥΡΑΓΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΣ

«Μάνδρα Δεσποτικού: Ένα νέο αρχαιολογικό πάρκο στις Κυκλάδες»

Περίληψη

Το ερευνητικό πρόγραμμα στη θέση Μάνδρα Δεσποτικού τα τελευταία επτά χρόνια έχει επεκταθεί πέρα από το πεδίο των αρχαιολογικών ανασκαφών και σχετικών μελετών, προς ένα ευρύτερο ορίζοντα ανάδειξης των αρχαιοτήτων και επικοινωνίας τους με το ευρύ κοινό. Με γνώμονα την αξία ότι η ευθύνη για έναν αρχαιολογικό χώρο δεν σταματά στην ανασκαφή του, τη μελέτη των ευρημάτων και τη συντήρηση των αρχαίων καταλοίπων, αλλά ότι πρέπει να συμπληρώνεται και να επιστεγάζεται από την προστασία και την ανάδειξη των αρχαίων καταλοίπων που εν τέλει παραδίδονται στην τοπική κοινωνία, ξεκίνησε το 2014 το πρόγραμμα αναστήλωσης του λατρευτικού κτιρίου του ιερού του Απόλλωνα στη θέση Μάνδρα Δεσποτικού και η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου. Ο γενικότερος σχεδιασμός της αποκατάστασης των μνημείων και της ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου εγκρίθηκε ομόφωνα από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και ξεκίνησε το 2014. Το 2021, μετά από σχεδόν επτά χρόνια σκληρής, συνεπούς και άρτιας εργασίας της

ομάδας αναστήλωσης του Δεσποτικού, το αρχαίο μνημείο αναδείχθηκε στις τρεις διαστάσεις του δεσπόζοντας απρόσκοπτα πλέον στον χώρο. Παράλληλα, ο αρχαιολογικός χώρος είναι πλέον προσιτός στο ευρύ κοινό, καθώς κατασκευάστηκε η κεντρική διαδρομή επισκεπτών σύμφωνα με την εγκεκριμένη από το ΚΑΣ μελέτη. Με αφετηρία την ΒΑ ακτή, η πορεία κινείται ακολουθώντας το φυσικό ανάγλυφο και τα φυσικά χαραγμένα μονοπάτια προσεγγίζοντας ομαλά, με κλίση που δεν ξεπερνά πουθενά το 6%, επιτρέποντας την άνετη προσέγγιση και από άτομα μειωμένης κινητικότητας. Ένας ιδιαίτερος νοητικός δεσμός δημιουργείται στους σύγχρονους επισκέπτες, μιας και αυτή ίσως να ήταν και η διαδρομή που ακολουθούσαν οι επισκέπτες του αρχαίου ιερού.

Abstract

Orestiadis Goulliamos, Kouragios Giannos

“Despotiko, Site Mandra: A new archaeological park in the Cyclades”

In the last seven years, the research project at Mandra, Despotiko has expanded beyond the field of archaeological excavation and relevant studies to a wider frame of enhancing antiquities and presenting them to the general public. The scientific team of Despotiko believe that responsibility for an archaeological site does not end with the excavation, the study of the findings, and the preservation of ancient remains but continues on with the protection and enhancement of the ancient remains - which are eventually handed over to the local community. On account of this, the project for the restoration of the main building of the Apollo sanctuary at Mandra, Despotiko and enhancement of the archaeological site began in 2014. The general plan for the restoration of the monuments and the enhancement of the archaeological site was unanimously approved by the Central Archaeological Council (CAC) and launched in 2014. In 2021, after almost seven years of hard, consistent, and sound work by the restoration team, the ancient monument at Despotiko is highlighted in all its three dimensions, now the most prominent feature in the area. Moreover, the archaeological site is now accessible by the general public, as a central visitors' path was constructed in accordance with a CAC-approved study. Starting at the northeastern coast, the path continues along the natural terrain and natural pathways, smoothly arriving at the site – nowhere is there an incline over 6% – thus allowing people with reduced mobility to reach it. Visitors can experience a particular spiritual connection to the past, as this may have been the same path followed by visitors to the sanctuary in ancient times.

Ορεστίδης Γουλιέμος Αρχιτέκτων Αναστηλωτής
e-mail: gouores@yahoo.com

Π.

ΠΑΛΑΙΟΘΩΛΩΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

«Πάρος και Αθήνα στον 6ο αιώνα π.Χ.: εισαγωγές Αττικής μελανόμορφης κεραμικής στο νεκροταφείο της Παροιτιάς και στο ιερό του Απόλλωνα στο Δεσποτικό. Συγκλίσεις και αποκλίσεις»

Περίληψη

Η αρχαία, αλλά και η σύγχρονη ιστοριογραφία έχουν τονίσει την εχθρότητα μεταξύ Αθήνας και Πάρου κατά την αρχαϊκή περίοδο, που ανάγεται στα πρώτα χρόνια της τυραννίας του Πεισίστρατου και κορυφώνεται με την εισβολή των Αθηναίων υπό το Μιλτιάδη το 490 π.Χ. Ο αρχαιολογικός ορίζοντας σε δύο ανόμοιες, αλλά εξίσου εμβληματικές θέσεις της παριανής πόλης, το νεκροταφείο της Παροικιάς, και το λατρευτικό κέντρο του Δεσποτικού αφηγούνται μια διαφορετική ιστορία, κυρίως μέσω των εισαγωγών αττικών μελανόμορφων (και λιγιστών πρώιμων ερυθρόμορφων αγγείων). Οι αττικές εισαγωγές στις δύο θέσεις ξεκινούν, αντίστοιχα με ό,τι συμβαίνει στις περισσότερες θέσεις των Κυκλάδων, γύρω στο 580 π.Χ. και συνεχίζονται, με αυξομειώσεις, καθ' όλη τη διάρκεια του 6ου αιώνα και την πρώτη δεκαετία του 5ου αιώνα π.Χ. Στο Δεσποτικό, ο μεγάλος όγκος των εισαγωγών, που αποτελούνται κατά βάση από μελανόμορφες κύλικες και λίγα άλλα σχήματα, εντοπίζεται στο διάστημα μεταξύ 560 και 530 π.Χ., ενώ τα προγενέστερα και μεταγενέστερα ευρήματα είναι σαφώς λιγότερα. Αντίστοιχα, η μελανόμορφη κεραμική από το νεκροταφείο της Παροικιάς, της οποίας η μελέτη βρίσκεται σε προκαταρκτικό ακόμη στάδιο, μαρτυρά την ύπαρξη μιας ισχνής πρώιμης φάσης, αλλά στη συνέχεια παρουσιάζεται μια ομοιογενής κατανομή των ευρημάτων μεταξύ 550 και 490 π.Χ., ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία πρώιμων ερυθρόμορφων αγγείων του 500 π.Χ. περίπου. Και σε αυτή την περίπτωση τα αγγεία πόσης (κύλικες κυρίως, αλλά και σκύφοι) υπερτερούν σαφώς των άλλων σχημάτων, και ιδίως των κλειστών. Άλλες θέσεις των Κυκλάδων (Ηραίον της Δήλου, άλλα ιερά και νεκροταφεία της Πάρου και της Νάξου, νεκροταφείο της Σελλάδας στην Θήρα, ιερό του Απόλλωνα και της Άρτεμης στην Κύθνο) μελετώνται στο βαθμό που φωτίζουν την διαφορετική πορεία των εμπορικών σχέσεων, άμεσων ή έμμεσων, με την Αθήνα και την Αττική κατά τη διάρκεια της αρχαϊκής περιόδου από νησί σε νησί, και τις διαφορετικές στρατηγικές ανάθεσης ή κτέρισης των νεκρών από θέση σε θέση.

Abstract

Palaiotheodoros Dimitrios

«Paros and Athens in the 6th century BC: imports of Attic black-figured pottery in the cemetery of Paroikia and the sanctuary of Apollo in Despotiko.»

Historiography, both ancient and modern, has underlined the animosity between Athens and Paros during the Archaic Period, an animosity going back to the first years of Peisistratos' rule and culminating in the Athenian invasion led by Miltiades in 490 BC. The archaeological record in two diverging, but equally emblematic sites of the Parian polis, the cemetery of Paroikia and the ritual center of Despotiko speak of a different tale, mainly through the study of the import of Attic black-figured (and a handful of very early red-figured) vases. Attic imports in both sites start, as is usual in the Cyclades at about 580 BC and continue during the 6th and the first decade of the 5th centuries. The bulk of imports in Despotiko consist of black-figure cups and a few other shapes dating from 560 to 530 BC., earlier and later examples being far less numerous. At the same time, the black-figured pottery from the cemetery of Paroikia, bears witness of a slim initial phase, while, after about 550, the flow of imports is homogenous, down to about 490 BC. The presence of early red-figured cups, dating from 500 BC, is also of notice. In that case, also, drinking cups (mainly kylikes, but also skyphoi) largely outnumber all other shapes, in particular closed ones. In this

paper, other Cycladic sites (Heraion of Delos, other sanctuaries and cemeteries of Paros and of Naxos, the Sellada cemetery in Thera, the sanctuary of Apollo and Artemis in Kythnos) are also taken under consideration, inasmuch as the situation of Attic imports in those areas sheds light on the variety of commercial relations between Athens and Attica from one part and each island, during the archaic period. In addition, those different stories of Attic imports are revealing of different strategies at work as regards the dedication of a vase to the gods, or its offering to the dead.

**Παλαιοθόδωρος Δημήτριος, Αν. Καθ. Κλασικής Αρχαιολογίας,
Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Παν. Θεσσαλίας
e-mail: palαιο@uth.gr**

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

«Η περιβαλλοντική προστασία των Κυκλάδων. Η συμβολή της Νομολογίας»

Περίληψη

Στο κεφάλαιο περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του ισχύοντος Συντάγματος της χώρας, περιλαμβάνεται και το Άρθρο 24 για την προστασία τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Υφίσταται μάλιστα ρητή διατύπωση, ότι η προστασία αυτή αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός.

Αποτελεί κοινόν τόπον ότι οι Κυκλάδες νήσοι εμπλέκονται πολλαπλώς στην υφιστάμενη συνταγματική περιβαλλοντική προστασία τόσο λόγω του πλούσιου φυσικού, όσο και πολιτιστικού τους περιβάλλοντος, το οποίο διαθέτουν με ιστορία χιλιετιών. Για την αποτελεσματικότερη μάλιστα προστασία, προσετέθη προϊόντος του χρόνου στο άρθρο 24 και η κατοχύρωση της αρχής της αειφορίας. Στην έννοια της αειφορίας, περιλαμβάνονται οι αρχές της βιοποικιλότητας, όπως επίσης και της φερόσης ικανότητας ενός τόπου. Προκειμένου όμως οι αρχές αυτές να καταστούν σεβαστές, απαραίτητη είναι η δημιουργία της περιβαλλοντικής συνειδήσεως κυρίως εκ μέρους των πολιτών.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αναπτύξει σημαντική νομολογία τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα μετά την δημιουργία του Ε' Τμήματός του για την πλέον αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού.

Είναι πλέον αποδεκτόν, ότι το περιβάλλον αποτελεί μοχλόν αναπτύξεως, δεδομένου ότι άμεσα συνδέεται με τον τουρισμό, ο οποίος αποτελεί, δυστυχώς, την μόνη βασική βιομηχανία της χώρας. Οι δε σχέσεις περιβάλλοντος και τουρισμού είναι έννοιες επάλληλοι και αλληλοσυμπληρούμενες.

Αναφορικά με τις Κυκλάδες το Συμβούλιο Επικρατείας έχει επανειλημμένως ασχοληθεί και κρίνει σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα, τα οποία είχαν δημιουργηθεί προϊόντος του χρόνου στο σύνολο των Κυκλάδων νήσων. Μάλιστα, ως Γενική Αρχή εκ μέρους του Δικαστηρίου, δεν επιτάσσεται μόνον η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος από μελλοντική καταστροφή ή υποβάθμιση, αλλά το κυριότερον η αποκατάσταση των προστατευτικών οικισμών. Συνεπώς η Διοίκηση π.χ. δεν δύναται να ανακαλέσει πράξη χαρακτηρισμού ενός οικισμού ως παραδοσιακού, ή να τροποποιήσει τους όρους και περιορισμούς δομήσεως, εκτός εάν ο καθορισμός έχει γίνει χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου.

Ιδιαίτερα για τα μικρά νησιά το Δικαστήριο κατά την διαδικασία επεξεργασίας Προεδρικών Διαταγμάτων εγνωμοδότησε, ότι η οικιστική ανάπτυξη οφείλει να είναι πάντα ηπία, προκειμένου να διατηρηθεί ο παραδοσιακός χαρακτήρας του νησιωτικού ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, ώστε η όποια οικιστική τους ανάπτυξη να μη παραβιάζει τη φέρουσα ικανότητά τους. Συχνή είναι προς τούτο και η επίκληση της Αgenta 21 της Συνδιασκέψεως του Ρίο του 1992 για την βιώσιμη ανάπτυξη, έστω και εάν έχει θεσμοθετημένη μορφή. Λόγω όμως και της συνταγματικής προστασίας του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, του άρθρου 17 του Συντάγματος, η καθιερωμένη ως αδόμητη επίδικη νησίδα ή άλλη περιοχή στην οποία ματαιώνεται οποιαδήποτε αξιοποίηση της, επιβάλλεται να προβλέπει ολοκληρωμένο σύστημα αποζημιώσεως.

Abstract

Panagopoulos Theodoros

“The environmental protection of the Cyclades. The contribution of the case-law”

The Chapter about individual and social rights of the present Constitution of the country includes the Article 24 which concerns the protection of both the natural and the cultural environment. In fact, it is Explicitly stated that this protection is the State’s obligation and everybody’s right.

It is common understanding that the Cyclades are in many ways involved in the current constitutional Environment, which dates back to thousands of years. Indeed, for a better protection, the upholding of the principle of sustainability has been added, over the years, in the Article 24. The concept of sustainability includes the principle of the principles of biodiversity as well as of the carrying capacity of a place. However, in order to make these principles fully respected, the development of the principle of environmental conscience, mainly on the part of the citizens, is necessary.

The Hellenic Council of State has developed an important case-law the last decades and especially after the creation of its fifth (5th) Department about the most effective protection of both the natural and cultural environment.

It is now accepted that the environment constitutes a driver for development given the fact that it is directly connected with tourism, which unfortunately is the only fundamental industry of the country. Moreover, the connections between the environment and tourism are concepts successive and complementary. As far as the Cyclades is concerned, the Hellenic Council of State has several times dealt with the issue and it considers that there are serious environmental problems, which has been caused over the years on all the Cycladic islands.

In fact, as a general principle on the part of the Court it is necessary not only to protect the cultural environment from any future destruction or deterioration but mainly to restore the settlements requiring protection. As a result, the Administration cannot revoke the act of the characterization of a settlement as traditional or to modify the conditions and restrictions concerning construction, unless the determination has been done without the requirements of the law being met.

Especially concerning the small islands, the above Court during the processing of Presidential Decrees delivered the opinion that the residential development should always be mild in order to preserve the traditional character of the man-made and natural environment of the islands, so that any residential development on them does not violate their carrying capacity. To the end. Frequent is the invocation of the

Agenda 21 of Rio Earth Summit in 1992 concerning the sustainable development, even though it has no constitutionalized form.

However, and due to the constitutional protection of the right to property, according to the Article 24 of the Constitution, the established as unstructured island at issue or any other area where any exploitation is cancelled, is necessary to foresee provisions for an integrated system of compensation.

Παναγόπουλος Θεόδωρος
Ομ. καθηγητής Δημοσίου Δικαίου Πανεπιστημίου Πειραιώς
e-mail: thpanagop@yahoo.gr

ΠΑΝΤΖΟΥΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

«Εργαστήριο μεταλλουργίας σιδήρου στο Ξώμπουργο Τήνου.»

Περίληψη

Η ανασκαφή του νεκροταφείου της αρχαίας πόλης της Τήνου που διενεργείται τα τελευταία χρόνια από το Πανεπιστήμιο Αθηνών στο Ξώμπουργο έχει φέρει στο φως πολύ σημαντικά στοιχεία για την ιστορία και τον πολιτισμό του νησιού μέσω των ιδιαίτερων ευρημάτων της. Ένα από αυτά αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης, η οποία σχετίζεται με την αποκάλυψη ενός τμήματος εργαστηρίου μεταλλουργίας σιδήρου. Η ιδιαίτερη σημασία του εργαστηρίου έγκειται στο γεγονός ότι παρά την πληθώρα σιδηρών όπλων, εργαλείων και άλλων αντικειμένων κατά τους Ιστορικούς Χρόνους στο Αιγαίο, η αρχαιολογική μαρτυρία σχετικά με την ίδια τη διαδικασία τήξης και μεταλλουργίας του σιδήρου είναι σχεδόν απύσχα.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται τα πρώτα στοιχεία για τη μορφή του συγκεκριμένου εργαστηρίου και τις μεθόδους επεξεργασίας του μεταλλεύματος, όπως προκύπτει από το υλικό.

Παράλληλα, επιχειρείται να απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με τη χρονολόγηση του εργαστηρίου, τη σχέση του με το νεκροταφείο, τη χωροταξική του σχέση με την αρχαία πόλη της Τήνου, καθώς και με την τεχνολογία της επεξεργασίας του σιδήρου γενικότερα στο νησί. Πιστεύουμε ότι η μελέτη αυτού του υλικού επιτρέπει τον επαναπροσδιορισμό των δεδομένων σχετικά με τη μεταλλουργική δραστηριότητα του σιδήρου στο Αιγαίο των ιστορικών χρόνων.

Abstract

K. Pantzouris

“An iron metallurgy workshop at Xobourgo, Tenos”

The excavation of the cemetery of the ancient city of Tenos in Xobourgo has been carried out in the last years by the University of Athens. The unique findings, which have been brought to light, reveal very important historical and cultural evidence of the island.

One of these findings that is the objective of this presentation, concerns the discovery of a part of an iron metallurgy workshop. The particular significance of this workshop lies in the fact that despite the abundance of iron weapons, tools and other

objects during historical times in the Aegean, the archaeological evidence about the process of smelting and iron metallurgy is almost absent.

In this presentation, the results of the study of the workshop's material will be discussed, regarding the installation's form and the methods of ore processing. At the same time, attempts are made to approach questions about the dating of the workshop, its relationship with the cemetery, its spatial relationship with the ancient city of Tenos, as well as the technology of iron processing in general on the island. We believe that the study of this material allows the reconsideration of the data regarding metallurgical activity of iron in the Aegean during historical times.

**Πανζούρης Κωνσταντίνος. Αρχαιολόγος. Μεταπτυχιακός φοιτητής Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: kpwindow93@gmail.com**

**ΠΑΝΤΟΥ ΠΕΓΚΥ, ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, ΑΓΡΑΦΙΩΤΗ -
ΜΟΥΝΤΡΕΑ ΑΝΤΙΚΛΕΙΑ, ΔΕΒΕΤΖΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ και ΜΕΤΑΞΑΣ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ**

«Πούντα Αγκάλη»: Νέα στοιχεία για τη νεολιθική κατοίκηση στη Μήλο»

Περίληψη

Η σωστική ανασκαφή της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων σε ακρωτήριο γνωστό με το μικροτοπωνύμιο «Πούντα Αγκάλη» στην ανατολική ακτή της Μήλου, έθεσε σε νέα επιστημονική βάση την έρευνα του πρώιμου εποικισμού του νησιού διευρύνοντας, παράλληλα, το φάσμα των γνώσεών μας για τη Νεώτερη Νεολιθική εποχή στις Κυκλάδες.

Η ανασκαφή στη ράχη του ακρωτηρίου έφερε στο φως κτιριακά κατάλοιπα της περιόδου άνθησης του «πολιτισμού της Αττικής - Κεφάλας» κατά τη διάρκεια της Νεώτερης Νεολιθικής ΙΙ/Τελικής Νεολιθικής (περ. μέσα 5ης-4η χιλιετία π.Χ.). Ο οικισμός βρίσκεται σε περιοχή φυσικής πηγής οψιανού, στις υπώρειες του υψώματος Δεμενεγάκι, στην κορυφή του οποίου εντοπίζονται τα περίφημα προϊστορικά λατομεία μηλιακού οψιανού. Βρίσκεται, επίσης, στο ανατολικό άκρο της εύφορης πεδινής έκτασης της Κώμιας, σε κοντινή απόσταση από πηγές νερού και τον μικρό όρμο-φυσικό λιμάνι της Αγκάλης. Τον προνομιακό χαρακτήρα της εγκατάστασης υπογραμμίζει, τέλος, η πλεονεκτική της θέση για τον έλεγχο των θαλάσσιων δρόμων προς τα άλλα νησιά των Κυκλάδων και την Κρήτη. Ανάμεσα στα κινητά ευρήματα ξεχωρίζουν αποθηκευτικά αγγεία και άλλα για την προετοιμασία και την κατανάλωση της τροφής, λίθινα εργαλεία, κυρίως χειρόλιθοι, σε χρήση όχι μόνο για την επεξεργασία του οψιανού, αλλά και για οικοτεχνικές δραστηριότητες και ένα μικρό πήλινο ανθρωπόμορφο ειδώλιο. Το εύρημα που αναμφίβολα εντυπωσιάζει, αναδεικνύοντας την εξέχουσα αρχαιολογική σπουδαιότητα της θέσης, είναι η παρουσία μίας εξαιρετικά μεγάλης συγκέντρωσης τεχνέργων οψιανού. Χιλιάδες αντικείμενα με βάρος που ξεπερνά τους 10 τόνους, όπως κομμάτια ακατέργαστης πρώτης ύλης, υποπροϊόντα λάξευσης, μακροπυρήνες και εργαλεία, βρέθηκαν διάσπαρτα στον οικισμό αλλά και μέσα σε ειδικά διαμορφωμένους λάκκους-αποθέτες. Το εντυπωσιακό σε όγκο υλικό λιθοτεχνίας αποδεικνύει την ενασχόληση των κατοίκων της θέσης με τη συστηματική, σε μεγάλη κλίμακα, κατεργασία και πιθανότατα με την εμπορεία του οψιανού και των προϊόντων κατεργασίας του.

Η «Πούντα Αγκάλη» ανοίγει νέο κεφάλαιο για την προϊστορία της Μήλου. Αποδεικνύει την ύπαρξη μόνιμων οικισμών στο νησί σε περίοδο πρωιμότερη από τα

τέλη της Νεολιθικής και τις αρχές της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (περ. τέλη 4ης-αρχές 3ης χιλιετίας π.Χ.) οπότε και θεωρείται ότι πιθανότατα εποικίζεται, για πρώτη φορά, η Μήλος. Παράλληλα, χαράζει νέους ορίζοντες στη μελέτη των δικτύων διακίνησης του οψιανού στο Αιγαίο με ορισμένες θέσεις, όπως η «Πούντα Αγκάλη» να παίζουν, όπως διαφαίνεται, σημαντικό ρόλο στην οργάνωση και λειτουργία του.

Abstract

Pantou Pegky, Angelopoulou Anastasia, Moundrea Agrafioti Antikleia, Devetzi Anastasia and Metaxas Odysseas

“Pounta Agkali»: New evidence for the Neolithic habitation on Melos”

Rescue excavations conducted by the Ephorate of Antiquities of Cyclades at the promontory of “Pounta Agkali” on the east coast of Melos, revealed important new evidence regarding the early colonization of the island. Moreover, the new data have greatly enhanced our knowledge of the Late Neolithic period in the Cyclades.

On the summit of the low promontory building remains were discovered of the so called Attica-Kephala culture dated to the LN II or Final Neolithic period (circa middle of 5th-4th millennium BC). The area of the settlement site is a natural source of workable obsidian located at the foothills of Demenegaki where the famous prehistoric obsidian quarries were found. The settlement lies at the eastern end of the fertile plain of Komia, close to sources of water and to the sheltered bay natural harbor of Agkali. Moreover, the site provides an excellent view over an extended area, controlling the sea routes leading to the Cyclades and Crete.

The finds consist of pottery vessels used for the storage of agricultural commodities as well as of others used for the preparation and consumption of food. Stone tools were used not only for the craft of obsidian but also in household activities. A small clay human figurine undoubtedly stands out as one of the most interesting finds of the site. Of special importance is the discovery of an exceptionally rich assemblage of obsidian artifacts. Thousands of objects weighing more than 10 tons such as nodules of raw material, debitage, tools and macrocores were found scattered in the settlement area as well as discarded into waste pits. The enormous quantity of lithic material gives evidence for the engagement of the local inhabitants with the systematic, in large scale, exploitation, craft production and possibly trade of the obsidian and its products.

“Pounta Agkali” sets new perspectives for the study of prehistoric Melos. It proves the existence of permanent settlements on Melos early as the Late Neolithic period urging us to reassess the assumption that Melos was not colonized before the end of the Neolithic and the beginning of the Early Bronze Age (end of 4th-early 3rd millennium BC). The Melian settlement offers essentially new insights into the study of the prehistoric obsidian acquisition and exchange networks indicating that specific sites, such as Pounta Agkali, may have played an important role in its organization and development.

**Πάντου Πέγκυ. Αρχαιολόγος.
ΥΠΠΟΑ. Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων.
e-mail: ppantou@hotmail.com**

Αγγελοπούλου Νατάσα, Δρ. Αρχαιολόγος,
ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων.
e-mail: natashaangelopoulou@yahoo.gr

Μουνδρέα - Αγραφιώτη Αντίκλεια,
Αν. Καθ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας Παν. Θεσσαλίας
e-mail: a.m.agrafioti@gmail.com

Δεβετζή Αναστασία. Δρ Αρχαιολόγος,
Γραφείο Ανασκαφών Ακρωτηρίου Θήρας Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία
e-mail: taniadevetzi@gmail.com

Μεταξάς Οδυσσέας, Αρχαιολόγος
e-mail: odymetaxas@hotmail.com

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σπ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

«Η νήσος Ανάφη και οι περί αυτής νησίδες»

Περίληψη

Η Ανάφη βρίσκεται στο κέντρο του Αιγαίου στα νότια και στο δυτικότερο σημείο του Κυκλαδικού νησιωτικού συμπλέγματος. Στα νότια του νησιού βρίσκονται κατά σειρά οι νησίδες Φτενά Παχειά και Μακριά. Η έως τώρα έρευνα στην Ανάφη είναι εντελώς εμβρυακή. Κι αυτό διότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί ανασκαφικές έρευνες. Η αρχαία ακρόπολη στη θέση Καστέλι, το επίνειο στα Καταλυμάτσα ο ιστάμενος οχυρωματικός πύργος ή οχυρά οικία στη θέση Πυργί καθώς και η πρόσφατη επιφανειακή έρευνα στις νησίδες αποδεικνύει ότι η Ανάφη κατά το παρελθόν ήταν η πρώτη βαθμίδα της νησιωτικής κλίμακας από τη Δύση στην Ανατολή και από το Νότο στο Βορρά.

Abstract

Papadimitriou S. Apostolos

“The island of Anafi and the islets off its coast”

Anafi is located at the centre of the Aegean in the south and the westernmost point of the Cycladic island group. South of Anafi lie the islets of Ftena, Pacheia, and Makria. The archaeological research on Anafi is in embryonic stage since no excavations projects have taken place so far. The ancient citadel at Kastelli, the port at Katalymatsa, the fortified tower and the fortified house at Pyrgi, along with the recent survey project on the islets show that Anafi used to be a stepping stone along the routes from West to East and from the South to the North.

Παπαδημητρίου Σπ. Απόστολος, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ,
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: apostolos63@gmail.com

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σπ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

«Λιθόκτιστο πηγάδι στο νότιο Νεκροταφείο της αρχαίας Πάρου».

Περίληψη

Κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφής η οποία συνεχίζεται επί τρεις ανασκαφικές περιόδους στο οικόπεδο ΑΦΟΙ Παγιασλή στη θέση «Κακάπετρα», Παροικιάς Πάρου, που βρίσκεται στις ΝΑ υπώρειες του λόφου του Ασκληπιείου, αποκαλύφθηκε τμήμα του νοτίου νεκροταφείου της αρχαίας πόλης της Πάρου. Οι πολλές (άνω των 70) και πυκνές ταφές χρονολογούνται από τις αρχές 4ου έως και τέλος 3ου αι. π.Χ. Πρόκειται για ταφές οι οποίες είναι στην πλειοψηφία τους πρόχειρες κατασκευές με λιγιστά κτερίσματα σ αυτές. Ενδιαφέρον προκαλεί ανάμεσά τους το περιεχόμενο ενός λιθόκτιστου πηγαδιού το οποίο περιείχε ανθρώπινο και ζωικό σκελετικό υλικό, Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί στο σύνολό του το περιεχόμενο του πηγαδιού. Θα ακολουθήσει προσέγγιση και ερμηνείες της εναπόθεσης του περιεχομένου του καθώς και της χρήσης του.

Abstract

Papadimitriou S. Apostolos

“Stone-built well at the southern cemetery of ancient Paros”

During a rescue excavation project which is carried out for three excavation periods at the plot owned by “Afoi Pagiasli” in the vicinity of Kakapetra, Parikia Paros, and located at the SE slope of the hill of Asklepieio, part of the southern cemetery of the ancient city of Paros has been discovered. So far, more than 70 tombs have been unearthed, in dense layout, which date from the beginning of the 4th to the end of the 3rd century BC. The majority of the tombs are crude constructions, while the burials are accompanied by relatively small numbers of grave goods. Of interest is the content of a stone-built well that contained, among other finds, human and animal skeletal material. In this announcement, the content of the well will be presented, and then interpretations concerning the deposition of the finds and the well’s use will be attempted.

**Παπαδημητρίου Σπ. Απόστολος, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων e-mail: apostolos63@gmail.com**

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΖΩΖΗ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΟΓΚΟΣ

«Siphnos and Beyond: Ένα διεπιστημονικό πρόγραμμα για τον διαχρονικό αρχαιολογικό πλούτο και το ιστορικό τοπίο της Σίφνου».

Περίληψη

Το διεπιστημονικό ερευνητικό πρόγραμμα «Αρχαίες στρατηγικές για τη χρήση γης υπό διαχρονική προοπτική και οι επιπτώσεις στα σχέδια σύγχρονων υποδομών» με το ακρωνύμιο «Siphnos and Beyond», υλοποιείται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων (ΕΦΑΚΥΚ) σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Ιένα και την εταιρεία Dataverse, στο πλαίσιο της διμερούς και πολυμερούς Ε&Τ συνεργασίας

Ελλάδας-Γερμανίας. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται μια πρώτη παρουσίαση του προγράμματος με αποτίμηση των πεπραγμένων της ελληνικής πλευράς.

Ένας από τους βασικούς στόχους του προγράμματος είναι η αναλυτική τεκμηρίωση της μακραίωνης ιστορίας της πλούσιας σε αρχαιολογικά κατάλοιπα περιοχής που εκτείνεται από τον κόλπο του Βαθέως έως το λιμάνι των Καμαρών, από τους προϊστορικούς έως τους βυζαντινούς χρόνους. Η τεκμηρίωση οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων για μια μακρά χρονική περίοδο αναφορικά με τις χρήσεις γης, το οδικό σύστημα, τα οικιστικά κέντρα και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, δεδομένα τα οποία καταχωρούνται σε ένα ψηφιακό μοντέλο τοπίου, που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες του προγράμματος. Κομβικό μνημειακό σύνολο της περιοχής και κεντρικό άξονα του προγράμματος αποτελεί η μυκηναϊκή ακρόπολη στην «Μπαρόνας το Φρούδι», η έρευνα της οποίας έχει ιδιαίτερη σημασία για τις μυκηναϊκές Κυκλάδες, ειδικά σε συνάρτηση με την άλλη σημαντική μυκηναϊκή ακρόπολη της Σίφνου, τον Αγ. Ανδρέα.

Στο ίδιο πλαίσιο, και με στόχο την κατανόηση των μοντέλων κατοίκησης και εκμετάλλευσης των πηγών πλούτου του νησιού διαχρονικά και την συστηματοποίηση της αρχαιολογικής γνώσης του νησιού διεξάγεται συστηματική επιφανειακή έρευνα στην ευρύτερη περιοχή της Μπαρόνας με γεωγραφικά όρια τον κόλπο του Βαθέως στα νότια και το μεσαιωνικό «Μαύρο Χωριό» στα βόρεια.

Απώτερος στόχος του προγράμματος, εκτός από την έρευνα, τεκμηρίωση και κατανόηση των αρχαιολογικών καταλοίπων, είναι και η ανάδειξη διαχρονικά αειφόρων στρατηγικών χρήσεων γης που μπορούν να αξιοποιηθούν και σήμερα με σεβασμό προς την μακραίωνη ιστορία και το απaráμιλλο φυσικό κάλλος του ανέγγιχτου σχεδόν κυκλαδικού τοπίου της περιοχής αυτής.

Abstract

Papadopoulou Zozi, Andreas Blachopoulos, Giannis Zogkos

The interdisciplinary research project "Ancient land use strategies from a long-term perspective and the effects on modern infrastructure projects" with the acronym "Siphnos and Beyond", is implemented by the Ephorate of Antiquities of Cyclades in collaboration with the Universities of Ioannina and Iena and the Dataverse company, in the context of bilateral and multilateral S&T cooperation Greece-Germany. In this announcement, a first presentation of the program is attempted with an evaluation of the activities of the Greek side.

One of the main objectives of the project is the detailed documentation of the long history of the area rich of archaeological remains that extends from the gulf of Vathios to the port of Kamares, from prehistoric to Byzantine times. The documentation leads to conclusions for a long time period regarding land use, road system, housing centers and natural resource management, data which are recorded in a digital landscape model, created for the needs of the project. A key monumental area of the area and the central axis of the program is the Mycenaean acropolis at "Baronas to Froudi", whose research is of particular importance for the Mycenaean Cyclades, especially in relation to the other important Mycenaean citadel of Sifnos, Ag. Andrea.

In the same context, and with the aim of understanding the patterns of habitation and exploitation of the island's wealth resources over time and the systematization of the archaeological knowledge of the island, systematic surface research is carried out

in the wider area of Barona with geographical boundaries of the Gulf "Mavro Chorio" in the north.

The ultimate goal of the project, in addition to research, documentation and understanding of archaeological remains, is to highlight timeless sustainable land uses that can be used today with respect to the long history and unparalleled natural beauty of the almost untouched Cycladic landscape.

**Παπαδοπούλου Ζώζη, Δρ. Αρχαιολόγος ΥΠΠΟΑ,
Τμηματάρχης, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: zozipap@gmail.com**

**Βλαχόπουλος Ανδρέας, Αν. Καθ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας,
Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας Παν. Ιωαννίνων
e-mail: andreasvg1@yahoo.gr,**

**Ζόγκος Γιάννης Αρχαιολόγος, υπ. Διδάκτωρ,
Τμ. Ιστορίας Αρχαιολογίας Παν. Ιωαννίνων
e-mail: giannis-z@hotmail.com**

ΠΑΠΑΜΑΓΚΑΝΑ ΙΩΑΝΝΑ

«Τα μετάλλινα αντικείμενα του νεολιθικού οικισμού του Στρόφιλα».

Περίληψη

Ο μεγάλος οχυρωμένος νεολιθικός οικισμός του Στρόφιλα Άνδρου με τα μεγάλα οικοδομήματα, αψιδωτά και τετράπλευρα, τις εκτεταμένες βραχογραφίες και τα πλούσια κινητά ευρήματα, άλλαξε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το Νεολιθικό Αιγαίο.

Στα ευρήματα περιλαμβάνεται ένα από τα μεγαλύτερα ανασκαφικά σύνολα μετάλλινων αντικειμένων από νεολιθικό οικισμό. Χαρακτηρίζονται από υψηλή κατασκευαστική ποιότητα και ανήκουν σε διάφορους τύπους, τους οποίους θα μπορούσαμε να κατατάξουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες: όπλα, κοσμήματα και εργαλεία.

Στα όπλα περιλαμβάνονται τέσσερα χάλκινα εγχειρίδια, από τα οποία τα τρία έχουν κοινά χαρακτηριστικά και ανήκουν σε έναν σπάνιο τύπο στον αιγαίο χώρο, ο οποίος χαρακτηρίζεται από επιμήκη, φυλλόσχημη λεπίδα και μίσχο (απόληξη) χωρίς οπές. Επιπλέον τα τρία αυτά εγχειρίδια ανοίγουν νέους δρόμους στις προσεγγίσεις μας για την προέλευση του συγκεκριμένου τύπου. Ορισμένα, λόγω κυρίως των διαστάσεών τους, εγείρουν αμφιβολίες για τη χρηστικότητά τους, οδηγώντας μας σε περισσότερο συμβολικές ερμηνείες.

Στα κοσμήματα περιλαμβάνονται περόνες κυκλικής διατομής ή στρεπτές. Ο δεύτερος τύπος είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς τα παράλληλά του είναι σπάνια, ενώ ταυτόχρονα μαρτυρεί την υψηλή τεχνογνωσία των κατασκευαστών, αλλά και την ύπαρξη μιας ενδεχομένως ιδιαίτερης/τοπικής παράδοσης. Πολύ σημαντική είναι και μία χάντρα, το μοναδικό χρυσό εύρημα του οικισμού.

Στα εργαλεία περιλαμβάνονται οπείς διαφόρων μεγεθών, τύπων και πιθανόν διαφορετικών χρήσεων, τριχολαβίδες, πιθανόν μικροί πελέκεις και βελόνες, οι οποίες επιβεβαιώνουν την υφαντική δραστηριότητα του οικισμού.

Όλα τα ευρήματα χρονολογούνται στην Τελική Νεολιθική περίοδο, εκτός από ένα που ανάγεται πιθανότατα στη Νεότερη Νεολιθική Ι.

Τα πολυάριθμα μετάλλινα ευρήματα του Στρόφιλα, ανοίγουν νέους δρόμους προσέγγισης της τυπολογίας και της τεχνολογίας της περιόδου. Επίσης, επιτρέπουν να εικάσουμε μια ευρεία για την εποχή χρήση των μετάλλων για διακοσμητικούς, χρηστικούς και συμβολικούς σκοπούς. Ταυτόχρονα, καταδεικνύουν τον πλούτο και τη σημασία του οικισμού στο Νεολιθικό Αιγαίο.

Abstract

Papamagana Ioanna

“Metalic objects from the Neolithic city of Strofilas”

The large fortified Neolithic settlement of Strofilas Andros with its large, arched and four-sided buildings, extensive rock paintings and rich movable finds, radically changed the way we perceive the Neolithic Aegean.

Our findings include one of the largest assemblages of metal objects coming from a Neolithic settlement. They are characterized by high construction quality and belong to various types, which we could classify into three main categories: weapons, jewellery and tools. The weapons include four bronze daggers, three of which have common features and belong to a type with an elongated, foliate blade and a tanged end without rivet holes, which is rare in the Aegean. In addition, these daggers open new horizons in our attempts to define the origin of this type. Some of them, mainly due to their dimensions, raise doubts about their usability, leading us to more symbolic interpretations.

Jewellery includes pins with a circular section and twisted ones. The second type is particularly important as its parallels are rare, while at the same time it proves the technical mastery of the manufacturers and the possible existence of a local tradition. A bead is also very important, as it is the only golden find of the settlement. The tools include awls, of various sizes, types and possibly different uses, tweezers, possibly small axes and needles, which confirm the textile activity of the settlement.

All our finds date to the Final Neolithic period, except for one that probably dates back to the Early Neolithic I. The numerous metal finds of Strofilas open new paths for approaching both the typology and the technology of the period. They also allow us to speculate on the widespread use of metals for utilitarian, ornamental and symbolic purposes. At the same time, they demonstrate the richness and importance of the settlement in the Neolithic Aegean.

Παπαμαγκανά Ιωάννα, Δρ. Αρχαιολόγος ΕΚΠΑ
e-mail: ioapapa@hotmail.com

ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

«Ο ναός του Παντοκράτορα στις Γίδες Άνδρου. Πρώτες παρατηρήσεις»

Περίληψη

Ο ναός του Παντοκράτορα ή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος βρίσκεται στη θέση Καμάρα, κοντά στο χωριό Γίδες. Αποτελούσε το καθολικό άλλοτε μονής που ιδρύθηκε το 1596 από το μοναχό Μάξιμο Μαγνέντιο σύμφωνα με πηγές, ενώ ανακαινίστηκε το 1613, όπως μαρτυρεί επιγραφή στα δύο υφαγίδια του οξυκόρυφου τόξου στη δυτική πλευρά του ναού. Ο ναός ανήκει στο τύπο του σύνθετου τετρακίονιου σταυροειδή εγγεγραμμένου με τρούλο ναού. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ο δεύτερος τρούλος στο ιερό Βήμα. Αποτελεί μοναδικό παράδειγμα του τύπου αυτού στην Άνδρο και, όσο είναι γνωστό, στην περιοχή των Κυκλάδων. Ο ναός αντιμετώπιζε ήδη από τον 18ο αιώνα σημαντικά στατικά προβλήματα. Επί του προκρίτου της Άνδρου, Ν. Κονδύλη, πραγματοποιήθηκαν μεγάλης έκτασης στερεωτικές εργασίες, όπως η συμπλήρωση τόξων, τοίχων και εντοίχιση των μαρμάρινων κίωνων. Ο ναός, λόγω της θέσης του, στο βάθος χαράδρας έχει υποστεί εκτεταμένες καταστροφές και ο φέρων οργανισμός του έχει αποδυναμωθεί σημαντικά.

Abstract

Papanikolopoulou Stavroula

“The church of Pantocrator at Gides, Andros. First notifications”

The church of Pantocrator or the Metamorphosi Sotira is located in Kamara, near the village of Gides. It was the katholikon of a monastery founded in 1596 by the monk Maximos Magentios according to sources and it was renovated in 1613, due to an inscription on the two imposts of the pointed arch on the west side of the church. The church belongs to the complex four-column cross-in-square type inscribed with a dome. A special feature is the second dome in the Sanctuary. It is a unique example of this type in Andros and, as far as is known, in Cyclades. The church has been facing significant static problems since the 18th century. On the prefecture of Andros, N. Kondili, large-scale fixing works were carried out, such as the completion of arches, walls and the construction (walling) of the marble columns. Due to its location, in the depths of the ravine, the church suffered severe damage and its structure has been significantly weakened.

Παπανικολοπούλου Σταυρούλα, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, e-mail: stavroulapapanik@yahoo.gr

ΠΑΣΣΑΡΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ,

«Ὡς τις μύρμηξ ζητῶν κόκκον: Η περιοδεία του Βυζαντινολόγου Γ. Λαμπάκη στις Κυκλάδες κατά το έτος 1904»

Περίληψη

Ο βυζαντινολόγος Γεώργιος Λαμπάκης υπήρξε πρωτοπόρος στην έρευνα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων του ελλαδικού χώρου και των Κυκλάδων νήσων συγκεκριμένα. Ο Γ. Λαμπάκης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1854 καταγόμενος

από την πλευρά της μητέρας του από το χωριό Μουντάδος της Τήνου. Σπούδασε θεολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εν συνεχεία πραγματοποίησε στη Γερμανία σπουδές στην χριστιανική αρχαιολογία, όπου απέκτησε τον τίτλο του διδάκτορος. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα υπήρξε πρωτεργάτης της ίδρυσης της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας και ο πρώτος Γενικός Γραμματέας της. Αφότου διορίστηκε στη θέση του ιδιαίτερου γραμματέα της βασίλισσας Όλγας πραγματοποίησε για πολλά έτη δεκάδες περιοδείες στο τότε ελληνικό κράτος αλλά και σε τουρκοκρατούμενες περιοχές επισκεπτόμενος εκατοντάδες χριστιανικά μνημεία. Υπήρξε μάλιστα πρώτος Γενικός Έφορος Χριστιανικών Αρχαιοτήτων.

Το 1904 ο Γ. Λαμπάκης πραγματοποίησε τρίμηνη περιοδεία σε αρκετά νησιά των Κυκλάδων. Συγκεκριμένα μεταξύ Ιουλίου και Οκτωβρίου επισκέφθηκε διαδοχικά τη Σίφνο, τη Μήλο, την Κίμωλο, τη Σέριφο, τη Σύρο, την Αμοργό, τη Μύκονο, τη Δήλο, την Τήνο και τέλος την Άνδρο. Είχαν προηγηθεί προηγούμενα έτη ταξίδια του στην Τήνο, με την οποία τον συνέδεαν δεσμοί αίματος, αλλά και τη Σίκινο, την Πάρο και τη Σύρο. Οι έρευνές του αυτές παραμένουν αδημοσίευτες και μόνον ελάχιστες αναφορές είναι δημοσιευμένες στο Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Στο Αρχείο Οικογένειας Λαμπάκη (ΑΟΛ) φυλάσσεται μεγάλο μέρος των καταλοίπων του πρώτου Έλληνα βυζαντινολόγου (ημερολόγια περιοδειών, χειρόγραφες σημειώσεις, επιστολές, επιστολικά δελτάρια, φωτογραφίες κ.α.).

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των χειρόγραφων σημειώσεων του αναφορικά με τα κυκλαδικά μνημεία που κατέγραψε και τα στοιχεία που συνέλεξε. Η σημασία μελέτης των σημειώσεων του Γ. Λαμπάκη είναι μεγάλη γιατί μεταφέρει την εικόνα που παρουσίαζαν τα μνημεία στις αρχές του 20 ου αιώνα και αποτελεί μια πρώτη ίσως καταγραφή τους. Επιπλέον, η αναδίφηση στα αδημοσίευτα κατάλοιπά του προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες στον σημερινό μελετητή των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων των Κυκλάδων, όπως για παράδειγμα είναι η διάσωση επιγραφικών μαρτυριών, αρκετές από τις οποίες είναι σήμερα χαμένες.

Abstract

Passaris Nikitas

“Like an ant looking for a seed: The travel of the byzantine scholar Georgios Lampakis in Cyclades in 1904”

The Byzantine scholar Georgios Lampakis was a pioneer in the research of Byzantine and post-Byzantine monuments in Greece and the Cyclades islands in particular. G. Lampakis was born in Athens in 1854, coming from the side of his mother from the village of Mountados in Tenos. He studied theology at the University of Athens and then studied Christian archeology in Germany, where he obtained his doctorate. After his return to Greece, he was the pioneer of the establishment of the Christian Archaeological Society and its first General Secretary. After being appointed to the position of special secretary of Queen Olga, he made for many years dozens of tours in the then Greek state but also in Turkish-occupied areas, visiting hundreds of Christian monuments. In fact, he was the first Superintendent of Christian Antiquities.

In 1904 G. Lampakis made a three-month tour to several islands of the Cyclades. Specifically, between July and October he visited Sifnos, Milos, Kimolos, Serifos, Syros, Amorgos, Mykonos, Delos, Tenos and finally Andros. His travels to

Tenos had preceded him in previous years, with which he was connected by blood ties, but also to Sikinos, Paros and Syros. His research remains unpublished and only a few reports are published in the Bulletin of the Christian Archaeological Society. The Lampaki Family Archive (AOL) keeps a large part of the remains of the first Greek Byzantine scholar (tour diaries, handwritten notes, letters, letterheads, photographs, etc.). The purpose of this announcement is to present his handwritten notes regarding the Cycladic monuments he recorded and the data he collected.

The importance of studying the notes of G. Lampakis is great because it conveys the image presented by the monuments at the beginning of the 20th century and is perhaps a first record of them. In addition, the excavation of its unpublished remains offers valuable information to the current scholar of the Byzantine and post-Byzantine monuments of the Cyclades, such as the rescue of epigraphic testimonies, several of which are now lost.

Πάσσαρης Νικήτας, Δρ. Βυζαντινής Αρχαιολογίας
e-mail: nikitas.passaris@hotmail.com

ΠΑΣΤΑΚΑ NEBENIA

«Πολιτιστική Πολιτική και θεσμοί: Συγκρότηση της Συλλογής Έργων Τέχνης του Πανελληνίου Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας Τήνου.»

Περίληψη

Το Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου, διαθέτει μια από της σημαντικότερες συλλογές έργων νεοελληνικής τέχνης. Η Συγκρότηση της συλλογής αν και συστηματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1920, στα πλαίσια της δημιουργίας του Μουσείου Τηνίων Καλλιτεχνών που εγκαινιάστηκε το 1930, είχε ουσιαστικά ξεκινήσει από το θέσπισμα των πρώτων υποτροφιών του Ιδρύματος το 1967, όπου καλλιτέχνες της ο Νικόλαος Γύζης, Λάζαρος Σώχος, Δημήτριος Γεωργαντάς, Εμμανουήλ Λαμπάκης και πολλοί άλλοι, δώριζαν έργα της στο Ίδρυμα ως ευχαριστήριο για την υποτροφία που είχαν λάβει. Στην Τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, χάρη στην ενεργό δράση του Σωματείου της Αδελφότητας των Εν Αθήναις Τηνίων, αρχίζει να συγκροτείται η συλλογή έργων τέχνης που θα επάνδρωναν το μουσείο του Ιδρύματος. Η δράση αυτή, συμπίπτει με μια εξαιρετικά γόνιμη περίοδο για τα πολιτιστικά δρώμενα, καθώς η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου αναπτύσσει πολιτιστική πολιτική μέσα από δράσεις της προώθηση Ελλήνων καλλιτεχνών στο εξωτερικό (Ομάδα Τέχνη), ίδρυση μουσείων κ.ο.κ. Το Μουσείο Τηνίων Καλλιτεχνών που δημιουργείται στο Ίδρυμα της Ευαγγελιστρίας, είναι ουσιαστικά ένα μουσείο που αντανακλά της εικαστικές αναζητήσεις της εποχής. Δεν ήταν μάλιστα λίγες οι φορές που το σωματείο καυχιόταν πως είχε δημιουργήσει ένα μουσείο Σύγχρονης Τέχνης την ώρα που στην Αθήνα η Πινακοθήκη δεν είχε δικό της κτήριο. Η δημιουργία της του μουσείου δεν γίνεται πρόχειρα και ασχεδιάστα. Το σωματείο της Αδελφότητας των εν Αθήναις Τηνίων συγκροτεί ειδική Καλλιτεχνική Επιτροπή, απαρτιζόμενη από ζωγράφους, γλύπτες και αρχιτέκτονες (μάλιστα οι περισσότεροι ήταν ακαδημαϊκοί), η οποία ήταν εξουσιοδοτημένη για την αγορά των έργων και την επιμέλεια του μουσείου. Διαβάζοντας τα ονόματα των ατόμων που απαρτίζουν αυτές της Καλλιτεχνικές Επιτροπές (Α. Σώχος, Ν. Λύτρας, Λ. Δούκας, Λ. Λαμέρας, Γ. Βαρλάμος, Γ. Γαίτης), βλέπουμε πως πρόκειται για καλλιτέχνες που έχουν μετεκπαιδευτεί κυρίως στο Παρίσι ως υπότροφοι του Ιδρύματος της

Ευαγγελιστριάς Τήνου. Η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει στην ανάδειξη του φαινομένου του Ιδρύματος, μέσα στα πλαίσια της πολιτιστικής πολιτικής της εποχής.

Abstract

Pastaka Venia

“Cultural policy and institution: Organisation of the collection of objects of art in the Panhellenic Holy Foundation of Evangelistria of Tenos”

The Panhellenic Holy Foundation of Evangelistria of Tenos, owns one of the most important collections of works of modern Greek art. Although the creation of the collection, was more systematic during the 1920s, in the context of the creation of the Museum of Tinian Artists that was inaugurated in 1930, had actually begun with the establishment of the first scholarships of the Foundation back in 1867, where artists such as Nikolaos Gyzis, Lazaros Sohos, Dimitrios Georgantas, Emmanouel Lampakis and many others donated their works to the Foundation as a sign of gratefulness for the scholarships they had received. In the third decade of the 20th century, thanks to the actions of the Association of the Brotherhood of Tinians in Athens, started the gathering of works of art destined for the museum of the Holy Foundation in Tenos Island. This action coincides with an extremely fertile period for cultural events, as the government of Eleftherios Venizelos develops a fruitful cultural policy through actions such as promoting Greek artists abroad (Group Tehni), establishing museums in Greece and so on. The Museum of Tinian Artists, based on the first floor of the Evangelistria Foundation, is essentially a museum that reflects the artistic pursuits of the time. In fact, it was not a few times that the Holy Foundation claimed that it had created a museum of Contemporary Art at a time when the National Gallery of Athens did not own a building for its own collection. The association of the Brotherhood of Tinians in Athens launched a special Artistic Committee, consisted of painters, sculptors and architects, which were authorized to purchase works of art and curate the museum. From the names of the people who were members of the Artistic Committees (A. Sohos, N. Lytras, L. Doukas, L. Lameris, G. Varlamos, G. Gaitis), one could easily see that they were artists who were educated mostly in Paris with scholarships given by the Evangelistria Foundation of Tenos. This announcement aims to highlight the phenomenon of the Foundation, within the borders of the cultural policy of the time.

**Παστάκα Νεβενία, Υπ. Διδάκτωρ Ιστορίας Τέχνης
e-mail: veniapastaka@gmail.com**

PATKA MARCUS

“Lorenz Gyömörey ή ο *Ελληνομανής* ως ερημίτης στην Αμοργό”

Περίληψη

Ο Lorenz Gyömörey (1931-1989) ήταν πνευματικός καθολικός ιερέας αυστρου-ουγγρικής καταγωγής. Η μητέρα του ήταν ενεργή στην αντίσταση κατά του καθεστώτος NS. Θείος του ήταν ο Laszlo Almasy που μπήκε στον κόσμο της λογοτεχνίας ως “The English Patient” του Michael Ondaatje. Στη Βιέννη ο Gyömörey

εργάστηκε ως διευθυντής πολιτιστικού κέντρου και ως παραγωγός τηλεοπτικών ντοκιμαντέρ. Μετά το πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα το 1963, η χώρα και οι άνθρωποι της έγιναν το κύριο ενδιαφέρον του. Ήρθε σε επαφή με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο και κατά τη διάρκεια της Χούντας παρέδωσε χρήματα από τη Σοσιαλιστική Διεθνή σε πολιτικούς της αντιπολίτευσης όπως ο Γεώργιος Μαύρος. Το 1974 πήγε στην Κύπρο για να παραδώσει χρήματα από την Caritas Internationalis για την υποστήριξη προσφύγων ελληνικής και τουρκικής καταγωγής μετά τον πόλεμο.

Την ίδια χρονιά έλαβε υποτροφία από την Ελληνική Ακαδημία Επιστημών και έζησε από εκεί και πέρα στην Αθήνα όπου έγινε μέρος της πνευματικής ζωής στο πολιτιστικό κέντρο "Atheneum". Το 1965 είχε αγοράσει ένα μικρό σπίτι έξω από τα Κατάπολα στην Αμοργό. Εκεί πέρασε όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο. Ο Lorenz Gyömörey έγραψε δύο βιβλία για την Ελλάδα, το πρώτο το 1970 ήταν ένα ιστορικό δοκίμιο από την περίοδο της Χούντας που πήγαινε πίσω στους Βυζαντινούς και αρχαίους χρόνους. Ειδικά επαίνεσε τη μητριαρχία. Αποδείχθηκε πολύ χρήσιμο καθώς το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για την Ελλάδα αυξήθηκε αφού μόνο πολύ λίγες αυθεντικές πληροφορίες ήταν διαθέσιμες. Αντιπροσωπεύει ένα δοκίμιο για την ελληνική γλώσσα, νοοτροπία και ιστορία.

Εκτός από το δικό του έργο, ο Gyömörey συνεργάστηκε με τον εκδοτικό οίκο Ηριδανός και μετέφρασε ποιήματα των Γιάννη Ρίτσου, Γεωργίου Σεφέρη και Κωνσταντίνου Καβάφη στα Γερμανικά. Επίσης, μετέφρασε στα ελληνικά το «Hyperion» του Friedrich Hölderlin. Η σημαντικότερη μετάφρασή του ήταν οι «Εξομολογήσεις» του Γιάννη Μακρυγιάννη στα Γερμανικά, υποστηριζόμενες από την υπουργό Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη. Ο Γκιουμάρεϊ πέθανε στο Χαλάνδρι.

Abstract

“Lorenz Gyömörey or the *Graeco-Maniac* as Eremite at the island of Amorgos”

Lorenz Gyömörey (1931-1989) was an intellectual catholic Priest of Austro-Hungarian origin. His mother was active in the resistance against the NS-regime. His uncle was Laszlo Almasy who entered the world of literature as *The English Patient* by Michael Ondaatje. In Vienna, Gyömörey worked as director of a cultural center and as TV documentarist. After his first travel to Greece in 1963, the country and its people became his main interest. He got in contact with Panayotis Kanellopoulos and during the Junta period he delivered funds by the Socialist Internationale to politicians in opposition like Georgios Mavros. In 1974 he went to Cyprus to deliver funds by Caritas Internationalis supporting refugees of Greek and Turkish origin after the war.

In the same year, he got a stipendium by the Greek Academy of Science and lived furtheron in Athens where he became part of the intellectual life at the cultural center “Atheneum”. In 1965 he had bought a small house outside of Katapola in Amorgos. There he spent as much time as possible: Lorenz Gyömörey wrote two books about Greece, the first in 1970 was an historical essay from the Junta period going back to Byzantine and ancient times. Especially he praised the matriachat. It turned out to be very helpful as the European interest in Greece rose and only very few authentic information was available. The second one was even translated into Greece as “H dvon mns dúons”. It represents an essay on Greek language, mentality and history. Besides his own work Gyömörey cooperated with Eridanos Publising and translated poems by Jannis Ritsos, Georgios Seferis and Konstantinos Kavafis into German. He also co-translated Friedrich Hölderlin's “Hyperion” into Greek. His mayor translation were the “Confessions” by Jannis Makryjannis into German supported by Cultural Minister Melina Mercuri. Gyömörey died in Chalandri.

Patka Marcus, Private Docent and Doctor of Phylosophy, Curator of the Hebrew Museum Vienna, Austria, (Contemporary History and German Literature)
e-mail: marcus.patka@gmx.at

ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

«Ένα ελληνιστικό modus vivendi στην Αμοργό του ύστερου 19ου αι.»

Περίληψη

Οποιοσδήποτε περιδιαβεί την Αμοργό, αλλά και τις Κυκλάδες γενικότερα, θα παρατηρήσει αναπόφευκτα την πληθώρα εντοιχισμένων επιγραφών και λοιπών αρχαίων καταλοίπων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του νησιού. Ορισμένες από τις εντοιχισμένες αρχαιότητες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο για τη μορφή, τη διακόσμηση τους ή τα κείμενα που φέρουν, αλλά και για την ιστορία τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του πρόσφατου επανεντοπισμού της επιγραφής της Νικουριάς (IG XII 7, 506) (Fischer, Περράκης 2019). Η ιστορία και η βιογραφία των αντικειμένων και των αρχαιολογικών ευρημάτων έχει αρχίσει τις τελευταίες δεκαετίες να απασχολεί την αρχαιολογική έρευνα ευρύτερα. (Gosden, Marshall, 1999). Η εφαρμογή των σχετικών θεωρητικών μοντέλων εφαρμόζει εξαιρετικά σε περιπτώσεις σπολίων, όπως είναι οι προαναφερθείσες εντοιχισμένες αρχαιότητες. Στην Αμοργό αρχαιότητες σε δεύτερη χρήση μπορεί να λειτουργούν ως δομικοί λίθοι ή ως διακοσμητικά στοιχεία. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να έχουν μορφοποιηθεί κατάλληλα ώστε να εξυπηρετούν πρακτικούς σκοπούς (Μαραγκού 2005). Σε μια εξαιρετική περίπτωση, μια αρχαία στήλη με εξίτηλη την αρχαία γραφή, επαναχαράχθηκε το 1829 και τοποθετήθηκε στο σχολείο της Χώρας (Μαραγκού 2002). Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται δυο επιγραφές που βρίσκονται ακόμα και σήμερα εντοιχισμένες στο σημερινό πολιτιστικό κέντρο στη Λόζα της Χώρας. Πρόκειται για τις επιγραφές IG XII 7, 388 και 389, δύο τιμητικά ψηφίσματα του δήμου της Μινώας και της Αιγιάλης αντίστοιχα. Οι δύο επιγραφές εντοπίστηκαν κάποια στιγμή πριν το 1897 μαζί στο λόφο Βίγλα, θέση που ταυτίζεται με την αρχαία Αιγιάλη, δίπλα στο χωρίο Θολάρια και μεταφέρθηκαν σε μία απόσταση περίπου 20 χλμ., για να επανατοποθετηθούν μαζί στο τότε Ειρηνοδικείο. (Cahen 1899)

Πέρα από τον κοινό τόπο εύρεσης οι δυο επιγραφές έχουν ως βασικό κοινό παρονομαστή την αναφορά στον Αιγιαλέα Κριτόλαο, γιο του Αλκιμέδοντος, ο οποίος θα πρέπει να ήταν μια εξέχουσα προσωπικότητα της Αμοργού κατά τον 2ο αι. π.Χ. Στην παρουσίαση θα γίνει σαφές ότι ο εντοιχισμός των δυο επιγραφών πρόβαλε παραδειγματικά τον Κριτόλαο, έναν αρχαίο πολίτη-πρότυπο, με την ελπίδα να εμπνεύσει έναν ορθό και ηθικό τρόπο ζωής και στους σύγχρονους Αμοργίνους.

Abstract

Perrakis Stelios

“A Hellenistic modus vivendi in Amorgos in the late 19th century”

Wandering through the Amorgian landscape one will definitely notice the abundance of immured inscriptions and other antiquities. Some of the immured antiquities are of a special interest not only due to their form, their decoration or the

texts they bear, but also for their history. The example of the recent rediscovery of the so called “Nicouria Decree” (IG XII 7, 506) is characteristic. (Fischer, Perrakis 2019). The history and the cultural biography of objects and archaeological findings is gaining ever more ground in the archaeological research (Gosden, Marshall 1999). The application of such theoretical models is indeed appropriate in cases of spolia, such as the aforementioned ones.

At Amorgos the second use of antiquities can be in the form of building stones or decorative elements. In some cases, they have been appropriately modified to serve certain practical purposes (Marangou 2005). In one exceptional case, an ancient stele with a faded scripture, has been re-engraved in 1829 and then placed in the high school of Chora. (Marangou 2002).

The current announcement presents two inscriptions, immured to date in today’s cultural community center of Chora. The inscriptions IG XII 7, 388 and 389 are two honorary decrees of the demos of Minoa and the one of Aegiale. Both inscriptions were found together, at some point before 1897, on the hill of Vigla close to the village Tholaria, where the ancient polis of Aegiale was located. They were both transported for a distance of 20 km, in order to be immured together in the façade of the building, where back then was housed the “Eirinodikeio”, a low-level court of law. (Cahen 1899)

Besides the common finding place, the common denominator of the two inscriptions is the mentioning of Kritolaos from Aegiale, son of Alkimedon, who must have been an outstanding personality of Amorgos in the 2nd c. BCE.

In the presentation it shall become clear that the immuration of the two inscriptions intended to present in an exemplary way Kritolaos, an ancient model-citizen, in order to inspire an ethical way of life for the present day Amorgians.

**Περράκης Στέλιος, Αρχαιολόγος, Univ. Heidelberg, Deutschland,
e-mail: stperr2395@gmail.com**

ΠΕΤΑΝΙΔΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ

«Οι αγριομέλισσες των Κυκλάδων»

Περίληψη

Για τους πολλούς ταξιδιώτες και εραστές του φυσικού περιβάλλοντος, το Αιγαίο είναι σημαντικό για τη μεγάλη εμφανή βιοποικιλότητά του, αυτή των ανθοφόρων φυτών. Συνήθως λησμονείται ή υποβαθμίζεται το σημαντικότερο αίτιο αυτής της ποικιλότητας, δηλ. ο ρόλος των εντόμων επικονιαστών του Αρχιπελάγους. Από την άλλη, η τεκμηριωμένη πλέον μείωση των επικονιαστών και η παγκόσμια εκστρατεία για διατήρησή τους – αποκύημα της Σύμβασης της Βιοποικιλότητας και της Πρωτοβουλίας για τους επικονιαστές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν αφήνει περιθώρια εφησυχασμού.

Γνωρίζοντας την βιοποικιλότητα των επικονιαστών του Αιγαίου κυρίως από αποσπασματικές μουσειακές αποθέσεις σε Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές συλλογές, και ελλείπει εθνικού ή περιφερειακού καταλόγου εντόμων – επικονιαστών, το Εργαστήριο Βιογεωγραφίας & Οικολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου προχώρησε σε συστηματικές δειγματοληψίες σε 23 νησιά του Αιγαίου, μεταξύ των οποίων 15 των Κυκλάδων. Μεταξύ των ετών 2012–2015 συνελέγησαν συνολικά 40.603 έντομα, από τα οποία 23.654 άγριες μέλισσες. Όλα τα έντομα αναγνωρίστηκαν σε επίπεδο

είδους και αποτελούν σήμερα τμήμα της Μελισσοθήκης του Αιγαίου, της συλλογής μελισσών και άλλων εντόμων επικονίασης που είναι εγκατεστημένη στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, στη Μυτιλήνη.

Στην εργασία παρουσιάζεται ο χάρτης της ποικιλότητας των αγριομελισσών του συμπλέγματος των Κυκλάδων που συνολικά αριθμεί, μέσα από την πρώτη αυτή προσπάθεια, 361 είδη. Και επειδή οι δειγματοληψίες στα νησιά πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο ερευνητικών προσεγγίσεων που επέτρεψαν την διερεύνηση πολλαπλών ερωτημάτων, στην εργασία θα παρουσιασθούν θέματα που αφορούν: Α. στην βιογεωγραφία των άγριων μελισσών, και συγκεκριμένα στην ιεράρχηση των παραγόντων που καθορίζουν την κατανομή της βιοποικιλότητας στα νησιά των Κυκλάδων, λαμβάνοντας υπ' όψιν το μέγεθος του νησιού, τους κλιματικούς παράγοντες, την απόσταση από την ηπειρωτική ακτή, και την οικολογία των νησιών· Β. στις απειλές που οι άγριες μέλισσες αντιμετωπίζουν, ειδικά στις Κυκλάδες, λόγω της υπέρμετρης μελισσοκομίας που ασκείται σε αυτές.

Abstract

Petanidou Theodora

“The wild bees of the Cyclades”

For many travelers and nature lovers, the Aegean looks fantastic for its obvious biodiversity, i.e. that of its flowering plants. However, the major driver of this diversity, i.e. the diversity of its insect pollinators, is often underestimated or even neglected. On the other hand, the already documented decrease of the pollinators worldwide and the global effort to conserve them – as a follow up of the Convention of Biological Diversity and the European Pollinator Initiative, is a matter to consider seriously.

Fragments of the diversity of pollinators of the Aegean Archipelago have been known from collections in different European and American museums. Bearing this in mind vis-à-vis the absence of national pollinator list, the Laboratory of Biogeography & Ecology of the University of the Aegean proceeded to fill the gap by establishing systematic sampling sites on 23 islands of the Aegean, among them 15 belonging to Cyclades. Between the years 2012-2015 the researchers collected 40,603 insects including 23,654 wild bees. After having been identified to species, all the specimens were incorporated to the Melissotheque of the Aegean, the collection of bees & other pollinators installed at the University of the Aegean, Mytilene.

The presentation will focus on the diversity of wild bees of the Cyclades complex, in total summing up a diversity of 361 species that stemmed from this first effort. Moreover, because the above samplings were conducted in the frame of different research questions, the presentation will also focus on the following subjects: A. the biogeography of wild bees in the Aegean, in fact the assessment of different factors driving the diversity in the Aegean, among them island size, climate profile, distance from the mainland, and island ecology; B. the threats bees face, particularly in the Aegean, because of excessive beekeeping applied here.

**Πετανίδου Θεοδώρα, Καθ. Οικολογίας – Οικογεωγραφίας,
Τμήμα Γεωγραφίας, Παν. Αιγαίου.
e-mail: t.petanidou@aegean.gr**

ΠΕΤΡΑΤΟΣ ΠΕΤΡΟΣ

«Η δράση του Κεφαλλονίτη Κωνσταντίνου Μεταξά ως αρμοστή στις Κυκλάδες (1822). Μια αποτίμηση»

Περίληψη

Ο Κωνσταντίνος Μεταξάς (1793-1870), έχοντας αφήσει από τα τέλη Απριλίου του 1821 τη γενέτειρά του Κεφαλλονιά, βρίσκεται στην επαναστατημένη ήδη δυτική Πελοπόννησο επικεφαλής εθελοντικού σώματος συμπατριωτών του και συμμετέχει στα πεδία των μαχών της Ελληνικής Επανάστασης. Με την έναρξη του 1822 ορίζεται μίνιστρος του Δικαίου και παράλληλα στέλνεται ως αρμοστής στις Κυκλάδες. Αναλαμβάνει να εισπράξει τις οικονομικές εισφορές των νησιωτών και να προωθήσει τη διοικητική οργάνωση των νησιών, να εξισορροπήσει αντιθέσεις και να διασκεδάσει κοινωνικές εκρήξεις, να διευθετήσει εσωτερικές θρησκευτικές αντιπαλότητες και να αντιμετωπίσει εχθρικές απειλές. Με τόλμη και θάρρος, με ευστροφία και πειθώ, αλλά και με κίνδυνο να συλληφθεί από Έλληνες νησιώτες και να παραδοθεί στους Οθωμανούς, κατορθώνει να ολοκληρώσει την αποστολή του.

Abstract

Petratos Petros

“The action of the Kefallonian Constantinos Metaxas as a commissioner in Cyclades (1822). An assessment.”

Constantinos Metaxas (1793-1870), leaving his birthplace of Kefallonia since the end of April 1821, becomes head of a volunteer corps of his compatriots in the already rebellious western Peloponnese and participates in the battlefields of the Greek Revolution. At the beginning of 1822 he was appointed Minister of Law and at the same time he was sent as a commissioner to the Cyclades. It undertakes to collect the financial contributions of the islanders and to promote the administrative organization of the islands, to balance contradictions and to face social outbursts, to settle internal religious rivalries and to face hostile threats. With boldness and courage, with ingenuity and persuasion, but also at the risk of being captured by Greek islanders and surrendered to the Ottomans, he manages to complete his mission.

Πετράτος Πέτρος, Φιλόλογος, Ιστορικός e-mail: petratospetr@gmail.com

ΠΟΝΤΙΚΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

«Μελετώντας την Οικονομική και Κοινωνική δομή της Τήνου, κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο»

Περίληψη

Στην μελέτη μας αυτή, ακολουθήσαμε την Ερευνητική μεθοδολογία, με τη χρήση ιστορικών πηγών, οι οποίες αποκαλύπτουν το παρελθόν και αποτελούν ιστορική

γνώση , ενώ η ιστορία, αφήνει τα ίχνη σε ένα τόπο και γράφει το αρχείο συλλογικής μνήμης.

Στόχος της έρευνας μας, είναι να παρουσιαστεί η κοινωνική δομή της Τήνου και η οικονομική της πορεία τις περιόδους που εξετάζουμε.

Η οικονομία της Τήνου, ακολούθησε σχεδόν την ίδια πορεία με τα άλλα Κυκλαδίτικα νησιά. Στηρίχθηκε σε ένα Σταθερό οικονομικό σύστημα, καθώς και στην Αγροτική και Κτηνοτροφική παραγωγή. Επίσης, στο σύστημα της Ευμάρειας, που στηριζόταν στα μέταλλα, εμπορία μαρμάρων, λατομεία και κοπή νομισμάτων . Συνέβαλλε στην οικονομία της Τήνου, η αξιοποίηση του θαλάσσιου δρόμου, με στάσεις στη Σαμοθράκη, Λέρο, κ λ π.

Η ίδρυση ΤΡΑΠΕΖΑΣ, στα πρότυπα της Μήλου, βοήθησε θετικά, μαζί με την Αγροτική παραγωγή, αφού σταμάτησαν να δανείζονται από άλλες πόλεις, κυρίως για αμυντικές δαπάνες. Η Τράπεζα διοικείτο από έναν τραπεζίτη, υπεύθυνο για τη διαχείριση των χρημάτων.

Ο Δροσίνης, αναφέρει ότι τα οικήματα των ζώων στην Τήνο, φανερώνουν την καλή οργάνωση της Αγροτικής παραγωγής, η οποία υπήρχε από την αρχαιότητα. Εξάλλου, η κοινωνική δομή της Τήνου διακρινόταν, σύμφωνα με το κλεισθένιο σύστημα, σε φυλές, με Κοινό, και άρχοντες, υπεύθυνους για τις καλλιέργειες, σιτομετρήσεις, θυσίες, κ λ π .

Στην αγροτική παραγωγή ανήκαν , ο σίτος, το σκόρδο, η ελιά και η καλλιέργεια αμπέλου, την οποία έφεραν οι Πάριοι από τη Θάσο και το Παγγαίο όρος. Η οινική παραγωγή, υπέκειτο σε κρατικό έλεγχο και συνδέθηκε με τις Εορτές, Πανήγυρεις και τα Ιερά της Τήνου, που επηρέασαν την πολιτειακή δομή και την οργάνωση της εσωτερικής Αγοράς . Άλλωστε, και σήμερα η προσκύνηση της Μεγαλόχαρης, δημιούργησε μια άλλη μορφή οικονομικής Αγοράς.

Η Τηνιακή οικονομία των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων είναι μια μορφή μικρών αγροτικών κέντρων της παραγωγής, με βάση τις μικρές έγγειες ιδιοκτησίες των οικισμών και των κωμών. Στην Τήνο, λοιπόν κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο, ενισχύθηκε η εικόνα των τοπικών οικονομικών μηχανισμών σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα και δημιουργήθηκε μια οικονομική κοινωνική ευμάρεια.

Abstract

Pontikas Apostolos

“Researching the economic and social structure of Tenos during the Hellenistic and Roman periods”

In this research we use sources that constitute historical knowledge and reveal the historic past as well, as the local history has been written by the collective memory.

The aim of our research is to present the social structure of Tenos and its economic development during the aforementioned historical periods.

The economy of Tenos had almost the same fluctuation and development with the others Cycladic islands' economies. It depended on a stable financial system as well in agricultural and livestock production. It also depended on the system of “Eumareia” which consisted of metal production, marble trade, quarries and coinage.

The development of the sea route to Samothrace and Leros, the establishment of the “Bank” functioning on the Melos' standards and the Agricultural production resulted into self-sufficiency and consequently the growth of the Tenos' economy. The Bank was managed by an expert banker, responsible for money management.

Author Drosinis states that the amount and condition of the animal shelters in Tenos prove the good organization of the agricultural production that had existed since antiquity.

Besides, the social structure of Tenos was organized according to the Kleisthenis' system: in tribes with labor and lords, with the latter being in charge of the crops management, granulation measurements, sacrifices, etc. Wheat, garlic, olives, wine and crop belonged to agricultural production that was brought to the island by the Parians, from Thassos and the Mount Paggaiο. The wine production was subject to state control and was associated with the Holidays, Festivals and the Sanctuaries of Tenos and influenced the state structure and its Internal Market's organization. Besides, even nowadays, the festivities related to the worship of Mary Virgin of Tenos have created a new financial market.

During the Hellenistic and Roman times, the Tinian economy looks as a collaboration of small rural production centers, based on small land holdings of settlements and towns. Overall, the pattern of the local economic mechanisms within the Tenos' community was established during this period, and led to a remarkable economic and social prosperity.

Ποντίκας Απόστολος, Δρ Ιστορίας, Φιλόλογος, Θεολόγος, Οικονομικών-Πολιτικών Επιστημών, Δάσκαλος, Σχ. Σύμβουλος, Αρθρογράφος, e-mail: apostolospontikas@gmail.com

ΠΡΙΝΤΕΖΗ-ΚΑΜΠΕΛΗ ΕΛΠΙΔΑ

«Σχέσεις, Δεσμοί και Συνεργασίες, στον τομέα της Εκπαίδευσης, κατά τον 18ο αιώνα, της Μονής Ιησουϊτών Σύρου με την αντίστοιχη της Τήνου»

Περίληψη

Η μονή Ιησουϊτών Σύρου, ιδρύθηκε το 1744. Θεωρείται θυγατρική της Μονής Τήνου, γι' αυτό και από τις πρώτες μέρες λειτουργίας της, οι δεσμοί της νεοσύστατης Μονής Σύρου, με την αντίστοιχη της Τήνου, υπήρξαν στενότεροι.

Το σχολείο της Μονής Σύρου λειτούργησε σχεδόν ανελλιπώς από το 1744 μέχρι το 1773. Για την διδασκαλία Ανάγνωσης και Γραφής, λειτουργεί Abbecedario-Δημοτικό Σχολείο, ενώ στο Κολλέγιο, που περιλαμβάνει Γυμνάσιο και Θεολογικό τμήμα, όπως επιβάλλει ο Κανονισμός της Ratio Studiorum, φοιτούν μεγαλύτερα παιδιά και υποψήφιοι κληρικοί, αφού κύριος σκοπός των Κολλεγίων των μοναχικών ταγμάτων, ήταν η μόρφωση και η στελέχωση της καθολικής εκκλησίας με νέους κληρικούς.

Αυτό που προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι η συνεργασία των δύο Μονών, Σύρου και Τήνου στον τομέα της Εκπαίδευσης και η ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και δασκάλων. Σύμφωνα με γραπτές αναφορές, σε κώδικες, λυτά χειρόγραφα, ακόμη και Λογιστικά βιβλία της Μονής Σύρου, οι μοναχοί της Μονής Τήνου, εναλλάσσονται και πηγαινοέρχονται, από την Τήνο στην Σύρο, για να ενισχύσουν το δυναμικό της Μονής και να βοηθήσουν ποικιλοτρόπως, κυρίως όμως να διδάξουν στο Κολλέγιο, ή να προσφέρουν την εμπειρία τους, για λίγους μήνες ή μεγάλα χρονικά διαστήματα, μέχρι και 2 χρόνια. Υπάρχουν καταγεγραμμένα τα ονόματά τους, όπως και ο λόγος της επίσκεψής τους και η συγκεκριμένη τους απασχόληση. Το ήπιο κλίμα της Σύρου σε σχέση με τους δύσκολους χειμώνες στο Μπούργκο, είναι ένας ακόμη

δελεαστικός παράγοντας, πνευματικής συνεργασίας, που συνεχίστηκε ανελλιπώς, μέχρι την διάλυση του τάγματος το 1773.

Οι δεσμοί επανασύνδεσης, ανανεώνονται, με την ανασύσταση του τάγματος, στις αρχές του 19ου αιώνα, όταν μοναχοί Ιησουίτες, προερχόμενοι από τον πυρήνα της Ρωσίας, που διατηρήθηκε από την Μ. Αικατερίνη, εγκαθίστανται στα δύο νησιά. Οι μονές ανασυσταίνονται, το σχολείο της Μονής Σύρου, βιώνει β' περίοδο ακμής, ενώ της Μονής της Τήνου, φθίνει. Ωστόσο οι μοναχοί θα συνεχίσουν να συνεργάζονται και να αλληλοβοηθούνται, για πολλά ακόμη χρόνια, μέχρι την ίδρυση και λειτουργία των Δημόσιων Σχολείων, με την Ίδρυση του Ελληνικού κράτους.

Abstract

Printezi-Kampeli Elpida

“Relations, Links and Collaborations, in the field of Education, during the 18th and 19th century, of the Jesuit Monastery of Syros, with that of Tenos”

The Jesuit monastery was founded in 1744 in Ano Syros and it is considered as a subsidiary of the Monastery of Tenos, with which they have established from the first days of its operation very tight bonds.

The school of the Monastery of Syros operated almost uninterruptedly from 1744 to 1823. In its heyday, it operates as a College, with a Gymnasium according to the Ratio Studiorum regulation, in association with the Theological Department, while for the teaching of Reading and Writing it operates as a Abbecedario Primary school. The main purpose of the Colleges of the solitary orders, was the education of new clergy, which is why many times in the sources, the College is identified with the Theological studies.

The two Monasteries have an impressive co-operation in the field of Education as well as in the exchange of knowledge, experiences and teachers. According to written reports, in codes, loose manuscripts, and even accounting books of the Monastery of Syros, the monks of the Monastery of Tenos where changing positions, moving from Tenos to Syros and back in order to strengthen the potential of the Monastery and help in various ways, but mainly to teach in College themselves, or offer their experience, for a few months or long periods, up to 2 years. There are records of their names, as well as the reason for their visit and their specific occupation. The mild climate of Syros in relation to the harsh winters in Burgos, is another tempting factor of intellectual co-operation, which continued uninterrupted, until the dissolution of the order in 1773.

Ties are renewed, with the re-establishment of the order, at the beginning of the 19th century, when Jesuit monks coming from the Russian core, maintained by Catherine the Great, settled on the two islands. The monasteries are reconstituted, the school of the Monastery of Syros is experiencing a second period of prosperity, while that of the Monastery of Tenos is declining. However, the monks will continue to co-operate and help each other, for many more years, until the establishment and operation of Public Schools, with the Establishment of the Greek state.

**Πρίντεζη-Καμπέλη Ελπίδα. Εκπαιδευτικός, Δρ. Ιστορίας & Πολιτισμού,
Επ. Σχ. Σύμβουλος
e-mail: printezi@sch.gr**

P.

ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

«Πόθεν τά περί ‘Ναοῦ τοῦ Κρόνου’ ἐν Μυκόνῳ»

Περίληψη

Η ανακοίνωση αφορά την πρόσφατη έρευνα σχετικά με τον λόγο της απόδοσης των ερειπίων του «αρχαιότατου ναού» που ανακάλυψε ο περιηγητής Pasch Van Krienen στην περιοχή Ληνώ Μυκόνου, στον θεό Κρόνο.

Δια των αρχαίων πηγών επιχειρείται μία πειστική απάντηση στο ερώτημα: Γιατί να επιχειρηθεί η απόδοση των ερειπίων αυτών σε θεό για τον οποίον καμία άλλη πηγή δεν έχει αποδώσει κανένα γνωστό ή και αφανές ερείπιο σε κανένα μέρος της Ελλάδας; Με την ευκαιρία αυτή σχολιάζονται ανοικτά ζητήματα της μνημειακής τοπογραφίας και του Τοπωνυμικού της αρχαίας Μυκόνου.

Abstract

Raptopoulos Sotirios

“Πόθεν τά περί «Temple of Kronos» in Myconos”

This announcement deals with recent research, concerning the position and ruins of the “celebrated Kronos Temple” that voyager Graf Pash Van Krienen describes, as found in the territory of Leno, in the island of Myconos.

We are tempted, quoting a number of sources, to answer the question: Why a voyager tends to identify these ruins with a spot of a worship that was never actually heard before, not in Myconos, nor in any other religious territory in ancient Greece? We also find the opportunity to discuss some new ideas on issues such as Monumental Topography and the Toponymic map of ancient Myconos.

**Ραπτόπουλος Σωτήριος, Αρχαιολόγος, Τμηματάρχης Π.&Κ. Αρχαιοτήτων, ΕΦΑ
Γρεβενών
e-mail: sgrapto@yahoo.com**

**RENFREW COLIN, BOYD MICHAEL ATHANASOULIS DIMITRIS,
BRODIE NEIL, DELLAPORTA KATERINA, GAVALAS GEORGIOS,
HILDITCH JILL, LEGAKI IRINI, MARGARITIS EVI, MARTHARI
MARISA, MOUTAFI IOANNA, PHILANIOTOU OLGA, WRIGHT JUSHUA.**

«Κατανοώντας την Κέρο: μία επισκόπηση 15 χρόνων έρευνας»

Περίληψη

Η ανακοίνωση αυτή παρουσιάζει μία επισκόπηση των τριών αρχαιολογικών ερευνητικών προγραμμάτων για την Κέρο που έλαβαν χώρα τα τελευταία 15 χρόνια: Cambridge Keros Project (2006-2008), Keros Island Survey (2012-2013) και Keros-Naxos Seaways Project (2015-2018).

Η Κέρος συγκέντρωσε για πρώτη φορά το ενδιαφέρον των αρχαιολόγων το 1963, ωστόσο η κατανόηση του χαρακτήρα της Πρωτοκυκλαδικής θέσης στο δυτικότερο άκρο του νησιού, καθώς και του ιδιαίτερου ρόλου της στην ευρύτερη περιοχή, ήταν δύσκολη εξαιτίας της καταστροφής που προκλήθηκε από τη σύληση. Το Cambridge Keros Project διερεύνησε μια ασύλητη «ειδική απόθεση»: μία περιοχή στην οποία έλαβε χώρα η συστηματική και σκόπιμη επιλεκτική εναπόθεση αντικειμένων όπως κυκλαδικά ειδώλια, λίθινα αγγεία και ένα σύνολο μη οικιακής κεραμικής, όλα θραυσμένα πριν την εναπόθεσή τους.

Η απουσία ενώσεων σε οποιαδήποτε κατηγορία υλικού υποδεικνύει ότι μόνο ένα τμήμα των θραυσμένων αντικειμένων μεταφέρθηκε στην Κέρο για εναπόθεση, ενώ οι αναλύσεις καταδεικνύουν την προέλευση των ευρημάτων από τις υπόλοιπες Κυκλάδες αλλά και πέρα από αυτές. Οι πρακτικές της περιοδικής συγκέντρωσης και εναπόθεσης που διαπιστώθηκαν από το υλικό οδήγησαν στην κατανόηση ότι ο Κάβος στη δυτική Κέρο λειτούργησε ως ένα παν-κυκλαδικό ιερό.

Η επιφανειακή έρευνα που διεξήχθη στην Κέρο σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων κατά τα έτη 2012 – 2013 αποσκοπούσε στον προσδιορισμό του χαρακτήρα του οικισμού και της χρήσης γης της ίδιας της Κέρου από την προϊστορική εποχή μέχρι και τους νεώτερους χρόνους, με ιδιαίτερη έμφαση στην αποσαφήνιση του ρόλου του ιερού στην ιεραρχία των αρχαιολογικών θέσεων του νησιού. Η κατοίκηση της Κέρου κατά την Πρωτοκυκλαδική περίοδο ήταν πιο έντονη και εκτεταμένη απ' όση είχε ως τότε εκτιμηθεί. Άλλες περιόδοι εντατικής κατοίκησης ήταν η Ύστερη Ρωμαϊκή - Πρώιμη Βυζαντινή, και οι νεώτεροι χρόνοι.

Η μικρή νησίδα του Δασκαλιού, περίπου 90 μ. δυτικά της Κέρου (κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού ήταν ακρωτήριο του νησιού εξαιτίας της χαμηλότερης στάθμης της θάλασσας), ερευνήθηκε κατά τα έτη 2007-2008 και 2016-2018. Σε αντίθεση με την περιοχή του Κάβου που βρίσκεται απέναντι, το Δασκαλιό είναι μία περιοχή με πυκνή δόμηση σε πολύ μεγάλα αναλήμματα. Τρεις χρονολογικές φάσεις, οι οποίες καλύπτουν την περίοδο 2750-2250 π.Χ., έχουν διαπιστωθεί. Η κύρια δραστηριότητα που έχει αναγνωριστεί μέχρι στιγμής είναι η μεταλλουργία, η οποία φαίνεται ευρέως διαδεδομένη σε όλη την έκταση της θέσης.

Στην ανακοίνωση αυτή συζητούνται τα αποτελέσματα των τριών αρχαιολογικών ερευνητικών προγραμμάτων στην Κέρο, ο χαρακτήρας της θέσης, οι συνέπειες για την κατανόηση της Πρωτοκυκλαδικής κοινωνίας, και τα ερωτήματα που παραμένουν αναπάντητα.

Abstract

Renfrew Colin, Boyd Michael, Athanasoulis Dimitris, Brodie Neil, Dellaporta Katerina, Gavalas Giorgos, Hilditch Jill, Legaki Irini, Margaritis Evi, Marthari Marisa, Moutafi Ioanna, Philaniotou Olga, Wright Joshua.

“Understanding Keros: an overview of 15 years of research”

This paper presents an overview of three archaeological projects on Keros during the past 15 years: the Cambridge Keros Project (2006-2008), the Keros Island Survey (2012-2013) and the Keros-Naxos Seaways Project (2015-2018).

Keros first came to archaeological attention in 1963, but an understanding of the nature of the Early Cycladic site located at its western tip and its regional role was difficult due to the damage caused by looters. The Cambridge Keros Project investigated an unlooted ‘special deposit’: an area of systematic and deliberate

deposition of choice material consisting of marble sculpture, stone vessels, and a non-domestic pottery assemblage, all in broken condition. The lack of joins in any category of material indicated that only a small portion of the broken objects were brought to Keros for deposition, and analysis indicates the provenance of the materials elsewhere in the Cyclades and beyond. The acts of congregation and deposition indicated by the material led to the understanding that Kavos on western Keros acted as a pan-Cycladic sanctuary.

The Keros Island Survey of 2012-2013, a joint enterprise with the Ephorate of Antiquities of Cyclades, was undertaken in order to determine the nature of settlement and land use on Keros throughout prehistory and later periods, with particular interest in defining the role of the sanctuary in the site hierarchy of the island. Occupation on Keros in the Early Cycladic period was more intense and widespread than might have been imagined. Other periods of intensive habitation were the Late Roman-Early Byzantine, and the early modern.

The small islet of Dhaskalio, some 90m west of Keros (in the Early Bronze Age a promontory due to lower sea level), was investigated in 2007-2008 and 2016-2018. Unlike the Kavos area opposite, Dhaskalio is a densely built-up area of buildings set on massive terraces. Three phases covering the period 2750-2250 BCE have been defined. The main activity identified thus far is metallurgy, which seems to have been ubiquitous throughout the site.

The paper reflects on the results of all three campaigns on Keros, the nature of the site, the implications for our understanding of Early Cycladic society, and what questions still remain to be answered.

Baron Renfrew Colin of Kaimsthorn, Professor emeritus McDonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge UK.

**Boyd Michael, Dr. Archaeologist, Senior Fellow McDonald Institute for
Archaeological Research, University of Cambridge UK
e-mail: jb235@cam.ac.uk**

**Αθανασούλης Δημήτριος, Δρ. Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθ. Εφορείας
Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: dathanasoulis@culture.gr**

Brodie Neil, Dr. Archaeologist, University of Oxford UK

**Δελλαπόρτα Π. Αικατερίνη, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθ. Βυζαντινού και
Χριστιανικού Μουσείου, Αν Διευθ. Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων
e-mail: katerinadellaporta@yahoo.com**

**Γαβαλάς Γεώργιος, Δρ Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων
e-mail: georgios.gavalas@gmail.com**

**Hilditch Jill, Petrographer, Associate Professor Faculty of Humanities University
of Amsterdam
e-mail: J.R.Hilditch@uva.nl**

**Λεγάκη Ειρήνη, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων,
e-mail: ilegaki@culture.gr**

Μαργαρίτη Εύη, Δρ. Παλαιοβοτανολόγος, Adjacent Prof. STARC, The Cyprus Institute.

Μαρθάρη Μαρίζα, Δρ. Αρχαιολόγος, Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων

Μουτάφη Ιωάννα Δρ. Βιοαρχαιολόγος, Post-Doctoral Research Fellow Wiener Laboratory, ASCSA

**Φιλανιώτου Όλγα, Αρχαιολόγος Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων
e-mail: olgaphil@otenet.gr**

Wright Joshua, University of Aberdeen UK

**RENFREW COLIN, BOYD MICHAEL, CHLOUVERAKI STEFANIA,
KERAMIDAS STEFANOS, DRILLIA MARGARITA**

«Μετά την αποκάλυψη: το παράδειγμα του Δασκαλιού στην Κέρο για τη βιώσιμη διαφύλαξη του πολιτιστικού αγαθού

Περίληψη

Η διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών, πέρα της έρευνας, της καταγραφής, της τεκμηρίωσης, της μελέτης και της δημοσίευσης, αφορά τη διατήρηση, την προστασία και την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους σύμφωνα με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο και τις διεθνείς συμβάσεις.

Υιοθετώντας όλες τις παραπάνω αρχές, το ερευνητικό πρόγραμμα The Cambridge Keros Project προχώρησε στη συντήρηση και την προστασία των αρχιτεκτονικών καταλοίπων που αποκαλύφθηκαν κατά την ανασκαφική περίοδο 2016-2018 στη βραχονησίδα Δασκαλιό της Κέρου Κυκλάδων. Τα ευρήματα αδιατάραχτα από μεταγενέστερες φάσεις φανερώνουν τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό μίας Πρωτοκυκλαδικής εγκατάστασης που θεωρείται από τις σημαντικότερες στο Αιγαίο της πρώιμης Εποχής του Χαλκού.

Ο σχεδιασμός του έργου στηρίχθηκε στο τρίγωνο διαχείρισης αντικείμενο-χρόνος εκτέλεσης-κόστος, βάσει της μελέτης συντήρησης και προστασίας των αρχαιοτήτων που εγκρίθηκε από το ΥΠΠΟΑ και συμπεριέλαβε την ανάλυση της παθολογίας των αρχιτεκτονικών κατάλοιπων και των επιμέρους δομικών, την αποτίμηση της κατάστασης διατήρησής τους, τη διερεύνηση του περιβάλλοντος έκθεσης και την εκτίμηση των επικείμενων κινδύνων που τα απειλούν. Μέσω της ανάλυσης των παραγόντων φθοράς και των φυσικομηχανικών ιδιοτήτων των δομικών υλικών υλοποιήθηκαν επεμβάσεις και προληπτικά μέτρα συντήρησης όπως η εφαρμογή αργιλοκονιαμάτων για τη στερέωση των αρμών στα ανώτερα τμήματα των τοιχοποιιών και η κατάχωση των αρχιτεκτονικών κατάλοιπων.

Το εγχείρημα απαίτησε την οργάνωση αλληλοσυνδεόμενων και διαδοχικών εργασιών σε όλα τα στάδια προγραμματισμού, καθώς και τη συνεχή βελτιστοποίηση των παραγόντων που επηρέασαν την εκτέλεσή του. Αντιμετωπίστηκαν θετικά η εξασφάλιση της απαιτούμενης χρηματοδότησης μέσω χορηγιών, η συμμετοχή εξειδικευμένης ομάδας που κατάφερε να ξεπεράσει στιγμές αβεβαιότητας, οι προερχόμενες από εξωγενείς παράγοντες καθυστερήσεις, και πρωτίστως η εξαιρετική

πρόκληση της γεωγραφικής θέσης και της γεωμορφολογίας του Δασκαλιού, η οποία από την αρχή επιβάρυνε την επίτευξη των ποσοτικών και ποιοτικών στόχων.

Αποτελώντας ένα από τα περιπλοκότερα έργα που έχουν υλοποιηθεί στις Κυκλάδες, η επιτυχής ολοκλήρωσή του συντέλεσε στην ορθολογική και βιώσιμη διαφύλαξη αυτού του σημαντικού μνημείου που παραδίδεται προστατευμένο στο μέλλον.

Abstract

Renfrew Colin, Boyd, Chlouveraki Stefania, Keramidas Stefanos, Drillia Margarita.

“After the excavation. Sustainable preservation of cultural heritage at Dhaskalio, Keros”

The preservation of cultural heritage, beyond the excavation, recording, documentation, study and publication, involves conservation, protection and managed sustainability within both the institutional framework of the Hellenic Ministry of Culture and Sports and developing international standards.

The Cambridge Keros Project, after the completion of the 2016-2018 excavations, undertook the conservation and protection of the architectural remains uncovered on the rocky islet of Dhaskalio, located just off Keros in the Cyclades. The structures and associated finds, undisturbed by later phases of occupation, demonstrated the architectural planning and layout of an Early Cycladic centre now shown to be among the most important in the Aegean for the Early Bronze Age.

The planning of the work was underpinned by a management approach focused on tasks, time and cost, beginning from a conservation and sustainability study approved by the Ministry of Culture and Sports. The study included the analysis of the pathology of the architectural remains and individual building materials, the assessment of their state of preservation, the investigation of the exposure environment and the assessment of the potential threats to the architectural remains. Through the analysis of the weathering factors and the physical-mechanical properties of the building materials, a series of interventions and preventive conservation measures were proposed, such as the application of earth-based mortars for repointing of the upper parts of the walls and the complete reburial of the architectural remains.

This was a complex project, covering some 539 m² in eight trenches excavated to depth, each containing well-preserved, interconnected structures. The organisation required for the management of parallel processes and careful programming involving different specialisms, workflows and supplies (on an islet without any modern infrastructure). We faced the challenges of finding sponsorship for an expensive project, organizing the right team of specialists at the right time, and the challenges of the isolated location and exposure to extreme weather conditions.

In the end this was one of the most complex conservation projects ever undertaken in the Cyclades, whose successful completion has resulted in the sustainable conservation and protection of this important monument which will now be preserved for our common future.

Baron Renfrew Colin of Kaimsthorn, Professor emeritus McDonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge UK.

**Boyd Michael, Dr. Archaeologist, Senior Fellow McDonald Institute for
Archaeological Research, University of Cambridge UK.
e-mail: jb235@cam.ac.uk**

**Χλουβεράκη Στεφανία, Συντηρήτρια, Λέκτωρ Τμήμα: Συντήρησης
Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης, Παν. Δυτικής Αττικής**

**Κεραμίδας Στέφανος, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: skeramidas@culture.gr**

**Δρίλλια Μαργαρίτα, Αρχαιολόγος, EasyDot Gp
e-mail: margarita@ez-dot.com**

ΡΗΓΟΣ Α. ΙΑΚΩΒΟΣ

«Η τέχνη στο μέταλλο»

Περίληψη

Αφορμή γι' αυτή την παρουσίαση αποτέλεσαν οι Άγγελοι του Α΄ Νεκροταφείου Αθηνών. Υπάρχουν εκεί έργα από σίδηρο και ορείχαλκο, έργα τέχνης και τεχνικής.

Πλησιάζοντας το Πρόπυλο αντικρίζει κανείς δύο τεράστιους σιδερένιους Αγγέλους, τους Αρχαγγέλους της τελευταίας Πύλης.

Από μία ζωγραφιά - χαλκομανία των δέκα εκατοστών, δημιουργήθηκε μία νέα, μεγαλύτερη ζωγραφιά και από αυτήν ένα τεράστιο κατασκευαστικό σχέδιο των 6,20 μέτρων μήκους.

Ο δημιουργός ορίζει γραμμές και περιγράμματα, παίζοντας με τις λάμες και τα χιλιοστά. Ένας αέρινος ασώματος Άγγελος, άσογης τεχνικής και κομψότητας, βγήκε από ένα φημισμένο εργαστήριο και στήθηκε επιτόπου.

Πρόκειται για το εργαστήριο του Ανδρέα Ρήγου από τον Πύργι της Τήνου. Εκεί είχε ήδη καθιερωθεί ως το καλύτερο σε όλη την Ελλάδα, με πλήρη μηχανολογικό εξοπλισμό, ξεχωριστό σχεδιαστήριο και τους καλύτερους μαστόρους, εκπαιδευμένους εκεί από την εφηβική τους ηλικία.

Ο Ανδρέας Ρήγος, συνεχιστής μίας παράδοσης τεσσάρων γενεών στο σίδηρο, εξελίσσεται σε ιδιοφυή καλλιτέχνη του μετάλλου, οργανώνει από το 1932 εργαστήριο όπου τα πάντα σχεδιάζονται σε κλίμακα 1:1. Συνεργάζεται με τους πλέον ονομαστούς αρχιτέκτονες της εποχής του, οι οποίοι είτε του δίνουν την ιδέα και σπανιότερα το σχέδιο, είτε συνήθως, του τα αναθέτουν όλα εν λευκώ. Ο κατάλογος των έργων του καλύπτει όλη την Ελλάδα, έργα κοσμικά, εκκλησιαστικά, μικρά και μεγάλα, έργα μνημιώδη, έργα που για να κατασκευαστούν χρειάστηκε να επινοηθούν νέες μέθοδοι, καινοτόμες λύσεις, ευρεσιτεχνίες. Έργα που σήμερα δεν μπορούν να ξαναγίνουν.

Τι ήταν, αλήθεια, εκείνο που ξεχώριζε τελικά τον Ανδρέα Ρήγο; Ήταν η γενικότερη καλλιέργειά του, η ανεπτυγμένη αισθητική του αντίληψη, η σχεδιαστική του ικανότητα με ελεύθερο χέρι, η τέλεια γνώση της τεχνικής και συμπεριφοράς του μετάλλου. Επιπλέον, η τιμιότητα στις συναλλαγές, η ικανότητα επιλογής συνεργατών – μαστόρων, η τήρηση της ιεραρχίας με αξιοκρατικά κριτήρια, η απαίτησή του για τελειότητα. Τέλος μία συνολική αντεμπορική αντίληψη όπου το δημιούργημα είναι πάνω από το χρήμα καθώς και η ταύτιση του δημιουργού με το έργο, ίδιον έργο καλλιτέχνη.

Abstract

Rigos A. Iakovos

“The metal art”

The occasion for this presentation was the Angels of the First Cemetery of Athens. There one can find works of iron and brass, works of art and technique.

While reaching the Propylon one sees two huge iron Angels, the Archangels of the last Gate.

From a painting - decal of ten centimeters, a new, larger painting was created and from it a huge construction plan of 6.20 meters long.

The creator defines lines and contours, playing with the blades and millimeters. An airy incorporeal Angel, of impeccable technique and elegance, came out of a famous workshop and set up on the spot.

This is the workshop of Andreas Rigos from Pyrgi of Tinos. It had already been established as the best in all of Greece, with complete mechanical equipment, a separate drawing room and the best craftsmen, trained there from their adolescence.

Andres Rigos, a continuator of a tradition of four generations in iron, develops into a genius metal artist, organizing since 1932 a workshop where everything is designed on a scale of 1:1. He collaborates with the most famous architects of his time, who either give him the idea and more rarely the design, or usually, assign him everything in white. The list of his works covers all of Greece, secular, ecclesiastical, small and large works, monumental works, works that in order to be constructed, new methods, innovative solutions, patents had to be invented. Works that today can not be done again.

What was, really, what finally distinguish Andreas Rigos? It was his general cultivation, his developed aesthetic perception, his free hand design ability, his perfect knowledge of the technique and behavior of metal. In addition, honesty in transactions, the ability to choose partners - craftsmen, the observance of the hierarchy with meritocratic criteria, his demand for perfection. Finally, a general anti-commercial concept where the creation is above money as well as the identification of the creator with the work, the same work of the artist.

Ρήγος Ιάκωβος Αρχιτέκτων, Επ. Καθ. Πολυτεχνείου Κρήτης
e – mail: rigosj@otenet.gr

PITZOYΛH AIKATEPINH

«Έντοπισμός και αρχική καταγραφή της βιομηχανικής κληρονομιάς στα γεωγραφικά όρια της Σαντορίνης, Ν. Κυκλάδων κατά τα νεώτερα χρόνια»

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μια αρχική διερεύνηση και καταγραφή των βιομηχανικών εγκαταστάσεων του 20ου αι. στο νησί της Σαντορίνης, ταξινομημένων ως προς τρεις βασικούς αναπτυξιακούς πυλώνες: τον ενεργειακό, τον κατασκευαστικό και τον μεταπρατικό τομέα.

Η μελέτη που παρουσιάζεται είναι μία πρωτότυπη και πρωτογενής έρευνα, αυξημένης δυσκολίας, τόσο λόγω της διασποράς των αρχειακών πηγών στα νησιά των Κυκλάδων, όσο και λόγω των ελάχιστων εναπομεινάντων υλικών τεκμηρίων που

διασώζονται σήμερα. Τα στάδια της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκαν για τον εντοπισμό, την καταγραφή και τεκμηρίωση του υλικού ήταν τα εξής:

Εντοπισμός του φυσικού αντικειμένου της εργασίας. Για τον εντοπισμό των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, καταρχάς καταγράφηκαν τα «γνωστά» κελύφη, αυτά δηλαδή που βρίσκονται σε οδούς πυκνής κατοίκησης και είναι ορατά. Παράλληλα, έγινε έρευνα στα ιστορικά και ενεργά αρχεία των Διευθύνσεων της Περιφέρειας και του Δήμου για τον εντοπισμό περαιτέρω στοιχείων και μονάδων. Αρκετά εντοπίστηκαν στην πορεία μέσω συζητήσεων από κατοίκους και γνώστες της τοπικής ιστορίας. Στη συνέχεια, οι εγκαταστάσεις εντοπίστηκαν με συντεταγμένες σε χάρτες, όπου ήταν δυνατόν. Η έρευνα παγίωσε τελικά τον όγκο της εργασίας, οπότε και στη συνέχεια έγινε εντατική περιοδεία στη Σαντορίνη για τη φωτογράφιση των μονάδων που διασώζονται σήμερα.

Στόχος της εργασίας είναι, μέσω της ανάδειξης ενός σημαντικού αριθμού βιομηχανικών εγκαταστάσεων, αρκετές εκ των οποίων καταστράφηκαν πριν προλάβουν να αναγνωριστούν ως μέρη μιας σημαντικής αλυσίδας -της ιστορίας της τεχνολογίας της Σαντορίνης- να αποτελέσει μια σημαντική μαρτυρία ευαισθητοποιώντας την κοινή γνώμη σχετικά με την υποβαθμισμένη θέση της βιομηχανικής κληρονομιάς στην τοπική ιστορία της Σαντορίνης.

Abstract

Katerina Ritzouli

“Location and initial recording of the industrial heritage in the geographical boundaries of Santorini, Prefecture of Cyclades during the recent history”

This work presents an initial investigation and recording of the industrial facilities of the 20th century on the island of Santorini, classified according to three main development pillars: the energy, the construction and the post-processing sector.

The presented study is an original and primary research, of increased difficulty, both due to the dispersion of archival sources in the Cyclades islands, and to the few remaining material evidence that survives today. The steps of the methodology followed for locating, recording and documenting the material were as follows:

Locating the physical object of the work: In order to locate the industrial facilities, the "known" shells were first recorded, i.e. those that are located on densely populated streets and are visible. At the same time, a research was conducted in the historical and active archives of the Directorates of the Prefecture and the Municipality for the identification of further data and units. Several were identified along the way through discussions by local people and historians. The facilities were then located through map coordinates where possible. The research finally consolidated the volume of work, and then the exact objects that still remain today where visited.

The aim of the work is the highlighting of a significant number of industrial facilities, several of which were destroyed before they could be recognized as part of an important “chain” of Santorini’s history of technology. Through this process, public awareness on the degraded position of industrial heritage could be raised and gradually take its place in the history of Santorini’s architecture.

**Ριτζούλη Αικατερίνη. Αρχιτέκτων-Μηχανικός
e-mail: katerinaritzouli@yahoo.gr**

ROSE MOIR, TRISTAN CARTER AND MARISA MARTHARI

Περίληψη

«Χαρακτηρίζοντας τον οψιανό απο το Πρωτοκυκλαδικό ΙΙ Καστρί της Σύρου»

Αυτή η ανακοίνωση περιγράφει λεπτομερώς μια μελέτη χαρακτηρισμού του οψιανού από το Καστρί, έναν οικισμό του τέλους της Πρωτοκυκλαδικής ΙΙ στη Σύρο, που ανασκάφηκε από τον Δρ Μάρθαραν μεταξύ 2006-12 για την Αρχαιολογική Εταιρεία στην Αθήνα.

Σύμφωνα με τις παραδόσεις της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου (ΠΚ), όλα τα απολιθωμένα πέτρινα αντικείμενα ($n = 548$) κατασκευάστηκαν από οψιανό, παρόλο που αυτή η πρώτη ύλη δεν είναι διαθέσιμη στη Σύρο. Έχει εκτιμηθεί από καιρό ότι οι κύριες πηγές οψιανού που εκμεταλλεύονταν οι τοπικές κοινότητες ήταν αυτές από το κυκλαδίτικο νησί της Μήλου. Ωστόσο, οι μελετητές έχουν δείξει μικρότερο ενδιαφέρον για τη λεπτομερή περιγραφή των ιστοριών εκμετάλλευσης των δύο χωροταξικά και γεωχημικά διακριτών πηγών στο νησί, δηλαδή αυτής Στα Νύχια και στο Δημενεγάκι. Χρησιμοποιήθηκαν αυτές οι πηγές ταυτόχρονα, από τα ίδια άτομα και για τους ίδιους σκοπούς, ή μπορούμε να διακρίνουμε διαφορετικά δίκτυα προμηθειών με την πάροδο του χρόνου; Τέτοια δεδομένα θα βοηθήσουν στην ανασυγκρότηση των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων των προϊστορικών πληθυσμών σε όλο το Αιγαίο.

Η μελέτη μας συμβάλλει σε αυτό το ερευνητικό ερώτημα μέσω ενός γεωχημικού χαρακτηρισμού 149 τεχνουργημάτων από το Καστρί (27% του συνόλου) χρησιμοποιώντας ένα φορητό φασματόμετρο φθορισμού ακτίνων Χ (pXRF), μια μη καταστρεπτική τεχνική, η οποία είναι μια καθιερωμένη εφαρμογή στον οψιανό που προέρχεται από την Ανατολική Μεσόγειο. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν ότι ο οψιανός προήλθε από τη Μήλο, περίπου 95 χλμ. ΝΔ του Καστρίου. Το πιο σημαντικό είναι πως η ανάλυση απέδειξε ότι σχεδόν ολόκληρος ο οψιανός προήλθε από την πηγή Στα Νύχια. Η γεωχημεία ήταν καθοριστική για αυτήν την ανακάλυψη καθώς οι δύο ακατέργαστες υπο-πηγές της Μήλου είναι εξαιρετικά δύσκολο να διακριθούν οπτικά.

Στη συνέχεια, εξετάζουμε τους λόγους για τους οποίους θα έπρεπε να υπήρχε μια τόσο στοχευμένη επιλογή πρώτων υλών στο Καστρί και πώς αυτά τα αποτελέσματα συγκρίνονται με αυτά των αναλύσεων σε άλλες τοποθεσίες γενικά σύγχρονης χρονολογικά περιόδου (ΠΚ ΙΙ), συμπεριλαμβανομένου και του γειτονικού νεκροταφείου της Χαλανδριανής, αλλά και του οικισμού Δασκαλιό στην Κέρο.

Abstract

“Characterizing the Obsidian from Early Cycladic II Kastri, Syros”

This poster details a characterization study of the obsidian from Kastri, a late Early Cycladic II defended site on Syros, excavated by Dr Marthari between 2006-12 for the Archaeological Society at Athens.

In keeping with traditions of the Early Cycladic [EC] period, all of the flaked stone artefacts ($n=548$) were made from obsidian even though this raw material is not found locally on Syros. It has long been appreciated that the main obsidian sources exploited by EC communities were those from the Cycladic island of Melos; however, scholars have shown less interest in detailing the exploitation histories of the two spatially and geo-chemically distinct outcrops on the island, namely Sta

Nychia and Dhemenegaki. Were these sources used at the same time, by the same people, and for the same purposes, or can we distinguish different networks of procurement over time? Such data will help reconstruct the socio-economic relations of prehistoric populations throughout the Aegean.

Our study contributes to this research question via a geochemical characterization of 149 artefacts from Kastri (27% of the assemblage) using a portable X-ray fluorescence spectrometer (pXRF), a non-destructive technique, which is a well-established application to obsidian sourcing in the Eastern Mediterranean. The results confirmed that the obsidian all came from Melos, around 95 km SW of Kastri as-the-crow-flies. More importantly, the analysis proved that almost all of the obsidian originated from the Sta Nychia source. Geo-chemistry was crucial to this discovery as the two Melian raw sub-sources are extremely difficult to distinguish visually.

We further consider reasons as to why there should have been such a biased raw material choice at Kastri, and how these results compare with those from analyses at other sites of broadly contemporary date (EC II), including the neighbouring cemetery of Chalandriani, plus the settlement of Dhaskalio on Keros.

Moir Rose, Department of Anthropology, McMaster University, Canada
e-mail: moirre@mcmaster.ca

Carter Tristan, Professor of Archaeology, McMaster University Canada
e-mail: stringy@mcmaster.ca

Μαρθάρη Μαρίζα, Δρ. Αρχαιολόγος, Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων

POZOKOKH AΛΕΞΑΝΔΡΑ

«Οι Κυκλάδες τον καιρό του τρωϊκού πολέμου : ο μύθος του Άνιου και ο νόστος του Αίαντα Λοκρού».

Περίληψη

Ο Άνιος, γιος του Απόλλωνα και της Ροιούς (εγγονής του Διονύσου), προβάλλει στη μυθολογία ως ιερέας και βασιλιάς της Δήλου. Ο γιος του Άνδρος υπήρξε επώνυμος ήρωας του νησιού, ενώ οι κόρες του Οινώ, Σπερμώ και Ελαΐς έλαβαν χάρισμα από τον Διόνυσο να μετατρέπουν το χόμα σε οίνο, δημητριακά και λάδι. Πλέοντας προς την Τροία, ο στόλος των Αχαιών έκανε στάση στη Δήλο. Ο Άνιος τους φιλοξένησε και τους φανέρωσε ότι μετά από δέκα χρόνια θα κυριεύσουν το Ίλιον. Υποσχέθηκε ότι εάν τους λείψουν τα τρόφιμα, θα στείλει τις κόρες του για να τους εφοδιάσουν. Την εποχή που η Ρώμη έγινε κοσμοκράτειρα, λεγόταν ότι ο Άνιος φιλοξένησε με πολλή αγάπη τον Αινεία, γενάρχη των Ρωμαίων· τού έδωσε μάλιστα την κόρη του Λαουινία, η οποία είχε μαντικές ικανότητες, για να τον συμβουλευεί στο ταξίδι. Στο Λάτιο η κοπέλα αρρώστησε και πέθανε· ο Αινείας για να την τιμήσει έδωσε τ' όνομά της στην πόλη που έκτισε (Lavinium, σεβαστή πόλη των Ρωμαίων). Στη Δήλο ο Άνιος λατρευόταν ως αγαθός δαίμων και το ιερό του βρισκόταν κοντά στην ιερή λίμνη. Για τον ανίερο βιασμό της Κασσάνδρας από τον Αίαντα Λοκρό κατά την άλωση της Τροίας, η Αθηνά τον τιμώρησε σκληρά καταποντίζοντάς τον στα

στενά μεταξύ Τήνου και Μυκόνου. Η θάλασσα εξέβρασε το πτώμα του σε ακρογιαλία της Μυκόνου όπου η Θέτις από οίκτο το έθαψε.

Μολονότι οι Κυκλάδες δεν έλαβαν ενεργό μέρος στον τρωικό πόλεμο, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης δεν απουσιάζουν κατά τον πλου προς και από την Τροία. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να σχολιάσει τις αναφορές Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων στις Κυκλάδες αναφορικός με τα τρωικά, να φωτίσει τους συμβολισμούς και την πολιτική των σχετικών μύθων.

Abstract

Alexandra Rozokoki

“The Cyclades in the age of the Trojan War: the myth of Anius and the nostos of Aias the Locrian”

Anius, son of Apollo and Rhoeo (granddaughter of Dionysus) is depicted in mythology as a priest and the king of Delos. His son Andros was the eponymous hero of the island of Andros and his daughters Oeno (‘Wine’), Spermo (‘Seed’), Elaïs (‘Olive-tree’), were endowed by Dionysus with the power of turning the soil into wine, cereals, and olive oil.

While sailing to Troy, the Achaean fleet put in at Delos. Anius extended hospitality to the Achaeans, during which time he revealed to them that they would not conquer Troy until the tenth year. He promised them that should they run out of food, he would send his daughters to supply them. During the age when Rome became a powerful empire, it was said that Anius most affectionately hosted Aeneas, the founding father of the Romans; indeed, he gave him his daughter Lavinia, who had prophetic abilities, to offer him counsel during the journey. The young woman fell ill and died in Latium; in order to honor her, Aeneas gave her name to the city that he built (i.e. Lavinium, venerated city of the Romans). In Delos, Anius was worshiped as an agathodaemon and his sanctuary was located close to the sacred lake.

Athena punished Locrian Ajax for his sacrilegious rape of Cassandra during the fall of Troy by sinking him in the straits between Tenos and Mykonos. The sea washed him up on a shore of Mykonos, and Thetis buried him out of pity. Even though the Cyclades had no active role in the Trojan War, due to the geographical location, they were not absent from the tales of those voyaging to and from Troy. The aim of this presentation is to comment on the references made by Greek and Latin writers to the Cyclades as regards the Trojan War so as to shed light on the symbolism and politics of the relevant myths.

**Ροζοκόκη Αλεξάνδρα. Διευθύντρια Ερευνών στην Ακαδημία Αθηνών,
Κλασικός Φιλολόγος
e-mail: rozok@academyofathens.gr**

Σ.

ΣΓΟΥΡΙΤΣΑ-ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

«Οι Κυκλάδες στα Μυκηναϊκά χρόνια : Μία νέα προσέγγιση»

Περίληψη

Η κατάσταση που φαίνεται να διαμορφώνεται στις Κυκλάδες μετά το τέλος της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, η οποία αποτελεί την σημαντικότερη περίοδο της προϊστορίας των νησιών αυτών, με πρωτότυπες και μοναδικές δημιουργίες, έχει επανειλημμένα διερευνηθεί και έχουν διατυπωθεί ποικίλες υποθέσεις σχετικά με την «επικράτηση» των Μινωιτών και των Μυκηναίων στις Κυκλάδες κατά την 2η χιλιετία π. Χ.

Πρόσφατα η ενασχόληση με το ζήτημα της ένταξης των Κυκλάδων, ειδικότερα εκείνων από όπου προέρχονται περισσότερα στοιχεία, στη σφαίρα επιρροής των Μυκηναίων της ηπειρωτικής Ελλάδας έχει ενταθεί. Η παρουσία ή η απουσία συγκεκριμένων τεχνέργων, η χρήση καίριων μυκηναϊκών χαρακτηριστικών, η μίμηση τεχνοτροπιών σε διάφορες εκφάνσεις της τέχνης και η υιοθέτηση τεχνολογικών νεωτερισμών ερμηνεύονται κατά περίπτωση ποικιλοτρόπως.

Στο θέμα αυτό επικεντρώνεται η παρούσα ανακοίνωση με βάση την επανεξέταση παλαιότερων δεδομένων και κυρίως των νέων στο πλαίσιο της πολιτικής, κοινωνικής οικονομικής και καλλιτεχνικής επαναπροσέγγισης των νησιών αυτών

Abstract

Sgouritsa-Polychronakou Naya

“The Mycenaen Cycladic Revisited”

The inhabitants of the Cyclades were highly influenced in various forms of art and Technology first by the Minoans and then by the Mycenaean during the 2nd millennium BC. This is a period following the end of the Early Bronze Age which was the most significant of their prehistory, with amazing original artistic creations. The research on the character and the expansion of the foreign influence on these islands led to several assumptions that seek further investigation.

This paper focuses on the relationships the Mycenaean had with the Cyclades and the political, social, economic and artistic re-evaluation of the recent and old evidence concerning these islands since the 15th c. BC onwards. Also, it will attempt to provide answers to questions that have risen in the past and remain unanswered.

**Σγουρίτσα-Πολυχρονοπούλου Παναγιώτα,
Ομ. Καθ. Προϊστορικής Αρχαιολογίας Ε.Κ.Π.Α.
e-mail: sgourit@arch.uoa.gr**

ΣΕΡΓΗΣ Γ. ΜΑΝΟΛΗΣ

«Η καλλιέργεια του καπνού στη Νάξο (18ος αιώνας-1950) : Ιστορική αναδρομή. Συμβολή στη μελέτη της ναξιακής οικονομίας

Περίληψη

Η παρούσα εργασία είναι μια πρώτη συστηματική προσπάθεια να αναπαρασταθεί η ιστορία της καλλιέργειας του καπνού στη Νάξο, από τον 18ο αιώνα (πρώτη ιστορική μαρτυρία για καλλιέργεια καπνού στο νησί) μέχρι το 1950, όταν πλέον αυτή διακόπτεται οριστικά. Διακρίνω την ιστορική πορεία της σε πέντε φάσεις:

(α) 18ος αιώνας έως τις αρχές του 20ού, την οποία ονομάζω «φάση των ειδήσεων περί καπνοκαλλιέργειας»,

(β) την περίοδο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (της οποίας γνωρίζουμε ασφαλώς την έναρξη, αρχές 20ού αι.), με τις σχετικές δράσεις του Δημ. Παλαιολόγου

(γ) την περίοδο της διάλειψης (εξικνείται μέχρι το 1922). Την αποκαλώ έτσι λόγω παντελούς ελλείψεως πηγών, κυρίως αυτών που μας παρέχει ο Τύπος. Εικάζω πάντως ότι οι καλλιεργούμενες στο νησί εκτάσεις κατ' αυτήν την περίοδο ήταν ελάχιστες, για αποκλειστικά ιδιωτική χρήση

(δ) την περίοδο της ακμής (1922-1940)

(ε) αυτήν της κρίσης και της οριστικής διακοπής της (1941-1950).

Τα οικονομικά στοιχεία της περιόδου (δ) αναδεικνύουν τον καπνό ως ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά μεγέθη του νησιού (την περίοδο του Μεσοπολέμου). Η καλλιέργειά του υπήρξε η οδός διά της οποίας η Νάξος συνδέθηκε με την εθνική (τουλάχιστον) οικονομία, ίσως και με τη διεθνή.

Αξιοσημείωτη κρίνω μια παρατήρηση που σχετίζεται με την έλλειψη ιστορικών πηγών και τεκμηρίων κατά τις τρεις πρώτες μνημονευθείσες περιόδους.

Abstract

Sergis G. Manolis

“The cultivation of tobacco-leaves in Naxos (18th century - 1950): A historical retrospection. A contribution to the study of the Naxian economy”

The present study is a first, systematic attempt to reconstruct the history of the cultivation of tobacco-leaves in Naxos, from the 18th century (first testimony of the cultivation of tobacco-leaves on the island) until 1950, when this activity ends permanently. I perceive its historical route in five phases:

(a) 18th century until early 20th century, which, I name, «phase of news on the tobacco-leaves cultivation»,

(b) the period of the private initiative (the beginning of which is surely in early 20th century), with the respective actions by Demetrios Palaiologos,

(c) the period of cessation (early 20th century until 1922). I name it in this way due to the shortage of sources, mainly those in the Press. I assume, however, that the cultivated land during this period on the island was limited and exclusively private,

(d) the peak period (1922-1940),

(e) the period of crisis and the definite end (1941-1950).

The financial reporting of the (d) period shows that the cultivation of tobacco-leaves was one of the most important economy sizes of the economy of the island (during the Mid war period). This cultivation was the route through which Naxos was linked powerfully to (at least) the national economy, most probably the international one as well. A final, worth mentioning remark has to do with the shortage of historical sources and evidence during the first three aforementioned periods.

**Σέργης Γ. Μανώλης. Ομ. Καθ. Εθνογραφίας-Λαογραφίας ΔΠΘ,
e-mail: m.g.sergis@gmail.com**

ΣΕΡΓΗΣ Γ. ΜΑΝΩΛΗΣ

«Επώνυμοι-αφανείς νάξιοι Αγωνιστές κατά τον αγώνα της Ανεξαρτησίας αιτούμενοι την ανταμοιβή τους «διά τας προς την πατρίδα θυσίας και εκδουλεύσεις των»

Περίληψη

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζω συνοπτικό διάγραμμα της περιόδου 1830-1880 που σχετίζεται απολύτως με το υπό ανάλυση θέμα: Με αφορμή τη σκέψη ότι η συμμετοχή στην Επανάσταση αναδείχθηκε σε θεμελιώδες κριτήριο πατριωτισμού, επικεντρώνω τη θεώρησή μου στη θέση των Αγωνιστών εντός του διαμορφούμενου μετά το 1830 κοινωνικοπολιτικού σκηνικού, στον αγώνα τους να εξαργυρώσουν «τας θυσίας και τας προς την πατρίδα εκδουλεύσεις των», στη στάση τους ως εκπροσώπων της απειλούμενης εξ αιτίας των ετεροχθόνων και των Φαναριωτών κυρίως ελληνικότητας, στις συσταθείσες Επιτροπές αξιολογήσεως τής προς την πατρίδα προσφοράς τους, στο δύσκολο έργο που αυτές ανέλαβαν να επιτελέσουν• επεξηγώ κάποιους όρους του τίτλου, αναφέρομαι δι' ολίγων στη συμμετοχή της Νάξου στον Αγώνα, προβαίνω σε κάποιες αναγκαίες επεξηγήσεις όρων της εργασίας.

Στο δεύτερο μέρος της, παρουσιάζω επιλεκτικά τις περιπτώσεις 12 επώνυμων-αφανών ναξίων Αγωνιστών με βάση τα στοιχεία που αρύομαι από το Αρχείο Αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης• επιχειρώ ανάλυση λόγου των κειμένων που εγράφησαν από κάποιους άλλους γι' αυτούς: Επισημαίνω τα αιτήματά τους (πόσα από αυτά εισακούστηκαν άραγε;) τις νοοτροπίες που τα διέπουν, τα προβαλλόμενα επιχειρήματα που αποδεικνύουν τα ανδραγαθήματά τους στα πεδία των μαχών (το πώς τα εξορθολογίζουν), τις εις βάρος τους διαπραχθείσες αδικίες που ενίοτε επικαλούνται και τα εξ αυτών δημιουργούμενα ανάλογα συναισθήματα, κλπ.

Αντί άλλου επιλόγου, παρουσιάζω ακροθιγώς μια μεταγενέστερη (1982 κ.ε.) συναφή αναγνώριση «των προς την πατρίδα εκδουλεύσεων» κάποιων άλλων Αγωνιστών και παραθέτω τρεις ακόμη σχετικές με το κύριο θέμα της εργασίας σκέψεις μου.

Λέξεις-κλειδιά: Νάξος, νάξιοι Αγωνιστές, 1821, έμφυλη ταυτότητα και πόλεμος, παλικαριά, επώνυμοι-αφανείς Αγωνιστές, ήρωες, δίκαιον-δικαιοσύνη, Αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης 1940-44.

Abstract

Sergis G.Manolis

“Ordinary Naxian Fighters of the Independence war, historically recorded, making request for reward for «their sacrifices and service to the homeland”

In the first part of this study, I present a brief diagram of the period 1830-1880, which is utterly related to the analysed in this work topic; Spurred by the consideration that the participation in the Greek Revolution was marked as a fundamental criterion of patriotism, I focus my discussion on the position of the Fighters within the socio-political scenery formed after 1830, their struggle to «cash» their «sacrifices and services for their homeland», their attitude as spokesmen of greekness, which was at risk by the people of Greek origin who lived beyond the borders of the new State and the Fanariotes, the established Committees for the

evaluation of their service to the country, the difficult task these Committees had undertaken to bring to an end; I explain some of the terms mentioned in the title and the study, I refer briefly to the contribution of Naxos to the Independence War.

In the second main part of this study, I make a choosy presentation of 12 cases of ordinary Naxian Fighters whose names were historically saved on the basis of evidence that I draw from the Archive of Fighters of the Greek National Library; I attempt a discourse analysis of texts written for them by others; I highlight their requests (how many of them were eventually answered?); the mentality that guided them, the projected arguments that prove their exploits in the battlefields (how they rationalize them), the called on injustice against them, the evoked feelings, etc.

By way of conclusion, I superficially present a later (1982 onwards) recognition of the «services to the homeland» by some other Fighters (of the Greek Resistance 1940-44) and I submit three more thoughts related to the topic of this study.

Σέργης Γ. Μανώλης. Ομ. Καθ. Εθνογραφίας-Λαογραφίας ΔΠΘ
e-mail: m.g.sergis@otenet.gr, m.g.sergis@gmail.com

ΣΗΜΑΝΤΩΝΗ-ΜΠΟΥΡΝΙΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

«Ανάγλυφη κεραμική στις Κυκλάδες των Αρχαϊκών χρόνων»

Περίληψη

Εκτός από την πλούσια παραγωγή γραπτής λεπτής κεραμικής, οι Κυκλάδες και ιδιαίτερα η Τήνος, μας έδωσαν μια εντυπωσιακή από πλευράς μεγέθους και ιδιαίτερα απαιτητική στην κατασκευή κατηγορία αγγείων, διακοσμημένων με ανάγλυφα εικονιστικά και γραμμικά θέματα. Αν και αυτή η μέθοδος διακόσμησης έκανε τα πρώτα της βήματα ήδη κατά τους προϊστορικούς χρόνους, γνώρισε τη μεγαλύτερη της άνθιση κατά την Ιστορική περίοδο και ειδικότερα από τα μέσα περίπου του 8ου αι. και μέχρι τον ύστερο 7ο αιώνα π.Χ. Όμως, αγγεία με ανάγλυφη διακόσμηση δεν έπαψαν να παράγονται στο νησιωτικό χώρο (και σε κάποιες περιοχές του Ελληνικού κορμού), σε όλη τη διάρκεια του 6ου έως και κατά τον πρώιμο 5ο αι. π.Χ., όταν πιά η μεγάλη ακμή τους είχε περάσει.

Ένα πρόσφατο εύρημα από το νεκροταφείο στη θέση Βαρδαλάκκος του Εώμπουργου Τήνου, αποτέλεσε την αφορμή για μια σύντομη ανασκόπηση της τελευταίας περιόδου παραγωγής αγγείων με ανάγλυφη διακόσμηση, ιδιαίτερα στην περιοχή του Κεντρικού Αιγαίου. Θα επιχειρηθεί σύντομη παρουσίαση των διακοσμητικών μοτίβων, των εικονιστικών θεμάτων, της διάδοσης και της σημασίας τους, επισκόπηση των σχημάτων που φέρουν ανάγλυφη διακόσμηση και προσπάθεια ανίχνευσης της χρήσης τους, επισήμανση των ομοιοτήτων με- και διαφορών από τις προγενέστερες περιόδους ακμής, αναζήτηση της διασποράς αυτών των αγγείων κατά σχήμα στα νησιά και στην Ηπειρωτική Ελλάδα, τέλος προσπάθεια να διερευνηθεί, όπου αυτό είναι δυνατό, η σχέση της ανάγλυφης με τη σύγχρονή της γραπτή κεραμική.

Στόχος αυτής της προσπάθειας είναι να γίνει φανερό ότι η «εξειδίκευση» της Τήνου και γενικότερα του νησιωτικού συμπλέγματος του κεντρικού Αιγαίου στο συγκεκριμένο είδος κεραμικής παραγωγής αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, απάντηση στη μεγάλη ανάπτυξη της Αρχαϊκής αγγειογραφίας στην Αττική και Ανατολική Στερεά, στην Πελοπόννησο και στην Ανατολική Ελλάδα.

Abstract

Simantoni-Bournia Evangelia

“Cycladic relief pottery of the Archaic period”

In addition to a rich production of fine painted pottery, the Cyclades, Tenos in particular, have produced a group of vessels, impressive not only in terms of size, but also very demanding as regards their craftsmanship. These large -occasionally huge- vases were decorated with linear motifs and pictorial subjects in relief. Although relief decoration was practiced already in Prehistoric times, it reached its apex in the Historical period and especially between the mid- 8th century and the late 7th century BC. After its prime, relief pottery continued to be produced in the islands and in some parts of Mainland Greece until the early 5th century BC.

A recent find from the cemetery at Vardalakkos, Xobourgo Tenos, offers the opportunity for a brief review of the last period of relief pottery production in the Central Aegean. We will present a synopsis of 6th century relief linear motifs and figurative subjects, their meaning and distribution, an overview of the shapes destined to receive relief decoration, their possible use and distribution in the Islands and in Continental Greece. We will also try to highlight similarities with- and differences from earlier relief-decorated ceramics and to investigate -where possible- their relationship with painted pottery. The paper proposes to show that the specialization in this type of ceramic production of Tenian and of central Aegean potters in general, is, in a way, a local response to the impressive evolution of vase painting in Archaic Attica, the East Sterea, the Peloponnese and East Greece.

Σημαντόνη Μπουρνιά Ευαγγελία, Ομ. Καθ Κλασικής Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ, e-mail: esiman@arch.uoa.gr

ΣΙΓΑΛΑ ΜΑΡΙΑ

«Ο ναός του Αγίου Γεωργίου στην Επισκοπή Σικίνου»

Περίληψη

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, στα βορειοδυτικά της Επισκοπής Σικίνου, του υστερορωμαϊκού μωσαϊκού που μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό τους Πρωτοβυζαντινούς χρόνους και παρέμεινε σε χρήση ως μοναστήρι τουλάχιστον μέχρι τον 17ο αιώνα.

Πρόκειται για μικρό μονόχωρο καμαροσκέπαστο ναό (διαστ. 3,90X2,13μ.), κατάγραφο με τοιχογραφίες ακριβώς χρονολογημένες με κτητορική επιγραφή στον βόρειο τοίχο του κυρίως ναού, στα 1351/2. Η επιγραφή δίνει ακόμα το όνομα του ναού και τον κτήτορα, ένα ιερέα.

Το εικονογραφικό πρόγραμμα, παρότι λιτό, παρουσιάζει μερικά ενδιαφέροντα εικονογραφικά στοιχεία και γεννά ερωτήματα στα οποία ο μελετητής καλείται να απαντήσει. Οι παραστάσεις από τον χριστολογικό κύκλο στον ναό είναι μόνον τέσσερεις, μία περισσότερη από όσες οι απεικονίσεις στρατιωτικών αγίων στον ίδιο ναό. Η Παναγία στον τύπο της Βλαχερνίτισσας στην αψίδα συνοδεύεται από το επίθετο «Εγκαρδιώτισσα». Ερωτήματα γεννά και η θέση του ναού, σε άμεση γειτνίαση με την Επισκοπή.

Abstract

Sigala Maria

“The church of Saint George at Epispopi on the island of Sikinos”

The church of Saint George at Epispopi on the island of Sikinos lies close to and at the Northwest of the church of Episkopi, a late roman mausoleum, turned into a Christian church in the Early Byzantine period and was in use as a monastery at least till the 17th century.

It is a small (3,90X2,13m), one-aisled, barrel vaulted building. It is full of wallpaintings safely dated to 1351/2 by a dedicatory inscription, which also gives the name of the church and the donors, a priest and his family.

The iconographic programme is simple, yet it presents some interesting iconographic elements and raises questions which ask for an answer. For example, the Christological scenes are only four, whereas the equestrian saints are three, almost as many. Virgin Mary in the type of Vlacheritissa in the conch of the apse is named by an inscription “Enkardiotissa”. Questions are also raised by the position of the church, very close to Episkopi.

**Σιγάλα Μ. Δρ Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Τμηματάρχης,
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: mariazsigala@gmail.com**

ΣΙΜΩΣΙ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

«Ναυάγια της νεότερης ναυτικής ιστορίας στο βυθό των κυκλάδων»

Περίληψη

Ο υποβρύχιος κόσμος και τα μυστήρια του πάντα ασκούν μια ακαταμάχητη έλξη στο ευρύ κοινό και προκαλούν συναισθήματα γοητείας και θαυμασμού. Η ομιλία αυτή στόχο έχει να δώσει μια ελάχιστη εντύπωση για τα ναυάγια που κρύβει ο βυθός των Κυκλάδων. Στη Κέα το Πατρίς, το SS Burdigala, το HMHS Britannic. Στη Μήλο (όρμος Αδάμαντα) το Artemis Pitta, το Arcadia, το Maria Stathatos και το Sifnos. Το Αννίτα, που βυθίστηκε στο στενό Άνδρου Τήνου, στον ύφαλο Τρυπητή βορειοδυτικά της Μακρονήσου το ναυάγιο του Portugal, όπως και το Motors Oil Απολλωνία VI. Τα ναυάγια που θα παρουσιαστούν αποτελούν τμήμα της νεότερης ναυτικής ιστορίας. Ανάμεσα στα πλοία που βυθίστηκαν στις ελληνικές θάλασσες υπήρξαν και πλοία με βαρύνουσα θέση στην ελληνική ιστορία όπως το καταδρομικό ΕΛΛΗ. Ωστόσο το ΕΛΛΗ, όπως και άλλα ιστορικά ναυάγια ανελκύστηκαν πλήρως τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες.

Abstract

Simosi Aggeliki

“Shipwrecks of the recent history in the area of Cyclades”

The Bay of Adamas in Melos is actually a submarine museum of historical shipwrecks of the Second World War. The wrecks of the ships Artemis Pitta, Maria Stathatos, Siphnos, Popi Sigala sank there after the attacks of German war airplanes during the Second World War. Within the creation of visited Underwater Archaeological Sites the Ephorate of Underwater Antiquities had preferred among others also the maritime place of Adamas because of the wealth of the historical shipwrecks of the Second World War. The aim is the ability to visit a unique underwater site where so many shipwrecks are gathered and also the connection of the site with the aspects of our maritime history as it took place during the Second World War in the area of Melos.

**Σίμωση Αγγελική, Δρ Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Διευθύντρια,
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ευβοίας
e-mail: asimosi@culture.gr**

ΣΙΝΑΝΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

«Κυκλάδες-Αντίπαρος, χερσαίες και θαλάσσιες μεταφορές μεταλλευμάτων»

Περίληψη

Η Αντίπαρος ως μέλος του νησιωτικού συνόλου των μεταλλοφόρων Κυκλάδων, έχει να επιδείξει αναμφισβήτητα τεκμήρια έντονης μεταλλευτικής δραστηριότητας. Αυτές καταδεικνύουν ότι όχι μόνο δεν υπήρξε απομονωμένη από το υπόλοιπο οικονομικό περιβάλλον αλλά αντίθετα, συμμετείχε ενεργά και με σταθερότητα για περισσότερα από 50 χρόνια σε κάθε καινοτόμο εγχείρημα του μεταλλευτικού, τεχνολογικού και εμπορικού τομέα.

Επιπλέον, από την ενδελεχή μελέτη της λειτουργίας των μεταλλείων της προέκυψαν ειδήσεις και συμπεράσματα τα οποία είναι το θέμα της εισήγησης. Σχετίζονται με τους τρόπους παραγωγής - εξαγωγής των μεταλλευμάτων από τα βάθη της γης, τις οικονομικοκοινωνικές εξελίξεις και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες στο νησί.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην μεταφορά των μεταλλευμάτων από τους τόπους εξόρυξης στις σκάλες φόρτωσης και την εκεί μεταφόρτωση στα μέσα θαλάσσιας μεταφοράς, δηλαδή τα ιστιοφόρα καΐκια αρχικά, τα μηχανοκίνητα αργότερα και τους τύπους τους.

Μεταξύ άλλων, αυτές οι μεταφορές λειτούργησαν ως έναυσμα στην περαιτέρω αναπτυξιακή πορεία της μεταλλείας, όχι μόνο στην Αντίπαρο, αλλά και στις Κυκλάδες γενικότερα.

Abstract

Sinanis Aggelos

“Cyclades-Antiparos, land and sea transport of minerals”

Antiparos, as a member of the island ensemble of the mining Cyclades, has unquestionably demonstrated evidence of intense mining activity. These show that not only has it not been isolated from the rest of the economic environment but, on the

contrary, it has actively and steadily participated for more than 50 years in every innovative venture in the mining, technological and commercial sectors.

In addition, a thorough study of the operation of its mines yielded news and conclusions which are the subject of the presentation. They are related to the ways of production - extraction of minerals from the depths of the earth, economic and social developments and business activities on the island.

Particular emphasis is placed on the transport of ores from the mining sites to the loading ladders and the transshipment there by means of maritime transport, ie the sailing boats first, the motor boats later and their types.

Among other things, these transports functioned as a trigger in the further development of the mine, not only in Antiparos, but also in the Cyclades in general.

Σινάνης Αγγελος, Συγγραφέας – Ερευνητής
e-mail: info@likno.gr

ΣΠΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

«Πλοία και ναυσιπλοΐα τον 12ο αιώνα π.Χ. στις Κουκουναριές της Πάρου»

Περίληψη

Οι γνώσεις μας για την ναυσιπλοΐα και τα πλοία τον 12ο αιώνα δε βασίζονται μόνο σε παραστάσεις και ομοιώματα πλοίων αλλά και σε ναυάγια πλοίων. Τα ναυάγια της Εποχής του Χαλκού δεν είναι παρά πολλά. Αξίζει να αναφερθούν τα ναυάγια του Δοκού, του Ulun burun και των Ιρίων. Στα μυκηναϊκά χρόνια αναγνωρίζονται δυο τύποι μακρών πλοίων. Σε ό,τι αφορά τις παραστάσεις των πλοίων, καταφέραμε να προσθέσουμε πρόσφατα στον κατάλογο αυτόν μία σπάνια παράσταση πλοίου από τις Κουκουναριές της Πάρου.

Στις Κουκουναριές, στα βόρεια της Πάρου, έφθασαν οι Μυκηναίοι κάτοικοι από την ηπειρωτική Ελλάδα μετά την πτώση και την καταστροφή των μυκηναϊκών ανακτόρων της ηπειρωτικής Ελλάδας, όπως δείχνουν οι ανασκαφές στην Πάρο.

Περί το 1200 π.Χ. προέβησαν στην κορυφή του λόφου στην ανέγερση ισχυρού ηγεμονικού συγκροτήματος προστατευμένου στη νότια πλευρά με κυκλώπειο τείχος. Ακολούθησε περίοδος ευημερίας όπως δείχνουν τα ευρήματα και η γραπτή κεραμική της μέσης Υστεροελλαδικής ΙΙΙΓ περιόδου.

Ανάμεσα στα ευρήματα που αποκάλυψε η αρχαιολογική σκαπάνη σημειώνεται η παρουσία ευρημάτων από ελεφαντόδοντο, ορεία κρύσταλλο, ορείχαλκο (εργαλεία και όπλα), μόλυβδο, οψιανό, στεατίτη. Ομάδα μυκηναϊκών οστράκων ανακαλύφθηκε εκ παραλλήλου και στο Κάτω Πλάτωμα, της οποίας η εξέταση έδειξε ότι είναι σύγχρονη προς την κεραμική του ηγεμονικού συγκροτήματος, αφού χρονολογείται στην μέση ΥΕ ΙΙΙΓ.

Στην κεραμική του Κάτω Πλατώματος σημειώνεται και η σπάνια παρουσία σκύφου με παράσταση πλοίου. Πολύ σημαντικό θεωρείται ότι το πλοίο απεικονίζεται ανεστραμμένο κάτω από το χείλος του σκύφου. Αποδίδεται σκηνή ναυαγίου.

Το θραύσμα αυτό προσθέτει σημαντικά στοιχεία στις γνώσεις μας για τα πλοία και την ναυσιπλοΐα του 12ου αιώνα π.Χ. Η ναυσιπλοΐα έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επικοινωνίες, στο εμπόριο και στην ακμή της μυκηναϊκής ακρόπολης των Κουκουναριών.

Abstract

Spanos Stefanos

“Vessels and seafaring during the 12th century B.C.in Koukounaries of Paros”

Our knowledge about seafaring and ships during the 12th century BC is not only based on ship representations and clay models but also on shipwrecks. The shipwrecks of the Bronze Age are not many. It is worth mentioning the shipwrecks of Dokos, Ulunurun and Iria. During the Mycenaean period two ship types can be recognized. Regarding the ship representations, we have added recently to this corpus a unique ship representation from Koukounaries on Paros.

The Mycenaean inhabitants arrived at Koukounaries, on the north side of Paros from the Greek Mainland after the fall and the destruction of the Mycenaean palaces on the Greek Mainland, as it is evidenced by the finds of Paros.

Around 1200 BC they decided to build on the hill a mansion protected by a cyclopean wall on the south side. A period of prosperity followed, as the finds and the painted pottery of Late Helladic III C Middle period prove.

Among the finds revealed by the archaeological excavations, the presence of ivory, rock crystal, bronze (tools and weapons), lead, obsidian, steatite is noted. A group of pottery was also discovered on the Lower Plateau, after examination the pottery seems to be contemporary with the pottery of the mansion, because it is dated to the Late Helladic III C Middle period.

A rare bowl with a ship representation is part of the pottery of the Lower Plateau. It is very important that the ship is shown upside down under the rim of the bowl. A shipwreck is depicted.

This sherd contributes greatly to our knowledge about the ships and seafaring during the 12th century BC. Seafaring played an important role in communications, the trade and the wealth of the Mycenaean acropolis of Koukounaries.

Σπανός Στέφανος, Δρ Αρχαιολόγος
e-mail: stefspanos@hotmail.com

ΣΤΑΜΟΥ ΠΑΝΟΣ

«Ρωσικά ιερά σκεύη και κειμήλια στη Σαντορίνη».

Περίληψη

Συνοπτική παρουσίαση ερευνητικής εργασίας σε αντίστοιχο πρόγραμμα του ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.), με τίτλο «Ρωσικά ιερά σκεύη στη Σαντορίνη το 18ο και 19ο αιώνα». Το πρόγραμμα αργότερα έλαβε τον τίτλο «Ρωσικά ιερά σκεύη στην Ελλάδα» και εντάχθηκε στα Κοινά Επιστημονικά Προγράμματα, τα οποία πραγματοποιεί το Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε. σε συνεργασία με το Ρωσικό Ανθρωπιστικό και Επιστημονικό Ίδρυμα (Ρ.Α.Ε.Ι.) και με Ρώσους επιστήμονες.

Το ρωσικό εκκλησιαστικό υλικό που εντοπίστηκε και καταγράφηκε στη Σαντορίνη, ένας θησαυρός 210 ευρημάτων, έχει κατασκευαστεί, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στο δεύτερο μισό του 18ου και τον 19ο, και σε μικρότερο ποσοστό στις αρχές του 20ου αιώνα. Ο κυριότερος όγκος έχει κατασκευαστεί και πιστοποιηθεί από

τη συντεχνία της Μόσχας. Ένας σημαντικός αριθμός από τα είδη λειτουργίας είναι εξαιρετικά αντιπροσωπευτικά δείγματα της ρωσικής αργυροχοΐας και μικροτεχνίας της αντίστοιχης περιόδου.

Η αξία των ρωσικής προέλευσης ευρημάτων μεγεθύνεται από την ύπαρξη πλήθους παλαιοσλαβικών - κυριλλικών επιγραφών επάνω στο υλικό, οι οποίες αντιστοιχούν σε αποσπάσματα από πατερικά κείμενα, ή καταγράφουν πληροφορίες σημαντικής εκκλησιαστικής και ιστορικής σημασίας.

Από το σύνολο των 35 Ενοριακών Ναών, των 240 Παρεκκλησιών και των 355 Εξωκκλησιών της Σαντορίνης εντοπίσαμε και καταγράψαμε ιερά σκεύη ρωσικής προέλευσης σε 15 εκκλησίες! Η αξιολόγηση και τελική ταξινόμηση των ευρημάτων πραγματοποιήθηκε από τα μέλη των Ομάδων Εργασίας, ενώ το συντονισμό και το μεγαλύτερο βάρος της σημαντικής αυτής φάσης έφερε ο ειδικός στη συντήρηση εκκλησιαστικής μικροτεχνίας Ρώσος καθηγητής Βαλερύ Ιγκόσεβ.

Abstract

Stamou Panos

“Russian sacred utensils in Santorini”

This is a brief presentation of research work in a corresponding program of the CENTER FOR GREEK-RUSSIAN HISTORICAL RESEARCH (KERIE), entitled “Russian sacred items in Santorini in the 18th and 19th century”. The program later received the title “Russian sacred utensils in Greece” and joined the Joint Scientific Programs, which are carried out by K.E.R.I.E. in collaboration with the Russian Humanitarian and Scientific Foundation (RAEI) and with Russian scientists. The Russian ecclesiastical material found and recorded in Santorini, a treasure of 210 finds, was made mostly in the second half of the 18th and 19th, and to a lesser extent in the early 20th century. The main volume has been manufactured and certified by the Moscow Guild.

A significant number of the mass types are excellent representative examples the Russian silversmithing and small crafts of the respective period. The value of the finds of Russian origin is magnified by the existence of a number of Old Slavic-Cyrillic inscriptions on the material, which correspond to excerpts from patriarchal texts, or record information of important ecclesiastical and historical significance.

From the total of 35 Parish Churches, 240 Chapels and 355 Chapels of Santorini we located and recorded holy utensils of Russian origin in 15 churches! The evaluation and final classification of the findings was carried out by the members of the Working Groups, while the coordination and the greatest weight of this important phase was brought by the specialist in the preservation of ecclesiastical small crafts, Russian professor Valery Igosev.

The paper provides an overview and evaluation of the findings.

**Στάμου Παναγιώτης Δρ Ν. Ιστορίας Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών,
Γραμματεύς Κέντρου Ελληνο-Ρωσικών Ιστορικών Ερευνών – KERIE
e-mail: pnstamou@gmail.com**

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΝΑΪΡΑ, ΒΕΝΕΡΗ ΕΡΙΦΥΛΗ

«AQUATIC AND THE TERROIR: Ο ΑΚΑΡΝΑΝΑΣ “ΨΑΡΑΣ”

Περίληψη

Στην εισήγηση θα παρουσιάσουμε την επίδραση της κυκλαδικής τέχνης στη σύγχρονη εικαστική συνθήκη μέσα από το παράδειγμα του εικαστικού Πάνου Χαραλάμπους. Γεννημένος το 1956 στην Ακαρνανία, ο Χαραλάμπους διερευνά από τη δεκαετία του '90 την τελετουργία του ψαρέματος, υποδεικνύοντας έτσι την Αμβρακία λίμνη ως το Genius Loci, τον φύλακα άγγελο της καλλιτεχνικής του πορείας.

Ο καλλιτέχνης επαν-επιτέλεσε την περίφημη τοιχογραφία του Ψαρά που βρέθηκε στη Σαντορίνη γύρω στο 1650 π.Χ., κρατώντας στα χέρια του τα ψάρια του δικού του οικοσυστήματος, δύο κέφαλους (οι γνωστές μπάφες που δίνουν το αυγοτάραχο). Η ενσάρκωση του σχηματισμού του «ζυγού», μια «ναρκισσιστική χειρονομία», όπως ο ίδιος ισχυρίζεται, οι κινήσεις, η χορογραφία και η ιεροτελεστική διαδικασία του πανάρχαιου προγόνου στο σήμερα, συνεπάγονται μια πολυδιάστατη χωροχρονική σύνδεση: Φυσικά, μέσα από τις τρέχουσες καθημερινές δραστηριότητες των παράκτιων κοινοτήτων και τη μεσογειακή διατροφή με τα θαλασσινά. Αλληγορικά, μέσω της συμβολοποίησης του ψαριού σε τελετουργικό και μυθολογικό πλαίσιο τόσο στην Εποχή του Χαλκού του Αιγαίου καθώς και στον Ορθόδοξο Χριστιανισμό (ΙΧΘΥΣ για τον Ιησού Χριστό). Νοητικά, ως κατοχή που μεταδίδεται μέσω της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο Χαραλάμπους είναι εκπρόσωπος της γενιάς καλλιτεχνών της δεκαετίας του '80 στην Ελλάδα, εκφράζοντας την ελληνική πολιτιστική ιδιαιτερότητα με μια διεθνή γλώσσα (μικτά μέσα, εγκατάσταση, ερμηνεία). Καθηγητής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, συμμετείχε στη documenta 14 και τη Μπιενάλε της Βενετίας του 2019. Η πατρίδα του, που βρίσκεται στις όχθες της λίμνης Αμβρακίας, τον εφοδίασε με την αισθητηριακή μνήμη και τις εικόνες της καθημερινής ζωής που αργότερα θα ανανοηματοδοτούνταν στα έργα του. Οι γάντζοι, τα ζωντανά ψάρια στον πάγο, οι μπότες από καουτσούκ και τα βαρίδια μετατράπηκαν σε ready-made αντικείμενα για το *Περί Αλιείας*. Η μετάβαση από μια δισδιάστατη σε μια τρισδιάστατη ανθρωπομορφική απεικόνιση συνενώνει το προϊστορικό με το σύγχρονο, αποκαλύπτοντας ποιητικές, παραμυθικές και μυστηριακές ερμηνείες της αλιείας ως διαδικασία.

Abstract

Stergiou Naira, Veneri Eryfili

“AQUATIC AND THE TERROIR: THE ACARNANIC “FISHERMAN”

The lecture will focus on Panos Charalambous' body of work *Concerning Fishing* (1992). Born in 1956 in Acarnania, it was in the '90s that Charalambous began a ritualistic exploration of the fishing and aquatic activities in reference to home and its local ecosystem. The artist reenacted the famous fresco painting *The Fisherman* found in Santorini around 1650 BC, a visual indicator of Cycladic and Egyptian relations and exchange (posture and movement). Impersonating the “scaling” formation, a “narcissistic gesture” as he claims, implies a multifaceted spatiotemporal connection: Naturalistically, through ongoing everyday activities of coastal communities and the mediterranean seafood diet. Allegorically, via the addressing of the fish in ritual, myth and symbolism in the Aegean Bronze Age as well as in Orthodox Christianity

(ΙΧΘΥΣ for Jesus Christ). Cognitively, as possession that is passed on through cultural heritage.

Charalambous is a representative of the '80s artists generation in Greece, expressing Greek cultural specificity with an international language (mixed media, installation, performance). A Professor at the Athens School of Fine Arts, he participated in documenta 14 and the Venice Biennale of 2019. His homeland, situated by the shores of Lake Amvrakia, provided him with the sensory memory and the imagery of the everyday that would later be recontextualized into his works. Hooks, alive fish on ice, rubber boots and weights became ready-made material for Concerning Fishing; the transition from a two- to a three-dimensional anthropomorphic portrayal merges the prehistorical with the contemporary, revealing both habitual and sacramental interpretations of fishing as process.

Στεργίου Νάιρα, Εικαστικός/Ερευνήτρια
Δρ. Εικαστικών Τεχνών Α.Σ.Κ.Τ. Αθήνας
e-mail: nairastergiou@gmail.com

Βενέρη Ερυφίλη, Εικαστικός
Δρ Αρχιτεκτονικής Παν.Θεσσαλίας
Ακαδημαϊκή υπότροφος Εικαστικού Τμήματος Α.Σ.Κ.Τ.Αθήνας
e-mail: eriphyliveneri@hotmail.com

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΙΩΣΗΦ

«Σύρος: Ανιχνεύοντας το Genius Loci ενός σπουδαίου τόπου» .

Περίληψη

Κάθε τόπος είναι μια αυτόνομη οντότητα. Ερευνες έχουν δείξει ότι αυτό που μπορούμε να ονομάσουμε τόπο δεν είναι απλά μια χωρική ενότητα, ούτε μια συγκεκριμένη θέση σε ένα σημείο του πλανήτη που φέρει ένα όνομα. Αυτό που διακρίνει τα πράγματα από τα όντα είναι η συνείδηση.

Ο κάθε τόπος έχει την δική του συνείδηση, αυτό που ονομάζουμε συλλογική συνείδηση του τόπου, η οποία δεν είναι απλά το άθροισμα των ατομικών συνειδήσεων των ανθρώπων οι οποίοι ζουν ,ή έζησαν ανά τους αιώνες σε αυτό το μέρος, αλλά κάτι πολύ πιο μεγάλο και πολύ πιο ισχυρό. Είναι η μέχρι της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής, αποκτηθείσα συνείδηση του τόπου αυτού μέσα στην οποία ζυμώνονται και αναπτύσσονται οι ατομικές συνειδήσεις των ανθρώπων του..

Ο τόπος είναι η συνύπαρξη του συγκεκριμένου χώρου με όλες τις χρονικότητές του, τους καιρούς του, και με όλες τις δράσεις, τόσο τις ανθρώπινες όσο και τις φυσικές που διαδραματίστηκαν μέσα στο χωροχρονικό αυτό περιβάλλον. Μπορούμε δηλαδή να ορίσουμε τον τόπο ως ένα χώρο που σε ορισμένους καιρούς του ανάπτυξε δικό λόγο, ως ιδεολογικό περιεχόμενο, και δικό του μύθο, δηλαδή συναισθηματικό

πλούτο και μέσω αυτών δημιούργησε τα δικά του επιτεύγματα στο πνευματικό, στο συναισθηματικό αλλά και στο πρακτικό επίπεδο.. Το σύνολο αυτών των επιτευγμάτων συγκροτεί και εμφανίζει αυτό που ονομάζουμε πολιτισμό του τόπου. Η κινητήρια δύναμη, δηλαδή ο δυναμισμός με τον οποίο καταφέρνει να επιτύχει ένας τόπος τα συγκεκριμένα επιτεύγματα είναι το genius loci .

Αυτή λοιπόν την ψυχοπνευματική και υλική ενέργεια που οδήγησε στην ανάπτυξη του πολιτισμού ενός συγκεκριμένου τόπου, της Σύρου, της πρωτεύουσας των Κυκλάδων, θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε στο Δ΄ Διεθνές Κυκλαδολογικό Συνέδριο, ιχνηλατώντας, αναλύοντας και ερμηνεύοντας τα σημάδια που χαρακτήηκαν στη γή της, αυτά που χαρακτήηρισαν τους διάφορους καιρούς της και διαμόρφωσαν τον ψυχισμό και την ιδεολογία των κατοίκων της. Θα διερευνήσουμε δηλαδή αυτές οι δυνάμεις που συγκροτούν το genius loci της Σύρου.

Abstract

Stefanou Joseph

“Syros: Detecting the Genius Loci of a great place”.

Every place is an autonomous entity. Recent research has shown that what the term place may not simply refer to a particular spatial unit or to a specific named location on the planet. What distinguishes artefacts from beings is consciousness. Every place has its own consciousness, a collective consciousness, which is not just the collection of the individual consciousnesses of the people who live and have lived in this place, but something much broader and much more powerful. It is the consciousness that this place has acquired until a given moment in time, in which the individual consciences of its habitants are fermented and developed.

A place is the coexistence of a specific space with all its temporalities, its times, and with all the human and natural actions that took place in this space-time continuum. In other words, a place can be defined as a space that at certain times developed its own discourse as ideological content, and its own myth and emotional wealth; through these a place may form its own spiritual, emotional, and practical achievements. The collection of these achievements constitutes the culture of the place. The driving force, ie the dynamism with which a place manages to formulate these achievements, is the genius loci of the place. It is therefore this psycho-spiritual and material energy that led to the development of the culture of a specific place, Syros, the capital of the Cyclades, that we will present at the 4th International Cycladic Congress; we will attempt to do this by tracing, analyzing and interpreting the marks that have engraved on its ground, leaving their time stamp and formulating the psyche and ideology of its inhabitants, shaping the forces that form the genius loci of Syros.

**Στεφάνου Ιωσήφ, Ομότιμος Καθ. ΕΜΠ, Πρόεδρος Ινστιτούτου Σύρου,
e-mail: josephstefanou@gmail.com**

ΣΥΚΟΥΤΡΗ-ΑΝΤΡΙΩΜΕΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

«Σύνδεσμος Συριανών 120 χρόνια προσφοράς. Το χρονικό της ίδρυσης»

Περίληψη

Με την παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται μία αναδρομή με τεκμήρια αρχειακού υλικού σχετικά με την πολυσχεδή φιλανθρωπική, πολιτιστική και κοινωνική δράση του Συνδέσμου Συριανών, ο οποίος πρόσφατα τιμήθηκε με το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών.

Abstract

Sikoutrh – Andriwmenoy Kwnstantina

"Association of Syrians: 120 years of offering. The founding history"

This announcement attempts a retrospective with evidence of archival material related to the multifaceted charitable, cultural and social action of the Association of Syrians, which was recently honored with the award of the Academy of Athens

Συκουτρή - Ανδριωμένου Κωνσταντίνα, Ερευνήτρια
e-mail: angelikula@yahoo.com

ΣΥΚΟΥΤΡΗ-ΑΝΤΡΙΩΜΕΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

«Τάμα: Η ύστατη ικεσία της ψυχής για τη ζωή. Αφορμή ένα καντήλι στην Μεγαλόχαρη της Τήνου»

Περίληψη

Στην παρούσα αφίσα παρουσιάζεται ένα τάμα που βρίσκεται στην απόληξη μίας χρυσής καντήλας στην Μεγαλόχαρη της Τήνου. Η περιέργεια και η επιμονή για να βρεθεί η προέλευση και η αφορμή για το συγκεκριμένο τάμα οδήγησαν στην αποκάλυψη μίας ιδιαίτερας ενδιαφέρουσας ιστορίας.

“Votive offering: The last soul’s supplication for life. Occasion of a candle in Megalohari of Tinos”

Abstract

Sikoutrh – Andriwmenoy Kwnstantina

In this poster is presented a votive offering placed at the end of a golden candela in Megalohari of Tenos. The curiosity and persistence to find the origin and the reason for this offering led to the revelation of a particularly interesting story.

Συκουτρή - Ανδριωμένου Κωνσταντίνα, Ερευνήτρια, e-mail: angelikula@yahoo.com

ΣΥΡΙΓΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

«Το αποτύπωμα των κυκλαδικών εθίμων στο αστικό μας δίκαιο»

Περίληψη

Με την παρέμβασή μου αυτή θα ήθελα να περιγράψω τον τρόπο με τον οποίο έθιμα δικαιοκού χαρακτήρα, πού διαμορφώθηκαν στις Κυκλάδες κατά το παρελθόν, κατορθώνουν εως σήμερα να επιρρεάζουν το δίκαιο, τις συναλλαγές και γενικά την ζωή των Κυκλαδιτών, διατηρώντας την επικαιρότητά τους, αφού τόσο ο κοινός νομοθέτης όσο και τα δικαστήρια τα λαμβάνουν όψη τους. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και μερικοί δικονομικοί κανόνες προσαρμοσμένοι σε αυτό το ιδίομορφο καθεστώς των Κυκλάδων.

Η παρέμβασή μου αυτή δεν έχει την αυστηρότητα επιστημονικής μελέτης, η οποία απευθύνεται μόνον σε ειδικούς. Έχει την φιλοδοξία να απευθυνθεί με τρόπο κατανοητό σε όλους όσους θα παρακολουθήσουν τις εργασίες του συνεδρίου. Οι σκέψεις πού θα εκθέσω βασίζονται τόσο σε μια μικρή ιστορική περιήγηση στις Κυκλάδες, όσο και στην γνώση πού μου πρόσφερε η υπετριακονταετής δικηγορική μου εμπειρία.

Στόχος μου είναι να καταδείξω πώς η κριτική μελέτη του χτές μπορεί να διαμορφώνει το σήμερα και πώς το σήμερα μπορεί να βασίζεται, όπου τούτο απαιτείται, στην παράδοση πού πηγάζει από το παρελθόν.

Ένας ακόμη στόχος της περιήγησης μου αυτής σε ιστορικά και νομικά κείμενα, είναι να δείξω την πύλη εισόδου των εθίμων αυτών στο δικαιοκό μας σύστημα. Αυτή η πύλη συνοδεύει τον Αστικό μας Κώδικα και προετοίμασε το έδαφος για την εισαγωγή του.

Αυτά τα ζητήματα θέλω να θίξω προειδεάζοντας σας με την σύντομη αυτή αναφορά μου.

Abstract

Syrigos Antonios

"The imprint of Cycladic customs in our civil law"

With this intervention I would like to describe the way in which legal customs, formed in the Cyclades in the past, still manage to influence the law, transactions and life of the Cyclades in general, maintaining their relevance, after so much the common legislator as well as the courts take them into account. In this context are included some procedural rules adapted to this peculiar regime of the Cyclades.

My intervention does not have the rigor of a scientific study, which is addressed only to experts. It has the ambition to address in a comprehensible way to all those who will attend the conference. The thoughts I will present are based so much on a short historical tour of the Cyclades, as well as the knowledge offered to me by my more than thirty years of legal experience.

My aim is to show how the critical study of yesterday can shape today and how today can be based, where required, on the tradition that springs from the past.

Another goal of my tour of historical and legal texts is to show the gateway to these customs in our legal system. This gateway accompanies our Civil Code and prepared the ground for its introduction.

By giving you this brief overview I would like to address these issues.

**Συρίγος Αντώνιος, Νομικός, τ. Βουλευτής Κυκλάδων,
Επίτιμο Μέλος Ε.Κ.Μ.**

ΣΦΥΡΟΕΡΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

«Νομίσματα από την ανασκαφή του νεκροταφείου «Βαρδαλάκος» στο Ξώμπουργο της Τήνου»

Περίληψη

Κατά την ανασκαφή του παρόδιου νεκροταφείου «Βαρδαλάκος» στην ανατολική πλαγιά του λόφου του Ξώμπουργο στην Τήνο, βρέθηκαν κατά τα έτη 2016-2019 νομίσματα, στην πλειοψηφία τους χάλκινα, τηνιακά. Κάποια από αυτά εντοπίστηκαν σε τάφους• μάλιστα ένα αργυρό αττικό νόμισμα τεκμηριώθηκε ως Χαρώνειος οβολός, καθώς βρέθηκε στο στόμα γυναίκας, η οποία είχε λάβει πλούσιο –σχετικά– κτερισμένο ενταφιασμό. Τα υπόλοιπα προέρχονται από το πήλινο δάπεδο μεγάλου κτηρίου ορθογώνιας κάτοψης, που εντοπίστηκε ΒΔ. των τάφων.

Τα νέα ευρήματα από το Ξώμπουργο συμπληρώνουν τις υπάρχουσες νομισματικές εκδόσεις του τηνιακού νομισματοκοπείου. Καθώς τα περισσότερα χρονολογούνται από τον 4ο π.Χ. αιώνα και εξής, κυρίως δηλαδή μετά την ίδρυση του νέου παράλιου οικισμού, του ἄστεως, ανατροφοδοτούν τη συζήτηση κατά πόσον η εικονογραφία των τηνιακών νομισμάτων απηχεί τις σχέσεις της Τήνου με τους ισχυρούς της εποχής (όπως, Αντιγονίδες, Πτολεμαίους) και/ή τη μεταφορά της πόλεως από το Ξώμπουργο στη νέα θέση με την παράλληλη ίδρυση της καινούργιας λατρείας του Ποσειδώνος και Αμφιτρίτης ως εμβληματικής της νέου ἄστεως και την προσπάθεια διαμόρφωσης μίας νέας, διαφορετικής, ταυτότητας για τους Τηνίους. Χάρη στην εξαιρετική αρχαιολογική τους τεκμηρίωση σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα ασφαλώς χρονολογημένα συνευρήματα, κυρίως κεραμικά, αναμένεται να συμβάλουν στη χρονολόγηση κοπών του τοπικού νομισματοκοπείου.

Τέλος, τα νομίσματα αυτά ξεκινούν τη συζήτηση σχετικά με την ταφική χρήση νομισμάτων στην Τήνο, είτε ως Χαρωνείων οβολών είτε ως κτερισμάτων που θα συνόδευαν τους νεκρούς στη μετά θάνατον ζωή, αποκαλύπτοντας πολλά για τις ταφικές συνήθειες και πρακτικές των κατοίκων της πόλεως της εποχής.

Abstract

Sfyroera Alexandra

“Coins from excavation of the “Vardalakas” cemetery of Xobourgo at Tenos”

A number of coins were found during the excavation of 2016-2019 at the Vardalakos cemetery on the eastern slope of Xobourgo hill at Tenos. The majority of these coins are bronze and of Tenian origin. Some of them were found in tombs; a silver Attic coin was documented as a Charon’s obol, since it was found in the mouth cavity of a female skeleton; she had received a - relatively - rich burial. The rest come from the clay floor of a large rectangular building, located to the northwest side of the tombs.

The new coins unearthed at Xobourgo complement the existing monetary editions of the Tenian mint. Most of them are dated from the 4th century BC and beyond, that

is after the founding of the new coastal settlement (asty). As a result, they rekindle the ongoing debate on whether the iconography of these coins reflects the relations of Tenos with the powerful of the time (such as the Antigonids, Ptolemies) and / or the transfer of Xobourgo's polis to its new location, with the parallel establishment of the new cult of Poseidon and Amphitrite signifying the new asty and the attempt to form a new, different, identity for the people of Tenos. Thanks to their excellent archaeological documentation, in combination with the accurate dating of the rest of the finds, mainly ceramics, these coins are expected to contribute to the dating of the local mint's issues.

Finally, they trigger a discussion about the burial use of coins in the island of Tenos, either as Charon's obols or as grave goods that would accompany the dead in the afterlife, revealing much about the burial practices of the Tenians.

Σφυρόερα Σ. Αλεξάνδρα, Δρ. Αρχαιολόγος, Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, Τμ. Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ε.Κ.Π.Α. e-mail: asfyroera@gmail.com

T.

ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ Α. ΧΡΙΣΤΙΝΑ

«Στρόφιλας Άνδρου. Λατρευτικοί χώροι»

Περίληψη

Τα έως τώρα ανασκαφικά στοιχεία δείχνουν ότι στον Στρόφιλα Άνδρου κατά την Νεώτερη Νεολιθική περίοδο είχαν ιδρυθεί ταυτόχρονα δύο χώροι λατρείας αφενός με μορφολογικά χαρακτηριστικά που δηλώνουν ξεχωριστό τρόπο λειτουργίας και αφετέρου με στοιχεία που φαίνεται να υποδηλώνουν διαφοροποίηση στο αντικείμενο/περιεχόμενο της λατρείας.

Πρόκειται για ανοικτό χώρο λατρείας βόρεια, εξωτερικά και κατά μήκος του τείχους και κλειστό ιερό εντός του οικισμού, πιθανότατα αρχικά επίσης υπαίθριο.

Ο πρώτος χώρος, λόγω της έκτασής του (1200τ.μ. περίπου), φαίνεται ότι προοριζόταν για τελετουργίες και δρώμενα με τη συμμετοχή/παρακολούθηση ευρύτερου/πολυάριθμου κοινού. Επίσης οι εκτεταμένες βραχογραφίες με πληθώρα θεμάτων και συμβόλων υποδηλώνουν ότι η λατρεία εδώ πιθανότατα ήταν αφιερωμένη στη Μητέρα Θεά της Γονιμότητας, προστάτιδα της Φύσης και των δραστηριοτήτων της κοινότητας σε στεριά και θάλασσα.

Αντίθετα, ο δεύτερος χώρος, ως κλειστός και περιορισμένος από την έκτασή του (100τ.μ.), καθώς και από την εσωτερική μορφή και διαρρύθμισή του, φαίνεται ότι προοριζόταν για περιορισμένο/ολιγάριθμο κοινό, ενδεχομένως τον άρχοντα και εξέχοντα μέλη της κοινότητας. Η θεματολογία της μεγάλης επιδαπέδιας βραχογραφίας του (70τ.μ.) υποδηλώνει ότι ήταν αφιερωμένο αποκλειστικά στη λατρεία της Μητέρας Θεάς ως προστάτιδα της θάλασσας και της ναυτικής δραστηριότητας.

Και οι δύο χώροι λατρείας φαίνεται ότι οριοθετήθηκαν και ιδρύθηκαν εξ αρχής στα πλαίσια ενός ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού του οικισμού με διαμορφώσεις και αλλαγές. Η ταυτόχρονη χρήση τους σε συνδυασμό με τις

σημαντικές διαφορές τους (μορφολογικές, εικονογραφικές) καταδεικνύουν ότι στον Στρόφιλα υπήρχε διαμορφωμένη θρησκευτική αντίληψη με συνακόλουθες τελετουργίες και συμβολισμούς. Επίσης δείχνουν ιεραρχική οργάνωση της κοινότητας, στην οποία ενδεχομένως η ανώτερη/ες βαθμίδα/ες της ήταν ταυτόσημες ως προς την κοσμική και θρησκευτική εξουσία.

Abstract

Televantou A. Christina

“Strofilas on Andros. Cultic spaces”.

Thus far, the excavation data indicate that at Strofilas on Andros, two distinctive cultic spaces were simultaneously established during the LN period. Specific morphological traits suggest their unique way of operation. However, conspicuous characteristics hint at diversification concerning the content of worship.

There existed an open-air space of worship extending to the north, extra-muros and along the wall's length, as well as an enclosed sanctuary within the settlement; initially, the latter could have been an open-air space of worship too.

The first space appears as an area intended for rituals and other activities, to which a broader/larger audience could participate/attend owing to its vast extent (circa 1200 sq. m). Moreover, the numerous and extensive rock-art representations, comprised of a plethora of motives and symbols, imply the possibility of worship devoted to Mother Goddess of Fertility, Preserver of Nature and community's guardian, related to the maritime and terrestrial activities.

Contrariwise, the second one was probably intended for a limited/restricted audience, such as the community's leader and other prominent members of the community; this is indicated by its planning as an enclosed area of limited extent (100 sq. m) as well as due to the way its interior has been arranged and designed. Additionally, the repertoire of rock-art representations, executed on the great, extensive rocky terrain (70 sq. m), hint that this area was exclusively destined to the worship of a deity related to Mother Goddess, the guardian of the sea and maritime activities.

Both cultic spaces seem as established and demarcated ab initio as part of the broader design of the settlement's layout. Further arrangements and configurations took place. Their concurrent use, in conjunction with their striking differences (morphological, iconographic), demonstrate a well-developed and already established religious perception of the Strofilas' community, followed by intricate rituals and symbolisms. Furthermore, they indicate a hierarchical organization of the community whose higher rank/s were potentially identic in regard to the cosmic and religious authorities.

**Τελεβάντου Α. Χριστίνα, Δρ. Αρχαιολόγος,
Διευθύντρια Ανασκαφής Στρόφιλα Άνδρου, Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία
e-mail: chte@otenet.gr**

ΤΖΑΒΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, ΤΖΑΒΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ

«Ένα υπαίθριο «μουσείο» αρχαίας ελληνικής επιστήμης στον Πύργο μας Τήνου»

Περίληψη

Στον Πύργο μας Τήνου βρίσκεται ένα πρωτότυπο υπαίθριο «μουσείο» για την αρχαία ελληνική επιστήμη και συγκεκριμένα για την αστρονομία. Η ονομασία του «Δημιουργική ουτοπία» αποτυπώνει τον ενθουσιασμό του εμπνευστή του Ηλία Τζαβελόπουλου, ο οποίος από το 2011 εμπλουτίζει συνεχώς τον χώρο με νέα εκθέματα από μάρμαρο και μπρούτζο, πλήρως ενταγμένα στο φυσικό τοπίο.

Το υπαίθριο «μουσείο» διαρθρώνεται σε τρία επίπεδα και περιλαμβάνει περίπου 70 έργα χωρισμένα σε πέντε θεματικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα έχει θέμα μας μετρήσεις του χρόνου. Ανάμεσα στα άλλα έργα εκτίθενται περίπου 18 ηλιακά ρολόγια ποικίλων ειδών, μας οριζόντια, κατακόρυφα, αναλημματικά, σφαιρικά, ισημερινά, πολιικά, φορητά και το ξυπνητήρι του Πλάτωνα. Μας, παρουσιάζεται ο υπολογισμός των ημερών του έτους από τον Θαλή και ο υπολογισμός μας γωνίας μας κίνησης του ήλιου ως μας τη γη κατ' έτος.

Στη δεύτερη ενότητα με θέμα μας μετρήσεις αποστάσεων και διαστάσεων, μπορεί κανείς να παρατηρήσει το ηλιακό σύστημα, τον τρόπο διάνοιξης του ευπαλίνιου ορύγματος, τη μελέτη μας χρυσής τομής από τον Πυθαγόρα, τη μέτρηση μας ακτίνας μας γης από τον Ερατοσθένη, τον υπολογισμό μας ακτίνας μας σελήνης με ένα νόμισμα από τον Αρίσταρχο τον Σάμιο και το φαινόμενο μας μετάπτωσης μας γης που ανακάλυψε ο Ίππαρχος ο Ρόδιος. Η Τρίτη ενότητα περιλαμβάνει επιστημονικά θέματα μας τα θεωρήματα του Πυθαγόρα και τα τρία άλτα προβλήματα μας αρχαιότητας (τον τετραγωνισμό του κύκλου, την τριχοτόμηση μας γωνίας και το δήλιο πρόβλημα). Μας επόμενες ενότητες εκτίθενται ανεμολόγια που αποτυπώνουν μας διευθύνσεις των ανέμων και τέλος η ουράνια σφαίρα και η εκλειπτική μας γης στην οποία οφείλεται η ύπαρξη των εποχών.

Έως τώρα έχουν φιλοξενηθεί ομιλίες και έχουν ξεναγηθεί σχολεία μας Τήνου, επιστημονικές ομάδες και άνθρωποι με ενδιαφέροντα. Στόχος μας είναι να αποτελέσει έναν χώρο αναστοχασμού και περισυλλογής που προωθεί την αρχαία ελληνική επιστήμη με εύληπτο τρόπο σε μνημένο αλλά και αμήτο κοινό

Abstract

Tzavelopoulou Katerina, Tzavelopoulos Ilias

“An open-air “museum” for ancient Greek science in Pyrgos of Tenos”

In Pyrgos of Tenos there is a unique open-air “museum” for ancient Greek science and specifically for astronomy. Its name "Creative utopia" reflects the enthusiasm of the creator Ilias Tzavelopoulos, who has been working with passion since 2011, enriching the place with new exhibits of marble and bronze, fully integrated into the natural landscape.

The open-air “museum” is structured on three levels and includes about 70 works divided into five thematic sections. The first section deals with time measurements. Among the other works there are about 18 sundials of various types, such as horizontal, vertical, retractable, spherical, equatorial, polar, portable and Plato's alarm clock. Also, it includes the calculation of the days of the year by Thales and the calculation of the angle of sun's movement in the year.

The second section deals with the distance and the dimension measurements. One can discover how Eupalinos opened the tunnel in Samos, how Pythagoras studied the Golden Ratio, how Eratosthenes measured the earth's circumference, how Aristarchus

Samios calculated the radius of the moon with a coin and how Hipparchus of Rhodes discovered the precessional movement of the equinoxes of the earth. The third section includes various scientific topics such as the Pythagorean theorems, the three unsolved problems of antiquity (squaring the circle, trisecting an angle and the Delian problem). The following two sections contain wind roses that indicate the wind directions and finally the celestial sphere and the ecliptic which is responsible for Earth's seasons.

So far, lectures have been hosted and schools of Tenos, scientific groups and people with interests have been guided. We aim that it will be a place of reflection and contemplation that promotes ancient Greek science and especially astronomy to an initiated and uninitiated audience.

**Τζαβελοπούλος Ηλίας, Φυσικός,
Πρ Πρόεδρος κοινότητας Πανόρμου,**

**Τζαβελοπούλου Κατερίνα, Δρ Αρχαιολογίας, Φιλολόγος
e-mail: katerinatzav@hotmail.com**

TZAKOY ANNA

«Βωλάξ: εργαστήριο παραστατικής πρακτικής σώματος και τοπίου»

Περίληψη

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει το Σχέδιο Βωλάξ. Πρόκειται για ένα ερευνητικό εργαστήριο τοποειδικής θεατρικής πρακτικής (site-specific theatre practice) που θα λάβει χώρα στα Πάνω και Κάτω Μέρη της Τήνου, 13 με 27 Σεπτεμβρίου του 2021. Απαρτίζεται από τρεις performer θεάτρου και χορού, δύο εικαστικούς και δύο κινηματογραφιστές για την καταγραφή του ερευνητικού έργου. Στόχος του είναι η εξέταση της σχέσης σώματος και περιβάλλοντος τόσο σε ατομικό (σωματικό, συναισθηματικό και πνευματικό) όσο και σε συλλογικό επίπεδο (κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό). Με οδηγό τη συνάντηση - βασική προϋπόθεση της θεατρικής άσκησης και καλλιτεχνικής πράξης - και άξονα τις έννοιες της οικειοποίησης του τοπίου και της αναγνώρισής μας μέσα σε αυτό, το Σχέδιο Βωλάξ εξετάζει το βίωμα του χώρου στο αγροτικό και φυσικό τοπίο της Τήνου ως σύγχρονο μύθο του πολιτισμικού παρόντος.

Το Σχέδιο Βωλάξ εισάγει την καλλιτεχνική πρακτική ως «ανασκαφικό εργαλείο» ενός τρόπου ύπαρξης που χάνεται ή ανήκει σε ένα αρχαιολογικό παρελθόν, μια μεθοδολογία «αισθητηριακής αρχαιολογίας» για μια βιωματική χαρτογράφηση του φυσικού και αγροτικού τοπίου της Τήνου. Συγκεκριμένα το Σχέδιο Βωλάξ θέτει τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

Ποια είναι η ενσώματη εμπειρία του Τηνιακού τοπίου; Τι είδους παραστατικό υλικό δημιουργεί (κίνηση, κείμενο, σχήμα, συναίσθημα, αφήγημα); Πώς συνομιλεί με την παρούσα ιστορική στιγμή;

Πώς επιτελείται η συμβίωση των ανθρώπων με το συγκεκριμένο περιβάλλον; Πώς οι κάτοικοί του συμβαίνουν μαζί με το τοπίο και τί φτιάχνουν μέσα σε αυτό; Ποιες πρακτικές επινοούν για την εργασία τους, τη διασκέδασή τους, τον ελεύθερο χρόνο τους; Τι είδους αφήγημα δημιουργούν για το πολιτισμικό παρόν;

Πώς διαφορετικές καλλιτεχνικές πρακτικές μελετούν το εφήμερο στοιχείο του χώρου και το χρόνο, για να εξετάσουν τον τόπο ως αποτύπωμα στο σώμα; Πώς οργανώνεται μια παραστατικά βιοματική χαρτογράφηση ενός τόπου; Πώς η μελέτη διαβίωσης μιας κοινότητας συνομιλεί και ανατροφοδοτεί μια θεατρική έρευνα του τόπου και αντίστροφα;

Η τοποειδική θεατρική έρευνα του Σχεδίου Βολάξ οργανώνεται με δύο τρόπους: ι) σε επίπεδο περιεχομένου εξετάζει το Τηνιακό τοπίο (βίωμα και δραστηριότητα) ως τοποειδική παραστατική επιτέλεση, ιι) σε επίπεδο διατομεακής και διεπιστημονικής (interdisciplinary) μεθοδολογίας, συνδυάζει πρακτικές παραστατικών τεχνών και ανθρωπιστικών επιστημών ενσωματώνοντας διαδικασίες θεατρικής άσκησης, χορού και σχεσιακής τέχνης με γεωλογία, ανθρωπολογία και αρχαιολογία. Το Σχέδιο Βολάξ επιδιώκει να εστιάσει την έρευνά του γύρω από το στοιχείο της πέτρας σαν ένας συνεκτικός δεσμός που γεφυρώνει τόσο νοηματικά όσο και μεθοδολογικά τα ερευνητικά ερωτήματα του σχεδίου.

Abstract

Tzakou Anna

“The Volax Project: a performance practice laboratory of body and landscape”

This conference announcement presents the Volax Project. It is about a site-specific performance practice research project which will take place in Apano and Kato Meri of Tenos from the 13th to the 27th of September 2021. The project consists of three performers, two visual artists and two filmmakers for the documentation of the research. Its aim is to examine the relationship between body and environment both individually (on a physical, emotional and spiritual level) and collectively (on a social, economic and cultural). Organized by the notion of meeting – a fundamental condition of the theatrical and artistic practice - and focused on the concepts of familiarization and self-recondition with and within a landscape, the Volax Project examines the experience of the rural and cultural landscape of Tenos as a ‘living myth’ of the cultural present.

Volax Project introduces a performance practice as an ‘excavation tool’ of a way of being in situ that fades away or belongs to an archaeological past. It suggests a methodology for an ‘archeology of sensoriality’ in order to experientially map the landscape of Tenos. Specifically, the Volax Project poses the following research questions: What is the embodied experience of the Tinian landscape? What kind of performance material does it create (movement, text, shape, feeling, narrative)? How does it interrelates with the present historical moment? How do people coexist with the specific environment? What practices do they invent for their work, their entertainment and leisure? What kind of narrative do they create for the cultural present? How do different artistic practices study the ephemeral element of space and time in order to examine place as an imprint on the body? How could a performance mapping of a place be organized? How does a study of a community living could interrelate and feed a performance practice of site and vice versa?

Τζάκου Άννα, Δρ. Σκηνοθέτης-Ερευνήτρια παραστατικών τεχνών
e-mail: atzakou@gmail.com

**ΤΖΑΝΟΥΛΙΝΟΣ ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΔΟΣ, ΘΩΜΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ
και ΚΟΥΡΟΥ ΝΟΤΑ**

«Συντήρηση, στερέωση και αποκατάσταση επιτύμβιας στήλης από το Ξώμπουργο:
Προβληματισμοί και τελικές επιλογές»

Περίληψη

Μία εξαιρετικής καλλιτεχνικής ποιότητας επιτύμβια στήλη αποκαλύφθηκε το 2019 σε ένα στρώμα καταστροφής εντός του κλασικού νεκροταφείου στο Ξώμπουργο της Τήνου. Η στήλη βρέθηκε σε πολλά κομμάτια διάσπαρτα εντός του στρώματος καταστροφής. Η ποιότητα του έργου αλλά και η κάκιστη κατάσταση διατήρησης του εγχώριου μαρμάρου επέβαλαν την άμεση συντήρηση, στερέωση και αποκατάσταση του έργου, αλλά η ιδιαίτερα αποσπασματική του κατάσταση και το είδος του υλικού που ήταν εξαιρετικά εύθραυστο δημιουργούσαν πολλά προβλήματα. Η σχετική μελέτη που εκπονήθηκε για τη συντήρηση και την ανάρτηση της στήλης έλαβε υπόψη όλα τα υπάρχοντα προβλήματα καθώς και την περίπτωση να προκύψει νέο υλικό και προχώρησε σε μια υποδειγματική αποκατάσταση του έργου με βάση και τα υπάρχοντα αρχαιολογικά δεδομένα.

Abstract

Tzanoulinos Praxitelis, Vidos George, Thomas Gerasimos and Kourou Nota

“A Classical grave stele from Tenos, Xobourgo: Conservation difficulties and restoration final Choices”

In 2019 a grave stele of high artistic quality was discovered in the Classical cemetery of Xobourgo at Tenos. The stele, made of local fragile marble, was found in fragments spread over a wide area in a destruction level. The exceptionally high quality of the stele, as well as its very bad state of preservation, required immediate intervention for fixing and restoring it. Thus, a conservation project was undertaken immediately by a group of conservators headed by a sculptor and a civil engineer. A study of structural design, static analysis and dynamic- seismic control was prepared, in accordance to which the fixing and conservation of the stele proceeded at every stage. Nevertheless, the problems encountered during the conservation and restoration process were many; this paper intends to present them focusing on the complications that gradually arose during the restoration process. At the end emphasis is given to the principles and the rationale of the study that determined the final procedure choices.

**Τζανουλίνος Πρ., Γλύπτης. Καθηγητής συντήρησης
e-mail: praxis_tzanoulinos@yahoo.gr**

**Βίδος Γεώργιος, Συντηρητής Αρχαιοτήτων, ΥΠΠΟΑ,
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: gvidos@live.com**

**Θωμάς Γεράσιμος. Πολιτικός Μηχανικός, Ζωγράφος
e-mail: yerthomas78@gmail.com**

ΤΖΙΕΡΤΖΗΣ Σωτ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

«Πρωταγωνιστές και σταθμοί της Ελληνικής Επανάστασης μέσα από τη ματιά του Αρχιεπισκόπου Σύρου και Τήνου Αλέξανδρου Λυκούργου»

Περίληψη

Η εισήγηση πραγματεύεται την προσέγγιση των γεγονότων της Επανάστασης του 1821 μέσα από την οπτική και την απόδοση του Αρχιεπισκόπου Σύρου και Τήνου Αλέξανδρου Λυκούργου. Απόγονος ενός εκ των επιφανών αγωνιστών διετέλεσε καθηγητής της Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο και αρχιμανδρίτης του Αποστολικού και Πατριαρχικού Θρόνου των Ιεροσολύμων, ενώ είχε εκφωνήσει επικήδειους λόγους και σε άλλα πρόσωπα που σχετίζονταν με τον Αγώνα της Ελευθερίας. Ύψιστη τιμή του επιφυλάχθηκε, όταν του ανατέθηκε η εκφώνηση του πανηγυρικού λόγου για την Πεντηκονταετηρίδα με αφορμή τη μετακομιδή του λειψάνου του απαγχονισθέντος Γρηγορίου Ε΄ από την Οδησό. Το πολυσέλιδο αυτό κείμενο δεν εστιάζει μόνο στη θυσία του Πατριάρχη του Γένους, αλλά επιχειρεί μία διασύνδεση με το ένδοξο παρελθόν από την αρχαιότητα μέχρι την Άλωση, μνημονεύει την προεπαναστατική προετοιμασία με τον Ρήγα, τον Κοραή και τη Φιλική Εταιρεία και μετεξελίσσεται ουσιαστικά σε ένα συνοπτικό πανόραμα του Αγώνα: απαριθμώντας πλειάδα ηρώων, πολιτικών ανδρών και φιλελλήνων, αλλά και τόπους ξεσηκωμού και μαρτυρίου, πεδία μαχών και ναυμαχίες, εστιάζει σε συγκεκριμένα πρόσωπα και σκηνές του δράματος.

Η γραφίδα του Αλέξανδρου Λυκούργου αποτυπώνει την ιδεολογία της εποχής του, καθρεφτίζει τα συναισθήματα των συγχρόνων του και προτείνει ως πηγή έμπνευσης και νέα αφορμή για τη Μεγάλη Ιδέα την Εθνική Παλιγγενεσία.

Abstract

Tziertzis S. Athanasios

“Heroes and Landmarks of the Greek Revolution from the angle of Archbishop of Syros and Tenos Alexandros Lykourgos”

The paper discusses the approach of the events of the Greek Revolution from the standpoint of Archbishop of Syros and Tenos Alexandros Lykourgos and according to his presentation. Being a descendant of one of the prominent fighters, he was a professor of Theology at the University of Athens and archimandrite of the Apostolic and Patriarchal Throne of Jerusalem, while he had delivered funeral speeches to other persons related to the Struggle for Freedom. The highest honor was reserved for him, when he was assigned to deliver the panegyric speech for the Fifty Years on the occasion of the recovery of the relic of the hanged Gregory V from Odessa. This multi-page text not only focuses on the sacrifice of the Patriarch of the Nation, but attempts a connection with the glorious past from antiquity to the Fall of Constantinople, mentions the pre-revolutionary preparation with Rhegas, Korae and the Friendly Brotherhood (“Philikí Etaireía”) and evolves into a concise panorama of the Struggle: listing many heroes, politicians and philhellenes, but also places of

uprising and martyrdom, battlefields and naval battles, he focuses on specific characters and scenes of the drama.

The writing of Alexandros Lykourgos depicts the ideology of his time, reflects the feelings of his contemporaries and proposes as a source of inspiration and a new impetus for the Great Idea the National Rebirth (“Palingenesis”).

**Τζιέρτζης Σωτ. Αθανάσιος, Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας,
ΕΔΙΠ Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.
e-mail: atzier@yahoo.gr & tziertzis@theo.auth.gr**

ΤΡΑΝΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

«Παρουσιάσεις κυκλαδικών ειδωλίων σε μουσειακές εκθέσεις: ζητήματα ερμηνείας, αφήγησης και Αναπαράστασης»

Περίληψη

Τα κυκλαδικά ειδώλια αποτελούν «σήμα-κατατεθέν» του Πρωτοκυκλαδικού Πολιτισμού. Από τη στιγμή της ανακάλυψής τους, τον 19ο αιώνα, έως τις πλέον σύγχρονες προσεγγίσεις και αναγνώσεις, έχει εκ διαμέτρου αλλάξει όχι μόνον η αισθητική τους αποτίμηση, αλλά και η προσέγγισή τους ως υλικών τεκμηρίων.

Τα αντικείμενα, επομένως και τα κυκλαδικά ειδώλια, έχουν έναν προσωπικό κύκλο ζωής, μια «βιογραφία», η οποία δεν είναι γραμμική αλλά διαχρονική και πολυεπίπεδη, ξεκινώντας από τη στιγμή της κατασκευής τους και φθάνοντας μέχρι την πιο πρόσφατη (αλλά όχι απαραίτητα και τελική). Υπάρχει μια στιγμή που κάθε αντικείμενο είναι «έτοιμο»: η στιγμή, δηλαδή, που έχει ολοκληρωθεί η κατασκευαστική διαδικασία της δημιουργίας του. Σε κάθε φάση αυτού του βίου, το αντικείμενο προσλαμβάνει διαφορετικό νόημα και χρήση και φορτίζεται, ανάλογα, από τα αντίστοιχα ιστορικά, κοινωνικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα. Ορισμένα αντικείμενα μάλιστα, ιδιαίτερα αυτά που έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη αξία, έχουν μεγάλους και πολύπλοκους κύκλους ζωής, που κρύβουν ιστορίες, τις οποίες μπορούν να «αφηγηθούν».

Με αυτόν τον τρόπο, τα αντικείμενα, ως τεκμήρια του υλικού πολιτισμού, και επομένως τα κυκλαδικά ειδώλια, αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφοριών, καθώς προσφέρουν την ευκαιρία στους ανθρώπους να μάθουν για το παρελθόν αλλά και το παρόν, την ιστορία και τον πολιτισμό άλλων ανθρώπων. Τα αντικείμενα αποτελούν ίχνη, τα οποία μας επιτρέπουν να μελετήσουμε τους ανθρώπους και την εποχή, την κοινωνία και τις συνθήκες στις οποίες δημιουργήθηκαν. Πρόκειται για τη θεώρηση του αντικειμένου ως ίχνους ή ως σημείου, δηλαδή ως συνεκδοχή ενός ολόκληρου πολιτισμού, όπως έχει ορίσει ο Ουμπέρτο Έκο.

Κατά πόσον οι θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις μπορούν να «αποτυπωθούν» σε ένα σύγχρονο μουσειολογικό και μουσειογραφικό αφήγημα; Πώς μπορούν να «ενσωματωθούν» στις εκθέσεις μοντέλα ανάλυσης αντικειμένων του υλικού πολιτισμού; Μελέτες περίπτωσης μόνιμων και περιοδικών εκθέσεων Κυκλαδικών αρχαιοτήτων προσφέρουν υλικό συζήτησης για αυτά τα ερωτήματα.

Abstract

Tranta Alexandra

“Cycladic figurines in museum exhibitions: issues of interpretation, narration and representation”

Cycladic figurines are a "trademark" of Early Cycladic Civilization. From the moment of their discovery, in the 19th century, until the most modern approaches and readings, not only their aesthetic evaluation has changed dramatically, but also their approach as evidence of material culture.

The objects, and therefore the Cycladic figurines, have a personal life cycle, a "biography", which is not linear but multi-layered, starting from the moment of their construction and reaching the most recent.

There is a moment when every object is made: the moment, that is, when the construction process of its creation has been completed. In each phase of this life, the object assumes a different meaning and use and is charged, accordingly, by the respective historical, social and ideological contexts. In fact, some objects, especially those that have acquired special value, have large and complex life cycles, which hide stories, which can be narrated.

In this way, Cycladic figurines are valuable sources of information, as they offer the opportunity for people to learn about the past and the present, the history and culture of other people. Objects are traces that allow us to study people and the era, society and conditions in which they were created. It is the view of the object as a trace or as a point, that is, as an accompaniment of an entire culture, as defined by Umberto Eco.

To what extent can these theoretical approaches be "imprinted" in a contemporary museological and museographic narrative? How can models of analysis of objects of cultural material be "integrated" in the exhibitions? Case studies of permanent and periodic exhibitions of Cycladic antiquities offer discussion material on these questions.

**Τράντα Αλεξάνδρα, Δρ Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Υπότροφος Τμ. Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων
Πληροφόρησης, Παν. Δυτ. Αττικής
e-mail: atrant@uniwa.gr**

ΤΣΑΜΠΗΡΗ ΜΑΙΛΙΝΤΑ

«Τα κοσμήματα στην ανάγλυφη κεραμική της Μήλου»

Περίληψη

Οι ανασκαφές στο δωρικό νησί της Μήλου κατά τα έτη 2009-2015 (υπό την επίβλεψη της ΕΦΑ Κυκλάδων) σε διάφορες θέσεις, όπως Κουφή και Αγγεριά, είχαν ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη ενός συγκροτήματος τεσσάρων υπογείων θαλάμων, λαξευμένων στο φυσικό πέτρωμα, καθώς και μιας δεξαμενής και δύο περιβόλων, που με βάση τα κεραμικά ευρήματα χρονολογούνται στα αρχαϊκά και τα κλασικά χρόνια. Ανάμεσα στην πληθώρα των κεραμικών ευρημάτων από τις παραπάνω θέσεις, ξεχωρίζει μια σημαντική κατηγορία, εκείνη της ανάγλυφης μηλιακής κεραμικής. Πρόκειται κυρίως για πίθους και λεκάνες, οι οποίες εκτός από τα εικονιστικά θέματα, όπως συνωρίδες και κενταυρομαχία, φέρουν και διάφορα κοσμήματα, όπως πλοχμός, σπείρα, ανθέμια κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι, ειδικότερα ο πλοχμός, εκτός από απλό διακοσμητικό θέμα, φαίνεται ότι αποτελεί μέρος των

εικονιστικών παραστάσεων, συμμετέχοντας μάλιστα σε αυτές. Έτσι, μέσα από τα νέα αυτά ευρήματα θα παρουσιαστεί ένα σημαντικό εργαστήριο ανάγλυφης κεραμικής, το μηλιακό, το οποίο θα προσθέσει νέα στοιχεία στην κεραμική του κυκλαδικού χώρου.

Abstract

Tsampiri Mailinta

“Jewlleries on melian relief pottery”

The excavations on the Doric island of Milos during the years 2009-2015 (under the supervision of EFA Cyclades) in various places, such as Koufi and Aggeria, resulted in the discovery of a complex of four underground chambers, carved in the natural rock, as well as a tank and two enclosures, which based on the ceramic finds date to the archaic and classical times. Among the plethora of ceramic finds from the above positions, an important category is the melian pottery with relief decoration. These are mainly pithos and basins, which in addition to the pictorial themes, such as chariots and Centauromachy, are also decorated with various jewels, such as flechtband, spiral, anthems, etc. In particular, the entanglement, apart from being a simple decorative theme, seems to be part of the figurative representations, even participating in them. Thus, through these new findings, an important workshop of melian relief pottery will be presented, which will add new elements to the ceramics of the Cycladic islands.

Τσαμπίρη Μαϊλίντα, Αρχαιολόγος
e-mail: mtsampiri@yahoo.gr

Φ.

ΦΛΩΡΑΚΗΣ ΑΛΕΚΟΣ

«Έργα τηνιακής μαρμαρογλυπτικής στα Κύθηρα και τη Μονεμβασία»

Περίληψη

Η επαναλαμβανόμενη παραγγελία έργων από τον ίδιο τόπο προς ένα ονομαστό χειροτεχνικό κέντρο, ειδικευμένο στον αντίστοιχο κλάδο, αποτελεί για τη νεοελληνική χειροτεχνία πάγια πρακτική. Σε εφαρμογή αυτής της αρχής, συναντούμε στα Κύθηρα πολλά έργα φιλοτεχνημένα από τηνιακούς μαρμαρογλύπτες κατά τον 19ο και 20ό αιώνα. Το παλαιότερο από αυτά είναι η οικοδόμηση του περικαλλούς νέου ναού στο μεγάλο προσκύνημα της Παναγίας των Μυρτιδίων, από τον εμπειρικό ναοδόμο και μαρμαρά μαστρο-Ζαχαριά Φιλιππότη, τον πατέρα του μεγάλου γλύπτη Δημητρίου Φιλιππότη, το έτος 1841.

Ακολούθησε, το 1856, το τέμπλο, ο άμβωνας, ο δεσποτικός θρόνος και το κιβώριο της Αγίας Τράπεζας στον ίδιο ναό της Μυρτιδιώτισσας, από τον Ιάκωβο Βαρούτη, για να παραλάβει τη σκυτάλη στη συνέχεια ο Γεώργιος Καπαριάς, στον οποίο οφείλονται και τα περισσότερα έργα στο νησί.

Από το εύρωστο εργαστήριο του Καπαριά μπόρεσα να εντοπίσω δέκα τέμπλα, έναν άμβωνα, έναν δεσποτικό θρόνο, ένα προσκυνητάρι (πιθανώς), δύο ανάγλυφες εικόνες, μία επίστρωση δαπέδου και μία ταφόπλακα, κατασκευασμένα από το 1883 έως το 1907 στη Χώρα Κυθήρων, στα χωριά Πιτσινιάνικα, Καλοκαιρινές, Καλησπεριάνικα, Κατούνι, Φράτσια, Αραίοι, Μυλοπόταμος, Καραβάς και στον Όσιο Θεόδωρο. Έργο του Γ. Καπαριά είναι και το τέμπλο του Χριστού Ελκομένου στην όμορη Μονεμβασία (1901), το οποίο, με την ευκαιρία, προσθέτω εδώ. Άλλοι τηνιακοί μαρμαρογλύπτες των οποίων εργασίες εντόπισα στα Κύθηρα, είναι οι Πέτρος Σαββέρας ή Σταυράκης (1895, επιτύμβια προτομή στους Καρβουνάδες), Γαβριήλ Κουβαράς (1922, προτομή στη Μυρτιδιώτισσα), Ι. Λαμέρας (1927, τέμπλο στα Μητάτα), Στυλιανός Καπαριάς (1927, τέμπλο στον Όσιο Θεόδωρο), Ιωάννης Ναύτης (1930-1935, ηρώο και προσκυνητάρι στη Μυρτιδιώτισσα, δεσποτικός θρόνος και δύο προσκυνητάρια στον Ποταμό, προσκυνητάρια στα Πιτσινιάνικα και στην Αγία Μόνη), Πέτρος και Νίκος Περάκης (δεκαετία 1970, τέμπλο στα Τσικαλαριά) και Στρατής Ι. Φιλιππότης (2001, προτομή στο δρόμο για την Αγία Μόνη).

Καταγραφή, φωτογραφική παρουσίαση και σύντομα σχόλια για τα έργα αυτά και τους τεχνίτες τους είναι το αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης.

Abstract

Florakis Alekos

“Marble sculptures from Tenos found in Kythira and Monemvasia”

The recurrent ordering of works from a renowned handicrafts centre, specialized in the respective craft, has been a common practice for the modern Greek handicrafts industry. Therefore, it's not surprising that so many works in Kythira were constructed by Tinian marble sculptors during the 19th and 20th centuries. The oldest of these works is the construction, in 1841, of the beautiful church of Panagia Myrtdiotisa, by the empirical church builder and marble technician Zacharias Filipotis, the father of the great sculptor Dimitrios Filipotis.

This was followed, in 1856, by the construction of the iconostasio (icon screen), the pulpit, the despotic throne and the ark (tabernacle) of the Holy Altar Table in the same church of Mirtidiotisa by the marble technician Iakovos Varoutis. He was succeeded by Georgios Kaparias to whom are attributed most of the works in this island.

In the robust workshop of Kaparias, I was able to identify ten ikonostasia, a pulpit, a shrine (probably), two relief icons, a floor covering and a tombstone dating from the period 1883-1907 in the main town (Chora) of Kythira and in the villages of Pitsinianika, Kalokerines, Kalisperianika, Katouni, Fratsia, Araioli, Mylopotamos, Karavas and Osios Theodoros. I would also like to mention here an other work by Kaparias, the iconostasio of the church of Christ (Christos Elcomenos) in the neighboring Monemvasia (1901).

Other Tinian marble sculptors whose works are found in Kythira are the following: Perros Saveras or Sravrakis (tomb bust in Karvounades, 1895), Gavriil Kouvaras (bust in the church of Myrtdiotisa, 1922), I. Lameris (ikonostasio in Mitata, 1927), Stylianos Kaparias (ikonostasio in the church of Osios Theodoros, 1927), Ioannis Naftis, (a memorial and a shrine in the church of Myrtdiotisa, a despotic throne and two shrines in the village Potamos, shrines in the villages

Pitsinianika and Agia Moni, 1930-1935), Petros and Nicos Perakis, (ikonostasio in the village Tsikalaria, 1970s) and Tratis Filipotis (bust on the road to Agia Moni, 2001). The recording, the photographic presentation and some brief comments on these works and their craftsmen constitute the subject of this announcement.

**Φλωράκης Αλέκος, Δρ Εθνολόγος-Λαογράφος,
Επιστημονικός υπεύθυνος Μουσείου Μαρμαροτεχνίας Π.Ι.Ο.Π,
e-mail: alflorakis@hotmail.com**

π. ΜΑΡΚΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

«Πρώτες πληροφορίες για Καθολικούς Τηνιακούς στη Σμύρνη».

Περίληψη

Οι πρώτες πληροφορίες από ενοριακά αρχεία της Τήνου και αλλού, για την παρουσία τηνιακών καθολικών πιστών στη Σμύρνη κατά τον 18^ο αιώνα και την ένταξή τους στις εκεί ενορίες.

Abstract

Fr. Marcus Foskolos

“First data concerning Tinians Catholics in Smyrni”

The first informations concerning the presence of Tenians Catholics in Smyrni during the 18th century are coming from the Archives of parishes of Tenos and elsewhere. Their integration in the local parish is examined.

**π. Φώσκολος Μάρκος, Αρχιεπιφύλακας Καθολικής Αρχιεπισκοπή Τήνου
e-mail: pmftinos4@gmail.gr**

X.

ΧΑΙΡΕΤΗ Γ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

«Ανάλυση της οικονομικής φυσιογνωμίας των Κυκλάδων»

Περίληψη

Αναλύθηκαν εθνικολογιστικά στοιχεία και στοιχεία καταθέσεων, μητρώου επιχειρήσεων, αερολιμένων, λιμένων, μεταφορών μέσω του οδικού δικτύου και επικοινωνίας.

Από την ανάλυση προέκυψε, ότι το διάστημα 2008-2018:

- 1.το κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των Κυκλάδων ήταν σε μέσα επίπεδα 26.145, κατά 30,0% υψηλότερο εκείνου του μέσου όρου χώρας
2. το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στην συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αφορούσε στον κλάδο εμπορίου, επισκευής οχημάτων και παροχής υπηρεσιών καταλύματος--εστίασης (54,8% του συνόλου)

3. το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στην συνολική απασχόληση αφορούσε, επίσης, στον κλάδο εμπορίου, επισκευής οχημάτων και παροχής υπηρεσιών καταλύματος-εστίασης (46,7% του συνόλου)

4. οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (στοιχεία Ν. Αιγαίου), αφορούσαν κατά πλειοψηφία τον κλάδο διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (34,4%).

Προέκυψε, επίσης, ότι το διάστημα 2014-2020 τα υπόλοιπα καταθέσεων αυξήθηκαν κατά 12,5%, όταν η αύξηση για το σύνολο χώρας ήταν μόλις 2,9%.

Η ανάλυση του μητρώου επιχειρήσεων καταλύματος και επιχειρήσεων εστίασης κατέδειξε, ότι οι πρώτες συμμετείχαν κατά 8,4% και οι δεύτερες κατά 4,0% στις αντίστοιχες επιχειρήσεις συνόλου σε επίπεδο κύκλου εργασιών.

Τα ποσοστά συμμετοχής πτήσεων και επιβατών Αερολιμένων Κυκλάδων στο σύνολο το 2020 ήταν 7,6% και 5,9%, αντίστοιχα.

Οι αποβιβάσεις επιβατών στους Λιμένες Κυκλάδων το γ' τρίμηνο του 2020 ανήλθαν στο 16,3% του συνόλου, ενώ η συμμετοχή των εκφορτωθέντων και φορτωθέντων εμπορευμάτων ήταν 5,0% και 1,0%, αντίστοιχα.

Τα ποσοστά συμμετοχής στο σύνολο χώρας φορτωθέντων και εκφορτωθέντων εμπορευμάτων που διακινήθηκαν μέσω του οδικού δικτύου Κυκλάδων ήταν 2,1% και 3,7%, αντίστοιχα.

Ως προς τη χρήση Internet: το ποσοστό χρηστών που πραγματοποίησε αγορές ηλεκτρονικά τους τελευταίους 12μήνες (στοιχεία 2019 Νησιών Αιγαίου-Κρήτης) έφθασε το 46,0% του πληθυσμού.

Σε ό,τι αφορά το ΕΣΠΑ: πολύ θετικό το ότι τα 173 δις του πακέτου 2014-2020 για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου αυξήθηκαν σε 357,4 για τα έτη 2021-2027.

Συμπερασματικά: η οικονομία των Κυκλάδων στηρίζεται κατά πολύ στις υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης.

Abstract

Haireti G. Aikaterini

“Analysis of the economic physiognomy of Cyclades”

National accounts data and data of deposits, business register, airports, ports, transport through the road network and communication were analyzed.

The analysis showed that in the period 2008-2018:

1. the per capita gross domestic product of the Cyclades was at average levels of 26,145, 30.0% higher than the national average

2. the highest percentage of participation in the total gross value added concerned the sector of trade, repair of vehicles and accommodation - food services activities (54.8% of the total)

3. the highest share of total employment was also in the sector of trade, repair of vehicles and accommodation - food services activities (46.7% of the total)

4. the gross fixed capital investments (data of N. Aegean), mostly concerned the real estate management sector (34.4%).

It also appeared that in the period 2014-2020 the balance of deposits increased by 12.5%, when the increase for the whole country was only 2.9%.

The analysis of the register of accommodation and food companies showed that the former participated by 8.4% and the latter by 4.0% in the respective total companies in terms of turnover.

The participation rates of flights and passengers of Cyclades Airports in total in 2020 were 7.6% and

5.9%, respectively. The disembarkation of passengers in the Ports of Cyclades in the third quarter of 2020 amounted to 16.3% of the total, while the share of unloaded and loaded goods was 5.0% and 1.0%, respectively. The participation rates in the whole country of loaded and unloaded goods that were transported through the Cyclades road network were 2.1% and 3.7%, respectively.

Regarding internet use: the percentage of users who made purchases electronically in the last 12 months (2019 data of the Aegean-Crete Islands) reached 46.0% of the population.

Regarding the NSRF (ESPA): very positive that the 173 billion of the package 2014-2020 for the South Aegean Region increased to 357.4 for the years 2021-2027.

In conclusion: the economy of the Cyclades relies heavily on accommodation and food services activities.

Χαιρέτη Γ. Αικατερίνη, Ερευνήτρια στην Διεύθυνση Οικονομικών της Τραπεζής της Ελλάδος e-mail: xaireth8@otenet.gr

ΧΑΛΚΟΥΤΣΑΚΗ ΕΛΕΝΑ

«Τα χοιροσφάγια στην Τήνο»

Περίληψη

Στην Αρχαιότητα τα Χοιροσφάγια είχαν τελετουργικό χαρακτήρα. Χοίροι θυσιάζονταν προς τιμήν του θεού Διόνυσου αλλά και της Δήμητρας και άλλων θεοτήτων. Το ίδιο και στη βυζαντινή εποχή.

Εκτός από το συκώτι, υπήρχαν και άλλα προϊόντα απο χοιρινό κρέας «οι αλλάντες», τα λουκάνικα των αρχαίων, ενώ οι βυζαντινοί τα έλεγαν «σαλσίκια».

Χοίρους ο κόσμος διατηρούσε παλιότερα σαν οικόσιτο ζώο στα σπίτια αλλά και στους μύλους. Το γουρουνάκι τρέφονταν με απομεινάρια άλεσης (πίτουρα) με προσθήκη και «γάρου» από τα υπολείμματα πήξης τυριού (όπως πριν λίγα χρόνια διαπιστώσαμε να γίνεται σε χοιροστάσιο κοντά στο τυροκομείο όπου διοχέτευαν με αγωγό τον «γάρο» από την τυροκόμηση, που τον έπιναν τα γουρουνάκια).

Στο Αιγαίο, την Κρήτη, αλλά κυρίως στην Τήνο τα χοιροσφάγια στη νεότερη μορφή τους μας ξαναήρθαν από τους Ενετούς και είναι απαράλλαχτα με τα ανάλογα Ιταλικά. Στα πολυάριθμα χωριά αποτέλεσαν σημαντικό γεγονός για τη ζωή των οικογενειών. Μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν αφορμή γλεντιού για την τοπική κοινωνία. Ο χοίρος της οικογένειας, που ταϊζόταν όλο το χρόνο και ήταν σε μία «μαντρισιά», σφάζονταν λίγο πριν τα Χριστούγεννα. Μερικοί άντρες του χωριού έπαιρναν το χοίρο, τον ακινητοποιούσαν, του κάρφωναν την καρωτίδα και μετά τον ακουμπούσαν στα φρύγανα στα οποία έβαζαν φωτιά για να καψαλιστεί το δέρμα του. Έβραζαν κατόπιν νερό για το γδάρσιμο και διατηρούσαν συνεχώς τη φωτιά όπου μαγείρευαν για τη γιορτή τα εντόσθια αλλά και για να δημιουργήσουν τα διάφορα προϊόντα επεξεργασίας του χοιρινού κρέατος όπως λουκάνικα και λούτζες για όλη τη χρονιά.

Η τηνιακή «Λούτζα» (ιταλικά Lonza) γινόταν και ακόμα γίνεται από κόντρα φιλέτο δίπλα από τη σπονδυλική στήλη. Το κρέας καπνίζεται και εμβαπτίζεται σε κρασί και αρωματικά και μετά ξεραίνεται στον αέρα κρεμασμένο. Για να παίζουν τα

παιδιά, κρατούσαν την ουροδόχο κύστη του χοίρου την έτριβαν με πολύ αλάτι για να σκληρύνει και μετά την έκαναν μπάλα.

Από ζωντανή παρακολούθηση χοιροσφαγίων του 2004 στο χωριό Αγάπη, υπάρχει φωτογραφικό υλικό το οποίο ευγενικά μας παραχώρησε ο Γιάννης Φ. Βιδάλης.

Abstract

Chalkoutsaki Elena

“The pig slaughters of Tenos”

In ancient times, pig slaughters had a ceremonial role. Pigs were sacrificed in honor of the Gods Dionysus and Demetra. During the byzantine era similar feasts were present as well.

People had traditionally kept pigs near their lodgings or mills. They were being fed with milling byproducts or with the brine from cheese making. Such was the case of a pig farm near the Tenos dairy providing brine from the local dairy to feed pigs.

In the Aegean Sea islands, Crete and mainly in Tenos island, pig slaughters in their modern form were re-introduced by the Venetians and are almost identical to the ones in Italy. In the numerous Tenos villages pig slaughters were an important event in rural life. Until recently they were held annually as a feast for the local communities. The family swine was kept in a barn and fed with great care. When the time came, just before Christmas, the men immobilized the animal and stabbed it with a knife and then burned the hairy skin over the fire. Using boiling water they skinned it and then butchered it, either by using some parts as entrails immediately to feed the guests, or processing the various meat cuts for confectioning sausages and “louza” lasting for the whole year.

The pictures taken during such a pig slaughter in Agapi village during 2004 were gently provided by Giannis Vidalis, son of Francesco.

**Χαλκουτσάκη Έλενα, Αρχιτέκτων –Πολεοδόμος μέλος Δ.Σ. Ινστιτούτου των
Ελληνικών Μύλων και Εταίρος Εικονικού Μουσείου Τήνου
e-mail: echal@teemail.gr**

ΧΑΡΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

«Δίκτυα Πολιτιστικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης τόπων φυσικού κάλλους με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η περίπτωση της Τήνου»

Περίληψη

Στο πλαίσιο της έρευνας της διδακτορικής διατριβής με θέμα “ Δίκτυα Εδαφικής Πολιτιστικής Διαχείρισης και Μορφές Συνεργασίας με την Τοπική Κοινωνία” θα διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι τοπικές κοινωνίες δημιουργούν δίκτυα για την πολιτιστική και περιβαλλοντική διαχείριση τόπων με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά και φυσικό κάλλος.

Ειδικότερα θα εστιάσουμε στην Τήνο και στην ευρύτερη περιοχή των Κυκλάδων και τα δίκτυα που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια τόσο για την ανάδειξη του πολιτισμικού τοπίου με τη διαμόρφωση μονοπατιών και πολιτιστικών διαδρομών,

όσο και για την και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από ανθρωπογενείς κινδύνους (π.χ. αλόγιστη χρήση αιολικών πάρκων).

Abstract

Hari Hariklia

"Networks of Cultural and environmental management of places of natural beauty with special cultural characteristics. The case of Tenos "

In the framework of the research of the doctoral dissertation on "Territorial Cultural Management Networks and Forms of Cooperation with the Local Community" we will explore the ways in which local communities create networks for the cultural and environmental management of places with special cultural characteristics and natural beauty features.

In particular, we will focus on Tenos and the wider region of the Cyclades, and the networks that have been created in the recent years, both for the promotion of the cultural landscape by the formation of paths and cultural routes, and for the protection of the natural environment from man-made hazards (eg. Reckless use of wind farms).

Χάρη Χαρίκλεια, Αρχιτέκτων, Υπ. Δρ. ΕΜΠ
e-mail: hariklia.hari@gmail.com

ΧΑΤΖΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

«Επικύρωση Κανόνων Κληρονομικού Δικαίου στην Νάξο του 17^{ου} αιώνα. Σκέψεις και Προβληματισμοί με αφορμή δύο έγγραφα του 1662».

Περίληψη

Με αφετηρία μία απόφαση των Επιτρόπων της Νάξου και μία μαρτυρία του νοταρίου Παντολέοντα Μηνιάτη, έγγραφα, τα οποία και τα δύο χρονολογούνται τον Φεβρουάριο του 1662, σχολιάζεται ο εθιμικός κανόνας δικαίου, που ίσχυε στο νησί και ο οποίος επέβαλλε ο επιζών σύζυγος να μην μπορεί να διανείμει την περιουσία του αποθανόντος στα παιδιά τους, αλλά, εφόσον τους πέθαινε αδιάθετος, να κληρονομείται εξ αδιαρέτου από αυτά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στη συγκεκριμένη μελέτη, έμφαση δίνεται τόσο στον προσδιορισμό των παραμέτρων του ισχύοντος δικαιοσύστηματος, που έρχονται να επιβεβαιώσουν τα δύο έγγραφα, όσο και στα πραγματικά αίτια που οδήγησαν στη σύνταξή τους τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, παραπέμποντας ουσιαστικά σε μία δίκη, ενώπιον του βενετσιάνου Capitano Generale da Mar, με σχετικό περιεχόμενο.

Abstract

Chatzakis John

“Validation of inheritance law rules in 17th c. Naxos. Thoughts and preoccupations on the occasion of two documents, dated 1662”

Starting off with a decree by the Elders of Naxos and a testimony by the Notary Pantoleon Miniatis, which documents both dating from February 1662, is commented a customary rule of law, valid on the island and determined that the surviving wife could not divide the property of the deceased to their children, but if he have died intestate, his property will be inherited indivisible by the children. In this context emphasis is placed not only to determined all the parameters of this hereditary system, which the two documents come to confirm, but also at the real reasons that led to their being drafted at that specific instant, practically referring in a trial in the court of the Venetian Capitano Generale da Mar, with relevant content.

**Χατζάκης Ιωάννης, Ιστορικός του Δικαίου, Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας του
Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών
e-mail: giovannichatzakis@yahoo.gr**

ΧΟΡΤΑΡΟΥΔΗ ΜΑΡΙΑ

«Ο Πηλιορείτης Δαβίδ (Αδαμάντιος) Μολοχάδης διδάσκαλος στην Τήνο... «έχοντας έρωτα τής παιδείας»

Περίληψη

Ο Δαυίδ Μολοχάδης (1805-1887) με καταγωγή από το Νεοχώρι του Πηλίου είναι γνωστότερος ως ο επίσκοπος Φωκίδος και Σαλώνων (1855-1887) και λιγότερο ως διδάσκαλος. Μετά την έκρηξη της Επανάστασης του 1821 στην πατρίδα του και τα προσωπικά δραματικά γεγονότα που βίωσε, κατέφυγε στην Τήνο και μαθήτευσε κοντά στον Κυδωνιάτη Ευστράτιο Πέτρου, στυλοβάτη της εκπαίδευσης στο νησί. Ο Μολοχάδης υπήρξε επίσης μαθητής του Θεόφιλου Καΐρη στην Άνδρο.

Ήταν από εκείνους που δεν αποκήρυξαν τον διδάσκαλό τους και η επιλογή του αυτή θα επισκιάσει την εξέλιξή του σε κρίσιμες καμπές της σταδιοδρομίας του.

Η ανακοίνωση ,βασισμένη στην έρευνα των σχετικών εγγράφων παρουσιάζει νέες πληροφορίες, φωτίζοντας τις περιόδους (1833-1835& 1841-1845) που ως διδάσκαλος-πρώτα στο Ελληνικό σχολείο Πύργου και μετά στο Ελληνικό σχολείο της χώρας Τήνου, χρηματοδοτούμενου από τον Ιερό Ναό της Ευαγγελίστριας – αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι της εκπαιδευτικής δραστηριότητας στο νησί στα πρώιμα αυτά χρόνια συγκρότησης του ελληνικού κράτους. Προσδίδει «σάρκα και οστά» στην προσωπικότητα αυτή που αν και πολύ νωρίς μπήκε στους κόλπους του μοναχισμού ωστόσο διαποτίστηκε από τον Διαφωτισμό και τον εθνικό αγώνα. Πραγματεύεται την περίοδο της επανόδου του στην Τήνο, το 1841, και τις κατηγορίες που θα του προσάψουν εξαιτίας της μαθητείας του κοντά στον Θεόφιλο Καΐρη. Θα επιχειρήσει να επισημάνει εναργέστερα την δράση του, όταν διευθύνοντας το Ελληνικό σχολείο Τήνου θα έρθει σε ρήξη με την Εφορία του σχολείου, ρήξη που θα οδηγήσει στην αλλαγή του καθεστώτος μισθοδοσίας των Ελληνοδιδασκάλων του συγκεκριμένου σχολείου. Στο μέτρο του δυνατού θα παρακολουθήσει τις δυσκολίες και τα διακυβεύματα με τα οποία είχε να αναμετρηθεί ασκώντας το επάγγελμα του διδασκάλου. Πώς ανταπεξήλθε στις δυσκολίες αυτές που γεννούσε το ταραγμένο πολιτικοκοινωνικό πλαίσιο; Πώς έληξε η παρουσία του στο νησί της Τήνου;

Abstract

Chortaroudi Maria

“The Pelion scholar David (Adamantios) Molochadis teacher in Tenos ... “having a love of education”

David Molochadis (1805-1887), originally from Neochori of Pelion, is better known as the bishop of Phocis and Salona (1855-1887) and less as a teacher. After the outbreak of the Revolution of 1821 in his homeland and the personal dramatic events he experienced, he took refuge in Tenos and apprenticed to Efstratios Petrou from Kidonia (Aivali), a pillar of education on the island. Molochadis was also a student of Theofilos Kairis in Andros. He was one of those who did not renounce their teacher and this choice will overshadow his development in critical turning points of his career.

The paper, based on the research of the relevant documents presents new information, illuminating the periods (1833-1835 & 1841-1845) that as a teacher-first in the school of Pyrgos and then in the school of town of Tenos, funded by the Holy Temple of Evangelistria – was an important part of the educational activity on the island in these early years of the formation of the Greek state.

He will try to point out his action more actively, when, while directing the Greek school of Tenos, he will have a rift with the school board, a rift that will lead to the change of the salary regime of the teachers of the specific school. As much as possible he will follow the difficulties that he had to face while practicing the profession of teacher. How did he cope with these difficulties created by the troubled political and social context? How did his presence on the island of Tenos end?

Χορταρούδη Μαρία, Ιστορικός
e-mail: mariachortaroydi@hotmail.com

ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

«Κοσμικές και οργανικές φόρμες στην τέχνη του Hans Arp. Η συνάντηση του καλλιτέχνη με της Κυκλαδικές μορφές».

Περίληψη

Ο γλύπτης, ζωγράφος και ποιητής γαλλο-γερμανικής καταγωγής, Hans Arp, δραστηριοποιήθηκε σε σημαντικά πρωτοποριακά καλλιτεχνικά κινήματα της Ευρώπης του πρώτου μισού του 20ού αιώνα, της το Dada και ο σουρεαλισμός. Αναζητώντας νέες μορφές έκφρασης, ερωτοτροπεί με φόρμες που, συχνά, παραπέμπουν σε πολιτισμούς μακρινούς στον χώρο και τον χρόνο. Στο πλαίσιο αυτών των αναζητήσεων το έργο του συναντάται και με τα Κυκλαδικά ειδώλια. Συχνά, οι καμπύλες φόρμες, απλοποιημένες, με έμφαση στο στοιχειώδες θυμίζουν της κυκλαδικές μορφές. Ειδικότερα, στα σχηματοποιημένα γλυπτά και ανάγλυφα του Arp, η καθαρότητα της φόρμας παραπέμπει τόσο στα κυκλαδικά ειδώλια όσο και στην τέχνη των πρωτόγονων εν γένει. Στόχος του καλλιτέχνη, της άλλωστε και των μοντέρνων καλλιτεχνών των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, είναι η απελευθέρωση από την αναπαραστατική τέχνη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι καλλιτέχνες απεκδύονται της αφήγησης και ανατρέχουν στο ουσιώδες, το αρχέγονο, το ζωτικό και το οργανικό.

Abstract

Chrysovitsanou Basiliki

“Cosmic and organic forms in the art of Hans Arp. The artist’s encounter with the Cycladic Forms”

The French-German sculptor, painter, and poet Hans Arp (1886-1966) was active in important vanguard artistic movements in Europe in the first half of the 20th century, such as Dada, Surrealism, and Abstraction. In search of new forms of expression, he flirts with forms that often relate to cultures distant in space and time. During these searches, Arp’s work meets the Cycladic figurines. Often, the curved forms, simplified, with an emphasis on the elemental, remind Cycladic forms. Specifically, in Arp’s stylized sculptures and reliefs, the purity of the form points to the Cycladic figurines and primitive art, in general. Like that of the modern artists of the first decades of the 20th century, the artist’s objective is emancipation from representative art. This happens because artists abandon narration and look for the essential, the primordial, the vital, and the organic.

**Χρυσοβιτσάνου Βασιλική, Αρχαιολόγος – Ιστορικός της Τέχνης, Αν. Καθ.
Τμήμα: Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης, Παν. Δυτικής Αττικής,
e-mail: vchryso@otenet.gr , vchryso@uniwa.gr**

ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΥ – ΚΑΤΣΗ ANNA

«Γ. Δροσίνης. Τρεις ημέραι ἐν Τήνῳ»

Περίληψη

Πρόκειται για ένα ταξιδιωτικό κείμενο, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1883 και επανεκδόθηκε μόλις το 1992 από τις εκδόσεις Ερίνη του τήνιου Στρατή Φιλιππότη. Το έργο σχετίζεται με το ταξίδι που πραγματοποίησε στην Τήνο τη χρονιά εκείνη ο Γεώργιος Δροσίνης για να παραστεί στον εορτασμό της 25ης Μαρτίου.

Στο έργο περιγράφεται το πολύωρο ταξίδι με το καράβι και η περιπετειώδης αποβίβαση με τις λέμβους, το προσκύνημα της Ευαγγελίστριας, η προσέλευση προσκυνητών από όλα τα μέρη του ελεύθερου και του υπόδουλου ακόμα τότε ελληνισμού, η λιτανεία, η επίσκεψη του συγγραφέα και αφηγητή στο γυναικείο μοναστήρι του νησιού.

Όλα όμως τα στοιχεία που παρατίθενται στα αφηγηματικά ή και διαλογικά μέρη του έργου, σε γλώσσα καθαρεύουσα και δευτερευόντως δημοτική, δεν αποτελούν παρά το «φάδι» της ιστορίας, αν θα μπορούσα να δανειστώ μια εικόνα από την υφαντική τέχνη ή τη σοφία του λαού, ενώ ως «στημόνι» υπόκειται η ιδεολογία εκείνη που υπαγορεύει τις διάσπαρτες αναφορές στους αρχαίους προγόνους, αξιολογεί ως παρωχημένο κάθε τι βυζαντινό, αντιμετωπίζει με επιφύλαξη τη λαϊκή πίστη και με σκεπτικισμό τη μοναστηριακή ζωή, ενώ εύχεται η θρησκευτική αυτή σύναξη να προσλάβει σύντομα κι ένα χαρακτήρα εθνικό.

Επίπλέον οι δύο από τις 110 μοναχές, η Μελάνη και η Ζωή, τις οποίες ο συγγραφέας επέλεξε να προβάλλει, εμφανίζουν χαρακτηριστικά που μοιάζουν με αυτά των δύο ηρωίδων, της Φραντζέσκας και της Μαθίλδης, σε ένα επίσης ταξιδιωτικό κείμενο, αυτό που επιγράφεται Η πόλη της Λούκκας του Γερμανού συγγραφέα

Ερρίκου Χάινε. Τέλος η ωχρά Μελάνη ανακαλεί στη μνήμη το ποίημα που συνέταξε τότε (1882) ο νεαρός Δροσίνης για να χαιρετίσει την επάνοδο των θεών, δηλαδή της Αθηνάς και του Απόλλωνα, στους στύλους της Ακαδημίας Αθηνών, ποίημα στο οποίο αντιπαραβάλλεται η Αθηνά, «θεία κόρη», όπως αποκαλείται, προς τον Χριστό, τον «ωχρόν Ναζαρηόν».

Abstract

Chrysogelou – Katsi Anna

“G. Drossinis, Three Days at Tenos Island”

Three Days at Tenos Island is a travel-text, that was published in 1883, and then again only in 1992 by Erinne Editions of Tenian Stratis Philippotis. In 1883 Georgios Drossinis travelled to Tenos in order to attend the religious celebrations of the 25th of March.

In his text, Drossinis describes the long-lasting boat trip and the adventurous disembarkation by small boats, the worship at Evangelistria Church, the pilgrims' arrival from every part of Greece, free or still enslaved, the religious procession, his visit to the island's women monastery.

But what is said, both at the narrative parts of the work and at the dialogues, written mainly in scholar language and secondarily in the everyday language of demotic, form only the weft of the story (if I may borrow an image from weaving), while as a warp operates an ideology that dictates various references to ancient Greek ancestors, evaluates the Byzantine element as obsolete, treats popular faith with reservation and the monastic life with skepticism, and wishes that this religious gathering takes a national character soon.

Furthermore, two out of the 110 nuns of the in Tenos Famous Monastery of Women, are the words of the writer, namely Melane and Zoe, have characteristics that resemble to Fransheska and Mathilde ones, who are heroines of another travel-text, that is Heinrich Heine Die Stadt Lucca.

Finally, the characterization of Melane as pale recalls the poem that young Drossinis had written in 1882, in order to welcome the Return of the Gods, that is placement of the statues of Athena and Apollo at the pillars of the Academy of Athens; in this poem, Athena, as divine daughter is contrasted to Christ, the pale Nazarene.

**Χρυσογέλου- Κατσή Άννα. Φιλόλογος,
Επίκουρη Καθ. Στον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας Ε.Π.Κ.Α.
e-mail: achryso@phil.uoa.gr**

ΨΑΡΡΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, ΚΟΥΜΝΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

«Μύκονος, αΰτη δίπολις: τελευταία δεδομένα από της ανασκαφικές έρευνες της ΕΦΑ Κυκλάδων»

Περίληψη

Η νήσος Μύκονος, που βρίσκεται της κεντρικές Κυκλάδες και αποτελεί σύμπλεγμα νησιών με τη Δήλο, τη Ρήνεια και τα ερημονήσια (Τραγονήσι, Σταπόδια,

Καβουρονήσια, Πρασονήσια και το νησί του Μπάου), κατοικήθηκε ήδη από τη Μέση και Νεώτερη Νεολιθική εποχή, της αποκαλύπτουν τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα των οικισμών στον λόφο της Μαυροσπηλιάς, στην παραλία της Φτελιάς και της δυτικές υπώρειες του Αη Λια του Βουρνιώτη. Από επιφανειακά ευρήματα είχαν εντοπιστεί κατά το παρελθόν αρκετές θέσεις εγκαταστάσεων της Εποχής του Χαλκού, με πιο σημαντικό και συνάμα εντυπωσιακό εύρημα των τελευταίων χρόνων τον μυκηναϊκό θολωτό τάφο στα Αγγελικά και το νεκροταφείο της αρχαίας πόλης στην Αλευκάντρα. Ως Δίπολις αναφέρεται από τον Σκύλακα η νήσος τον 6^ο αι. π.Χ. Οι δύο πόλεις, τα ίχνη των οποίων σιγά σιγά αποκαλύπτονται με της συνεχείς σωστικές ανασκαφές που πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια από την ΕΦΑ Κυκλάδων, εντοπίζονται κυρίως στη Χώρα και την περιοχή της Άνω Μεράς. Αρκετά αρχιτεκτονικά λείψανα (πύργοι, πηγάδια, αγροτικές κατοικίες, εγκιβωτισμοί ρεμάτων, νεκροταφεία) έχουν εντοπιστεί σε διάφορες περιοχές της υπαίθρου, στοιχείο που επιβεβαιώνει το ίδιο μοντέλο κατοίκησης σε απομονωμένες μικρές κοινότητες, διεσπαρμένες σε όλη τη νήσο, από την Πρωτοκυκλαδική περίοδο μέχρι της νεώτερους χρόνους. Η μελέτη της παρ' ότι βρίσκεται ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο, παρέχει νέα στοιχεία για την ιστορική τοπογραφία, την διάρθρωση και την εξέλιξη των οικισμών και των αγροτικών θέσεων του νησιού μέσω της αγροτικής εκμετάλλευσης του φυσικού αναγλύφου σε συνδυασμό με τα υπόγεια και επιφανειακά αποθέματα ύδατος. Επιπλέον, τεκμηριώνεται η αλληλεπίδραση της αρχαίας Μυκόνου με το φημισμένο Ιερό και την αρχαία πόλη της Δήλου στον τομέα της πολυσχιδούς οικονομικής δραστηριότητας της ιεράς νήσου.

Abstract

Psarros Emmanouil, Koumna Aggeliki

“Mykonos, αυτή δίπολις: the ancient Mykonos keeps surfacing with the ongoing excavations by EFA Cyclades”

Mykonos island, is located in the central Cyclades forming a complex of islands Delos, Rhenia and the uninhabited islands (Tragonisi, Stapodia, Kavouronisia, Prasonissia and the island of Bau), has been inhabited since the Middle and Late Neolithic period, as witnessed by the architectural remains of the settlements on the hill of Mavrospilia, on the beach of Ftelia and on the western foothills of Ai Lia of Vourniotis. The surface survey has revealed several Bronze Age sites, the most important being the impressive Mycenaean vaulted tomb in Aggelika and the cemetery of the ancient city in Alefkandra. Mykonos island is referenced as Dipolis by Skylakas in the 6th c. B.C. The two cities (poleis) traces are being revealed by the continuous rescue excavations by the EFA Cyclades in recent years in Chora and the area of Ano Mera of Mykonos.

Ψαρρός Εμμανουήλ, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
e-mail: epsarros@culture.gr

Κουμνά Αλεξ. Αγγελική, Αρχαιολόγος, ΥΠΠΟΑ, Εφορεία Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων e-mail: akoumna@culture.gr

